

Неперервна освіта: здобутки, проблеми, перспективи

НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ,
*приуроченої 80-річчю від дня заснування
Тернопільського обласного комунального
інституту післядипломної педагогічної освіти*

23 грудня 2020 року

ТЕРНОПІЛЬ – 2020

УДК 37.04

Н-53 Неперервна освіта: здобутки, проблеми, перспективи: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої 80-річчю від дня заснування Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Тернопіль, Україна, 23 грудня 2020 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Г. І. Герасимчук, Т. В. Магера, М. П. Мамус, М. А. Мартинів, Т. О. Сергуніна. Тернопіль: ТОКІППО, 2020. 279 с.

Continuing education: achievements, problems, prospects: scientific articles, abstracts and other materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference dedicated to the 80th anniversary of the Ternopil Regional Communal Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ternopil, Ukraine, December 23, 2020). Scientific, methodological, information articles collection of Ternopil Regional Communal Institute of Postgraduate Pedagogical Education / Editorial Board: O. Petrovskyi, V. Mysyk, I. Vitenko, O. Kohut, Yu. Shainiuk, A. Yanovskyi, F. Polianskyi, H. Herasymchuk, T. Mahera, M. Mamus, M. Martyniv, T. Serhunina. Ternopil: TRCIPPE, 2020. 279 p.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників.
Усі матеріали подаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 6 від 29 грудня 2020 р.)

УДК 37.014.3

©Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2021

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВИЙ, МЕТОДИЧНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК

**НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

**НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ІНШІ
МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

23 грудня 2020 року

З М І С Т

Передмова	с. 8
Вітальні слова до учасників конференції	с. 11
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
<i>Петровський О. М.</i> Історія та актуальні питання розвитку Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.....	с. 21
<i>Магера Т. В.</i> Основні аспекти діяльності Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти у 2020 році.....	с. 25
<i>Козут О. І., Коненко Л. Б.</i> Роль Тернопільського ОКІППО в розбудові системи освіти Тернопільщини відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа».....	с. 32
<i>Вітенко І. М.</i> Пріоритетні напрямки дослідно-експериментальної роботи закладів Тернопільської області.....	с. 45
<i>Буняк С. М.</i> Зародження Інституту удосконалення учителів на українських землях.....	с. 50
<i>Лебедик Л. В.</i> Розвиток професійної компетентності соціального педагога в умовах інноваційних змін у системі післядипломної освіти..	с. 55
<i>Костюк С. В.</i> Інститут – музей: науково-просвітницька співпраця.....	с. 60
<i>Онищук Л. З.</i> Діяльність центрів моніторингу якості освіти, ЗНО в системі післядипломної освіти.....	с. 62
<i>Шайнюк Ю. Ч.</i> Зовнішнє незалежне оцінювання: становлення і розвиток.....	с. 66
<i>Мартинів М. А., Мамус М. П., Мудрик Л. Є.</i> Професійний розвиток педагогів: інноваційний аспект.....	с. 69

Ніраз Ю.-В. В. Розвиток професійної компетентності педагога в умовах інноваційних змін через інформаційно-видавничу діяльність у системі післядипломної освіти регіону..... с. 73

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Бабовал Н. Р. Інноваційні технології професійного розвитку педагогів у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа»..... с. 79

Борисюк З. В. Здоровий спосіб життя: мотивація і життєві компетентності..... с. 84

Вінник Н. Д., Кутішенко В. П. Провідні тенденції розвитку духовної культури педагога..... с. 90

Гаврищак І. І., Проців О. Я. Педагогічний працівник в умовах дистанційного навчання: трансформація суб'єктних стосунків..... с. 94

Гайда В. Я. Впровадження в освітній процес ідей сталого розвитку: перші кроки..... с. 97

Герасимчук Г. І. Особливості, переваги та недоліки змішаного навчання..... с. 102

Голуб М. Я. Формування психологічної культури вчителів ЗЗСО..... с. 107

Городецька О. В. Інформаційна гігієна особистості..... с. 113

Грицюк Т. В. Науково-методичне забезпечення підготовки вчителя до профільного навчання..... с. 118

Демидась С. Р. Безпечне освітнє середовище: виклики сьогодення..... с. 123

Дишлюк О. М. «У нашій серці та земля, в яку вросло коріння роду» (до вшанування історичної пам'яті депортації українців із «Закерзоння» у 1944–1951 роках)..... с. 125

Жизномірська О. Я. Групове наставництво. Рефлексія особистості вчителя: фінський ракурс розкриття..... с. 131

Зубик Н. В. Інтерактивні онлайн-платформи як інструмент формування ключових компетентностей здобувачів освіти на уроках словесності.....	c. 136
Іванюк Т. Г. Сучасна математика і математика в сучасному закладі освіти.....	c. 141
Кавецький В. Є. Психологічні особливості використання коучингових технологій у діяльності педагогів Нової української школи.....	c. 148
Коненко Л. Б., Іваночко О. В. Сучасні тенденції початкової школи: теорія та практика.....	c. 153
Корнієнко С. М. Особливості формування уявлень про сім'ю та родинні традиції у дітей старшого дошкільного віку.....	c. 157
Кучер Л. А. Методичні аспекти упровадження технології «Навчання у русі» та реалізації проєкту «Вчимося жити разом» у контексті Концепції «Нова українська школа».....	c. 163
Мерена Н. М., Коротюк З. М. Психологічне здоров'я педагогів як умова ефективної професійної діяльності.....	c. 168
Муц Г. П. Фонд особового походження Омеляна Ярослав Максимовича, Заслуженого художника України, в Державному архіві Тернопільської області.....	c. 175
Овдійчук Л. М. Формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в умовах інноваційних змін в освіті.....	c. 182
Petryk Włodzimierz. Konsepcje wychowania dzieci w teoriach i poglądach wybitnych naukowców i pedagogów.....	c. 186
Підгребя Н. М. Забезпечення професійного зростання педагогів. 10 лайфхаків роботи центру професійного розвитку педагогічних працівників.....	c. 191
Пришляк І. М. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу.....	c. 202
Сергуніна Т. О. Використання моделей змішаного навчання на уроках зарубіжної літератури.....	c. 212

Сесик О. О. Методичні аспекти позитивної мотивації як ефективного засобу особистісного саморозкриття й самозростання педагога.....	с. 226
Соболяк Л. Є. Створення простору навчання упродовж життя.....	с. 230
Стрельніков В. Ю. Розвиток проєктувальної майстерності викладача закладу передвищої освіти в умовах дистанційного навчання.....	с. 237
Турчин О. В. Використання проєктної технології в процесі навчання...	с. 242
Хома С. О. Індивідуальна траєкторія розвитку вихованця закладу позашкільної освіти в умовах дистанційного навчання.....	с. 248
Чайківський І. В. Супровід професійного розвитку педагогів.....	с. 256
Cwer Andrzej Marian. Problem marginalizacji społecznej małoletnich we współczesnej rzeczywistości (spojrzenie refleksyjne).....	с. 259
Яковишин Р. Я. Реалізація ідей зарубіжних педагогів у процесі підготовки вчителів Галичини.....	с. 267
Ярмолицька С. О. Психологічні аспекти дистанційного навчання: проблеми та особливості.....	с.271

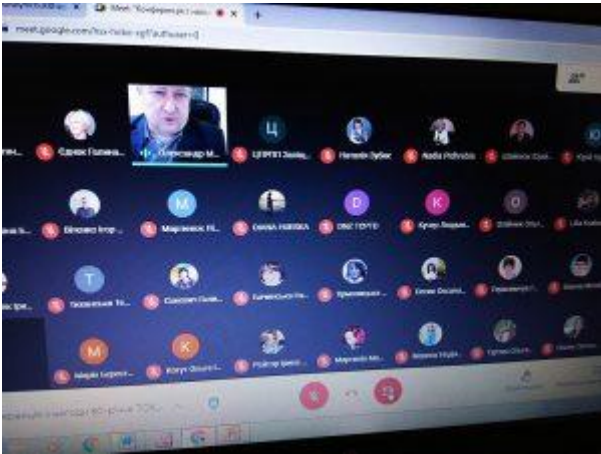
ПЕРЕДМОВА

23 грудня 2020 року в Тернопільському обласному комунальному інституті післядипломної педагогічної освіти була проведена Всеукраїнська науково-практична конференція **«Неперервна освіта: здобутки, проблеми, перспективи»**, приурочена 80-річчю від дня заснування Тернопільського ОКІППО. Конференція проходила в режимі онлайн на платформі Google Meet, що дало змогу охопити не тільки українських фахівців, але й учених з Польщі та Туреччини.

Розпочав конференцію директор ТОКІППО, кандидат історичних наук, доцент **Олександр Миколайович Петровський**, який привітав учасників і побажав усім плідної праці.

На пленарному засіданні з вітальним словом до учасників конференції звернулись: **Зварич Ганна Володимирівна**, заступник начальника управління освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації; **Костюк Степан Володимирович**, директор Тернопільського обласного краєзнавчого музею; **Полянський Федір Іванович**, кандидат історичних наук, директор Державного архіву Тернопільської області; **Петрик Влодзімеж**, кандидат економічних наук, заступник декана педагогічного факультету Люблінської Вищої школи в Риках (Польща); **Zeynep Bağlan Özer**, Prof.Dr. Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Arts, Department of Russian Language and Literature, Ankara/Turkey; **Підгребя Надія Михайлівна**, директор Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Заліщицької районної ради (Заліщицької міської ради); **Чайківський Ігор Володимирович**, директор Комунальної установи Буцацької районної ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» (Буцацької міської ради); **Тиханська Тетяна Михайлівна**, директор Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Монастириської районної ради; **Сакевич Галина Ростиславівна**, директор Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників»

Підволочиської селищної ради; **Старка Віра Богданівна**, директор Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Підгаєцької районної ради; **Бойчук Людмила Андріївна**, директор Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Шумської міської ради та багато інших.

З вітальним словом виступає кандидат історичних наук, доцент, директор ТОКІППО **Петровський Олександр Миколайович**

Вітальне слово **Zeynep Bağlan Özer**, професора, доктора Насі Bayram Veli University, м. Анкара, Турецька Республіка

Заступники директора ТОКІППО: **Шайнюк Юрій Чеславович**, **Когут Ольга Іванівна** та **Вітенко Ігор Михайлович**

Полянський Федір Іванович, директор Державного архіву Тернопільської області та **Петровський Олександр Миколайович**, директор ТОКІППО

Усіх зацікавив виступ **Цебринської Вікторії Станіславівни**, діловода канцелярії, яка працює в інституті з 1973 року. Вона поділилась своїми спогадами про життя ТОКІППО впродовж 47 років.

Надходили і вітальні листівки на адресу ТОКІППО з нагоди 80-річчя від дня заснування інституту.

На секційних засіданнях виступали освітяни з різних регіонів України: з Київської, Івано-Франківської, Полтавської, Хмельницької та Тернопільської областей. Розглядалися питання розвитку освіти в умовах сучасних суспільних викликів; проблеми, що виникли у працівників освіти при впровадженні дистанційного та змішаного навчання; методика психологічного супроводу навчального процесу; створення безпечного освітнього середовища у ЗЗСО тощо.

Загалом учасники були задоволені організацією конференції та високим науково-методичним рівнем виступів доповідачів. Адміністрація та організаційний комітет конференції інституту висловлює щирі подяку всім, хто онлайн та офлайн доєднався до проведення конференції, приуроченої 80-річчю від дня заснування Тернопільського ОКІППО.

ВІТАЛЬНІ СЛОВА ДО УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

**Щирі вітання колективу ТОКІШПО і очільнику
Олександрю Миколайовичу Петровському
з нагоди 80-річчя закладу!**

Бажаємо вам міцного здоров'я, великого щастя, здобутків у всіх починаннях. Якщо вірити словам Бісмарка, а це був військовий стратег Німеччини, то «війни виграють не військові генерали, а шкільні вчителі і парафіяльні священники». А саме ви працюєте зі вчителями і саме ви надихаєте їх на нові звершення на педагогічній ниві, від вас залежить, наскільки можна вчителю додати нової наснаги, мотивації у цей непростий час для того, щоб виховати прекрасне покоління – покоління нових українців, які здатні творити великі справи. Вчитель – та людина, яка робить добру справу. І якщо ми хочемо жити в прекрасній державі, то ми повинні все робити для того, щоб виховати і навчити дітей. А це ваша благородна місія і нам дуже приємно вітати вас з цим прекрасним ювілеєм – 80-річчям. Ми активно співпрацюємо колективами і беремо участь у наукових конференціях. Дуже багато ми робимо для того, щоби популяризувати документи, невідомі сторінки з історії рідного краю, відомих особистостей. Ви прищеплюєте смак і повагу до науки, тому що саме через науку ми можемо пізнати світ, ми можемо зробити все для того, щоби дітей – молоде покоління, виховували повноцінними особистостями. Від імені архівної спільноти області ще раз вітаємо і хочемо подякувати за вашу роботу в особі очільника Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

*З повагою,
директор Державного архіву
Тернопільської області
Полянський Федір Іванович*

Шановне панство!

Сердечно вітаю. Дуже дякую за запрошення на цю важливу конференцію. Моя робота пов'язана з педагогікою. Я – заступник декана педагогічного факультету Люблінської Вищої школи в Риках, недалеко Любліна. Хотів би кілька слів сказати учасникам конференції. 80 – це важливий ювілей. Є підписана співпраця між нашими закладами. Хочу процитувати двох видатних педагогів. Почну з відомого польського педагога Януша Корчака: «...шукай

власний шлях. – Пізнай себе, перш ніж захочеш пізнати дітей. – Усвідом, на що ти здатен, перш ніж почнеш визначати межі прав та обов'язків дітей. – Серед інших дітей ти сам – дитина, яку передусім мусиш пізнати, виховати і вивчити». І друга його цитата: «Дитина – це добро. Якщо вона не вміє – навчи, якщо не знає – поясни, якщо не може – допоможи!». І дві цитати педагога В. Сухомлинського, який добре відомий у Польщі: «Школа – не комора знань, а світоч розуму. Усі діти не можуть мати однакові здібності. І найважливіше завдання школи – виховання здібностей». Друга його цитата: «У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися».

Шановне панство, хочу побажати вам всього найкращого на тій відповідальній дорозі виконання тих важливих завдань. Сердечно дякую.

*Петрик Владжімеж,
кандидат економічних наук,
заступник декана педагогічного факультету
Люблінської Вищої школи в Риках (Польща)*

Шановні колеги!

Від імені Ангарського університету Хаджи Байрам Валі в Туреччині вітаю всіх учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Неперервна освіта: досягнення, проблеми і перспективи», присвяченій 80-річчю Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

Ангарський університет Хаджи Байрам Валі співпрацює з вашим інститутом, бере активну участь у наукових конференціях, і ми сподіваємось, що ця співпраця буде продовжуватися і в галузі неперервної педагогічної освіти.

Неперервна педагогічна освіта є не лише професійною необхідністю, але й потребою самого життя, бо професійна освіта, виховання і удосконалення особистості педагога продовжується протягом життя. Сучасний педагог повинен постійно удосконалюватися, отримувати нові знання, співставляти, усвідомлювати нові реалії і потреби часу. Сьогодні в умовах пандемії доводиться працювати над підвищенням цифрової культури. Цифрові технології полегшують доступ до інформації і бібліотечних ресурсів, дають можливість ознайомитися з різноманітними культурами, пропонують сучасним педагогам нові можливості, методи і моделі навчання. Неперервне підвищення професійної компетентності і формування цифрових навичок невіддільне від поставлених питань. Хочу відмітити найважливіші з них. У ХХІ ст. актуальними є проблеми екології суспільства. Проблеми охорони рослинного і

тваринного світу повинні бути невід'ємною частиною освіти на будь-якому рівні. Трансформація системи цінностей ставить нові завдання перед педагогами. Екологія моральності суспільства і духовного світу людини потребує неперервної освіти і виховання. Післядипломна освіта забезпечує безперервність процесів отримання нових знань, удосконалення в галузі предметних знань і в галузі інших суміжних дисциплін. Найбільш актуальною є орієнтація на самостійну науково-дослідницьку роботу педагога. Оцінка своєї професійної та суспільної діяльності, формування готовності до саморозвитку, мотивація педагога до удосконалення є основою безперервної освіти. Важливі також мотивація, способи реалізації духовного начала у викладанні й удосконаленні педагога. Виховання хорошої людини базується на духовному вихованні і навчанні. Тому тут важлива роль гуманітарних дисциплін. Вивчення історично-культурного спадку своєї країни в контексті світової історії є невід'ємною частиною безперервної освіти незалежно від спеціальності. Видатний вчений і мислитель Сходу Альф Фарабі ще в IX ст. говорив у трактаті «Про досягнення щастя», що «шляхи досягнення щастя – це, в першу чергу, наука і освіта». Духовне і моральне здоров'я сучасного суспільства залежить від педагога. Завдання педагога не тільки підвищувати професійну компетентність, давати знання, вчити, наставляти. Завдання педагога – навчити перш за все себе, а потім і інших бути щасливими.

Прийміть мої вітання з 80-річчям вашого інституту. Бажаю подальших успіхів у науково-педагогічній діяльності. Дякую вашому інституту і оргкомітету конференції за запрошення. Сподіваюсь на подальшу співпрацю між Україною і Туреччиною. Здоров'я і благополуччя вам.

*Prof.Dr. Ankara Hacı Bayram Veli University,
Faculty of Arts, Department of Russian Language and Literature,
Ankara/Turkey,
Zeynep Bağlan Özer*

Шановні колеги!

*Освітнянська нива, помережана борозною щоденного пізнання,
потребує добротного зерносію.*

Вам судилося нести ношу «духовних аграріїв».

Нехай покликання зрощує переконливо сильне майбутнє нації.

*Подальших здобутків, позитиву творення, вдячності вихованців
та «підвищено-кваліфікованих» педагогів.*

*З роси, з води, на подальші ювілейні ліття -
від «сьогоднішнього» 80-річчя!..*

*Степан Костюк,
директор Тернопільського обласного краєзнавчого музею,
голова Тернопільської обласної організації
Національної спілки краєзнавців України*

23 грудня 2020 року

Вельмишановний колективе Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти!

Ваш професіоналізм, талант, безмежна відданість справі, працьовитість і наполегливість у досягненні поставлених цілей дали змогу вам досягти значних успіхів у вашій діяльності.

Дякуємо за плідну співпрацю. За ініціативу, креативний підхід, творчі ідеї, інноваційні підходи, за інтерес, за вагомий внесок у розвиток освіти, реалізацію новітніх освітнянських проблем. Ви робите вагомий внесок у підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які сьогодні беруть активну участь у впровадженні Нової української школи.

Бажаємо великих перемог, оптимізму, самореалізації. Щиро зичимо вашому колективу професійних здобутків, високих досягнень, успіхів у праці!

Нехай натхнення і жага творчого пошуку будуть вашими вірними супутниками, життя – багатогранним і плідним, шлях до професійного зростання – успішним.

*З повагою,
директор **Сакевич Галина Ростиславівна**
та працівники Комунальної установи*

Високоповажний Олександр Миколайовичу!
Шановні учасники конференції!

З нагоди 80-ї річниці активної, успішної, наукової, методичної роботи Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти дозвольте привітати вас, побажати продовження нашої тісної співпраці для розвитку освіти сьогодення, сучасності, а також для реалізації завдань Нової української школи.

З повагою,
директор Заліщицької державної гімназії
Войчишин Олександра Дмитрівна

Доброго дня, шановні учасники конференції!

Плідної праці, позитивних емоцій від сьогоденного заходу бажають вам педагоги Монастирищини, і, зокрема, консультанти Комунальної установи «Центру професійного розвитку педагогічних працівників» Монастириської районної ради. Особливими словами вітання сьогодні хочемо звернутися до наших колег, наставників, працівників Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. 80 років – то поважний ювілей, який засвідчує довгий шлях професійного становлення та самопризначення. Інколи цей шлях був тернистим, але став результатом величезного досвіду, а оті результати роботи і нагороди, які демонстрував Олександр Миколайович, вітаючи всіх з ювілеєм, засвідчують, що в інституті працює творчий колектив, який професійно координує та спрямовує науково-педагогічну і методичну діяльність життя області. Тож прийміть сьогодні, шановні колеги, вітання і слова подяки за вашу працю, людяність, професіоналізм. Прийміть вітання найперше ви, Олександр Миколайовичу, головний організаторе і координаторе роботи педагогічного колективу інституту, процесу професійного зростання великого педагогічного загалу області. Надійні помічники та управлінці, яким притаманні професійна компетентність, організаторський талант, загострене відчуття нового, високий творчий потенціал, до яких ми

завжди зверталися за порадою і підказкою, допомогою. Ви завжди знаходите те мудре слово, яке допомагає нам у нашій роботі. Ольго Іванівно, Ігорю Михайловичу, Юрію Чеславовичу, Володимире Святославовичу і, звичайно ж, віртуози науково-методичної справи, якими були і залишаються працівники інституту післядипломної освіти – допомагаєте педагогам закладів освіти області підвищувати професійний рівень, збагачуватися кращим досвідом роботи, самі щедро ділитися знаннями і своїм досвідом, уміло поєднуючи прогресивні тенденції з сміливими новаціями. Ви професійно сприяєте подальшому розвитку освіти області. За це ми вам щиро вдячні. І сьогодні, в день 80-річчя закладу, бажаємо вам творчого горіння, бо тільки той, хто горить, сам може запалити інших. Нехай той вогник творчого неспокою надихає вас і всіх, кого ви навчаєте, на нові починання, звершення, відкриття. Нехай вам таланить на односторонців, а життя буде сповнене приємними подіями, сучасним визнанням зробленого, любов'ю та душевним спокоєм. Життєдайної та невичерпної енергії вам, міцного здоров'я і творчого злету. Дякуємо за співпрацю і сподіваємось на подальше її продовження.

*З повагою,
директор Тиханська Тетяна Михайлівна
та працівники Комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Монастириської районної ради*

**Шановний Олександр Миколайовичу
та висококваліфікований колективе Тернопільського обласного
комунального інституту післядипломної педагогічної освіти!**

Від імені Заліщицького Центру професійного розвитку педагогічних працівників та учительської спільноти Заліщицької громади щиро вітаю вас із чудовим святом: 80-річчям від дня заснування установи. 80 – це мало чи багато? Яскравий ювілей засвідчує беззаперечну істину – ТОКІППО потрібний педагогам, бо завжди тримає руку на пульсі змін та інновацій і готовий у будь-яку хвилину простягнути її з метою допомоги педагогічним працівникам. Тож у цей день прийміть від нас найщиріші вітання та безмежні побажання радості і добра. Процвітання вам і невичерпних здобутків!

Вісім десятків, як мить і як вічність,
В праці щоденній, в турботі про нас.
І про освіту, як мудрість і цінність,
З нами розмови вели повсякчас.

Мудрий наставнику, завжди привітний,
Де креативу зерно пророста,
В день ювілею, погожий і світлий,
Вас Заліщанщина щиро віта!

Добрі і людяні, методично підковані,
Завжди для нас Ви – Говерла знань.
Часто стурбовані, іноді стомлені,
Щиро прийміть цей букет побажань!

Людських гараздів і високого злету
Бажає учительська наша сім'я.
Дерзайте натхнення, в здоров'ї щомиті
І хай многа літ Вам Тернопіль співа!

*З повагою,
директор Підгребля Надія Михайлівна
та працівники Комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Заліщицької районної ради*

Шановні колеги!

Колектив Буцацького Центру професійного розвитку педагогічних працівників та вчителі щиро вітаємо всіх працівників Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти з визначною подією – 80-річчям від дня заснування. За час функціонування інститут зробив великий внесок у розвиток системи освіти Тернопільської області. У цьому значна заслуга як попередників, так і нинішніх поколінь співробітників, науковців, викладачів. Методисти інституту постійно демонструють високий професіоналізм, інноваційні підходи, послідовне прагнення до розвитку, становлення надійних партнерських відносин із методичними установами області, а тепер уже з центрами області. Ваш заклад протягом десятиліть забезпечує безперервний педагогічний і професійний розвиток працівників, здійснює внесок у впровадження нових підходів і нових методів навчання і виховання, реалізацію Концепції «Нова українська школа», нових державних стандартів, супровід ЗНО, формування професійних компетентностей педагогічних працівників, впровадження Хартії вільної людини. За ці роки інститут успішно розвивався, постійно зміцнюючи позиції і підтверджуючи право займати провідне місце у професійному розвитку вчителів. У цей святковий день бажаємо невичерпного творчого потенціалу та професіоналізму, молодості душі, твердості духу, завзяття у справах розвитку

професійної майстерності педагогів, далекоглядності у задумах. Хай у вашому колективі завжди панує злагода, взаєморозуміння і творча атмосфера. Зичимо вам довголіття, процвітання, творчих злетів на благо нашої держави. Дякую за співпрацю. Сподіваємося на її плідне продовження.

*З повагою,
директор **Чайківський Ігор Володимирович**
та працівники Комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Буцацької районної ради*

**Шановний Олександрє Миколайовичу та весь колективє
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної
педагогічної освіти!**

Дозвольте долучитися до щирих і сердечних вітань, що лунають сьогодні на адресу провідного закладу освітнього простору Тернопільської області.

Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти – особливий заклад, функціонування якого обумовлене потребами середовища, що постійно змінюється. 80 років – це вік мудрості, розквіту і професіоналізму. Усі ці роки свого існування ви завжди відстоювали інтереси педагогів, намагалися бути на передових рубежах педагогічної науки і практики. У результаті професійного і творчого зростання ви перетворилися на потужний навчальний науково-методичний центр, стали ініціаторами багатьох інноваційних проєктів. Ваша діяльність спрямована на підтримку педагогів-новаторів, розвиток освітніх суспільно-педагогічних ініціатив, підвищення якості і розширення доступності професійної освіти, формування компетентної освітньої політики, консолідації педагогічної громадськості освіти. Висококваліфікований професорсько-викладацький склад забезпечує підвищення майстерності педагогів на високому науково-методичному рівні, відповідному сучасним вимогам. Окремо ми хочемо зазначити особливу атмосферу приязні, підтримки та співпраці, яка зустрічає кожного, хто переступає поріг вашого інституту. Цей особливий стиль спілкування працівників вашого закладу є одним із вагомих здобутків інституту. Сьогодні ви вирізняєтесь високим професіоналізмом, ентузіазмом і працьовитістю. Ви перебуваєте в постійному пошуку. Освітняни Підгаєччини щиро дякують вам за чудову професійну підготовку, вмілу організацію науково-методичної діяльності й обмін досвідом роботи. Від усієї душі бажаємо вам і вашому колективу здійснення задуманих планів і проєктів, здоров'я і благополуччя, щастя і впевненості в подальшій реалізації наукового та творчого потенціалу, нових цікавих ідей і професійних здобутків.

*З повагою,
директор **Старка Віра Богданівна**
та працівники Комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Підгаєцької районної ради*

**Шановний Олександр Миколайовичу та працівники
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної
педагогічної освіти!**

Мені дуже приємно приєднатися до привітань із ювілеєм інституту. Прийміть найщиріші вітання від усього колективу «Центру професійного розвитку педагогічних працівників» Шумської міської ради з нагоди вашого славного 80-річного ювілею від дня створення закладу. Це гарна нагода сказати слова вдячності за невтомну плідну працю усьому колективу вашого інституту.

Люди, які тут працюють, – це люди з великої літери, люди з відкритим серцем і душею, професіонали своєї справи, люди, які йдуть назустріч, які прагнуть допомогти. Це досвідчені та ініціативні науково-педагогічні працівники, які на високому рівні володіють інформаційно-комунікаційними технологіями, проводять курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Шлях до цієї дати – це шлях важкої праці, увінчаної високими здобутками. З року в рік ваш злагоджений потужний колектив демонструє високий рівень надання освітніх послуг. В епоху реформ ви першими відчуваєте всі нововведення, генеруєте нові ідеї, нові методики, проводите ефективну підготовку учителя для Нової української школи, докладаєте чимало зусиль, щоб підтримати імідж свого закладу. Сьогодні ви – гордість і слава освітньої галузі Тернопільщини. Сердечно бажаємо кожному з вас міцного здоров'я, тепла і затишку, душевної злагоди, оптимізму, креативності, творчого розвитку, втілення в життя нових ідей, плідної праці на освітянській ниві, твердої віри в те, що ваш заклад і надалі буде процвітати.

Щиро дякуємо вам за розуміння, підтримку, роботу, яку ви проводите, цікаві та змістовні семінари, тренінги, які організовуєте для методистів, консультантів та педагогічних працівників. Адже ви допомагаєте створювати той рівень освіти, який потрібен для розвитку Тернопільщини, виконуєте важливу і почесну місію – «бути вчителем вчителів». Сподіваємося, що і надалі буде продовжуватися наша співпраця. Нехай буде завжди згуртованим ваш колектив, розквітають і множаться таланти, а щедра доля шле вам добро і щастя. Ми радіємо вашим успіхам, пишаємося вашими досягненнями. Добра вам, миру, любові, процвітання. Божої благодаті на многії і благії літа!

*З повагою,
директор **Бойчук Людмила Андріївна**
та працівники Комунальної установи*

Шановні колеги, учасники конференції!

Сьогоднішня конференція присвячена дуже важливій даті, а саме 80-річчю Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. 47 років я присвятила роботі в цьому закладі. На даний час працюю діловодом Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. Народилася я 1 вересня 1949 року в с. Байківці Тернопільського району. Навчалася і закінчила середню школу № 2. Далі навчалась в Домі офіцерів на секретаря-друкарку. Закінчивши курси секретаря-друкарки, працювала в райкомі партії.

28 серпня 1973 року став першим днем роботи в ТОКІППО на посаді секретаря-друкарки. У той час очолював інститут Надал Андрій Іванович. Протягом роботи в інституті змінювалися керівники, які на належному рівні оцінювали мою роботу. Окремо хочеться згадати всіх директорів, з якими я працювала. Це – А. І. Надал, В. Ф. Жук, Ю. В. Буган, С. М. Алілуйко, О. М. Петровський. Кожен із них вносив щось нове у розвиток інституту, а також заступники: С. П. Бобрик, І. А. Герасименко, С. П. Герасимів, Г. Г. Звінич, В. І. Урусський, О. С. Куриш.

Інститут – це ціла моя родина на даному етапі. За період моєї роботи в інституті начальниками управління були Софіянчук, Романюк А. Й., Обухівський О. І., Струганець Б. В., Демків І. С., Хаварівський Б. В., Миколенко М. А., Равлів І. П., Запорожан І. Г, Крупа Л. Л., Хома О. З.

Весь період моєї роботи, а це 47 років, був цікавим і захоплюючим. Багато змінилося, а починалося з того, що було всього 50 чоловік. Також хочу згадати окремо Мороз Т. В., з якою я пропрацювала 29 років, Бугана Ю. В., з яким пропрацювала 29,5 років. На даний час директором інституту є Петровський О. М. – хороший адміністратор, організатор, мудрий, принциповий, справедливий, вимогливий керівник. Загалом прожиті роки в інституті минули дуже швидко і невпинно. Колись ми їздили з колективом на буряки, моркву, суботники. За Романюка С. Й. був відкритий перший профілакторій-санаторій «Освітязин». Хочеться, щоб теперішнє покоління пізнало таке ж цікаве життя в інституті, яке було в мене.

***Цебринська Вікторія Станіславівна,**
діловод Тернопільського обласного комунального
інституту післядипломної педагогічної освіти*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.04

Петровський Олександр Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент,
директор ТОКІППО, м. Тернопіль

ІСТОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМУНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Тернопільському обласному комунальному інституту післядипломної педагогічної освіти (ТОКІППО) виповнилося 80 років! Тож варто зробити невеликий екскурс у його історію та звернути увагу на те, чим переймається, над чим працює його колектив сьогодні. ТОКІППО здійснює підвищення кваліфікації, а також науково-методичне, навчальне, організаційне забезпечення розвитку педагогічних працівників, керівних кадрів закладів освіти. Окрім того, працівники інституту проводять теоретичні та прикладні дослідження у галузі освіти, впроваджують у щоденну діяльність закладів освіти найкращі світові та вітчизняні практики. Центр моніторингу розвитку освіти та ЗНО, який є структурним підрозділом інституту, виконує відповідні дослідження та організаційну роботу щодо проведення незалежного оцінювання результатів навчання здобувачів освіти в Тернопільській області.

Треба сказати, що ідея навчання вчителів, підвищення їхньої кваліфікації виникла значно раніше, ніж з'явився інститут. Ще у другій половині ХІХ століття розглядалася думка про створення спеціальних закладів для професійного розвитку вчителів. А в 1930–1940-х роках відбулися значні зрушення у післядипломній освіті України. Як відомо, 5 лютого 1939 року вийшла Постанова № 86 «Про організацію в системі наркомату освіти інститутів удосконалення вчителів». Тоді в Києві та Харкові були створені

інститути вдосконалення вчителів, де педагоги мали можливість підвищувати свою кваліфікацію без відриву від виробництва. 21 лютого 1939 року було затверджено Положення «Про обласні інститути удосконалення вчителів УРСР» як Додаток до Наказу народного комісаріату освіти УРСР від 21 лютого 1939 року за № 12/03. 09 лютого 1940 року було видано Наказ народного комісаріату освіти УРСР № 512 «Про організацію обласних інститутів удосконалення вчителів».

Варто відзначити, що відкриттю Тернопільського обласного інституту удосконалення вчителів передувала серйозна організаційна робота з боку Тернопільського обласного виконавчого комітету. (Тоді цей комітет мав назву «Тарнопольський», оскільки до 1944 року зберігалась колишня назва міста – «Тарнопіль», відповідно й область називалась «Тарнопольська». – *Авт.*). На виконання наказу НКО України № 512 вже 15 березня 1940 року на засіданні президії Тарнопольського обласного виконавчого комітету було заслухано питання про стан роботи педагогічних курсів та про організацію інституту удосконалення вчителів у м. Тарнополі. Президія облвиконкому звернула увагу райвиконкомів і міських рад на винятково важливе значення підготовки педагогічних кадрів, «удосконалення вчителів, підвищення їх ділової кваліфікації, покращення методичного керівництва роботи учительських семінарів та курсів». Завідуючого облвно було зобов'язано забезпечити всебічну допомогу районним відділам народної освіти в доборі курсантів, в організації нормальної роботи педагогічних курсів, скласти відповідний кошторис та подати на затвердження облвиконкому. Тоді ж було ухвалено рішення щодо організації «з 1 квітня 1940 року у м. Тарнополі Інституту удосконалення вчителів». Так розпочалась історія становлення та розвитку інституту удосконалення вчителів, який сьогодні всі знають як Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти.

80 років, здавалось би, невеликий термін. Його можна було би порівняти із середньою тривалістю людського життя. Але інститут пройшов довгий,

тернистий шлях, сповнений труднощів воєнного і повоєнного часів, наповнений кропіткою працею, творчими перемогами тощо. Працівники інституту завжди давали гідну відповідь на виклики часу та запити суспільства і держави. Потрібно лише пам'ятати, що в різні часи, в різні епохи перед інститутом ставилися різні завдання, зокрема й щодо посилення ідеологічної роботи серед учительства. Власне, від 1939–1940 років інститутам доручалося робити усе можливе для того, щоб схилити учительство на бік радянської влади та залучити до радянського і соціалістичного будівництва, навчити педагогів пропагувати у трудовому та учнівському колективах «переваги радянського і соціалістичного ладу», щоби це якнайшвидше увійшло у свідомість жителів Західної України, в тому числі й Тернопільської області.

Сьогодні Інститут виконує науково-методичний супровід і реалізацію основних напрямів розвитку і функціонування дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти Тернопільської області, забезпечує професійний розвиток педагогічних працівників та керівних кадрів освіти шляхом запровадження різних форм курсової підготовки, організації науково-методичної роботи у міжкурсівний період, координує роботу методичних працівників районних, міських відділів освіти, а тепер уже й відділів освіти об'єднаних територіальних громад, проводить системну роботу із впровадження нових педагогічних технологій, здійснює науково-методичний супровід дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності педагогічних колективів області.

Доцільно зауважити, що сьогодні постало дуже багато питань, які пов'язані з організацією дистанційного навчання, з використанням дистанційних технологій освіти. Міністерство освіти і науки України видало кілька розпорядчих документів, зокрема вже є Положення про організацію дистанційної освіти, але, разом із тим, сам по собі процес не буде відбуватись, оскільки потребує науково-методичного та організаційного супроводу, і роль інституту в цьому є надзвичайно високою. Навчання використанню технологій дистанційної освіти, підвищення інформаційно-комунікаційної та цифрової

компетентності педагогів та керівних кадрів області, безумовно, позитивно відбивається на організації освітнього процесу в кожному освітньому закладі. Система післядипломної педагогічної освіти і, зокрема, наш інститут сьогодні над цим активно працюють. Накопичується, трансформується, ретранслюється досвід організації дистанційного навчання здобувачів освіти за дистанційною формою здобуття освіти або з використанням технологій дистанційного навчання.

Варто відзначити, що в останні роки інститут відповідав і відповідає на виклики, які постали перед суспільством, перед нацією, перед державою. Ми сьогодні уже намагаємося реалізувати державну політику в галузі освіти новими методами, застосовуючи нові технології і навчаючи цим технологіям наших колег-педагогів. Показниками досягнень інституту є дипломи переможців за участь у творчих конкурсах напрацювань у галузі післядипломної освіти, а також 1 срібна і 3 золоті медалі за участь у номінаціях: «Інновації у підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів і їх адаптації до нових вимог «Нової української школи» (2017 р.), «Інноваційна діяльність закладу освіти в умовах упровадження Концепції Нової української школи» (2018 р.), «Інновації у формуванні й розвитку педагогічної майстерності в умовах вимог Нової української школи» (2019 р.), «Інновації у неперервному розвитку професійної компетентності педагогічних працівників» (2020 р.) – в рамках регулярної Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті», де, починаючи з 2017 року, інститут щорічно представляє свої напрацювання.

За активну співпрацю та вагомий внесок у розбудову Нової української школи колектив Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти був відзначений «Подякою Міністерства освіти і науки України» (2019 р.).

Інститут розвивається. Разом із колегами інших обласних інститутів післядипломної освіти та Університетом менеджменту освіти колектив «тягне плуга на освітянській ниві», щоб освіта в Україні була ефективною та

результативною, працювала на суспільство, націю, державу, і на кожного громадянина України.

Від моменту створення і до сьогоднішнього дня інститут був і залишається єдиним в області вищим педагогічним та науково-методичним закладом, який спрямований саме на підвищення кваліфікації педагогічних працівників із 44 спеціальностей. На даний час ми працюємо над тим, щоб освітні програми завжди залишались актуальними, а навчання педагогічних і керівних кадрів освітньої галузі області ефективним і результативним.

Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти готовий і надалі надавати допомогу педагогам і керівним кадрам освіти області у розвитку необхідних професійних компетентностей, щоб спільними зусиллями система освіти виховувала в кожному новому поколінні громадян України здатність реалізувати творчий потенціал, інтегруватися у суспільне життя, долати усі перешкоди, усі виклики, які є на шляху до економічного, соціального, суспільного прогресу.

ТОКІППО був і залишається активним суб'єктом впровадження державної освітньої політики в умовах реформування системи освіти в Україні.

УДК 37.014.3

Магера Тетяна Володимирівна,
методист відділу організаційно-методичної та інформаційно-видавничої діяльності ТОКІППО, м. Тернопіль

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМУНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У 2020 РОЦІ

Тернопільському обласному комунальному інституту післядипломної педагогічної освіти виповнилось 80 років. Це не просто ювілей, а титанічна

праця, великий досвід, традиційність та інноватика! Це досягнення, завдяки яким інститут став відомим не лише на Тернопільщині, а й у цілому світі.

Незважаючи на непередбачувану ситуацію, яка виникла у 2020 році, життя продовжується. Згідно нових вимог живе та змінює форму своєї роботи і наш інститут. Реалії нашого часу – це дистанційне навчання та доступ до освіти через мережу Інтернет: участь в онлайн-конференціях, перегляд онлайн-вебінарів, уроків тощо. Нова вимога – життя та освіта у смартфоні!

Сьогодні традиційна формула освітнього процесу вже не спрацьовує повною мірою. Інформаційне суспільство вимагає від сучасного педагога набуття здатності та вмінь самостійно здобувати і нестандартно використовувати знання, опановувати інформаційні технології, їх пошук, осмислення, поглиблення та застосування.

Карантинне сьогодні у всьому світі пришвидшило перехід закладів освіти та інститутів післядипломної освіти на дистанційну форму навчання. У Тернопільському ОКІППО дистанційне навчання впроваджується згідно Положення про дистанційне навчання (30 квітня 2013 р. за № 703/23235), Наказу МОН України від 08.09.2020 № 1115, Рекомендацій МОН щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти тощо [2]. Мимовільно виникає запитання, чи був готовий Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти до дистанційного навчання та інноватики? Відповідь – так! Колектив ТОКІППО в умовах пандемії став першопрохідцем, оскільки деякі форми дистанційного навчання вже використовувались і раніше. Проте в умовах карантину необхідно було докорінно змінити методику проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів, використовувати нові технології навчання та консультування педагогічних працівників області. Враховуючи вищезазначене, у 2020 році діяльність ТОКІППО була направлена на інформатизацію освіти та розбудову інформаційного освітнього простору, використання хмарних технологій для створення інформаційного освітнього середовища педагогів,

впровадження хмарних сервісів у післядипломну освіту та навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів. Значна увага приділялася науковому, навчальному та організаційно-методичному супроводженню державних та регіональних програм, нормативно-правових документів з питань освіти, спрямованих на підвищення рівня якості методичної роботи у регіонах, створення умов одержання якісної освіти з використанням елементів дистанційного навчання.

Результатом титанічної праці команди професіоналів ТОКІППО стала нагорода – ***Золота медаль у номінації «Інновації у неперервному розвитку професійної компетентності педагогічних працівників»***, яку отримав наш заклад за вагомі досягнення в освітній сфері. Уже четвертий рік Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти (з ініціативи директора інституту Олександра Петровського) є активним учасником наймасштабнішого професійного заходу в освітньому середовищі нашої країни. За презентацію досягнень і упровадження сучасних педагогічних інновацій і рішень в освітній процес Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти нагороджений золотою медаллю в номінації «Інновації у неперервному розвитку професійної компетентності педагогічних працівників», двома дипломами та подяками, чотирма сертифікатами доповідача за проведення презентації «Формування компетентностей з надання консалтингових послуг у педагогічних працівників як важлива умова забезпечення якості освіти». Цьогоріч вперше за дванадцять років виставки «Інноватика в сучасній освіті» й «World Edu» відбулися в змішаному форматі (онлайн, дистанційно, заочно) у зв'язку з ускладненням епідеміологічної ситуації в Україні. Виставка представила 328 учасників із Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської областей,

м. Києва, а також Словаччини, Естонії, Угорщини, Польщі, Литви, Латвії, Грузії, Молдови, Румунії. Відбулося 60 конференцій, презентацій, семінарів, круглих столів, майстер-класів в онлайн форматі. У заходах взяло участь понад 3000 учасників [1].

Одним із компонентів модернізації освітньої галузі *є дослідно-експериментальна робота – це невід’ємна складова інноваційної діяльності*. Дослідно-експериментальна робота у навчальному закладі – це пошук найбільш ефективної педагогічної системи через дослідницьку роботу, розробку програм експериментів та їх реалізацію, включаючи і процес удосконалення під час упровадження у загальну педагогічну практику на основі отриманих результатів дослідження. *Яскравим прикладом успішної педагогічної діяльності у ТОКІППО є обласна програма впровадження Української Хартії вільної людини на 2017–2020 роки* [4].

Серед оптимальних шляхів модернізації навчання на курсах підвищення кваліфікації на сучасному етапі є: забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних кадрів відповідно до суспільних вимог, швидкого реагування на зміни в дошкільній, загальній середній та позашкільній освіті; упровадження в навчальний процес нових програм спецкурсів та тренінгів; організація освітнього процесу в умовах активного розвитку й оновлення інформаційного середовища; забезпечення компенсаторної функції у підготовці вчителів старшого віку до впровадження інновацій як змістового, так і діяльнісного характеру; методична підготовка молодих спеціалістів.

Враховуючи те, що пріоритетним завданням інституту щодо надання освітніх послуг з питань підвищення кваліфікації є прогнозування траєкторії професійного зростання педагога, професійне становлення і вдосконалення педагогічної діяльності на основі компетентнісного підходу; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, спроможних здійснювати інновації в освітньому процесі, доцільно відзначити високий професіоналізм адміністрації, науковців та методистів інституту, активну діяльність усіх

відділів та кафедр ТОКІППО [4]. Для того, щоб поглибити свої знання у сфері інформаційних технологій, навчитися застосовувати їх у процесі викладання різних навчальних дисциплін у закладах освіти, педагоги Тернопільщини беруть участь у науково-методичних заходах, які організовані працівниками ТОКІППО за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

З метою забезпечення якісної організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації запроваджено *електронну реєстрацію слухачів для формування груп, коригування змісту, форми, методів, засобів представлення навчального матеріалу*. Для зручності учасникам навчального процесу оприлюднюється електронний навчальний розклад на сайті інституту. Слухачі курсів підвищення кваліфікації мають змогу дізнаватися про новини освіти на блогах працівників інституту, сторінці Фейсбук чи сайті закладу, публікуватися на сторінках віртуальних методичних кабінетів ТОКІППО, задавати питання та отримувати на них відповідь в онлайн-режимі. Заохочення педагогічних працівників до активної навчальної роботи за допомогою сервера дистанційного навчання інституту сприяє активізації навчальної діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації, формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів, здатних в умовах сучасної школи знайти ефективні шляхи удосконалення освітнього процесу засобами ІКТ. Здійснюється супровід та контроль за роботою слухачів курсів підвищення кваліфікації у навчальному веб-середовищі, організовано консультативну допомогу.

Для слухачів курсів підвищення кваліфікації ТОКІППО пропонує платформу Google Meet. Освітняки можуть приєднатися до онлайн-відеоконференції з комп'ютера, скориставшись актуальною версією будь-якого веб-переглядача – тобто жодного програмного забезпечення встановлювати не потрібно. А з мобільного пристрою можна долучитися через додаток Google Meet.

Впродовж 2020 року в режимі онлайн (на платформі Google Meet) було проведено ряд міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій ТОКІППО. Зокрема, III Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (09–10 квітня 2020 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська Хартія вільної людини – ціннісний базис для національної концепції «Нова українська школа» (29 квітня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Біорізноманіття України в контексті сучасних природних умов середовища» (04–05 червня 2020 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Четверті Геретівські читання» (10 червня 2020 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Освіта XXI століття: реалії та перспективи розвитку» (06 листопада 2020 р.); IV регіональна науково-практична конференція «Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти» (26 листопада 2020 р.); 23 грудня 2020 року в режимі онлайн – Всеукраїнська науково-практична конференція, що приурочена 80-річчю від дня заснування Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти «Неперервна освіта: здобутки, проблеми, перспективи».

Науково-педагогічними та педагогічними працівниками ТОКІППО для слухачів курсів підвищення кваліфікації розроблено навчальні програми, проведено ряд науково-практичних масових заходів в онлайн режимі (конференцій, вебінарів, лекцій, семінарів, круглих столів, онлайн-засідань проблемних груп, web-форумів, web-засідань, методичних студій, тренінгів, онлайн-засідань школи професійного зростання, мистецької вітальні, віртуальних виставок літератури тощо). Доцільно відзначити, що навчальні програми для слухачів курсів розроблені з урахуванням загальних педагогічних принципів навчання, основними з яких є: цілісність, системність, науковість, технологічність, індивідуалізація та диференціація. Навчальні плани диференційовані за рівнем професійної кваліфікації, відповідно до досвіду

роботи педагогічних працівників та спеціалізації: учителі другої кваліфікаційної категорії і спеціалісти, учителі першої та вищої кваліфікаційних категорій, керівники закладів освіти, практичні психологи, працівники закладів інституційного догляду та виховання дітей, педпрацівники позашкільних навчальних закладів тощо.

Добрим підґрунтям навчального процесу в умовах сьогодення стали методичні рекомендації щодо дистанційного навчання у закладах освіти. Варто відзначити, що методисти та науковці ТОКІППО не лише розробили методичні рекомендації, організували та провели дистанційні курси підвищення кваліфікації вчителів, а й запропонували освітянам Тернопілля електронні навчально-методичні матеріали.

Доцільно відзначити, що курси підвищення кваліфікації у Тернопільському ОКІППО проводяться для усвідомлення цінності та розвитку культури освіти впродовж життя; створення умов для всебічної реалізації потенціалу особистості та підвищення її соціальної, громадянської активності та відповідальності; для актуалізації професійних знань і навичок, їх удосконалення в процесі проходження навчання на спеціалізованих курсах або на робочому місці під керівництвом більш досвідчених, високопрофесійних колег. Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти забезпечує інноваційний розвиток системи післядипломної педагогічної освіти області, є центром впровадження сучасних педагогічних технологій, перебудови освітнього процесу в регіоні відповідно до реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Виставки «Інноватика в сучасній освіті» й «World Edu». URL: <http://ippo.edu.te.ua/2020/10/23/vistavki-innovatika-v-suchasnij-osviti-j-world-edu/>.
2. Дистанційне та змішане навчання в школі. Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації): путівник. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/20/07.pdf>.
3. Звіт директора за 2019 рік <http://ippo.edu.te.ua/zvit-direktora-za-2019-rik/>

УДК 378.37.001

Когут Ольга Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
заступник директора ТОКІППО,
м. Тернопіль;
Коненко Лариса Богданівна,
в. о. завідувача відділу дошкільної та
початкової освіти ТОКІППО,
м. Тернопіль

РОЛЬ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОКІППО В РОЗБУДОВІ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Актуальність теми. Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України. Для її системного упровадження Кабінетом Міністрів України видано розпорядження від 13 грудня 2017 року № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Засадничі основи освітніх змін, що визначені Концепцією «Нова українська школа», пояснюють ідеологію перетворень в освіті, закладених у Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та основні напрями її реформування щодо створення сучасного освітнього середовища, передумов для інноваційної діяльності, розроблення і впровадження нових Державних стандартів усіх рівнів освіти, здійснення підготовки вчителя, реалізації права закладу освіти, педагогічних працівників на автономію в освітній діяльності, впровадження в освітній процес педагогіки партнерства.

У Державному стандарті початкової освіти серед обов'язкових результатів навчання визначено не тільки уміння і знання, але й життєво необхідні компетентності. Новий зміст освіти, заснований на інтеграції та формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації зростаючої особистості у суспільстві; педагогіка, що ґрунтується на партнерстві; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі – це ключові питання Нової української школи, яка має зупинити негативні тенденції та перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

Новий Державний стандарт початкової освіти з 2017/2018 навчального року успішно проходить апробацію у 100 школах по всій Україні. З 2018/2019 навчального року за цим стандартом розпочали навчання всі першокласники України.

У Тернопільській області успішно здійснюється експериментальна робота на тему «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2017 р. № 1028) з упровадження основних положень Концепції Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Величезну роль у забезпеченні ефективної роботи вчителів пілотних класів з організації освітнього процесу відіграють підтримка та діяльність управління освіти і науки Тернопільської обласної адміністрації, Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, методистів з початкової освіти, адміністрацій пілотних закладів загальної середньої освіти, відділів освіти, батьківських громад та органів місцевого самоврядування.

На виконання наказу управління освіти і науки ТОДА «Про затвердження плану заходів щодо впровадження Концепції Нової української школи в умовах реформування початкової освіти в Тернопільській області» від 19.01.2018 р.

№ 11 уже четвертий рік у Тернопільському обласному комунальному інституті післядипломної педагогічної освіти успішно працює робоча група науково-педагогічних та педагогічних працівників, які здійснюють науково-методичний супровід апробування навчальних матеріалів у початкових класах експериментальних шкіл. Ініціюються проведення форумів, семінарів, конференцій, круглих столів, майстер-класів та інтернет-конференцій для педагогічних працівників – учасників експерименту з метою підвищення якості освітнього процесу та поширення перспективного досвіду впровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення початкової освіти. У ТОКІППО постійно діє Інтерактивна школа майстерності вчителя пілотного класу.

Дружні наставницькі бесіди, консультації онлайн, спілкування, тренінгові заняття, круглі столи, творчі лабораторії (воркшопи), практикуми, онлайн-конференції тощо допомагають педагогам пілотних класів інтегрувати теми предметів, оцінити успішність роботи з деяких тем, переконатись в ефективності використаних методик, прийомів, стратегій та форм навчання, сприяти творчому пошуку, активізуючи пізнавальну діяльність, порівнювати, аналізувати, визначати причинно-наслідкові зв'язки між тим, що виявилось ефективним і неефективним, вести спостереження за прогресом розвитку індивідуальних досягнень кожного учня та робити висновки. Найбільше запитань виникало щодо навчально-методичного забезпечення, формувального оцінювання третьокласників, також з питань оптимізації пошукової й дослідницької діяльності, використання різноманітних форм та діяльнісних методів роботи з батьками в рамках упровадження педагогіки партнерства, здійснення дистанційного навчання, заповнення класних журналів, свідоцтва досягнень. Були проведені консультації щодо роботи учнів у парах і групах, кооперативного навчання, питань, пов'язаних з мотивуванням учнів.

Для вчителів пілотних шкіл проведено заходи:

- 12.09.2019 р. – зустріч з педагогами пілотних шкіл – учасниками Всеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти» з питань підсумку освітньої діяльності у 2-х пілотних класах;
- 19.09.2019 р. – навчання-тренінг для освітніх експертів з питань вивчення практичного досвіду вчителів початкових класів під час їхньої сертифікації та координація проведення експертних досліджень;
- 11.10.2019 р. – методичний брифінг з питань впровадження НУШ та організації освітнього процесу в 3-х класах для педагогів пілотних шкіл;
- 21.11.2019 р. – тренінг «Гра по-новому, навчання по-іншому в освітньому процесі початкової школи», який провів тренер The LEGO Foundation Надія Фігурська для педагогів пілотних шкіл Тернопільської області;
- 22.11.2019 р. – семінар-практикум «Особливості викладання інтегрованих курсів у 3-х пілотних класах» за участю співавтора Модельної програми інтегрованого мовно-літературного курсу «Українська мова» для 3-го класу Романюк Ольги;
- 27.02.2020 р. – постійно діючу Інтерактивну школу майстерності вчителя пілотного класу. На допомогу вчителю пілотного класу розкрита тема «Мотиваційна складова формування оцінювання учнів 3-го класу»;
- 06.03.2020 р. – тренінг «Використання гейміфікації в початковій школі»;
- 28.04.2020 р. – заняття Інтерактивної школи майстерності вчителя пілотного класу «Дистанційне навчання учнів пілотних класів – виклики сьогодення». Сформовані й опубліковані Методичні рекомендації щодо завершення навчального року в 3-х пілотних класах, проведення підсумкового річного оцінювання навчальних досягнень учнів та оформлення журналів під час дистанційного навчання;

- 18.05–29.05.2020 р. – моніторинг рівня сформованості компетентностей учнів у 3-х пілотних класах Тернопільської області за 2019–2020 н. р.;

- 28.04.2020 р. – онлайн-заняття Інтерактивної школи майстерності вчителя пілотної школи «Дистанційне навчання учнів пілотних класів – виклики сьогодення»;

- 11.06.2020 р. – онлайн-заняття Інтерактивної школи майстерності вчителя пілотного класу «Четвертий рік пілотування: реалії та перспективи».

З учителями пілотних шкіл та учителями других класів проведено творчі зустрічі:

- 19.02.2020 р. – зустрічі з авторами підручників Кізіловою Г. О. (Мистецтво 2–3 клас; вид. Астон) та Яковенко Л. В. (вид. Ранок; посібники для вчителів 3 класу);

- 25.02.2020 р. – участь у зустрічі з авторами підручників для 3 класу Скворцовою С. О., Большаковою І. О., Корнієнко М. М.;

- 06.03.2020 р. – зустріч з авторами підручників для 3 класу Волощенко О. В., Козак О. П., Чабайовською М. М.;

- 06.03.2020 р. – зустріч з автором підручників для початкових класів НУШ: Гісь О. М. (Математика для 1–3 класів).

Карантин став справжнім викликом для освітньої та інших сфер життя. Не оминув він і пілотні школи. Але вчителі-пілотники, як справжні «агенти змін», відразу мобілізувалися. Пройшовши ряд консультацій у Тернопільському ОКІППО, онлайн-курсів з організації дистанційного навчання вони змогли визначитися із найзручнішим способом організації подальшого навчання, обравши платформи Zoom та Google Classroom. Уроки повністю трансформувалися, стали цікавішими. Крім того, на карантині вчителі почали створювати більше інтерактивних вправ, додаткових завдань на опрацювання теми та індивідуальних завдань, виходячи з можливостей і зацікавленості учнів.

Засобами інформування громадськості та педагогічної спільноти про особливості освітнього процесу в експериментальних класах стали:

- сайт ТОКІППО: <https://lbkonenko.blogspot.com/>; блоги Нова українська школа [\(https://vpro-tokippo.blogspot.com/\)](https://vpro-tokippo.blogspot.com/); та Початкова освіта [\(https://vpro-tokippo.blogspot.com/\)](https://vpro-tokippo.blogspot.com/);

- засідання МО вчителів початкових класів;
- індивідуальні бесіди;
- круглі столи з колегами;
- групові бесіди із вчителями початкових класів;
- тренінги (шкільні, районні, обласні);
- майстер-класи;
- воркшопи;
- участь у семінарах;
- публікації в засобах масової інформації (обласного та районного рівнів);
- участь у педагогічних спільнотах (сайт, блог);
- батьківський всеобуч.

Вчителі пілотних класів стали регіональними супервізорами, експертами та регіональними тренерами НУШ і були активно залучені до процесу підвищення кваліфікації на базі ТОКІППО та навчання вчителів початкової школи.

На сайті Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти створено блог «Нова українська школа» (де відведена сторінка і для вчителів-пілотників, створена онлайн-спільнота на Google + «Нова українська школа: агенти змін Тернопілля», створені рубрики «Агенти змін» та «Пілотний проект», у читальній залі науково-педагогічної бібліотеки ТОКІППО організовано виставку «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА», де частиною експозицій є матеріали про використання сучасних технологій,

форм та методів у початковій освіті. Виставка постійно поповнюється сучасними матеріалами.

Щоб допомогти перевчитися, перелаштуватися, переорієнтуватися у цінностях і завданнях, допомогти виконати норми затвердженого стандарту, опанувати новими методиками, а також здійснити професійну підтримку реалізації амбітних освітніх інновацій у ТОКІППО створено сучасну навчальну аудиторію, де максимально зібрали всю дидактику класу НУШ, створили новий освітній простір, організували відкриту бібліотеку нових підручників і посібників та методичних напрацювань учителів-новаторів, внесено зміни в навчальні плани курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів – розроблено нові лекції:

✓ *Організація освітнього процесу в початкових класах в умовах Нової української школи.*

✓ *Реалізація компетентнісного підходу в початковій школі за допомогою дев'яти стилів навчання на основі теорії множинного інтелекту.*

✓ *Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність.*

✓ *Особливості викладання предмета «Математика» в початкових класах.*

✓ *Використання гейміфікації як засобу підвищення ефективності навчання в початковій школі.*

✓ *Формування математичної компетентності учнів початкової школи шляхом використання дидактичних засобів.*

✓ *Використання ігрових та діяльнісних методів навчання на уроках у початкових класах.*

Для організації та ефективного здійснення освітнього процесу вчителями початкових класів на сайті інституту опубліковано ряд методичних рекомендацій:

- Методичні рекомендації для педагогів початкових класів щодо організації дистанційного навчання під час призупинення освітнього процесу;

- Методичні рекомендації щодо використання теорії множинного інтелекту для реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи;

- Методичні рекомендації щодо використання конструктора LEGO на уроках у початкових класах;

- Методичні рекомендації щодо проведення підсумкового річного оцінювання навчальних досягнень учнів 3-х пілотних класів та заповнення документації в умовах дистанційного навчання;

- Методичні рекомендації щодо підсумкового оцінювання учнів початкових класів, які здобувають освіту за індивідуальною формою навчання;

- Методичні рекомендації щодо проведення підсумкового річного оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів в умовах карантину;

- Методичні рекомендації щодо оформлення шкільної документації початкової школи, зокрема заповнення класних журналів дистанційного навчання.

На допомогу вчителю початкових класів Тернопільським обласним комунальним інститутом післядипломної педагогічної освіти проведено такі методичні заходи:

❖ **наради:**

- **12.09.2019 р.** – інформаційно-методичний брейнстормінг «Особливості організації освітнього процесу в 2-му класі НУШ»;

- **11.10.2019 р.** – оперативно-методична нарада для регіональних тренерів з питань підготовки вчителів НУШ, які у 2021/2022 н. р. навчатимуть перші класи та з питань проведення тренінгів за підтримки The Lego Foundation;

- **03.12.2019 р.** – інформаційно-методична нарада з питань підсумків навчання вчителів початкових класів та здійснення супервізії, на якій окреслювались напрями проведення подальшого навчання регіональних

супервізорів у 2020 р., етапи реалізації завдань супервізії, план та методи проведення супервізії;

- **17.01.2020 р.** – інформаційно-методична нарада «Особливості підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, здійснення супервізії та організації роботи методиста з початкової освіти у 2020 році»;

- **30.04. 2020 р.** – інформаційно-методична онлайн-нарада методистів з початкової освіти Тернопільської області «Завершення навчального року в початкових класах в умовах дистанційного навчання».

❖ **семінари:**

- **22.08.2019 р.** відбулися обласні методичні студії з елементами форми EdCamp «Інтерактивні технології як ефективний освітній інструмент креативного педагога»;

- **05.11.2019 р.** – організація семінару за темою «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)»;

- **15.11.2019 р.** відбувся семінар для методистів з початкової освіти «Нова українська школа – школа нових освітніх можливостей. З досвіду роботи методичних установ та педагогічних колективів закладів освіти Чортківського району»;

- **22.11.2019 р.** для вчителів перших класів та для педагогів пілотних шкіл Тернопільської області відбувся семінар-практикум «Особливості викладання інтегрованих курсів у 3-х пілотних класах та здійснення формувального оцінювання» з участю методиста відділу початкової освіти, викладача кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти, співавтора Модельної програми інтегрованого мовно-літературного курсу «Українська мова» для 3-го класу Романюк О. В.

- **18.02.2020 р.** відбувся семінар (локаційний) для вчителів 2–4 класів «Формування ключових компетентностей учнів початкових класів на засадах діяльнісного підходу» в пілотній Підволочиській ЗОШ I–III ст.;

- **21.02.2020 р.** відбувся семінар-практикум «Використання ресурсів «Колоска» для формування компетентностей педагога засобами STEAM-освіти та медіаграмотності» за участі координатора Міжнародного природничого інтерактивного конкурсу «КОЛОСОК», головного редактора Всеукраїнського природничого науково-популярного журналу для дітей «КОЛОСОК», виконавчого директора громадської організації ЛМГО «Львівський інститут освіти», доцента кафедри педагогіки Львівського ОШПО Бідою Дарією Дмитрівною;

- **28.02.2020 р.** відбувся семінар «Нова українська школа – умови модернізації та інновації: з досвіду роботи методичних установ та педагогічних колективів закладів освіти Тернопільського району»;

- **30.04.2020 р.** – офлайн семінар-практикум для вчителів перших класів «Реалізація компетентнісного підходу за допомогою дев'яти стилів навчання на основі теорії множинного інтелекту»;

- **27.05.2020 р.** в режимі онлайн на платформі ZOOM відбувся семінар «Організація якісного освітнього процесу в початковій школі в умовах дистанційного навчання» від видавництва «Країна мрій».

❖ **тренінги:**

- **11.09.2019 р.** – тренінг «Освіта на основі життєвих навичок у контексті НУШ» (програма «Я досліджую світ») для вчителів ПК;

- **вересень – жовтень 2019 р.** – проведення тренінгів «Ігрові та діяльнісні методи навчання в початковій школі» для вчителів, які пройшли навчання НУШ;

- **21.11 2019 р.** – для вчителів 1-, 2-, 4-х класів пілотних шкіл області відбувся тренінг «Гра по-новому, навчання по-іншому в освітньому процесі початкової школи» з участю Надії Фігурської – тренера The LEGO Foundation (на виконання листа Міністерства освіти і науки України від 15.10.2019 № 1/9-645 «Про план заходів щодо впровадження ігрових та діяльнісних методів навчання в освітній процес початкової школи та супроводу закладів загальної

середньої освіти фондом The LEGO Foundation протягом 2019/2020 навчального року»);

- **06.03.2020 р.** – тренінг для вчителів ПК «Використання гейміфікації в початковій школі»;

- **22.05.2020 р.** – в режимі офлайн відбувся практикум для вчителів четвертих класів «LEGO в освітньому просторі початкової школи»;

- **19.09. 2019 р.** – координатором експертного дослідження Л. Б. Коненко здійснено тренінг для освітніх експертів з питань вивчення практичного досвіду вчителів початкових класів під час їхньої сертифікації;

- **20.09.2019 р.** – ярмарка-фестиваль «Екотренди в освіті: сучасні парадигми мислення».

❖ **засідання методичних структур:**

- **12.12.2019 р.** відбулося засідання обласної творчої групи вчителів початкових класів «Реалізація педагогіки партнерства в рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у приміщенні Горинської ЗОШ І–ІІІ ст. Кременецької районної ради;

- **28.05.2020 р.** в режимі онлайн відбулось засідання обласної творчої групи вчителів початкових класів «Інтегрований курс у початковій школі: кожен урок – відкриття»;

- **17.12.2019 р.** – заняття Школи молодого вчителя з проблеми «Нова українська школа – простір освітніх можливостей». Місце проведення: Почаївська ЗОШ І–ІІІ ступенів Почаївської ОТГ;

- **29.04.2020 р.** – онлайн-заняття Школи молодого вчителя початкових класів «Психологічний комфорт молодого вчителя в ЗЗСО»;

- **28.04.2020 р.** – онлайн-заняття Інтерактивної школи майстерності вчителя пілотної школи «Дистанційне навчання учнів пілотних класів – виклики сьогодення».

❖ **круглі столи:**

- **02.06.2020 р.** – круглий стіл «Нові виклики наступності дошкільної і початкової освіти: рухаємося в НУШ»;
- **10.06.2020 р.** в режимі онлайн для методистів з початкової освіти відбувся круглий стіл «Організація освітнього процесу в 2020–2021 навчальному році: формувальне оцінювання, коригуюче навчання, психологічний комфорт вчителя та учнів?»;
- **16.11.2019 р.** – майстер-клас «Елементи креативного навчання у роботі з молодшими школярами».

На виконання розпоряджень Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та від 17 січня 2017 р. № 17-р «Про додаткові заходи щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників у 2018 році», постанови Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 130 та розпорядження голови обласної державної адміністрації від 28 грудня 2017 року № 902-од «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки вчителів із запровадження в області Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 р. № 34 «Про деякі організаційні питання щодо підготовки педагогічних працівників для роботи в умовах Нової української школи», за Типовою освітньою програмою організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, затвердженою відповідними наказом Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 р. № 36, наказом МОН від 01.04.2019 № 415 «Про деякі питання організації у 2019 році підвищення кваліфікації педагогічних працівників у зв'язку із запровадженням Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», наказів управління освіти і науки обласної державної адміністрації від

19.01.2018 року № 10 «Про затвердження плану заходів із запровадження в області Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» від 06.09.2019 р. № 215-од «Про організацію та проведення підготовки вчителів початкових класів, які навчатимуть учнів перших класів у 2021/2022 н. р. в умовах Нової української школи» та з метою підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності вчителів щодо реалізації завдань нового Державного стандарту початкової освіти відповідно до основних напрямів державної політики у галузі освіти навчання в першій половині 2019–2020 н. р. пройшли 946 (30 груп) учителів, які навчатимуть учнів першого класу у 2021/2022 н. р. (всього за 2 роки – 3887). Протягом жовтня – грудня 2019 року підвищення кваліфікації пройшли 745 директорів, заступників директорів з навчально-виховної роботи у початковій школі (або структурному підрозділі іншого закладу освіти, що забезпечує початкову освіту) відповідно до Концепції «Нова українська школа», 22 директорів, заступників директорів з навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, які є учасниками експерименту із запровадження проєкту Державного стандарту початкової освіти, інтегрованого курсу природничих дисциплін, електронних підручників, 261 учитель іноземних мов, які навчають учнів 1 і 2 класів, 20 фахівців інклюзивно-ресурсних центрів.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України № 1313 від 18.10.2019 р. «Деякі питання організації та проведення супервізії» Тернопільським обласним комунальним інститутом післядипломної педагогічної освіти підготовлено групу супервізорів-наставників (50 осіб), які забезпечують здійснення психолого-педагогічного та методичного супроводу учителів початкових класів, спрямованого на професійний та особистісний розвиток учителя, подолання професійних труднощів та формування професійних компетентностей відповідно до завдань НУШ.

У системі методичної діяльності система різновекторних послуг для

професійного розвитку педагогічних працівників початкової школи реалізовувалась у супервізорському, дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному напрямках.

Висновки. Розбудова Нової української школи – це довготривала реформа. План її впровадження передбачає наступність дій і відповідне ресурсне забезпечення на кожному етапі, а також врахування загального контексту суспільних змін. Тому головними завданнями надалі вважаємо:

1. Широке роз'яснення сутності та значення реформ відповідно до Концепції «Нова українська школа», формування позитивного ставлення педагогів до її ідей і завдань.

2. Підвищення якості, ефективності та практичної спрямованості навчальної та науково-методичної роботи з педагогічними кадрами області щодо неперервного професійного розвитку у контексті сучасних вимог Нової української школи шляхом використання у системі післядипломної освіти активних та інтерактивних технологій навчання, дистанційного та змішаного навчання.

3. Участь в апробації нової навчальної літератури, розробці методичних рекомендацій щодо викладання навчальних дисциплін за новими Державними стандартами, інтегрованих курсів, використанні електронних посібників.

4. Створення сучасного освітнього середовища в ТОКІППО для забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників.

УДК 37:001.891.5:061.6:004.

Вітенко Ігор Михайлович,
кандидат географічних наук, заступник
директора з науково-методичної
роботи та міжнародного співробітництва
ТОКІППО, м. Тернопіль

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Провідну роль у розвитку системи загальної середньої освіти відіграють інноваційні процеси, які є невід'ємною складовою розвитку науки і культури в цілому та освітньо-педагогічної теорії, зокрема. Основною формою реалізації інноваційної освітньої діяльності є педагогічні експерименти, що здійснюються на всеукраїнському, регіональному та шкільному рівнях. Інноваційний пошук освітян Тернопільщини має широкий спектр.

Упродовж 2020 року дослідно-експериментальна робота здійснювалась у 185 закладах освіти, а саме: всеукраїнського рівня проводиться у 157 навчальних закладах області (15 тем), регіонального рівня – 28 навчальних закладах (3 теми).

Додаток 1

Дослідно-експериментальні навчальні заклади всеукраїнського рівня

№ з/п	Назва	Кількість НЗ
1.	«Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності у навчально-виховний процес»	69
2.	«Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів на 2016-2022 роки»	18
3.	«Філологічний олімп»	25
4.	«Здоров'язбережувальна технологія «Навчання в русі» в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх	4

	навчальних закладів»	
5.	«Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі інтенсивного масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику»	18
6.	«Тьюторська технологія як засіб реалізації принципу індивідуалізації в освіті»	1
7.	«Дидактико-методичне і навчальне забезпечення реалізації концептуальних засад реформування початкової загальної освіти «На крилах успіху»	1
8.	«Я-дослідник»	6
9.	«Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)	2
10.	«Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти»	4
11.	«Електронний підручник в закладах середньої освіти»	5
12.	«Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти»	1
13.	«Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу «Природничі науки» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти»	1
14.	«Управління проектами особистісного розвитку учнів у освітньому середовищі об'єднаних територіальних громад»	1

15.	«Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання»	1
-----	--	---

Додаток 2

Дослідно-експериментальні навчальні заклади регіонального рівня

№ з/п	Назва	Кількість НЗ
1.	«Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти»	2
2.	«Інноваційний освітній експеримент регіонального рівня на тему «Еко-школа»»	19
3.	«Інноваційний освітній експеримент регіонального рівня на тему «Впровадження Української Хартії вільної людини в освітній процес»»	7

Пріоритетними напрямками дослідно-експериментальної роботи навчальних закладів в області є:

1. Науково-методичне забезпечення освітнього процесу в початковій школі (всеукраїнський рівень: «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти» (4 заклади освіти), «Дидактико-методичне і навчальне забезпечення реалізації концептуальних засад реформування початкової загальної освіти «На крилах успіху» (1 заклад освіти).

2. Формування ключових компетентностей освіти впродовж життя відповідно до Концепції НУШ:

- інформаційно-цифрова компетентність (всеукраїнський рівень: «Електронний підручник у закладах середньої освіти» (5 закладів освіти), «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі інтенсивного масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» (18 закладів освіти);

- спілкування державною мовою (всеукраїнський рівень: «Філологічний Олімп» (25 закладів освіти);

- основні компетентності в природничих науках і технологіях (всеукраїнський рівень: «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу «Природничі науки» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» (1 заклад освіти); «Я-дослідник» (5 закладів освіти);

- ініціативність і підприємливість (всеукраїнський рівень: «Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності у навчально-виховний процес» (69 закладів освіти);

- екологічна грамотність і здорове життя (всеукраїнський рівень: «Здоров'язбережувальна технологія «Навчання в русі» в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів» (4 заклади освіти); регіональний рівень : «Еко-школа» (19 закладів освіти);

- соціальні та громадські компетентності (регіональний рівень: «Впровадження Української Хартії вільної людини в освітній процес» (7 закладів освіти).

3. Розвиток інтелектуального потенціалу школярів (всеукраїнський рівень: «Інтелект України» (18 закладів освіти), «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» (1 заклад освіти), «Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти» (1 заклад освіти).

4. Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дошкільників та учнів (всеукраїнський рівень: «Тьюторська технологія як засіб реалізації принципу індивідуалізації в освіті» (1 заклад освіти), «Управління проектами особистісного розвитку учнів у освітньому середовищі об'єднаних територіальних громад» на 2018-2023 роки (1 заклад освіти), «Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання» (1 заклад освіти).

Отже, створення педагогом інноваційного освітнього середовища, в якому відбувається дослідження реальних проблем через упровадження та активне застосування інновацій, надання учням ініціативи у створенні власної траєкторії освітньої діяльності, виховання учня-дослідника з системним типом мислення, сприятиме формування дослідницьких компетенцій учнів закладів загальної середньої освіти

Перехід до навчально-дослідницької діяльності висуває принципово нові вимоги до професійних якостей вчителя, зокрема, він повинен мати творчий потенціал і власний дослідницький досвід, бути творчою особистістю, готовою до постійного удосконалення свого професійного рівня.

УДК 37.041:374

Буняк Світлана Миколаївна,
методист центру виховної роботи,
захисту прав дитини та громадянської
освітиТОКІППО, м. Тернопіль

ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ УДОСКОНАЛЕННЯ УЧИТЕЛІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Система інститутів післядипломної педагогічної освіти завжди була, є і буде фундаментом, на якому базується більшість інноваційних процесів у освіті України. Важливо вчасно виявляти та розвивати в ній нові напрями та вектори відповідно до вимог, які ставить суспільство перед галуззю освіти. У цьому

контексті сьогодні одним з **найактуальніших** стає завдання пошуку цінних і перевірених часом ініціатив, які відомі з історії розвитку освіти. Тому доцільно поставити за **мету дослідження** аналіз зародження Інституту удосконалення учителів на українських землях.

Проблеми історії становлення системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів закладів освіти були об'єктом досліджень багатьох вчених, серед яких С. Крисюк [2], А. Кузьмінський [2], Ф. Левітас [3], В. Луговий [4], В. Майборода [5], А. Малишева [10], В. Маслов [7–9], Н. Протасова [11], С. Сірополко [12], П. Худоминський [13] та інші.

Досліджуючи історичні корені сучасної професійно-педагогічної підготовки учителів в Україні, О. Бартків [1] виділила три періоди (рис. 1)

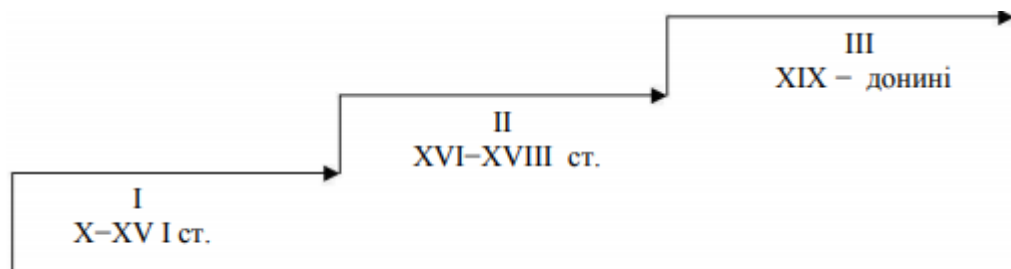

Рис. 1. Періоди становлення професійної підготовки в Україні

Оскільки в перші два періоди: елементарний (X–XV) і наслідувальний (XVI–XVIII) не існувало системи удосконалення учителів у сучасному сенсі, то відправною точкою даного дослідження слід вважати 60-і роки XIX ст., коли в Російській імперії відбулися «великі реформи»: ліквідація кріпацтва, реформи місцевого самоврядування, суду, фінансів, армії та освіти. Саме у другій половині XIX ст. зростає потреба в короткочасних курсах, де педагоги могли б ознайомлюватися з новаціями у суспільному житті та відкриттями у сфері науки і техніки. 16 березня 1874 р. видається спеціальний Циркуляр Міністерства народної освіти про організацію тимчасових педагогічних курсів для вчителів початкової освіти, а 5 серпня 1875 р. – Положення про тимчасові курси для вчителів і вчительок початкових народних училищ. У Циркулярі

зазначалося, що метою запровадження є «поновлення знань учителів та їх вдосконалення» [4].

А. А. Ковальов, автор оглядової статті у журналі «Русская школа», зазначав, що на перших курсах підвищення кваліфікації в організаторів виникали сумніви не лише щодо належного освітнього рівня вчителів, але й щодо їх профпридатності. Рекомендувалося проводити письмові опитування, де потенційним слухачам необхідно було описати стан школи, методи викладання, які застосовуються ними на уроках, отримане виховання, стаж роботи, величину заробітної плати тощо. Зібраний матеріал мав слугувати основою для розробки лекцій. Курсистам влаштовували практику в гімназіях, де вони знайомилися з новітніми методами роботи. Також проводилися роз'яснення щодо облаштування, порядку і розкладу занять, дисципліни в класах та ведення шкільної документації.

Відвідувачі перших курсів зауважували їх певні недоліки, а саме:

- відсутність вікової диференціації слухачів (молодим вчителям було нецікаво слухати лекції аналогічного змісту з університетськими);
- недостатньо враховувався рівень педагогічного досвіду курсистів (іноді на практичні заняття виносилися методики, давно відомі переважній більшості);
- нераціональна часова організація (лекції проводилися у другій половині дня, ранкові години залишалися вільними) [4].

У цьому контексті варто зазначити, що столичні курси були у значно кращих умовах, оскільки мали можливість залучати широке коло лекторів, вільно використовувати освітні установи, на відміну від курсів у маленьких містечках. Проте спільною особливістю курсів на всій території України було ставлення їх учасників до національного питання, хоча ставлення влади щодо національного питання було іншим. Педагоги, які користувалися авторитетом у суспільстві, мали виконувати функцію захисників режиму, продукуючи монархічні ідеї.

Незважаючи на недоліки, інтерес вчительства до системи підвищення кваліфікації з часом постійно зростав. На різних літніх курсах, у тому числі влаштованих управлінням Київського учбового округу, одночасно перебували від 300 до 500 учителів різних предметів. Причому велика кількість слухачів власним коштом сплачувала витрати на дорогу і перебування на курсах. Ті, хто мав бути зарахованим до складу курсистів, проходили відповідне письмове опитування – тестування. Якщо виявлені знання видавалися організаторам недостатніми, то вчителів без компенсації матеріальних витрат відправляли додому [4].

Після 1905 року тенденції розвитку післядипломної освіти посилилися. Так, на літніх курсах для народних учителів у 1906 р. було прийнято резолюцію про українську школу, в якій рішуче вимагалось від влади ввести обов'язково в Україні вивчення української мови, літератури, історії та географії України. На жаль, це звернення не було реалізоване до 1917 р.

Ф. Левітас стверджує, що у зв'язку з розпорошеністю архівних матеріалів досить складно відтворити цілісну картину підвищення кваліфікації вчительського загалу кінця XIX – початку XX ст. Курси проводилися при різноманітних навчальних закладах, бібліотеках, музеях, духовних установах, які не завжди документували свою діяльність [4].

Поряд зі створенням вчительських курсів виникають інші форми підвищення кваліфікації учителів. Збільшувалася роль вчительських конференцій. Отримані теоретичні знання вчителі закріплювали у спеціально створених із учнів шкіл практичних класах. Учителі вчилися за кращими, на той час, підручниками К. Ушинського, М. Водовозова, В. Євтушинського.

Також у становленні Інституту удосконалення вчителів велику роль відіграла плідна діяльність таких вітчизняних педагогів і культурно-освітніх діячів як І. Лаврівський, І. Ставровський, М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький, К. Ушинський, М. Пирогов, О. Корф, що збагатили теорію

педагогіки і шкільну практику надбаннями, які допитливі й творчі вчителі могли використати в професійній діяльності.

Активізація громадсько-політичного життя в країні, економічна потреба збільшення освічених і професійно підготовлених працівників спонукала прогресивних діячів і педагогів до відстоювання та реалізації ідей не лише кількості, але і якості освіти. Першочерговим піднімалось питання якості професійно-педагогічної підготовки вчителів початкових класів. К. Ушинський підготував і опублікував статтю «Проект учительської семінарії». У ній, а також у працях «Педагогічна поїздка у Швейцарію», «Думки колезького радника Ушинського про проект реорганізації Гатчинського сирітського інституту» педагог послідовно обстоював думку, що ні педагогічні курси при загальноосвітніх навчальних закладах, ні педагогічне навчання кандидатів на педагогічні місця в досвідчених учителів не можуть замінити спеціального педагогічного навчального закладу, єдина мета якого – всебічно готувати молоду людину до роботи учителя початкової школи [1].

Отже, аналіз досліджень вітчизняних науковців (С. Крисюк, А. Кузьмінський, В. Луговий, В. Майборода) дає підстави стверджувати, що заходи фахового вдосконалення в дореволюційній Україні все ж не могли задовольнити потреби вчителів у постійному професійному розвитку, не діяли впродовж професійного життя. Водночас характерними ознаками того періоду були пошук, зародження змісту і форм післядипломної педагогічної освіти. Тобто можна стверджувати, що друга половина XIX ст. і початок XX ст. знаменувалися виокремленням професійно-педагогічної освіти вчителів в Україні, спільних ознак її змістового забезпечення в різних типах освітніх закладів: загальноосвітньої, предметної, педагогічно-методичної. Саме тоді були закладені основи сучасної післядипломної освіти, яка на даний час не лише акумулює надбання попередників, але й сміливо впроваджує здобутки інших країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бартків Оксана Степанівна. Дидактичні засади відбору змісту курсу «Педагогіка» у педагогічних училищах: дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк, 2003. 197 с.
2. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917–1995 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04. Київ, 1996. 48 с.
3. Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта: теорія і практика: навч. посіб. Черкаси: Вид. від. ЧДУ, 2002. 290 с.
4. Левітас Ф. Л. З історії становлення системи підвищення кваліфікації вчителів в Україні (II половина XIX ст. – 1939 р.). *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2011. № 2(4). URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/osdys/2010_2/101flkvu.pdf.
5. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функції, тенденції розвитку. Київ: МАУП, 1994. 196 с.
6. Майборода В. К. Становлення і розвиток національної вищої педагогічної освіти в Україні: (1917–1992 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1993. 58 с.
7. Маслов В. И. Система функциональных знаний и умений директора общеобразовательной школы: монография. Киев, 1979. 256 с.
8. Маслов В. И. Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ: учеб. пособие. Киев: МНО УССР, 1990. 259 с.
9. Маслов В. И. Теория и методика педагогического руководства непрерывным повышением компетентности директора школы: дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. Киев, 1991. 429 с.
10. Повышение квалификации учителей: сб. статей / под ред. Ш. Малышевой. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1958. 208 с.
11. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку: монографія. Київ: [б.в.], 1998. 171 с.
12. Сірополко С. Історія освіти в Україні: монографія. Київ: Наук. думка, 2001. 912 с.
13. Худоминский П. В. Развитие системы повышения квалификации педагогических кадров советской общеобразовательной школы (1917–1981 гг.). Москва: Педагогика, 1986. 182 с.

УДК 378.37.001

Лебедик Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної освіти і соціальної
роботи Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка, м. Полтава

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Підвищення кваліфікації соціального педагога в умовах інноваційних змін у системі післядипломної освіти зумовлює низку актуальних педагогічних завдань, що потребують наукового обґрунтування. Серед них – проблема вимірювання рівнів професійної компетентності соціального педагога. Ця проблема набуває більшої актуальності, поза як на практиці відчувається її гостра недостатність.

Важливим є визначення критеріїв і показників сформованості професійної компетентності соціального педагога в умовах інноваційних змін у системі післядипломної освіти на основі положень критеріального підходу і сутнісних характеристик означеної компетентності. Критерії, власне, надають інформацію про характер його діяльності, її мотиви і ставлення до виконання, фіксують діяльнісний стан суб'єкта.

У структурі професійної компетентності соціального педагога вбачаємо такі основні критерії: когнітивний – знання соціальної педагогіки і суміжних з нею галузей знань, аргументування власних думок стосовно вирішення професійних ситуацій; діяльнісний – рівень сформованості соціальних умінь, корекція власної поведінки; особистісний – сформованість професійно важливих якостей особистості соціального педагога.

Кожен із критеріїв професійної компетентності соціального педагога проявляється у відповідних показниках. Так, *когнітивний критерій* передбачає володіння соціальним педагогом педагогічними знаннями для вирішення професійних ситуацій, аргументовані дії й обґрунтування власних думок щодо вирішення професійних ситуацій, сприяє швидкій адаптації у складних і змінних соціальних діях. Звідси, основними показниками цього критерію є теоретичні знання соціальної педагогіки і суміжних з нею наук, а також спеціальні знання зі своєї спеціальності, знання з інформатики та інших суміжних наук тощо [1, с. 45–53; 2, с. 49–53; 3–5; 6, с. 9–28].

Діяльнісний критерій у частині активності і продуктивності участі у навчальному процесі є системою потреб, цілей, мотивів, які змушують

соціальних педагогів бути активним суб'єктом соціуму. Щодо адекватної самооцінки значущості своєї участі у соціальній роботі і корекції власної поведінки діяльнісний критерій спрямований на усвідомлення ступеня своєї участі в соціальній роботі, критичне ставлення до якості соціальної роботи, самоаналіз рівня власної професійної компетенції. Тому основними показниками цього критерію є система умінь: комунікативні, організаторські, дидактичні, проєктувальні (діагностичні і прогностичні) [1, с. 45–53; 2, с. 49–53; 3–5; 6, с. 9–28].

Особистісний критерій є системою вимог до професійно важливих якостей особистості, їх належного рівня розвитку [1, с. 45–53; 2, с. 49–53]. Основними показниками цього критерію є такі професійні якості особистості соціального педагога: інтелект і креативність; якості, пов'язані зі ставленням до професії – творчий підхід, працелюбність, уважне ставлення до обов'язків; якості стилю поведінки і діяльності соціального педагога – самостійність, дисциплінованість, дотримання слова, енергійність, авторитетність.

Усі показники для визначення рівнів професійної компетентності соціального педагога було зведено до дев'яти: 1) теоретичні знання і практичні вміння з соціальної роботи; 2) спеціальні знання; 3) організаторські вміння; 4) комунікативні вміння; 5) дидактичні вміння; 6) проєктувальні вміння; 7) інтелект і креативність; 8) ставлення до соціальної роботи; 9) стиль професійної поведінки і соціальної роботи.

На основі дев'яти показників розвитку професійної компетентності соціальних педагогів, які були учасниками тренінгів з підвищення кваліфікації, виділено чотири логічні рівні прояву в них кожного з критеріїв і розроблена цілісна програма моніторингу рівнів розвитку професійної компетентності соціального педагога.

Ступінь прояву першого, когнітивного, критерію характеризується такими ознаками рівнів володіння теоретичними знаннями і практичними вміннями: перший рівень – поверхові теоретичні знання і практичні вміння;

другий рівень – знання неповні, але правильним є їх відтворення на основі розуміння алгоритмів діяльності соціального педагога; третій рівень – не лише повне й правильне відтворення знань, а й доцільне їх застосування; четвертий рівень – створення суб'єктивно нових знань.

Для ступеня прояву другого, діяльнісного, критерію (організаторські, комунікативні, дидактичні і проектувальні вміння, а також адекватна самооцінка значущості своєї участі у соціальній роботі; корекція власної поведінки) притаманні такі характеристики рівнів застосування вмінь соціальної роботи: перший рівень – відсутність основних умінь, соціальної роботи практично неможливе; другий рівень – діє за алгоритмом; третій рівень – розвинута система вмінь (у тому числі проектувальних, які «попереджують творчість»); четвертий рівень – творчо діє, незвично, нестандартно працює.

Ступінь прояву особистісного критерію (професійно важливі якості особистості) характеризується рівнями розвитку цих якостей, як: перший рівень – початковий; другий рівень – активного удосконалення; третій рівень – розвинутий; четвертий рівень – глибокий.

Ці критерії оцінювання є вихідним моментом для визначення рівнів професійної компетентності учасників тренінгів.

Виділення критеріїв, показників і рівнів професійної компетентності соціального педагога дало можливість діагностувати рівень розвитку як означеної якості в цілому, так і окремих її компонентів, і на цій основі цілеспрямовано будувати технологію підвищення кваліфікації.

Ми використали комплексну діагностичну програму вимірювання рівнів професійної компетентності соціального педагога, яка містила різноманітні перехресні методики – самооцінку, експертні оцінки, комп'ютерне тестування за допомогою тестових методик, які доповнювали одна одну. Також проводилося включене педагогічне спостереження, тестування, анкетування учасників тренінгів для з'ясування ставлення до своєї соціальної роботи, мотивів підвищення рівня професійної компетентності. Інтерв'ю і бесіди з

учасниками тренінгу сприяли розвитку належної професійної компетентності, ознайомлювали їх з основними ідеями й метою підвищення кваліфікації, а також з'ясовували інтерес до неї.

Для виокремлення й опису рівнів професійної компетентності соціального педагога ми, спираючись на відповідні практичні й теоретичні напрацювання [1–6 та ін.] та результати проведеного констатувального експерименту, виділили такі рівні сформованості означеної якості: перший рівень – початковий, рівень інформованості або низький; другий рівень – репродуктивний або середній; третій рівень – активний або достатній; четвертий рівень – творчий або високий, який започатковує рівень педагогічної майстерності. Перший – початковий, або рівень інформованості. Низький рівень професійної компетентності соціального педагога характеризується такими показниками: знання соціальної роботи, психології, методики соціальної роботи та інших суміжних наук недостатні; знання основ професійної педагогіки обмежуються лише загальним уявленням про соціальну роботу, знанням теорії, мають поверховий ситуативний характер; потреба у застосуванні педагогічних знань у цих слухачів курсів має ситуативний характер.

Другий – репродуктивний, або середній, рівень професійної компетентності соціальних педагогів характеризують такі показники: знання соціальної роботи, психології; методики соціальної роботи мають середній рівень сформованості; знання доповнені знанням алгоритмів діяльності соціального педагога; слухач курсів усвідомлює значимість підвищення кваліфікації для його соціальної роботи, має знання основ соціальної роботи, теорії професійної педагогіки, проявляє інтерес до педагогічних знань.

Третій – активний, або достатній, рівень професійної компетентності соціального педагога характеризується знаннями педагогіки, соціальної роботи, психології, методики соціальної роботи та інших суміжних наук мають відносно високий рівень сформованості; відносно високого рівня

сформованості професійно значимі особистісні характеристики за всіма означеними показниками; однак має ситуативний характер здатність впливати на думку партнера; прагнуть до самоактуалізації і самореалізації у спілкуванні.

Четвертий – творчий, або високий, який започатковує професійну майстерність, рівень професійної компетентності соціального педагога характеризують високі показники з усіх вищеназваних критеріїв, властива адекватна самооцінка, спрямованість на творчий характер соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравченко Л., Лебедик Л. Розвиток професійної культури викладачів економіки в умовах магістратури. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*: наук. журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2018. Вип. 4. С. 45–53.
2. Лебедик Леся, Стрельников Віктор. Інтерактивні технології навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4 (193). С. 49–53. URL : http://isp.poipro.pl.ua/article/view/212383/pdf_76.
3. Стрельников В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки: монографія. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. 375 с.
4. Стрельников В. Ю. Розвиток професійної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1995. 24 с.
5. Стрельников В. Складники особистісно-професійної компетентності викладача закладу післядипломної освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: зб. наук. пр. II Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (23 травня 2019 р., Суми). Суми: КЗ СОППО, 2019. URL:<https://drive.google.com/file/d/1wFLXdkIHKKIfcI4ZDrCdSUO2PfkfObdJ/view>.
6. Стрельников В. Ю. Философские основы проектирования дидактических систем в русле компетентностного подхода. *Теоретико-методические основы внедрения компетентностного подхода в высшей школе*: монографія / под ред. д. пед. н., проф. В. Ю. Стрельникова. Харьков: Издательство Иванченко И. С., 2018. С. 9–28.

УДК 069.5:908(477.84) (045)

Костюк Степан Володимирович,
директор Тернопільського обласного
краєзнавчого музею, м. Тернопіль

ІНСТИТУТ – МУЗЕЙ: НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА СПІВПРАЦЯ

Анотація. У науковий обіг уперше вводиться інформація про матеріали Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, що зберігаються у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї, про співпрацю між установами.

Ключові слова: інститут, музей, співпраця, фонд.

Серед наявних у фондів збірці Тернопільського обласного краєзнавчого музею освітянських матеріалів належним чином представлено Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти (ТОКІППО – С. К.). Станом на грудень 2020 року зафіксовано 76 одиниць зберігання: «Рідкісні документи» (брошури, буклети, запрошення, інформаційні бюлетені та повідомлення, програми) – 26, «Рідкісні книги» – 33, «Науково-допоміжні матеріали» – 17. Значна частина – особистий внесок В. Урського (29 позицій) [1].

Систематизовані методичні рекомендації, посібники тощо охоплюють 1996–2010 роки видрукування: власне, зафіксовано часову потребу освітянської галузі.

Упродовж багатьох десятиліть науково-просвітницька співпраця інституту та музею позначена чималим доробком напрацювань. Основним «заходом» постають співорганізовані науково-практичні конференції. Обговорення пропонуваніх питань почасти завершується оглядово-тематичними екскурсіями музейними залами, використанням рідкісних «дотичних» музейних артефактів.

Аналіз інститутських ініціатив окреслив напрями наукових зацікавлень: загальні, регіональні, подієві, персональні. Рівень досліджуваного сягає міжнародного статусу. Відповідно видаються збірники, учасникам пропонуються сертифікати. Тому авторська аудиторія постійно збільшується. Знаково!

Потенціал колективу спроможний забезпечити «випередження часу» задля адаптації педагогів за умови стрімкої техногізації викладання, відповідність учителів вимогам світових інтеграційних потреб.

Історія інституту – «окремий літопис», який «нав'яз» побажання: впорядкувати окремими виданнями іменний біобібліографічний покажчик,

хронологію проведених заходів, перелік зrealізованих наукових зустрічей, «вузівські» та «провишівські» публікації, авторські доробки тощо.

Висновки. Співпраця сприяє подальшому вивченню правдивої історії краю, «відправляє посил» наступним поколінням щодо фіксування важливих подій сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

УДК 371.1

Онищук Людмила Зеновіївна,
методист, в. о. завідувача центру
моніторингу якості освіти, ЗНО
та аналітичної діяльності ТОКІППО,
м. Тернопіль

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРІВ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ, ЗНО В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

В умовах імплементації Концепції «Нової української школи» освіта набуває все більшої варіативності, інноваційності й особистісної значущості, а це закономірно загострює проблему її якості, вимагає виконання державних стандартів не лише учнівських досягнень, а й запровадження державного стандарту умов їх досягнення, змін у системі контролю. В Україні впродовж останніх 20 років неодноразово декларувалися наміри створити національну систему моніторингу якості освіти. Однак через відсутність політичної волі у владних структурах, надмірний рівень централізації управління освітньою галуззю, брак добре підготовлених фахівців національна система моніторингу якості освіти на повну не функціонує до цього часу.

У науково-педагогічній літературі недостатньо висвітлена роль центрів моніторингу якості освіти, ЗНО щодо підготовки педагогічних кадрів у системі

післядипломної педагогічної освіти до проведення та аналізу результатів освітніх оцінювань, що й зумовило вибір теми дослідження.

У 2018 році міжнародні експерти на замовлення Міжнародного банку реконструкції та розвитку / Світового банку підготували для України Аналітичну довідку з питань державної політики у галузі освіти: «Фінансово-бюджетна сталість у процесі впровадження «Нової української школи»». Зокрема, було рекомендовано «приділяти більше уваги вимірюванню результатів навчання й підвищенню якості інших важливих даних у сфері освіти, та їх використанню для ухвалення рішень» [1].

Формування національної системи оцінювання і моніторингу якості освіти є однією з важливих передумов цілеспрямованого підвищення якості загальної середньої освіти в Україні. На даний час стабільно працює лише одна складова освітніх оцінювань – зовнішнє незалежне оцінювання здобувачів загальної середньої освіти, яке проводить Український центр оцінювання якості освіти. Що ж до моніторингових досліджень освітньої галузі, то реалізовані тільки окремі проекти: Україна взяла участь у міжнародній програмі оцінювання функціональної грамотності PISA, задекларована участь у міжнародних порівняльних дослідженнях природничо-математичної освіти TIMSS та якості читання і розуміння прочитаного PIRLS; проводяться окремі дослідження якості освіти на національному та регіональному рівнях; запроваджуються окремі системні бази даних про освіту на центральному та локальних рівнях; реалізуються різноманітні проекти оцінювання якості роботи закладів освіти [2].

У 2018 році, як моніторинговий супровід запровадження Нової української школи, проведено I цикл моніторингового дослідження стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи. Це дослідження має започаткувати формування в нашій країні цілісної системи моніторингу якості різних рівнів освіти, яка поступово охопить базову й повну загальну середню освіту, а далі й вищу [3].

Широкомасштабну інформаційно-роз'яснювальну та навчально-методичну роботу щодо усіх процедур проведення моніторингових досліджень та зовнішнього незалежного оцінювання, а також результатів освітніх оцінювань здійснюють окремі підрозділи інститутів післядипломної педагогічної освіти (ІППО) – центри (кабінети, лабораторії) моніторингу якості освіти, ЗНО. Функціональні навантаження даних структур спрямовані на здійснення компетентнісного та системного підходу у запровадженні на рівні регіонів пріоритетного напрямку державної освітньої політики – моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання. Побудова системи моніторингу якості освіти на регіональному рівні дає можливість формування єдиної інформаційної бази достовірних даних про стан освіти та вироблення науково-обґрунтованих рекомендацій стосовно підвищення ефективності освітньої галузі на основі аналізу досягнутого системою освіти стану, якості характеристик освітньої системи, визначення основних тенденцій її розвитку, виявлення факторів впливу та встановлення відповідності функціонування системи освіти поставленим цілям державної освітньої політики [4].

Функціонування центрів моніторингу якості освіти, ЗНО при інститутах післядипломної педагогічної освіти вирішує ряд важливих проблем. Зокрема, в освітянській спільноті існує брак інформації з питань освітніх оцінювань, що ускладнює чи унеможлиблює формування системи моніторингу якості освіти на рівні регіону чи локальному рівні; педагогічні працівники недостатньо добре володіють методами проведення моніторингових досліджень, аналізу результатів тощо. Методисти центрів моніторингу здійснюють методичну, консультативну допомогу органам управління освітою різних рівнів, освітнім установам з питань діагностики якості освіти та технологій проведення моніторингових досліджень; здійснюють діагностику готовності керівних кадрів, педагогічних працівників, учнів і батьків до впровадження моніторингу якості освіти; розробляють навчальні модулі для підвищення кваліфікації різних категорій педагогічних працівників, проводять семінари, тренінги,

практикуми з питань освітніх оцінювань; розробляють методичні рекомендації, навчальні посібники з окресленої тематики; узагальнюють та пропагують перспективний досвід з питань освітніх вимірювань.

Важливий напрямок діяльності центрів моніторингу якості освіти, ЗНО – кадрове забезпечення освітніх оцінювань на регіональному, локальному рівнях. Спільно із регіональними центрами оцінювання якості освіти працівники центрів здійснюють підготовку педагогічних працівників (координаторів досліджень, персоналу пунктів тестування) до проведення процедур зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингових досліджень. Фактично на дані підрозділи покладена відповідальність щодо організації та проведення державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання здобувачів повної загальної середньої освіти, вступних іспитів на другий магістерський рівень вищої освіти, моніторингових досліджень якості освіти на рівні областей.

Отже, центри моніторингу якості освіти, ЗНО, які функціонують при інститутах післядипломної педагогічної освіти, відіграють важливу роль у розвитку освітніх оцінювань в Україні, становленні національної системи моніторингу якості освіти, формуванні ефективної освітньої політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітична довідка з питань державної політики у галузі освіти: «Фінансово-бюджетна сталість у процесі впровадження «Нової української школи» / Міжнародний банк реконструкції та розвитку / Світовий банк, 2018. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/585361535952712175/pdf/129687-WP-P166106-Ukrainian-PUBLIC-B-Education-Policy-Note-UA-2018-07-18-A4-for-INTERNET.pdf> (дата звернення: 20.12.2020 р.).

2. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» / І. І. Бабин, Л. М. Гриневич, І. Л. Лікарчук та ін.; за заг. ред. І. Л. Лікарчука. К.: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х.: Факт, 2011. 96 с.

3. Наказ МОН України від 09.02.2018 № 118 «Про проведення першого циклу моніторингового дослідження стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи». URL: <https://bit.ly/2IDH9ZD> (дата звернення: 19.12.2020 р.).

4. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти / Лукіна Т. О., Полянський П. Б., Ващенко Л. С., Жук Ю. О.; за ред. О. І. Ляшенка. К.: Педагогічна думка, 2011. 160 с.

Шайнюк Юрій Чеславович,
заступник директора з питань
моніторингу якості освіти та
зовнішнього незалежного оцінювання
ТОКІППО, м. Тернопіль

ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

Україна як велика держава, що прагне стати повноправним членом світового співтовариства, на початку 2000 років почала розбудовувати свою систему зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти.

Система зовнішнього незалежного оцінювання в Україні лише почала розвиватися. Починалася вона з експерименту зовнішнього тестування навчальних досягнень учнів (Наказ Міністерства освіти і науки України №409 від 17.07.2002 р.), який проводило Міністерство освіти і науки України за фінансової та експертної підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проєкту «Центр тестових технологій» (2002-2004 рр.).

Вперше дві сесії зовнішнього тестування навчальних досягнень випускників на засаді їхньої добровільної участі відбулися 2003 року. 22 березня проведено пробне (тренувальне) тестування, під час якого було апробовано технологічний цикл зовнішнього тестування за участю 1800 учнів і 300 педагогічних працівників. А 10 травня у Києві, Львові, Одесі та Харкові відбулося зовнішнє сертифікаційне тестування з математики та історії. Результати отримали 3121 випускник із 670 шкіл України. Сертифікати з результатами зовнішнього тестування 2003 року визнавали чотири університети: Національний університет «Києво-Могилянська академія», Львівський національний університет ім. Івана Франка, Одеський національний

університет ім. І.Мечнікова та Харківський педагогічний університет ім. Григорія Сковороди.

Наступного року до проєкту залучилися ще 27 українських вищих навчальних закладів, які погодилися на окремі спеціальності приймати від абітурієнтів видані Центром сертифікати результатів зовнішнього тестування. Вже 2004 року пройти незалежне тестування виявили бажання 4485 випускників із 946 шкіл, а 2005 року – 8700 випускників одинадцятих класів. Результати тестування зараховував вже 31 університет країни.

У 2006 році зовнішнє незалежне оцінювання набуло державного статусу. Необхідність його запровадження можна пояснити двома причинами. По-перше, суспільство потребувало об'єктивної, неупередженої та максимально повної інформації про результати функціонування системи освіти. По-друге, запровадження зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів має поставити серйозну і нездоланну перепону на шляху корупції як під час державної підсумкової атестації у школі, так і на етапі вступних іспитів до закладів вищої освіти.

Від 2006 року всі вищі навчальні заклади зобов'язані приймати сертифікат від абітурієнта, який пройшов зовнішнє оцінювання. Зовнішнє незалежне оцінювання 2006–2007 років відбувалося державним коштом, набувши статус загальнонаціонального освітнього експерименту. Обов'язковому оцінюванню через незалежне тестування підлягали знання всіх випускників загальноосвітніх навчальних закладів в адміністративних одиницях України (окремих містах, районах), визначених Міністерством освіти і науки України (в Тернопільській області в 2006 році участь в тестуванні взяли понад 800 учасників зі Збараського і Чортківського районів; в 2007 році – 1500 учасників із усіх районів та м. Тернопіль). Проводив його спеціально створений Кабінетом Міністрів України (Постанова КМУ від 31 грудня 2005 року № 1312) Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) спільно з управліннями

освіти і науки обласних державних адміністрацій та інститутами післядипломної педагогічної освіти.

Зовнішнє незалежне оцінювання впродовж 2008-2020 років зазнало чимало трансформацій:

- визначено оптимальну кількість навчальних предметів та запроваджено в 2009 році тестування з іноземних мов;

- пошук оптимальної моделі ЗНО:

перша – зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти є **державною підсумковою атестацією та вступними випробуваннями** до закладів вищої освіти;

друга – тестування виконує лише функцію **вступних випробувань** до закладів вищої освіти;

- охоплення зовнішнім незалежним оцінюванням випускників закладів загальної середньої освіти, учнів/студентів закладів професійно-технічної та вищої освіти.

Попри ці та інші зміни і новації незмінними залишилися:

- ЗНО відбувалося як письмове тестування на однакових для всіх умовах та з однаковими вимогами;

- матеріали для тестування готує Український центр оцінювання якості освіти, виходячи з вимог до навчальних досягнень учнів, що закладені в чинних шкільних програмах і програмах вступних випробувань до закладів вищої освіти України;

- до створення тестових завдань залучено кращих шкільних вчителів та викладачів закладів вищої освіти.

Говорячи про розвиток системи зовнішнього незалежного оцінювання, точкою відліку став 2015 рік. Саме після цієї дати спостерігається розширення завдань, процедур, повноважень у системі. Серед іншого необхідно відзначити такі:

- результати зовнішнього незалежного оцінювання з навчальних предметів зараховуються як державна підсумкова атестація для учнів (слухачів, студентів) закладів освіти, які у даному році завершують здобуття повної загальної середньої освіти;
- включення з 2018 року в структуру тестів з іноземних мов частини «Розуміння мови на слух» (аудіювання);
- проведення ЗНО/ДПА з іноземних мов відповідно до рівнів навчальних програм: стандарту та профільного;
- проведення ЗНО/ДПА з математики відповідно до рівнів навчальних програм: стандарту та профільного;
- розділення сертифікаційних робіт з української мови та української мови і літератури;
- адаптування ЗНО з української мови і літератури, математики, історії України, біології для осіб з порушенням зору, які використовували в процесі навчання шрифт Брайля;
- проведення вступних випробувань із використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти;
- організація і проведення незалежного тестування вчителів, які сертифікуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зовнішнє незалежне оцінювання. URL: <http://osvita.ua/test/>.
2. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/>.
3. Івано-Франківський регіональний центр оцінювання якості освіти (ІФРЦОЯ). URL: <https://www.test.if.ua/>.

УДК 371.123: 37.046

Мартинів Марія Андріївна,
методист, в. о. завідувача відділу
організаційно-методичної та
інформаційно-видавничої діяльності
ТОКІППО, м. Тернопіль;

Мамус Марія Павлівна,
провідний фахівець відділу організаційно-методичної та інформаційно-видавничої діяльності ТОКІППО, м. Тернопіль;
Мудрик Лілія Євгенівна,
методист центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти ТОКІППО, м. Тернопіль

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Особливістю професії вчителя є навчання протягом усього життя. Невпинний розвиток нових технологій, систематичні відкриття в царині наукових досліджень, очевидний фактор випереджувального інноваційного розвитку освіти – причини необхідності неперервного зростання освітянина XXI ст.

Професійний розвиток педагогів в освітній системі України продиктований формуванням нової законодавчої (підвищення професійного розвитку працівника освіти кожного року обсягом 30 годин згідно з постановою № 800 від 21 серпня 2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників») та нормативної бази.

Крім законодавчої бази, є загальносуспільні запити. Знання, які подаються, мають мати практичну цінність, відповідати життєвим компетентностям. Мотивація педагога до освоєння інновацій пов'язана з такими чинниками: бажанням досягти кращих результатів у педагогічній діяльності; потребою в контактах із творчими педагогами, майстрами своєї справи; необхідністю проходження атестації; бажанням працювати в ефективній для дітей школі; потребою в пошуку шляхів підвищення ефективності освітнього процесу; потребою в самовдосконаленні; прагненням особистої самозначущості; відчуттям власної готовності до участі в

інноваційних процесах; потребою в лідерстві; бажанням на практиці перевірити знання про інновації тощо. Таким чином, у своїй інноваційній діяльності педагоги в першу чергу керуються мотивами, пов'язаними з удосконаленням педагогічної діяльності, підвищенням ефективності освітнього процесу [2, с. 81]. Результатом залучення вчителів до інноваційної діяльності є розвиток професійних якостей, збагачення фахових знань, розвиток особистості вчителя, бути конкурентоспроможним на ринку праці, сучасного стилю педагогічного мислення, задоволення потреби в педагогічній творчості, видання власних методичних надбань, динаміка навчальних досягнень учнів та підготовка успішних випускників школи [2, с. 84].

Вищенаведені факти у розрізі розкриття двох питань: які мотиви менеджера освіти щодо зацікавлення інноватикою? Який результат залучення до інноваційної діяльності? Впливає наступне питання: як забезпечити освітній процес для інноваційного зростання? Сприяти покращенню організації освітнього процесу з боку інститутів післядипломної педагогічної освіти, збільшенню практичної складової (практико-орієнтовані програми, насичені майстер-класи, тренінги та інші інтерактивні форми), залучення педагогів до участі в регіональних проєктах (обласна програма впровадження «Української Хартії вільної людини», «Еко-школа» та ін.), створення нових освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників (насамперед авторських), підготовка та видання (в електронному та паперовому варіанті) навчально-методичних комплексів із різних дисциплін, що викладаються на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, та дидактичного підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, створення інформаційно-ресурсного банку новітніх технологій і методик навчання у системі післядипломної педагогічної освіти тощо.

Практичним прикладом якісної реалізації інноватики є впровадження спецкурсу «Медіаграмотності». У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні визначено, що «медіаосвіта... є принципово інтегрованою і спрямована

на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини (включаючи різні форми інтелекту, зокрема емоційний, соціальний і практичний інтелект), забезпечує її захист від агресивного медіасередовища (у тому числі від інформаційного «сміття», невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів, зокрема продукції, що містить елементи насильства, жахів, еротики), уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіа продукцію» [2]. Звісно, умовою до впровадження даного курсу є підготовка профільних фахівців. Останні готують успішних і конкурентоспроможних на ринку праці випускників. Такі популярні менеджери закладу освіти приносять результати не тільки на благо суспільству, а й конкретному закладу освіти. Заклад є зацікавлений до створення продуктивного освітнього простору з урахуванням вимог сучасності. Тому, створюючи стратегію розвитку закладу освіти, доцільно врахувати інновацію.

«Медіаграмотність» вчить працювати з інформацією у різних її проявах [4]. Щодо інноватики у сфері виховного спрямування, варто згадати обласну програму впровадження «Української Хартії вільної людини». Дана програма реалізовується в освітніх закладах Тернопільської області. Маючи просвітницьке спрямування, має на меті виховання національно-патріотичного духу у підростаючого покоління. Основоположниками та ініціаторами є Ініціативна група «Першого грудня». Ними доведено, що морально-духовні цінності є першочерговими і не можуть бути відкладеними на завтра. На момент створення Ініціативна група «Першого грудня» складалася з таких авторитетних інтелектуалів, як: В'ячеслав Брюховецький, Богдан Гаврилишин, Семен Глузман, Володимир Горбулін, кардинал Любомир Гузар, Іван Дзюба, Мирослав Маринович, Мирослав Попович, Євген Сверстюк, Вадим Скуратівський, Ігор Юхновський. Сьогодні до складу Групи входять такі представники національної інтелігенції: Олександра Гнатюк, Володимир Єрмоленко, Євген Захаров, Йосип Зісельс, Ігор Козловський, Мирослав

Маринович, Ігор Юхновський, Ярослав Яцків [3, с. 200]. На основі цих ідейних натхненників були розроблені методичні рекомендації щодо даної програми. Протягом 2017–2020 років проведені різноманітні заходи: тренінги, вебіари, конференції тощо. Результатом актуальності програми є продовження її у 2020–2023 роках.

Отже, професійний розвиток педагога невід’ємно пов’язаний з ознайомленням із різними інноваційними новинками в галузі освіти. Саме це є запорукою успішного менеджера освіти. Педагог на сьогодні у вирі реформування освіти, тому знання та досвід, зібрані педагогічною творчою діяльністю, потрібно трансформувати з сучасними потребами і йти в ногу з часом. Прикладом інноваційних програм, які дали ефективні результати, є «Інфомедійна грамотність», «Українська Хартія вільної людини».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150. URL: <http://osvita.ua/doc/files/news/433/43366/Programa.doc>.
2. Кот Н., Романчук Г., Ясінська Н. Нові орієнтири системи підвищення кваліфікації: погляд учителя. *Професійний розвиток педагогів в умовах освітнього середовища післядипломної освіти (теоретико-прикладний аспект)*: колективна монографія / за ред. П. С. Олешка, Н. М. Ткачук. Луцьк: КП ІАЦ «Волиньенергософт», 2019. 308 с.
3. Петровський О. М. Обґрунтування Ініціативною групою «Першого грудня» необхідності виховання політичних еліт на духовно-моральних цінностях: *Українська Хартія вільної людини – ціннісний базис для національної концепції «Нова українська школа»*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 29 квітня 2020 року) / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик та ін. Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. Тернопіль: ТОКІППО, 2020. 258 с.
4. Педагогіка та медіапедагогіка. Методика інтеграції інфомедійної грамотності. URL: https://www.youtube.com/watch?v=K9-9wP5DOho&list=PL0OmqsHe_kB9jN5qPKwr2yGga5MskIfQR&index=37.

УДК 37.013.83

Ніраз Юрій-Віктор Васильович,
вчитель-методист, вчитель історії і
правознавства, директор Вербівської
ЗОШ І–ІІ ступенів Підгаєцької
районної ради, с. Вербів, Підгаєцький
район, Тернопільська область

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН ЧЕРЕЗ ІНФОРМАЦІЙНО- ВИДАВНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому. Вимоги, висунуті до вчителів відповідно до стандартів професійно-педагогічної освіти, містять інноваційні компоненти на основі компетентнісно-орієнтованого підходу. Сучасний учитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо опановувати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, володіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

Конкурентоспроможність учителя на ринку праці визначається обсягом компетенцій у сфері професійної діяльності і залежить від рівня кваліфікації, педагогічного досвіду, майстерності, професійно значущих якостей особистості.

Підвищення професійної компетентності педагога – запорука підвищення якості освіти.

Поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності й характеризує його професіоналізм. Педагогічний професіоналізм, педагогічна компетентність розглядаються в контексті безперервної педагогічної освіти й педагогічної діяльності, вимог до вчителя і його підготовки.

Проблема підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів розглядається в різних аспектах у працях Ю. К. Бабанського, С. Я. Батищева, В. І. Бондаря, О. Н. Владиславлева, Ю. З. Гільбуха, С. У. Гончаренка, М. І. Дробнохода, С. Б. Єлканова, І. А. Зязюна, В. І. Лозової та інших. Так, за

I. Зязюном, зміст професійної педагогічної компетентності – це знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології [4, с. 123].

Підвищенню компетентності учителя сприяє післядипломна освіта, яка складається з трьох складових: самоосвіта, курсова перепідготовка, участь у методичній роботі. Одним із найбільш ефективних засобів підвищення професійної компетентності вчителя є самоосвітня діяльність.

Професійна самоосвіта педагога – свідомо діяльність із удосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування індивідуальних неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості.

Сутність самоосвіти полягає в здобутті педагогом знань із різноманітних джерел, використанні цих знань у професійній діяльності, розвитку особистості та власній життєдіяльності. Учитель мусить обов'язково займатися самоосвітою. На якому б етапі життєвого досвіду та професійного шляху не перебував учитель, він ніколи не може вважати власну освіту завершеною, а саме професійну компетентність повністю сформованою.

Програма професійного саморозвитку, самоосвіти містить у собі можливості дослідницької, пошукової, творчої діяльності.

Самоосвітня діяльність вчителя полягає як у роботі з індивідуальної науково-методичної проблемної теми, так і через презентацію досвіду роботи, узагальнення результатів у формі звіту, статті до фахового видання, дидактичного матеріалу, науково-методичної розробки авторських посібників, публікацій.

Плануючи самоосвіту, необхідно орієнтуватися на педагогічну діяльність як на процес постійного особистісного зростання та професійного самовдосконалення. Тому план самоосвіти педагогічного працівника повинен розпочинатися визначенням індивідуальної теми для самоосвітньої діяльності і закінчуватися оформленням отриманих результатів (підготовка статей, методичних розробок) та висвітлення результатів своєї діяльності в засобах

масової інформації (видавнича діяльність). Виконуючи професійні функції, вчитель аналізує, синтезує і відповідно продукує новітню наукову інформацію та висвітлює здобутки своєї педагогічної діяльності. Видавнича діяльність вчителя посідає особливе місце в системі формування професійної компетентності.

Адже стаття або тези, реферат чи методичні рекомендації, посібник чи підручник є інформаційним джерелом. Саме через ці та інші види неперіодичних і періодичних видань педагогічний працівник презентує та поширює інформацію про результати власної діяльності як компетентноспроможний на ринку праці фахівець. Ці загальні теоретичні тези, які є відомими назагал, стають більш актуальними в час запровадження Нової української школи. Як це виглядає на практиці щодо інформаційно-видавничої діяльності, постараюся розповісти, спираючись на власний досвід.

Займаючись самоосвітою, вивчаючи передовий педагогічний досвід, ознайомлюючись із новими педагогічними технологіями, як і кожен вчитель готуючись до уроків, виготовляв різного роду роздатково-дидактичні матеріали. Пізніше систематизувавши їх, видрукував як самвидав для вчителів району в 1998 році «Перевірочні роботи з історії України для 5–9 класів». А з 1999 року почав співпрацювати з тернопільським видавництвом «Підручники і посібники». І за період 2000–2004 рр. у цьому видавництві вийшли друком п'ять моїх посібників (у вигляді: тематичних атестацій, оцінювання та контролю) з історії України для 5, 7, 8 класів; із всесвітньої історії для 6 класу та ще один посібник, перероблений вже за зміненою програмою для 7 класу. Це були дидактичні матеріали. Розробляти тести було цікаво, але і непросто. 20 років тому започатковувалася науково-практична методика складання тестів. Це тепер вже є рекомендації: які типи тестів повинні бути і як правильно їх укладати. Щоб зробити звичайне оцінювання цікавішим і активізувати діяльність учнів, складав ребуси, додавав ілюстративного матеріалу, картосхеми.

Набуваючи теоретичного і практичного досвіду, підвищуючи свою педагогічну майстерність, вирішив взяти участь у конкурсі «Вчитель року». І в 2005 році став лауреатом обласного етапу конкурсу в номінації «Історія». Починаючи з 2006 року для вчителів району почав готувати календарно-тематичні планування: з історії, правознавства, образотворчого мистецтва, художньої культури. Всі вони були затверджені і рекомендовані методичною радою Підгаєцького районного методичного кабінету. З 2007 року по 2020 рік, у видавництві «Підручники і посібники» виходять друком календарно-тематичні планування з історії, правознавства, громадянської освіти. У 2007 році підготував для друку 2 авторські програми: «Наш край» та «Історичні особи» для учнів 7–11 класів. Перша програма стала переможцем обласного етапу Всеукраїнського конкурсу програм для курсів за вибором і факультативів. А друга програма була надрукована у журналі «Історія і правознавство» харківської видавничої групи «Основа». У цьому журналі були надруковані також три мої публікації.

Вагомим і якісно новим здобутком у своїй видавничій діяльності вважаю видання у 2012 році у видавництві «Ранок» методичного посібника «Розвиток життєвих компетентностей учнів на уроках історії України». Це методичні розробки уроків для вчителів із курсу історії України у 7–11 класах. Цей посібник видано у співавторстві з учителем історії Угринівської ЗОШ І–ІІ ступенів Б. М. Даниловим. Видання містить авторські уроки, що базуються на компетентнісному підході до навчання, методичні поради і рекомендації для вчителя історії, розкриває актуальність переходу до компетентнісної моделі викладання на прикладах видатних особистостей, а також містить матеріали для вчителя, які допоможуть у підготовці до уроку.

Брав участь у Сьомому всеукраїнському конкурсі на кращу науково-методичну розробку в системі післядипломної освіти, який проводив Університет менеджменту освіти НАПН України у 2015 році. Конкурсна робота (теж у співавторстві) для курсу за вибором «Визначні постаті України» за

програмою І. Гирича, затвердженою МОН України, в номінації «Навчально-методичний посібник» посіла перше місце.

Підсумовуюче сказане, варто наголосити, що прагнення до самовдосконалення, самоосвіта є важливими чинниками професійного зростання вчителя, що забезпечують розширення його творчих можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності. Освоєння педагогічної теорії, осмислення накопиченого досвіду та його поширення – немислимі без використання такого дієвого механізму, яким є інформаційно-видавнича діяльність вчителя. На мою думку, видавнича діяльність педагога посідає особливе місце в системі формування професійної компетентності.

Вчитель – основна дійова особа у реформуванні освіти. Перед ним поставлено важливе завдання – здійснювати розвиток компетентної особистості. В умовах розвитку Нової української школи необхідно орієнтуватися на педагогічну діяльність як на процес постійного особистісного зростання та професійного самовдосконалення. Сама видавнича діяльність педагога посідає особливе місце в системі формування професійної компетентності. Завдання методичної служби полягає в подальшому стимулюванні мотивації до публікації педагогів, розкриття їх педагогічного потенціалу, зростання їхньої професійної компетентності.

Використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, рекомендую вчителям поширювати свій досвід на освітніх Інтернет-сайтах, в педагогічній пресі, фахових виданнях, педагогічних збірках та видавати окремі посібники і підручники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Біляковська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/37.pdf>.
2. Василенко Н. В. Компетентнісний підхід в освіті: реалізація теорії та практики. Харків: Основа, 2017. 128 с.
3. Компетентність педагога та самоосвіта. URL: http://metodist.ucoz.com/news/kompetentnist_pedagoga_ta_samoosvita/2012-11-16-1235/.
4. Педагогічна майстерність: підручник / І. А.Зязюн, Л. В.Крамущенко, І. Ф.Кривонос та ін.; за ред. І. А.Зязюна. К.: Вища школа, 2004. 286 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 378.018: 37.014

Бабовал Надія Ростиславівна,
кандидат економічних наук,
викладач кафедри менеджменту
і методології освіти
ТОКІППО, м. Тернопіль

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Сьогодні змінюється ідеологія освіти з впровадженням Концепції «Нова українська школа», відповідно змінюється соціальна і професійна роль педагога. Трансформація соціальної і професійної місії сучасного вчителя акцентує необхідність підготовки фахівців, що виконують в освітньому процесі нові ролі, мають академічну свободу й розвиваються професійно впродовж життя, орієнтовані на потреби учнів у освітньому процесі, впроваджують ідеї дитиноцентризму, працюють на засадах педагогіки партнерства, а також готові до самоосвіти та постійно удосконалюють свій професійний рівень.

Педагоги сучасної школи мають використовувати у своїй роботі нові практики, технології, методики, форми і методи роботи, які зорієнтовані на інноваційні освітні підходи.

Теоретичні основи готовності педагогів до інноваційної діяльності висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема І. Підласого, Б. Сазонова, І. Дичківської, В. Вітюка, В. Буренка та ін. Проте, як зазначають Л. Мітіна, Н. Попель та інші, успішність інноваційної діяльності багато в чому залежить від психологічної готовності педагога до сприйняття і реалізації нововведень. Значна частина дослідників звертає увагу на проблеми розвитку особистості освітян узагалі та професійного зокрема.

Педагог є головною дійовою особою будь-яких освітянських перетворень, які вимагають від нього переорієнтацій його діяльності на нові педагогічні цінності.

Під час роботи з педагогічними працівниками варто враховувати андрагогічні компоненти роботи з дорослими. Зміст андрагогічного підходу полягає у стимулюванні, навчанні та самовдосконаленні дорослої людини у процесі професійної підготовки, врахуванні принципів, форм і методів навчання, соціального й індивідуального досвіду [1].

Буренко В. стверджує, що модель професійної підготовки вчителя на основі андрагогічного підходу має містити такі компоненти: 1) методи навчання (*групові, ігрові, рефлексивні, комбіновані, інтегровані, проблемно-пошукові*); 2) мотивація навчання; 3) принципи навчання дорослих (*самостійне навчання, спільна діяльність, урахування досвіду, індивідуалізація, системність, актуалізація*); 4) принципи педагогічної творчості викладача (*суб'єктивність, діагностика, оптимальність, взаємозалежність*) [2].

Якісне здобуття освітянами необхідних сучасних навичок для їх застосування під час практичної діяльності має бути основною метою інститутів, які надають послуги підвищення кваліфікації.

У системі післядипломної педагогічної освіти змінюються підходи до проведення занять із дорослими. Навчання спирається на андрагогічні принципи навчання, на інноваційні методи проведення занять. Засвоєнню нової інформації допомагає урізноманітнення форм проведення навчальних занять, які мають бути направлені аж ніяк не на пасивне отримання інформації, а на активну взаємодію та практичний розвиток професійних умінь та навичок педагога. Професійні запити педагогів стають дедалі різноманітнішими, оскільки посилюється тенденція введення інновацій в освітній процес.

В інституті післядипломної педагогічної освіти процес підвищення кваліфікації педагогів спрямовано на розширення інтелектуальної обізнаності,

оновлення і суттєве доповнення отриманих психолого-педагогічних знань, вивчення нових технологій організації педагогічного процесу тощо.

Найпопулярнішими сьогодні залишаються інтерактивні лекції, семінари, майстер-класи, тренінги, конференції, вебінари, круглі столи.

У рамках освіти дорослих, слухачам проводиться інтерактивна лекція, а не традиційна, яка має лише інформаційний характер. Позитивним моментом під час проведення такої лекції є те, що вона дозволяє залучити колективні знання і досвід, розширити коло думок сторін, зрозуміти глибину і важливість поставленої проблеми, визначати зміст і темп викладу навчального матеріалу з урахуванням особливості аудиторії [3].

Інтерактивна лекція має бути максимально наближеною до потреб слухачів, бути насиченою не лише новою інформацією, а й прикладами, що сприятиме обміну досвідом, розвитку аналітичного мислення і власних підходів та оцінок вирішення професійних ситуацій.

Основні риси професійного спілкування викладача зі слухачами підвищення кваліфікації під час інтерактивної лекції:

- викладач виступає в ролі співбесідника, який ділиться своїми знаннями та досвідом;
- зацікавлений у побудові суджень слухачами;
- лекція побудована на основі зіставлення різних точок зору щодо вирішення навчальних проблем, що розкривають сутність розв'язання суперечностей;
- у процесі викладу матеріалу ставить запитання, дає відповіді, стимулює педагогів до роздумів та пошуку можливих варіантів їх вирішення тощо.

Популярною формою навчання сьогодні також залишається семінар, який має за мету заглибитися у важливі та типові проблеми професійної діяльності.

Ефективність семінарських занять полягає у:

- зосередженні уваги лише на окремих, головних проблемах теми;

- створенні атмосфери вільного висловлювання своїх думок, подоланні страху помилитися під час обговорення того чи іншого питання;
- розвитку уміння аргументовано доводити свою думку, підкріплюючи її фактами;
- застосуванні теорії на практиці під час вирішення задач-ситуацій [4].

Види семінарських занять, які варто застосовувати під час занять підвищення кваліфікації педагогічних працівників: семінар-дискусія, семінар-навчально-рольова гра, семінар дослідження, кейс-семінар тощо.

Значною популярністю сьогодні користується case-stady (кейс-метод), який передбачає всебічний аналіз представленої ситуації професійно-педагогічної діяльності, що обговорюється під час відкритої дискусії й сприяє виробленню в учасників case-stady навичок прийняття рішень [5]. До позитивних сторін застосування даного методу належить повне наближення до реалій практичної діяльності педагога, розвиток уміння самостійного, нестандартного вирішення ситуацій та здібностей до аналізу й апробації власних поглядів і дій. Кейси відрізняються від семінарських та практичних занять насамперед безліччю альтернативних шляхів вирішення проблеми та значною кількістю вироблених навичок.

Короткотривалою формою підвищення кваліфікації вчителів є майстер-класи. Це форма ефективного зростання професійної майстерності педагога шляхом обміну досвідом, авторськими методиками та творчими напрацюваннями. До переваг майстер-класів можна віднести: практичну орієнтованість; інтерактивну взаємодію учасників; активну самостійну роботу педагогів; апробованість ідей.

Майстер-клас складається з чотирьох етапів: отримання нової інформації, її засвоєння, практичне застосування та рефлексія. На першому етапі викладач представляє свій педагогічний досвід щодо обраної теми. На другому – учасники виступають у ролі учнів, засвоюють отриману інформацію. На наступному етапі відбувається об'єднання педагогів у групи та розроблення

власних уроків чи його елементів, які стосуються означеної теми. Останній етап спрямований на рефлексію, аналіз отриманих знань та можливості застосування їх під час проведення власної професійної діяльності.

Ще однією активною формою отримання знань є тренінг (з англ. to train, training – навчання, тренування). Під тренінгом розуміємо форму інтерактивного навчання. Під час тренінгу варто приділити основну увагу практичним вправам. Для проведення тренінгу зазвичай обирають дискусію та ігрові методи навчання. Ефективність даної форми навчання пояснюється тим, що: цінується точка зору і знання кожного учасника; можна поділитися своїм досвідом і проаналізувати його у комфортній атмосфері без примусу; існує можливість учитися, виконуючи практичні дії; можна припускатися помилок, що не спричинятиме до негативних наслідків. Під час тренінгу відбувається корекція неефективних моделей поведінки вчителя, вироблення нових умінь та навичок, поповнення знань із певної галузі.

Сьогодні слухачі підвищення кваліфікації надають перевагу активним формам навчання, а саме: інтерактивним лекціям, майстер-класам, тренінгам, вебінарам тощо. Це пов'язано з тим, що під час їх проведення вчителі мають можливість на практиці відпрацювати уміння та навички, які згодом зможуть використовувати під час роботи з учасниками освітнього процесу.

Цілеспрямована робота щодо професійного розвитку педагогів забезпечує такі позитивні зміни: підвищуються загальнопедагогічні та спеціальні знання і вміння педагога, відбувається їх актуалізація; відбувається зрушення в особистісному компоненті – мотивації професійної освіти та самоосвіти; виникає адекватна самооцінка педагогом своєї професійної компетентності та особистісних якостей; розкриваються творчі можливості педагогів, що відображається у їхній практичній діяльності; розширюється загальна культура педагогів [1].

Важливо розуміти, що впровадження однієї з ключових компетентностей Нової української школи «навчання впродовж життя» має досягатися не лише

учнями, а й самими педагогами, оскільки професійне зростання, розвиток їхньої майстерності залежить і від того, чи працюють вони над собою, над своїм культурним і фаховим рівнем самостійно. Педагог має бути відкритим та готовим до змін, оскільки філософія цієї професії й вимоги до неї змінюються разом із впровадженням освітніх реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітюк В. Інноваційні технології професійного розвитку педагогів в умовах реформування освіти. *Педагогічний пошук*. 2018. № 2. С. 7–10.
2. Буренко В. М. Андрагогічний підхід до професійної перепідготовки вчителя гуманітарного профілю: автореф. дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2005. 22 с.
3. Нагорний В. В., Нагорна Н. О., Сінченко Д. М. Інтерактивна лекція як сучасна форма викладання дисципліни у вищій школі. *Актуальні питання підготовки майбутніх фармацевтичних та медичних фахівців в умовах сучасної освіти*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 2013 р. Житомир, 2016. С. 187–189.
4. Марченко Н. Форми підвищення кваліфікації вчителів. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Т. 2. № 24. 2019. С. 148–153.
5. Куцевол О. М. Використання методу case-study у форматі підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури: збірник наукових праць Нац. Академ. Держ. Прикордон. служби України. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 4. С. 230–243.

УДК 37.01

Борисюк Зоряна Володимирівна,
методист центру виховної роботи,
захисту прав дитини та громадянської
освіти ТОКІППО, м. Тернопіль

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ: МОТИВАЦІЯ І ЖИТТЄВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Модернізація освітньої галузі, що відбувається в державі, має на меті створення умов для особистісного розвитку та самореалізації кожного громадянина України. Одним із шляхів досягнення цієї мети є навчання школярів відповідальному ставленню до свого здоров'я та здоров'я людей, що їх оточують, як до найвищої цінності, формування через освіту здорового

способу життя. Вироблення належного ставлення до свого здоров'я є важливою умовою оздоровлення суспільства. І здійснювати його важливо зі школи, бо це єдина структура, через яку «проходить» усе населення країни, а освітній процес – систематизований процес, за допомогою якого можливо формувати мотивацію на здоровий спосіб життя. Тому роль школи у збереженні і зміцненні здоров'я визначальна.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні «виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів» визначено серед пріоритетних завдань шкільної освіти. Основною метою діяльності вихователя має бути створення умов для збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

У Концепції загальної середньої освіти для 12-річної школи визначені перспективні орієнтири і шляхи формування освіченої, вихованої, фізично і духовно здорової української нації. Формування здорового способу життя через освіту виокремлено як один із пріоритетних напрямів державної політики у розвитку освіти. Основна мета оздоровчої функції освіти полягає в наступних аспектах:

- ✓ виявлення тенденцій у стані фізичного і психічного здоров'я учасників навчально-виховного процесу, прогнозування і корекція його розвитку на основі моніторингових досліджень;

- ✓ надання наукової, навчально-просвітницької і методичної допомоги педагогам у роботі з виховання в учнів відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я громадян як до найвищої цінності, формування навичок здорового способу життя;

- ✓ забезпечення впровадження державного стандарту оздоровчої функції освіти.

Завдання оздоровчої функції освіти:

- зменшення навчальних перевантажень школярів;
- організація фізичної активності учнів, профілактика гіподинамії;
- організація правильного харчування школярів під час їхнього перебування в школі;
- попередження шкідливого впливу на здоров'я учнів факторів, які безпосередньо пов'язані з навчальним процесом (профілактика шкільних хвороб);
- збереження і зміцнення психічного здоров'я учнів (попередження стресів, поширення серед учнів шкідливих звичок, залежностей тощо);
- формування культури здоров'я учнів і компетентності педагогів з питань здоров'я і здоров'язберігаючих технологій;
- організація співпраці з батьками з питань збереження та зміцнення здоров'я дітей.

У свідомість освітян закладається розуміння здоров'я як багатовимірного компонента життя людини. У результаті учні опановують навчальні і життєві компетентності, здатність до творчого розвитку і самовдосконалення. Це необхідно молодій людині для майбутньої успішної професійної діяльності, життя в суспільстві.

З'ясуємо шлях формування життєвих компетентностей щодо здорового способу життя. Компетентність охоплює знання, уміння, навички, життєвий досвід, цінності, інтереси, які учень самостійно реалізує і використовує в певній життєвій ситуації. Якості особистості, які дають їй можливість ефективно розв'язувати проблеми та долати повсякденні труднощі, називають компетентностями щодо позитивної поведінки. За визначенням ВООЗ, їх називають життєвими навичками. Іншими словами, життєві навички – це низка соціально-психологічних компетентностей, які допомагають людині вести здоровий і продуктивний спосіб життя: адекватно сприймати себе і навколишніх, будувати позитивні міжособистісні стосунки, критично і творчо

мислити, приймати відповідальні рішення, розв'язувати проблеми і керувати стресами. Для того, щоб знання, вміння та ставлення стали життєвими навичками, необхідно відпрацьовувати на практиці їх складові. Нижче наведені складові життєвих навичок щодо здорового способу життя.

Життєві навички (компетентності), що сприяють фізичному здоров'ю:

1. Навички раціонального харчування:

- дотримання режиму харчування;
- вміння складати харчовий раціон, враховуючи реальні можливості і користь для здоров'я;

- вміння визначити і зберігати високу якість харчових продуктів.

2. Навички рухової активності:

- навички виконання ранкової зарядки;
- регулярні заняття фізичною культурою, спортом, рухливими іграми, фізичною працею.

3. Санітарно-гігієнічні навички:

- навички особистої гігієни;
- вміння виконувати гігієнічні процедури (догляд за шкірою, зубами, волоссям тощо).

4. Режим праці та відпочинку:

- вміння чергувати розумову і фізичну активність;
- вміння знаходити час для регулярного харчування і повноцінного відпочинку.

Життєві навички (компетентності), що сприяють соціальному здоров'ю:

1. Навички ефективного спілкування:

- вміння слухати;
- вміння чітко висловлювати свої думки;
- вміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги і звинувачень;

- володіння невербальною мовою (жести, міміка, інтонація тощо);
- адекватна реакція на критику;
- уміння просити про послугу або допомогу.

2. Навички співпереживання:

- уміння розуміти почуття і проблеми інших людей;
- уміння висловити це розуміння;
- уміння рахуватися з почуттями інших людей;
- уміння виявляти допомогу і підтримку.

3. Навички розв'язання конфліктів:

- уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів;
- уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності;
- уміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних

переговорів.

4. Навички поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації:

- навички впевненої (адекватної) поведінки, серед яких – застережні дії щодо зараження ВІЛ-інфекцією;

- уміння розрізняти вияви дискримінації, зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД;

- уміння відстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема, пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин;

- уміння уникати небезпечних ситуацій і діяти в разі загрози насилля.

5. Навички спільної діяльності і співробітництва:

- уміння бути членом команди;
- уміння визнавати внесок інших у спільну роботу;
- уміння адекватно оцінювати свої здібності і свій внесок у спільну

діяльність.

Життєві навички (компетентності), що сприяють духовному та психічному здоров'ю:

1. Самоусвідомлення і самооцінка:

- уміння усвідомлювати власну унікальність;
- позитивне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив;
- адекватна самооцінка – уміння реально оцінити свої здібності і

можливості, а також адекватно сприймати оцінки інших людей.

2. Аналіз проблем і прийняття рішень:

- уміння визначати суть проблеми і причини її виникнення;
- здатність сформулювати кілька варіантів вирішення проблеми;
- уміння передбачати наслідки кожного із варіантів для себе та інших

людей.

3. Визначення життєвих цілей і програм:

• уміння визначати життєві цілі, виходячи зі своїх потреб, нахилів, здібностей;

• уміння планувати власну діяльність, виходячи з аналізу можливостей і обставин;

• уміння визначати пріоритети і раціонально використовувати час.

4. Навички самоконтролю:

- уміння правильно виражати свої почуття;
- уміння контролювати прояви гніву;
- уміння впоратися з тривогою;
- уміння переживати невдачі;
- уміння раціонально планувати свій час.

5. Мотивація успіху і тренування волі:

- віра в те, що ти є господарем свого життя;
- установка на успіх;
- уміння концентруватися на досягненні мети;
- розвиток наполегливості і працьовитості.

Отже, головною умовою успішної діяльності, спрямованої на формування навичок здорового способу життя, є спільна робота педагога, батьків, учнів на уроках та в позакласній виховній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Беньковська А. Аналіз поняття «здоров'я» в контексті виховання старших підлітків у загальноосвітніх закладах: структура, сутність. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. № 11(19). 2017.
2. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/> (дата звернення: 20.12.2020).
3. Концепція нової української школи. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/21/108#1> (дата звернення: 20.12.2020).
4. Концепція формування позитивної мотивації та здоровий спосіб життя у дітей та молоді. Основи здоров'я: книга для вчителя. К.: Генеза, 2005. С. 47–57.
5. Надім'янова Т. Роль фізичного виховання у формуванні засад здорового способу життя школярів. *Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи*: монографія / за заг. ред. М. Лук'янченка, А. Матвеева, А. Подольських та ін. Дрогобич: Коло, 2007. С. 92–95.
6. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 20.12.2020).

УДК 159.9.07

Вінник Наталія Дмитрівна,
кандидат психологічних наук,
ст. викл. кафедри психології
особистості та соціальних практик
Інституту людини;
Кутішенко Валентина Петрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
особистості та соціальних практик
Інституту людини КУБГ

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

Нова ситуація в освітньому закладі виходить з унікальності не тільки обдарованих, інтелектуально розвинених дітей, але і кожної особистості зокрема. Унікальність і неповторність кожної особистості може побачити, знайти і розвивати тільки такий фахівець, який володіє розвиненим

особистісно-професійним потенціалом, багатим педагогічним чуттям, перебуває в постійному пошуку нового, передового досвіду. Йдеться про педагога нового покоління, професіоналізм якого характеризується його багатосторонньою підготовленістю, де особливе місце займають його якості компетентного наставника зростаючої людини. Ось чому проблема духовного розвитку особистості вчителя належить до числа найбільш актуальних у сучасній освіті.

Для заохочення дитини до духовності вчитель сам повинен стати носієм вищих духовних цінностей. Перший крок на цьому шляху – це розуміння недостатності свого культурного кругозору. Наступним кроком повинна стати спроба змінити свій внутрішній світ, наповнивши його новим змістом. Необхідно дати поштовх особистісному саморозвитку (краще, якщо це спонукання буде внутрішнім, а не зовнішнім).

Незважаючи на багатопланові дослідження, проведені в даному аспекті, вивчення проблеми духовної культури вчителя не може бути визнано вичерпним і вимагає своєї подальшої розробки.

Результати сучасних психолого-педагогічних і соціологічних досліджень тенденцій даної проблеми показують, що «вони починають переходити до змістовного глибшого розуміння проблем духовності: людський дух вже не розглядається лише як побічний засіб свідомості, свідомість не підміняється усвідомленням чи світоглядом, духовна реальність – духовністю, а духовність – релігійністю» [1, с. 3].

Дані проблеми зазначають у своїх працях такі вчені як М. Боришевський, А. Зеліченко, О. Колісник, Е. Помиткін, М. Савчин, А. Фурман, О. Фурман (Гуменюк) та інші. Так, українські вчені А. Фурман та О. Фурман зазначають, що проблему духовності потрібно розглядати як психодуховну сутність особистості, яка характеризується як вічними речами (дух, душа), так і земними (психіка, тіло) [2; 5].

Послідовницею цієї наукової думки Я. Бугерко розроблено мислєсхеми духовної реальності, духовної культури та духовної практики. Де загальне – дух (духовна реальність, духовна культура, духовна практика, інтуїція), особливе – душа (духовне несвідоме, архетип, ментальність, релігійність), одиничне – духовність (духовний потенціал, духовні стани, духовні процедури, моральність), конкретне – самість (духовний досвід, духовні цінності, рефлексія, духовна зрілість), універсальне – свобода, творчість (Віра, Надія, Любов, Гармонія, Екзистенція, Трансценденція, Смирення, Мовість, Мудрість, Краса, Благо, Добро, Милосердя, Справедливість, Істина). Духовна культура трактується автором як «об’єктивізація і прийняття у внутрішній світ людини символічно-образних за формою і сутністю трансцендентних вічних культурних надбань людства (ідеалів, вищих цінностей тощо)» [1, с. 71].

Щодо духовної культури педагога, то нам імпонує думка В. Кудрявцевої. Вона розглядає поняття духовна культура педагога як систему світоглядних уявлень і переконань, які реалізуються у ставленні до себе, інших людей і оточуючого світу та є необхідною основою гуманістичного контексту педагогічної діяльності [4].

Так розвиток духовної культури педагога необхідним чином передбачає вдосконалення його духовної свідомості. Будучи особливою якістю психіки, духовна свідомість має направленість на саморегуляцію психічної системи особистості. Саморегуляція ціленаправленої життєдіяльності розглядається в контексті рефлексивних структур «Я-концепція» (К. Альбухановою, І. Семеновим, В. Собольниковим та ін.).

Важливу роль у розвитку духовної культури педагога набуває процес виділення в «Я-концепції» двох елементів: «Я-реальне» та «Я-ідеальне» і наступний процес їх порівняння. Адекватний рівень самооцінки обумовлює оптимальність процесу розвитку педагога. Самооцінка та рівень домагань визначають духовний стан особистості педагога і продуктивність його діяльності, а отже, і його розвиток.

Для діагностики духовної культури автором було розроблено методику «Духовна культура педагога» [3]. В основі методики – техніка семантичного диференціалу, запропонована Ч. Осгудом. Відмінність у тому, що зміст протилежного твердження-антоніма досліджувані повинні уявляти самі. Це наділяє методику не тільки діагностичною функцією, але і функцією самопізнання, вона є оціночною, що відповідає природі духовної культури за обраним нами підходом. Методика містить замість однієї дві п'ятибальні шкали: шкала А – оцінка сили духовно-професійного прагнення, шкала Б – оцінка ступеня його реалізації в педагогічній діяльності. Це відображає ступінь усвідомлення вчителем духовних цінностей, їх рефлексії і творчості.

Ми виділили одинадцять видів духовно-професійних прагнень, які відповідають структурі особистості, педагогічній діяльності, професіографічним вимогам до особистості вчителя: прагнення усвідомлювати професійні знання як цінності; прагнення любові до дітей; прагнення рефлексії; прагнення до духовного спілкування; прагнення до гуманістичної спрямованості; прагнення гармонійного саморозвитку; прагнення духовної та творчої самореалізації; прагнення до набуття та реалізації духовного досвіду; інтелектуально-творчі прагнення; прагнення психічної саморегуляції; прагнення творчого використання професійно-психологічних знань.

Визначається різниця показників сили прагнення і ступеня його реалізації, так встановлюється ступінь гармонійності функціонування певного виду прагнення на рівні його прояву в поведінці і діяльності студента.

Результати методики дозволяють встановити зв'язок між рівнем розвитку особистісних якостей і здібностей, які характеризують духовну культуру та їх розвиненість на рефлексивному, ціннісному і творчому рівнях.

Отже, провідними тенденціями, що характеризують процес розвитку духовної культури педагога, виступають:

1) тенденція культурно-гуманістичної спрямованості професійної діяльності вчителя, реалізована на підставі принципу розвитку педагогічної діяльності як феномена культури і в контексті культури;

2) тенденція ускладнюючого творчого характеру професійно-педагогічної діяльності педагога, за допомогою принципу безперервності забезпечує адаптацію вчителя в постійно мінливій освітній ситуації;

3) тенденція безперервного розвитку професійно-педагогічної діяльності, актуалізує принципи послідовності і спадкоємності його підготовки;

4) тенденція зростання системності професійно-педагогічної діяльності педагога, що відображає загальний зв'язок і взаємообумовленість структурних і функціональних компонентів цієї діяльності, яка реалізується на підставі принципів безперервного і поступального розвитку особистості педагога та визначає стратегію і спрямованість формування його духовної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугерко Я. Феномен духовності у контексті філософсько-психологічних досліджень. *Pedagogy and Psychologie*. 2015. III (27). Issue 51. P. 69–74.
2. Гуменюк (Фурман) О. Є. Спонтанно-духовна організація Я-концепції універсума. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 40 с.
3. Вінник Н. Д. Методика «Духовна культура особистості педагога». *Практична психологія та соціальна робота*. 2012. № 10. С. 53–55.
4. Кудрявцева В. Ф. Розвиток духовної культури педагога в системі підвищення кваліфікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. К., 1997. 24 с.
5. Фурман А. В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.

УДК 378.011.3-057.175:37.018.43

Гаврищак Ігор Іванович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Тернопільського національного
медичного університету імені
І. Я. Горбачевського МОЗ України;
Проців Олена Ярославівна,
директорка бібліотеки Тернопільського
національного медичного університету

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРАЦІВНИК В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СУБ'ЄКТНИХ СТОСУНКІВ

Розвиток сучасного суспільства нерозривно пов'язаний з еволюційними процесами в системі освіти, що забезпечує нові запити соціуму в підготовці висококваліфікованого спеціаліста, креативного фахівця, спроможного не лише адекватно оцінювати ситуацію, але й знаходити найбільш оптимальні вирішення проблем.

Успіх реалізації кожної освітньої моделі залежить від науково обґрунтованої та соціально осмисленої стратегії, що враховує основні тенденції глобалізованого світу. Проте варто зазначити, що поява так званого «неврахованого чинника» (маємо на увазі пандемію коронавірусної інфекції) спричинила кризу, що охоплює практично всі сфери соціального, суспільно-економічного й політичного життя, змінює соціум, формує нову ієрархію цінностей, нові екзистенційні моделі та визначає нові орієнтири.

Це уповні стосується й сфери вищої освіти, мобільність якої проявляється у відході від традиційної (очної) і широкому застосуванні дистанційної форми навчання.

Дистанційне навчання – форма навчання, при якій викладач і здобувачі освіти фізично розділені в часі і/або просторі, й опосередкована застосуванням інформаційних технологій, що використовуються для подолання цієї відстані зі збереженням показників якості навчання (матеріали аналітичного звіту ЮНЕСКО «Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development», Париж, 2000 р.). Науковці Асоціації дистанційного навчання США трактують таку форму освіти як придбання знань і умінь за допомогою інформації та навчання, що включають у себе всі технології та інші форми здобуття знань на відстані.

Ці та інші дефініції, на думку О. О. Андрєєва, зводяться до опису частини дидактичної системи або кількох її складових компонентів (специфіки засобів навчання чи організаційних форм проведення занять), а дистанційне навчання – явище багатогранне. Тому він пропонує трактувати його як синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, що базується на використанні широкого спектру традиційних та нових інформаційних технологій і технічних засобів, які використовуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогу між викладачем і здобувачами освіти, коли процес навчання некритичний до їх розташування у просторі і в часі, а також до конкретного навчального закладу [1].

Досліджуючи процес дистанційного навчання, О. О. Андрєєв акцентує на специфічності самої дидактичної системи, що, на його думку, складається з основних 12 елементів (підсистем): 1) мета; 2) зміст; 3) ті, що навчають; 4) ті, кого навчають; 5) методи навчання; 6) інформаційно-освітня підсистема; 7) форми навчання; 8) матеріально-технічна база; 9) фінансово-економічна складова; 10) нормативно-правова база; 11) ідентифікаційно-контрольна база; 12) маркетингова складова [2, с. 33].

Суб'єкти навчального процесу («ті, що навчають» і «ті, кого навчають»), як бачимо, займають одні із перших позицій у дидактичній системі. Це зумовлено новою парадигмою сучасного інформаційно-освітнього простору, що сформувався завдяки потужному розвитку інформаційно-комунікативних технологій. Як підкреслює В. І. Гриценко, «в цій парадигмі головне місце належить аналітичним здібностям ученого й *педагога* (виділення – авт.), тобто його можливостям шукати і знаходити потрібну інформацію, точно формулювати проблеми й гіпотези, вбачати у сукупності даних певні закономірності, знаходити вирішення складних міждисциплінарних завдань» [3, с. 3].

Навіть якщо значна частина традиційних функцій викладача в дистанційному навчанні реалізується за участю інформаційно-комп'ютерних

технологій, низка його професійних функцій є доволі значною, а саме: розробка навчального плану, організація освітньої діяльності здобувачів освіти, організація взаємодії між учасниками навчального процесу, загальне управління процесом навчально-пізнавальної діяльності, мотивування й стимулювання, а також контроль і корекція [5, с. 163–164].

Оскільки дистанційна модель навчання передбачає передачу інформації в спеціальному інформаційно-освітньому віртуальному середовищі, то її застосування, як наголошує Н. Я. Марчук, може бути ефективним за умови належної кваліфікації педагогічних працівників, ступеня їх готовності до значної трудомісткості такої роботи й розуміння не лише організаційних і технологічних, але психолого-педагогічних особливостей [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев А. А. Введение в дистанционное обучение: учеб.-метод. пособие. Москва: ВУ, 1997. 210 с.
2. Андреев А. А., Солдаткин В. И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. Москва: Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.
3. Гриценко В. И. Новые информационные технологии в образовании для всех: достижение высококачественного образования. *Управляющие системы и машины*. 2012. № 2 (238). С. 3–10.
4. Марчук Н. Ю. Психолого-педагогические особенности дистанционного обучения. *Педагогическое образование в России*. 2013. № 4. С. 78–85. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologo-pedagogicheskie-osobennosti-distantsionnogo-obucheniya> (дата звернення: 13.12.2020).
5. Турковская Н. В. Профессионально значимые качества преподавателя дистанционного обучения. *Вестник ЮУрГГПУ*. 2011. № 10. С. 159–177. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalno-znachimye-kachestva-prepodavatelaya-distantsionnogo-obucheniya> (дата звернення: 08.12.2020).

УДК 373.51

Гайда Василь Ярославович,
методист відділу методик навчальних предметів і професійного розвитку педагогів ТОКІППО, м. Тернопіль

ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПЕРШІ КРОКИ

У зв'язку із швидкими темпами погіршення стану екологічної ситуації у світі на зламі століть виникла нагальна потреба пошуку ефективних шляхів для її вирішення. Стало зрозумілим, що подальше існування людства потребує побудови життєдіяльності суспільства за новими правилами, що гарантують збереження та визначають норми раціонального використання природних ресурсів [3].

У 1987 році в доповіді «Наше спільне майбутнє» Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку йшла мова про необхідність сталого розвитку, при якому «задоволення потреб Освіти для сталого розвитку сьогоденного часу не підриває здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». Це визначення сталого розвитку є на сьогодні найбільш розповсюдженим [1, с. 6]. У 2017 році Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка окреслює основні показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У документі віддзеркалені 17 глобальних ЦСР, які адаптовані для України та враховують специфіку національного розвитку [6].

Реалізація Цілей сталого розвитку в Україні передбачає переформатування низки управлінських заходів, які пов'язані з економічними, соціальними та екологічними ділянками розвитку суспільства. В основу сталого розвитку покладено невід'ємне право людини на життя, повноцінний її розвиток, спрямованість на формування соціальних відносин на довірі та з орієнтацією на побудову безпечного навколишнього середовища. Результатом впровадження нових цілей передбачається якісне економічне зростання, забезпечення соціальної справедливості, розуміння та підтримка раціонального природокористування, які потребують якісних соціально-економічних змін в Україні на основі потенціалу глобального партнерства.

Освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку [4, с. 18]. Світове суспільство визнає, що поточні тенденції

економічного розвитку порушують глобальну рівновагу, і тільки громадянська обізнаність, освіта та навчання є ключовими факторами для руху суспільства на засадах сталого розвитку.

Проте варто розуміти важливу відмінність між освітою про сталий розвиток та освітою для сталого розвитку. У першому випадку мова іде про певну обізнаність про сталий розвиток або теоретичну дискусію з питань, що таке стійке суспільство, який його вигляд та як воно функціонує. У другому випадку освіта для сталого розвитку опирається на освіту як важливий інструмент досягнення стійкості.

Вперше освіту для сталого розвитку (ОСР) було описано в главі 36 Порядку денного 21, де Перший пріоритет у розділі про освіту звучить як «переорієнтація освіти на питання сталого розвитку», і пояснюється так: «Освіта має вирішальне значення для сприяння сталому розвитку і розширення можливостей країн у вирішенні питань навколишнього середовища і розвитку» [4, с. 19], та було виокремлено чотири основні напрямки щодо впровадження концепції сталого розвитку:

- поліпшення базової освіти,
- переорієнтація існуючої освіти для вирішення проблем сталого розвитку,
- розвиток розуміння громадськості, її обізнаність,
- навчання.

ОСР не варто розуміти як базу знань про навколишнє середовище, особливості розвитку економіки та життєдіяльність суспільства. В основі освіти для сталого розвитку лежать вміння та навички, цінності та переконання, які мотивують людей до пошуку стійких засобів до існування, активізують участь у демократичному суспільстві та орієнтують на побудову життєдіяльності згідно з ідеями сталого розвитку, враховуючи місцеві та глобальні проблеми.

Вартість переорієнтації освіти на забезпечення стійкості настільки велика, що Україна, як і значна більшість країн світу, не може дозволити собі підготувати достатню кількість нових учителів, ефективніше розробити нові підходи до підготовки та підвищення кваліфікації вчителів щодо реалізації ідей сталого розвитку в рамках навчального предмета. Одним з таких інноваційних підходів є «модель сильних сторін». При такому підході кожна дисципліна та кожен вчитель можуть сприяти впровадженню сталого розвитку. Концепція випереджаючої освіти для сталого розвитку полягає у перебудові змісту і методології навчального процесу з природничих та технологічних дисциплін з метою вчасної підготовки суб'єктів навчання до нових умов існування. Необхідно дати їм знання й уміння, можливість успішно адаптуватися у нових умовах соціального та інформаційного середовища. Окрім цього, випускники повинні бути готові до активного впливу на створенні середовища в інтересах збереження й подальшого гармонічного їх розвитку [5].

Для того, щоб чинні освітні програми були орієнтовані на реалізацію концепції сталого розвитку, вони повинні містити п'ять компонентів: знання, навички, перспективи, цінності та проблеми. Зрозуміло, що просте розширення навчальної програми додатковим змістом або збільшення переліку навчального плану закладу освіти неможливе. В такому випадку досить ефективним підходом є виокремлення вчителем у рамках змісту програми окремого навчального предмета ключових питань, що реалізують ідеї сталого розвитку, та залишити поза увагою питання, що не сприяють стійкості чи є застарілими.

Під час реалізації ОСР важливо, щоб учителі були забезпечені відповідними засобами, були готові та здатні допомогти учням виокремити проблеми соціального життя, які загрожують сталому розвитку, навчити різносторонньо аналізувати ці проблеми, пропонувати ефективні шляхи вирішення цих питань, формувати цінності.

Щоб реалізувати модель сильних сторін, потрібно ознайомити вчителів із концепцією сталості та її основними принципами. Щойно вони зрозуміють концепцію стійкості, учителі з кожного предмета зможуть вивчити освітню програму та побачити шляхи організації освітньої діяльності щодо реалізації ідей сталого розвитку засобами навчального предмета. Наступний крок полягатиме у наповненні освітнього процесу прикладами, дидактичними розробками, які ілюструють стійкість, підбір відповідно до змісту уроку доречних інформаційних повідомлень, що дадуть нові знання, розкриють певні проблеми, перспективу, сформуують навички чи цінності, пов'язані зі стійкістю. Визначивши існуючий та потенційний внесок навчального предмета, учителі зможуть підвищити обізнаність серед освітньої спільноти шляхом обміну досвідом з колегами та внести свою лепту у загальну картину ОСР. При такому підході має місце синергетичне поєднання освітніх дисциплін щодо поширення знань, проблеми, навички, сприйняття та цінностей з освіти для сталого розвитку. Варто розуміти, що жодна дисципліна не може і не повинна претендувати на пріоритетне право на впровадження ідей сталого розвитку. Насправді ОСР охоплює такі широкі та глобальні проблеми, що для їх розв'язання потребує внеску з багатьох навчальних предметів.

Моделлю реалізації ОСР можуть стати міжпредметні проєкти, у процесі реалізації яких розглядаються різні аспекти певної проблеми сталого розвитку територіальної громади, де проживають учні. Такий проєкт повинен передбачати також практичну частину, що дає змогу дітям-учасникам намітити і зробити конкретний внесок у розв'язання проблеми на рівні своєї родини, школи, району [4, с. 29]. Вивчення певного навчального предмета передбачає застосування відповідних методів, засобів навчання та специфічних педагогічних прийомів, поєднання яких із формами, методами, педагогічними прийомами та стратегіями інших предметів сприяє розширенню бачення того, як навчати творчості, розвивати критичне мислення та формувати прагнення до

навчання впродовж усього життя. Такий шлях забезпечує набуття особистістю звичок, характерних для існування суспільства на засадах сталого розвитку.

Фізика сприяє формуванню багатьох ключових компетентностей, у тому числі соціальна й громадянська компетентності та екологічна грамотність і здорове життя, формування яких опирається на ідеї сталого розвитку. Такий підхід передбачає опанування уміннями: займати активну та відповідальну громадянську позицію; застосовувати набуті знання та навички здоров'язбережувальної діяльності; визначати причинно-наслідкові зв'язки впливу сучасного виробництва та життєдіяльності людини на довкілля тощо [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Висоцька О. Є. *Освіта для сталого розвитку*: науково-методичний посібник. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2011. 200 с.
2. Гайда В. Я. Організація освітнього процесу з фізики на засадах сталого розвитку. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті*: зб. матер. VI-ї Міжнар. наук.-практ. онлайн-інтернет конф., м. Кропивницький, 25 травня – 04 червня 2020 р. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 73–75.
3. Гайда В. Я. Сучасні тенденції організації освітнього процесу з фізики на засадах сталого розвитку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 191. С. 230–233.
4. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку: Посібник. / За ред. О. І. Пометун. К.: Педагогічна думка, 2015. 120 с.
5. Садовий М. І., Трифонова О. М. Розвиток технологічної та природничої освіти в умовах сталого розвитку. *Наукові записки. Вид-во НПУ імені МП Драгоманова*, 2016. Випуск 132. С. 197–206.
6. Цілі Сталого Розвитку: Україна. НАЦІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 15.12.2020).

УДК 378.16.

Герасимчук Галина Ігорівна,
методист відділу організаційно-
методичної та інформаційно-видавничої
діяльності ТОКІППО, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Змішане навчання стало реалією сьогодення. Кожен вчитель використовує свої ресурси для такого навчання. Під час адаптивного карантину ми мусимо переходити до змішаного навчання, щоб бути цікавими для наших дітей, щоб не втратити їх мотивацію до навчання. Як писав Джон Дьюї: «Ми позбавляємо дітей майбутнього, якщо продовжуємо вчити сьогодні так, як вчили цьому вчора» [2].

Існує багато визначень змішаного навчання. У Вікіпедії знаходимо таке: «Змішане навчання – різновид гібридної методики, яка передбачає поєднання онлайн-навчання, традиційного та самостійного навчання» [1]. Однозначно, до традиційного навчання ми не повернемося, тому чекати, що COVID мине і все стане як колись, вже немає сенсу. Треба «рухатись в ногу з часом».

Які ж переваги має змішане навчання для вчителя:

- 1) економія часу (якщо використовувати матеріали інших педагогів, перевірку знань здійснювати за допомогою онлайн-тестів);
- 2) доступні матеріали (вчитель в Інтернеті може знайти багато матеріалів як в українських, так і закордонних вчителів);
- 3) зручність навчання (самостійне опрацювання теми);
- 4) інтеграція на рівні тем і предметів;
- 5) можливість користуватися багатьма ресурсами;
- 6) зменшення витрат (оптимізація витрат на розробку додаткових матеріалів. Учні працюють онлайн і не потребують, наприклад, роздрукованих додатків для певного матеріалу. Змішане навчання вирішує проблеми з наданням підручників, оскільки учні можуть працювати з матеріалами без паперових аналогів).

Які ж переваги має змішане навчання для учня:

- 1) сприяє самоосвіті (учні не просто отримують настанови від вчителя, а вони здобувають інструментарій для самостійного навчання, пошуку матеріалів);

2) враховуються індивідуальні можливості (робота з онлайн-матеріалами дозволяє учням рухатися у власному темпі, а не наздоганяти решту класу);

3) моніторинг часу і завдань (онлайн-платформи дозволяють бачити кількість часу, яку витрачають учні на виконання різних завдань, а відтак – корегувати навчальний процес та роботу з конкретними учнями на основі цього);

4) підвищення рівня залученості внаслідок соціальної взаємодії (за звичайного навчання учні рідко працюють над певною темою усім класом. Крім того, дехто відчуває труднощі у взаємодії з великими групами людей. Змішане навчання стимулює командну роботу).

До *недоліків змішаного навчання* віднесемо:

1) відсутність техніки, Інтернету;

2) необхідність самоконтролю (як для вчителя, так і для учня). Необхідно всю роботу організовувати вдень, а не витрачати час поза роботою чи навчанням. Тут потрібна мотивація: дати завдання учням зняти відео, зробити проєкт. До прикладу, у Великій Британії також проблема з поганим Інтернетом, з мотивацією та недостатньою кількістю гаджетів. Як приклад, наведемо темпи зростання електронного навчання по країнах світу: 1. Індія – 55%. 2. Китай – 52%. 3. Малайзія – 41%. 4. Румунія – 38%. 5. Польща – 28%. 6. Чеська Республіка – 27%. 7. Бразилія – 26%. 8. Індонезія – 25%. 9. Колумбія – 20%. 10. Україна – 20%.

Що змінюється при змішаному навчанні?

Учні:

- стають самостійнішими,
- отримують нові завдання;
- вчать планувати свою роботу і розподіляти час.

Вчителі:

- стають безпосередніми організаторами навчання;
- консультують, перевіряють;
- проводять онлайн-уроки;
- створюють відео, аудіо контенти
(можуть свої уроки закинути в ютуб,

демонструвати в іншому класі чи на
інший рік)

Поради щодо організації процесу змішаного навчання:

1. Визначіть мету: чого ми навчаємо, яким буде результат?
2. Визначіть особливості аудиторії: кого ми навчаємо? Що вони вже вміють і які технічні засоби мають?
3. Розподіліть види робіт: що виконувати онлайн, а що офлайн?
4. Доберіть відповідні засоби та інструменти, не бійтесь експериментувати.
5. Сформууйте систему оцінювання: пояснюйте, за яким принципом оцінюються роботи.
6. Враховуйте інтереси та здібності учнів (усі діти талановиті).
7. Врахуйте власні ресурси та можливості, бережіть себе.

Змішане навчання – це експеримент у поєднанні офлайн і онлайн в різних пропорціях. Вчителі вчать «на практиці» і цілком нормально, якщо щось йде не за планом. Можна попросити учнів дати відгук.

Треба розуміти, що не лише COVID став причиною всьому, що відбувається в освіті. Адже вчитель вже давно перестав бути єдиним джерелом інформації, настала криза старих підходів до освіти, учні не вміють вчитися, учні не розуміють чому і що вчити.

Які бонуси для учнів від змішаного навчання:

- 1) здобувають знання в повному значенні цього слова;
- 2) знання стали більш систематизованими;
- 3) вони мають можливість зрозуміти, що телефон і Інтернет не лише для розваг;
- 4) індивідуальна освітня траєкторія (рухається в своєму темпі, ритмі);
- 5) підготовка до навчання у вищих закладах освіти.

Що з теорії та практики можна винести в онлайн?

З теорії: вступний теоретичний матеріал (провести лекцію з елементами бесіди через сервіси онлайн-зв'язку), записати пояснення (текст, відео, аудіо, лекція, завдання для зворотного зв'язку, щоб учні не просто прослухали, можна в кінці лекції чи під час дати запитання або завдання, наприклад, скласти план розповіді). Запис пояснення ефективніший, якщо не всі учні можуть одночасно підключитися, можна кілька разів переглядати.

З практики: про життя письменника, хронологічні таблиці (порівняння, зведення), опорні конспекти, есе, стрічки часу, дидактичні ігри, дослідження, проєктна діяльність, спільні презентації, мозкові штурми, складання тестів самими учнями.

Як контролювати знання онлайн?

- індивідуальні, групові бесіди (поєднувати учнів у групи за рівнем знань);
- есе;
- підсумкове тестування;
- презентація проєктів.

Як боротися зі списуванням? (виховувати культуру добросусідства, писати дітям «Я це вже бачила», пояснювати, наводити приклади з життя «Чи хотіли б ви потрапити на прийом до лікаря, який завжди списував?»)

Онлайн і офлайн навчання повинні доповнювати один одного і бути логічно взаємопов'язаними між собою.

При змішаному навчанні вчителі виконують роль менторів, тобто їхня мета – не оцінити учнів як на екзамені, а активно взаємодіяти з ними, відстежувати процес та допомагати у разі потреби. Учителі перестають бути просто спостерігачами.

Як має виглядати онлайн-урок? Спочатку налагоджуємо контакт (обнімашки, слова привітання 1–2 хв.), пояснення 5–10 хв., решта часу – практика. При змішаному навчанні теоретичну частину учні можуть опрацьовувати вдома, переглядаючи відео та вивчаючи супровідні матеріали.

На уроці в школі після цього виконують практичну роботу або працюють над проектом. Під час практичної роботи можна визначити, наскільки добре розуміють окремі учні тему, і внаслідок цього можуть змінювати спосіб роботи з класом.

Відгук вчительки про змішане навчання: «Моя роль як учительки у системі змішаного навчання відрізняється від звичайної трьома речами. Перша – я можу працювати з учнями у маленьких групах та збільшувати вплив на них. Друга – поки мої учні не зі мною, вони продовжують навчатися через соціальні застосунки. Третя – учні можуть проходити тестування онлайн та отримувати миттєвий зворотний зв'язок від мене» [4].

Отже, ми розібрали, що таке система змішаного навчання, у чому її відмінність від інших навчальних систем та які переваги і недоліки щодо них вона має.

Сучасні учні хочуть навчатися швидко, ефективно та мобільно. Один із способів надати їм таку можливість – запроваджувати систему змішаного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Змішане навчання в педагогічній діяльності вчителя. URL: http://yanivschool.at.ua/_ld/1/126__-_2017.pdf (дата звернення: 15.11.2020).
2. Змішане навчання: очікування, можливості та досвід URL: <https://naurok.com.ua/conference/blended-learning/study> (дата звернення: 16.11.2020).
3. Змішане навчання: сутність та переваги у сучасному світі. URL: <http://blog.ed-era.com/blended-learning-sut-pierievaghi-ta-uspishni-prikladi/> (дата звернення: 19.11.2020).
4. Презентація на тему: «Перевернуте навчання». URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-na-temu-perevernute-navcanna-369985.html> (дата звернення: 19.11.2020).

УДК 378:316

Голуб Марія Ярославівна,
методист центру виховної роботи,
захисту прав дитини та громадянської
освіти ТОКІППО, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛІВ ЗЗСО

Анотація. Запропоновані матеріали розкривають поняття психологічної культури, шляхи підвищення психологічної культури вчителів засобом здійснення самоаналізу власної діяльності, впровадження різних технологій, рекомендації щодо здійснення підтримки підвищення психологічної компетентності вчителя.

Підвищення психологічної культури педагога є багатоаспектним завданням фахівців системи освіти України, адже саме вони покликані формувати в педагогів ставлення до дитини і дитинства як до найвищих цінностей, поглиблювати їхні знання з вікової та педагогічної психології.

Погодьтеся, школярі можуть бути різними, але вчителі – лише найліпшими. Згадайте, яких труднощів зазвичай зазнають педагоги у своїй діяльності.

Постать педагога має непересічне значення в житті кожної людини. Адже особистісні зміни визначальної постаті освітнього процесу, тобто педагога, безпосередньо впливають на головного учасника цього процесу – дитину. Професійна діяльність педагога здебільшого має віддалені результати, тому фахівцю іноді складно день у день мотивувати себе на виконання одноманітної роботи.

Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму стане у пригоді під час проведення відповідної корекційно-розвивальної роботи. Як допомогти педагогу віднайти приховані та неусвідомлювані резерви самоактуалізації і розвитку творчого потенціалу? Наразі вимоги до особистості педагога, його ролі в освітньому процесі значно підвищилися як із боку батьків, так із боку адміністрації навчального закладу. Це значно підвищує стресогенність діяльності педагогів.

Проблема одноманітності професійної діяльності може виникнути в кожного працівника. Іноді це призводить до зниження ефективності його

роботи. Тому пошук нових підходів до виконання професійних завдань є не лише свідченням «сучасності» фахівця, а й об'єктивною потребою. Одним із нових засобів розв'язання проблеми підвищення психологічної культури педагогів є активізація їхнього творчого мислення. Дієвим помічником під час роботи щодо розвитку творчого потенціалу педагогів є метод казкотерапії. Саме завдяки йому фахівець має змогу ефективно підвищувати рівень психологічної культури.

У зв'язку з цим є необхідним переосмислення вимог до особистості педагога. Основна увага повинна бути спрямована на знаходження оптимальних механізмів поєднання особистісних якостей людини. Своєрідним орієнтиром могла б слугувати професійна культура вчителя. Адже саме культура фокусує систему ціннісних орієнтацій, які становлять основу суспільних та особистісних уявлень суб'єкта, регулюють його діяльність, реалізуються у засобах та результатах цієї діяльності.

В усі історичні епохи вчитель репрезентував виховну функцію суспільства і завжди був предметом особливої уваги з боку психологічної науки і педагогічної практики. А складність та актуальність поставлених перед ним завдань вимагали адекватного поєднання його психологічних, психофізіологічних та соціально-психологічних якостей, тобто відповідної психологічної культури.

Більшість шкільних проблем обумовлені саме низьким рівнем психологічної культури (а то й відсутністю її взагалі) певної частини педагогів, а також традиційною психологічною безграмотністю в організації навчально-виховного процесу і педагогічної взаємодії. Сучасні педагогічні підходи часто виявляються неефективними як для вирішення завдань навчання, так і для виховання.

Можна навести багато прикладів, коли відсутність елементарної психологічної культури постає головною причиною виникаючих проблем, труднощів чи конфліктів у соціальній взаємодії людей, а також стресів,

хворобливих станів, криз і навіть катастроф у житті і діяльності як окремих людей, так і життєдіяльності суспільства в цілому.

Цінності є одним з найбільш складних компонентів психологічної культури як у плані визначення, так і в плані їх присвоєння людиною. Цінності співвідносяться не з істиною, а з уявленням про ідеал, бажаний, нормативний.

Складові психологічної культури особистості:

1. Психологічна грамотність.
2. Психологічна компетентність.
3. Ціннісно-змістовий компонент.
4. Рефлексія.
5. Культуротворчість.

Психологічна культура є результатом соціалізації освіти, виховання, а також великої внутрішньої роботи людини, роботи по гармонізації власних життєвих інтересів і потреб з інтересами оточуючого світу і соціуму. Психологічна культура вчителя – складне поняття, а тому є необхідним розглядати його як системне одиничне явище і в той же час як структурний компонент загального явища, яким є професійна психологічна культура вчителя.

Важливе значення в психологічній культурі особистості вчителя відводиться педагогічним здібностям і особистісним якостям педагога, які здатні забезпечити досягнення високих результатів у навчально-виховній діяльності, в стосунках та спілкуванні з дітьми. Такими позитивними морально-психологічними якостями вчителя, які у поєднанні з педагогічною майстерністю створюють йому високий авторитет і становлять складову психологічної культури, є тактовність, чуйність, чесність, об'єктивність, справедливість.

Висока психологічна культура дає вчителю можливість компетентного вибору ефективних форм, методів, засобів навчання і виховання, що є запорукою успішного здійснення педагогічного процесу. Тоді саме

недостатньою психологічною грамотністю педагогів пояснюється велика кількість їхніх помилок і упущень. Наприклад, наявність стереотипів у сприйманні та оцінюванні дітей; перебільшення ролі пам'яті у процесі навчання і, як наслідок, її перевантаження; незнання вікових можливостей школярів; недемократичний стиль спілкування, який часто є причиною різноманітних ускладнень у взаєминах.

Особа вчителя надзвичайно багатогранна, і в кожному конкретному випадку виявляються ті чи інші його цінні моменти. Саме вчитель поєднує в собі дві спеціальності. Він має бути фахівцем не лише з того предмета, який викладає, а й педагогом-вихователем, тобто поєднувати в собі майстерність викладача і вихователя. Навчаючи, він має не лише передавати учням знання, а й прищеплювати гуманні ідеали, пробуджувати потребу до суспільно-корисної діяльності, виховувати активну життєву позицію.

Вчителю необхідні такі професійні якості, які можуть бути сформовані і розвинуті: інтерес до дитини як особистості, вміння розуміти її інтереси і особливості, педагогічна спостережливість; комунікабельність, увага, педагогічний такт; організаторські вміння; широкі духовні інтереси, пізнавальні потреби; зацікавленість у спільній справі, у сприятливому морально-психологічному кліматі педагогічного колективу.

Висока психологічна культура є запорукою творчого співробітництва вчителя з учнями, ставлення до дитини як особистості з усіма притаманними їй властивостями та якостями. Саме формування вмінь розуміти інтереси й запити дитини, врахування їх при виборі засобів впливу на неї, вироблення здатності психологічно грамотно будувати процес спілкування зі школярами повинні бути в центрі уваги сучасного педагога.

У сучасному комп'ютеризованому житті ерудованість та освіченість педагога, показником яких є перш за все наявні знання, мають велике значення в його професійній діяльності. Але знання не можуть бути у вчителя просто

нагромаджені. Вчитель повинен вміти їх використати чи подати вчасно, вміло, не нашкодивши.

Висновки. Психологічна культура є складним і багатограним поняттям, яке варто розглядати в руслі культурно-історичного підходу і в контексті соціальної взаємодії людей як ієрархічне системне утворення і новоутворення психіки людини. Тракткування сутності психологічної культури вчителя зводиться не лише до визначення її компонентів та їх характеристики. Важливо знати також і механізми формування психологічної культури вчителя, визначити рівні її сформованості. А це потребує більш цілісного та системного вивчення названого складного соціально-психологічного явища. Такі вимоги ставить і сучасна соціальна пунктуальність, і те, що вказане поняття зустрічається на сторінках методичної і психолого-педагогічної літератури все ж рідше в порівнянні, скажімо, з такими поняттями, як «культура вчителя», «педагогічна культура», «професійна культура педагога», «психодрама педагога», «психологія особистості вчителя».

Отже, психологічна культура як складова загальної і професійної культури є важливим елементом професійної діяльності і розвитку особистості працівника освіти. Вона сприяє досягненню високого рівня професіоналізму цих фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Галян І. М. Генетично-функціональні аспекти ціннісно-смислового розвитку особистості / І. М. Галян, О. І. Галян: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Гене́за буття особистості» (м. Київ, 20 грудня 2016 р.). К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2017. С. 66–67.
2. Киричук О. В. Принцип розбудови інноваційної педагогічної системи освітнього закладу. *Рідна школа*. 2000. № 10. С. 3–9.
3. Кокур О. М. Психологічно-професійні передумови професійного самоздійснення фахівців. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості. 2015.
4. Сприяємо психологічній компетентності вчителя. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1235-qqq-17-m3-15-03-2017-spriyamo-psihiologchny-kompetentnost-vchitelya>.

Городецька Оксана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри менеджменту
і методології освіти ТОКІШПО,
м. Тернопіль

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні інформація – це така ж природна і невід’ємна частина нашого життя, як їжа. Ми споживаємо нові інформаційні продукти практично без зупинки і самі стаємо джерелами інформування, поширюючи те, що здається нам важливим або правдивим. А це не завжди може бути корисним і безпечним [1].

Термін «інформаційна гігієна» прийшов в ужиток із розвитком інформаційних технологій і безмежним доступом людей до потоків різного роду інформації та новин. Світ складний, багатогранний і в ньому багато того, що здається нам незрозумілим, несправедливим або трагічним. І ми схильні реагувати відповідно. Емоції, як відомо, визначають людські мотиви і вчинки. Дуже часто автори медіаповідомлень використовують негативну інформацію в корисливих цілях. Створюючи при цьому багато інформаційного шуму, тобто обману з метою маніпуляцій [1].

Метою інформаційної гігієни є зниження негативного впливу інформації на наше психічне, духовне, моральне, фізичне і соціальне благополуччя [3].

Такі медіаповідомлення мають надзвичайно сильний вплив на людину. Наша психіка сприймає негативну інформацію як загрозу. У якості самозахисту з’являється бажання контролювати те, що відбувається. Мозок приймає рішення продовжувати читати або дивитися новини, тому що це дає ілюзію контролю. Насправді ж це тільки посилює стресову реакцію, яка не отримує виходу.

Правила інформаційної гігієни:

- перевірка джерел;
- ігнорування фейків;
- не рекомендується застосування робочих поштових скриньок для особистого листування;

- при розрахунках в інтернеті важливо звертати увагу на засоби захисту ресурсів; кіберспеціалісти рекомендують захищати свої соціальні сторінки за допомогою більш складних паролів, обмежити розкриття особистої інформації та доступ сторонніх осіб до неї;

- варто читати менше новин: обрати кілька ресурсів, яким можна довіряти;

- неможливо знати все; необхідно долати страх щось пропустити;

- розділяти інформацію між різними платформами [4];

- важливо підтримувати і «гігієну гаджетів»: періодично здійснювати ревізію та очищення інформаційного простору; робити резервну копію важливих файлів, оновлювати системи захисту пристроїв, використовувати додатки тільки з офіційних ресурсів;

- ранок не варто починати з телефону, комп'ютера чи перегляду телевізора;

- перегляд стрічки новин варто замінити на інші, більш корисні процедури;

- завершувати свій день також не рекомендується перед екраном або із гаджетом з новинами [1].

Дотримуватися цих простих та корисних правил радить сімейний лікар Віталій Вавшко. Психолог Анна Силіна також рекомендує обмежувати подібне проведення часу [1]. Адже неконтрольовані інформаційні потоки, із переважанням негативу, призводять до підвищення тривожності, депресії, агресії, виникнення проблем зі здоров'ям.

Наші дані – це головний товар Facebook. І поки мережі буде вигідно продавати інформацію про нас, вона буде це робити. Поступово, непомітно для себе, людство опинилося у новому світі, з новими цінностями та новими правилами. Ми знаходимося у неконтрольованому потоці фейків та популізму, який розмиває реальність. Більшість людей не бажає аналізувати та перевіряти ту інформацію, яку отримує. Хтось намагається зупинити, розвернути інформаційну течію або принаймні зрозуміти, куди рухається цей потік. Але ми й надалі добровільно віддаємо свої дані, не думаючи про те, що рано чи пізно їх буде використано проти нас [4].

Інформаційне перевантаження – це відносно нова проблема людства. Воно призводить до того, що особистості важче сфокусуватись і легше піддатися стресу, паніці та зазнати психологічного впливу. Більшість новин розповідають про те, що сталося щось погане, і наштотвхують на негативні думки. Люди, що дивляться в екрани смартфонів, – це звична для кожного картина. Через залежність від постійного потоку нової інформації ми перестаємо жити тут і зараз, втрачаємо зв'язок із реальністю [7].

Дуже часто люди безцільно проводять час у соціальних мережах. Це не приносить ніякої користі інтелектуальному, духовному, моральному та особистісному розвитку. Тому необхідно дотримуватися ***правил, які допоможуть аналізувати інформацію:***

- здійснюйте фактчекінг;
- аналізуйте прочитане;
- стежте за тим, хто вже здійснив перевірку;
- уникайте мови ворожнечі, упереджень, повторюваної інформації;
- розділяйте емоції та факти;
- будьте пильними з алгоритмами [6];
- знижуйте інформаційне навантаження;
- вивчайте різні точки зору на одну проблему;
- насторожуйтеся, коли починаються емоції;

- шукайте, кому вигідно, щоб ви дізнались новину та повірили в неї [3].

Але сьогодні інформаційна гігієна часто стає утопією, яка не працює. Не тільки тому, що люди не хочуть або не знають, як перевіряти новини та яким джерелам інформації можна довіряти. А ще й тому, що фейки мають більш глибокий вплив на нас, аніж ми звикли думати [4]. Дуже багато інформації в інтернеті та ЗМІ є фейковою, спеціально розміщеною, щоб ввести нас в оману, переконати в чомусь та маніпулювати нашою думкою. Але якщо бути уважними та знати основні ознаки фейкових новин, їх можна легко відрізнити від правдивих [3].

Сьогодні, в епоху пост-правди та неймовірної кількості інформації, яку ми вживаємо щодня, фейки стали невід'ємною частиною кожної стрічки новин. Споживачів інформації все більш успішно та витончено обманюють. А соціальні медіа швидко поширюють дезінформацію. Розповсюдження фейкових новин є вкрай небезпечним. За їх допомогою можна не лише маніпулювати думкою людей, але й розв'язати війну [8].

Основні принципи створення фейкових новин та маніпулювання думкою людей: пропаганда; заклики до емоцій; упереджені новини; теорії змови; клікбейти; псевдонаука; сатира; напівправа; фальшивки; фінансово-політичний тиск [8].

Тож варто розуміти, **як захистити себе від інформаційного впливу, маніпулювання та фейків:**

- будьте уважні до заголовків;
- аналізуйте адресу URL;
- перевіряйте джерела;
- слідкуйте за помилками;
- уважно придивіться до фото та відео контенту;
- звертайте увагу на дату публікації;
- перевіряйте, від чого відштовхується автор;

- пошукайте таку ж новину в інших виданнях та проаналізуйте;
- подумайте, чи це не жарт;
- будьте пильні – навіть перевірені джерела можуть помилятися [8].

Завдяки сучасним методам маніпуляції й психологічного впливу на масову свідомість індивідів, трансформуються не тільки політичні переконання та цінності, нівелюється здатність фільтрувати отриману інформацію; перенасичення інформаційним простором мають наслідком симуляції. У цілому, варто наголосити на тому, що маніпуляція масовою свідомістю трансформувалася з малопомітного явища в потужну технологію влади, своєрідну інформаційну зброю. Адже сьогодні вподобання більшості громадян значною мірою формуються під впливом інформаційного тиску [2, с. 48].

У ХХІ столітті, в еру технологій, які далеко не всіма використовуються на благо, інформаційна гігієна є необхідним елементом безпеки і здоров'я людини. Ми повинні бути розсудливими та відповідальними за свій вибір. Необхідно поширювати інформацію та ділитися нею з обережністю – особливо, якщо вас читає велика кількість людей! Медіаграмотність, свідоме споживання та поширення інформації – необхідність для кожної сучасної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гелюх М. Інформаційна гігієна: навіщо потрібна та як не стати жертвами фейків. URL: <https://ua.news/ua/informatsionnaya-gigiena-zachem-nuzhna-i-kak-ne-stat-zhertvami-fejkov/>.
2. Дем'яненко В. М. Інформаційна гігієна в епоху «пост-правди». *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 (49.1), вересень. С. 46–50. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9.1/12.pdf>.
3. Інформаційна гігієна. Як досягти гармонії? URL: <http://artefact.live/інформаційна-гігієна-як-досягти-гарм/>.
4. Клецаєва М. Чому інформаційна гігієна – це утопія. URL: <https://ua.news/ua/informatsionnaya-gigiena-zachem-nuzhna-i-kak-ne-stat-zhertvami-fejkov/>.
5. Книги про інформаційну гігієну для дітей та дорослих. URL: <https://book-ye.com.ua/blog/e-shcho-chytaty/knyhu-pro-informatsijnu-hihiyenu-dlya-ditej-ta-doroslykh/>.
6. Міронова В. Що таке інформаційна гігієна?: 7 порад, як вийти сухим із медіаводи. URL: <https://gwamedia.com/7-porad-vyjty-suhym-iz-media/>.
7. Попсуй І. Інформаційна гігієна: миємо стрічку новин з милом. URL: <https://studway.com.ua/informaciyna-gigiiena/>.

8. Як розпізнати фейкові новини. URL: <http://artefact.live/%d1%84%d0%b5%d0%b9%d0%ba%d0%b8/>.

УДК 371.1.07 : 371.113.4

Грицюк Тетяна Володимирівна,
кандидат біологічних наук, вчитель хімії
ТЗОШ № 20 ім. Р. Муляра, м. Тернопіль

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Нова українська школа стоїть на порозі впровадження профільного навчання. Концепція профільного навчання в старшій загальноосвітній школі розроблена на виконання законів України «Про загальну середню освіту», «Про освіту». Вона спрямована на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17.04.2002 року № 347/2002, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженої Указом Президента України від 25.06.2013 № 344, Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття», виконання Наказів Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 «Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі» і № 1550 від 04.11.2013 «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції профільного навчання у старшій школі» [2, с. 2].

У названих документах закладено нові підходи до організації освіти в старшій школі. Вона повинна функціонувати як профільна. Саме профільне навчання поєднує в собі врахування інтересів, нахилів, здібностей, можливостей школярів у контексті соціального та професійного самовизначення і відповідності вимогам сучасного ринку праці. Науково-методичними та методологічними засадами профільної освіти є принципи соціальної рівноваги, наступності і перспективності, гнучкості та варіативності,

особистісно та компетентісно орієнтованої освіти, диференціації та індивідуалізації освітнього процесу [2, с. 4].

З огляду на такі перспективи, необхідним є перегляд питань професійної підготовки вчителя. А тому зростає значення формування професійної готовності вчителя до інноваційної педагогічної діяльності як загалом, так і до окремих її аспектів, зокрема профільного навчання учнів. Саме підготовка майбутнього вчителя до профільного навчання є одним із засобів як підвищення якості навчання учнів, так і удосконалення професійної освіти вчителя.

Виділяють три показники готовності педагогів до переходу на профільне навчання: мотиваційну готовність, рівень кваліфікації і компетентність у сфері розв'язання завдань старшої школи. Такі вчителі повинні бути висококваліфіковані, заклад оснащений потужною матеріально-технічною базою, не останню роль відіграватиме і матеріальне заохочення у вигляді введення нової оплати праці педагогів з урахуванням їхньої участі в системі профільного навчання [3].

При організації підготовки вчителя варто враховувати, що учитель профільної школи має вміти забезпечувати: варіативність і особистісну орієнтацію освітнього процесу; практичну орієнтацію освітнього процесу з введенням інтерактивних, діяльнісних компонентів; проектування освітнього процесу, спрямованого на самовизначення і самореалізацію старшого школяра, а також самовизначення в профілюючій професійній сфері, розвитку професійних намірів та інтересів; максимальну індивідуалізацію навчання, посилення творчого, самостійного початку в діяльності учнів, до розвитку їх дослідницької та проєктної діяльності, організації соціальних практик, супроводу індивідуальних освітніх програм як обов'язкових компонентів навчального процесу; організацію продуктивної взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу на засадах кооперації, рівноправного співробітництва та співтворчості; здійснення професійної самоосвіти як джерела особистісного та

професійного зростання на основі задоволення своїх потреб, інтересів, ціннісних установок, життєвих цінностей і планів.

Загальні професійні вимоги до вчителя, який повинен забезпечити профільне навчання, поповнюються особливими вимогами, які пов'язані зі специфікою профільного навчання та типом навчального закладу. Під готовністю вчителя до профільного навчання ми розуміємо єдність психологічного, педагогічного та предметного забезпечення вимог до тих видів його професійної діяльності, які забезпечують реалізацію і якість профільного навчання в загальноосвітніх закладах [5].

Психологічна готовність включає такі компоненти:

- мотиваційні – потребу успішно виконувати поставлену задачу, інтерес до діяльності, прагнення домогтися успіху і показати себе з кращої сторони;
- пізнавальні – розуміння обов'язків, задачі, оцінку її значущості, визначення засобів досягнення мети, уявлення ймовірних змін обставин;
- емоційні почуття відповідальності, впевненість в успіху, натхнення;
- вольові – управління собою і мобілізація сил, зосередження на задачі, відволікання від перешкоджаючих впливів, перетворення сумнівів, фобій.

Таким чином, коли мова йде про психологічне забезпечення вимог до підготовки майбутнього вчителя до профільного навчання хімії в загальноосвітніх закладах, то це означає, що такий випускник має бути психологічно готовим до викладання, наприклад, хімії в різних типах навчальних закладів. Такі вчителі без психологічного дискомфорту можуть переключатися на дещо інший вид діяльності, зумовлений специфікою загальноосвітнього навчального закладу (школа, ліцей, гімназія). Саме психологічна готовність відіграє у цьому випадку вирішальну роль, оскільки не вимагає від учителя особливих педагогічних чи спеціальних знань, а лише здатності адаптуватися до умов і цілей конкретного типу навчального закладу [4].

Вимога психологічної готовності до викладання хімії на різних рівнях стає особливо актуальною в умовах профільного навчання, коли навіть в одному навчальному закладі (наприклад, академічній гімназії) вчителю доводиться викладати курс хімії у класах різних профілів (фізичних, хімічних, гуманітарних тощо).

Не менша роль належить формуванню психологічної готовності до діагностики здібностей учнів до хімії. Цей вид готовності відіграє особливо важливу роль в умовах профільного навчання, оскільки практично повністю така діагностика залежить від конкретного вчителя у конкретних умовах.

Психологічна готовність до мотивації вивчення хімії на різних рівнях вимагає від учителя здатності, на основі діагностики здібностей і потреб учнів, переходу до різних видів і способів цільової мотивації вивчення курсу хімії, акцентуючи увагу учнів то на світоглядних аспектах хімії, то на її академічній ролі в науці, то на можливостях її прикладного застосування тощо.

Педагогічне забезпечення готовності працювати у профільній школі виявляється у точних та сучасних знаннях з предмета викладання, обізнаністю із відповідними джерелами і додатковою інформацією про предмет викладання, вмінні викладати предмет згідно із сучасними методиками, реалізуючи методи навчання і виховання. Вчитель профільної школи здійснює професійну діяльність цілеспрямовано, у логічній послідовності (викладає навчальний матеріал на рівні, що відповідає потребам, можливостям та досвіду учнів; здійснює навчальну та виховну діяльність у логічній послідовності, дотримуючись відповідної гнучкості; забезпечує викладання навчального матеріалу необхідною наочністю (у тому числі, вміє виготовити її власноруч), використовує різноманітні методи навчання, намагається гармонійно поєднувати форми роботи на уроці (індивідуальну, в малих та великих групах, фронтальну); забезпечує мотивацію навчальної діяльності, коректує власну діяльність на основі реакції, знань та вмінь учнів); допомагає учням у розвитку

позитивної самооцінки (визначає й усвідомлює самоцінність кожної особистості та її можливостей) [6].

Предметне забезпечення готовності. Учителю для реалізації профільного навчання потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, відповідний рівень загальної культури і професійної компетентності.

У своїй діяльності вчитель має бути готовим до використання готових розробок щодо профільного навчання; використання у професійній діяльності методичних рекомендацій; тематичного пошуку та систематизації фактологічних знань профільного характеру і використання їх у практиці роботи; варіацій курсу хімії за визначеними параметрами (тип та профіль загальноосвітнього закладу; рівень викладання хімії; наступність вивчення курсу хімії на різних ступенях основної і старшої профільної школи; форми і методи профільного навчання хімії; допрофесійна підготовка учнів).

Саме такий всесторонньо підготовлений вчитель зуміє здійснювати процес викладання у профільній школі. Лише за такої умови навчання учнів буде повноцінно корисним, приємним, особистісно орієнтованим. Профільне навчання дає змогу створити найоптимальніші умови для професійного самовизначення та подальшої самореалізації учнів під чітким керівництвом вчителя [2, с. 2]. Профільна освіта покликана забезпечити успіх кожної особистості. «Успіх окрилює навіть дорослого, а тим більше – дитину», – так говорив В. О. Сухомлинський.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці. *Профільне навчання: Теорія і практика*: зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. К.: Пед. преса, 2006. С. 23–29.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі, затверджена наказом Міністерства освіти і науки від 21.10.2013 р. № 1456/. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1681>.
3. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. К.: Шкільний світ, 2002. С. 7.
4. Остапенко А. Профільне навчання як можливість одержання якісної освіти. *Директор школи*. № 31–32. 2007. С. 3.

5. Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології / Упор. Л. Ф.Пашко, О. П.Коваленко, Л. І. Симоненко. Полтава: ПОППО, 2008. 196 с.

6. Самодрин А. П. Принцип профільного навчання. *Психолого-педагогічний супровід профілізації освіти: теорія і практика*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 10–11 грудня 2008 р.) / За ред. В. Ф. Моргуна. Полтава: Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, 2008. С. 39–43.

УДК 373/.3/.5 (477)

Демидась Світлана Романівна,
методист навчально-методичного центру
психологічної служби і соціальної роботи
ТОКІППО, м. Тернопіль

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Створення безпечного освітнього середовища для розвитку, навчання та соціалізації особистості, здатної до самореалізації – основне завдання сучасної школи. Тому не випадково однією зі складових Нової української школи є безпечне освітнє середовище, в якому педагоги, учні та їхні батьки відчуватимуть фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку, комфорт і благополуччя.

Зокрема, освітнє середовище закладу освіти є частиною життєвого середовища людини, а заклад освіти, як соціальний інститут суспільства, є суб'єктом безпеки.

Сьогодні немає єдиного визначення поняття «безпека освітнього середовища», що зумовлене існуванням різних підходів до розуміння його сутності, а саме психологічний, екологічний та інформаційний аспекти цього поняття.

Так, більшість науковців основним структурним компонентом освітнього середовища називають його психологічну складову. Її показником є характер спілкування суб'єктів освітнього процесу, що забезпечує можливості задоволення і розвитку потреб особистості у відчутті безпеки, збереженні і

покращенні самооцінки та формуванні позитивної Я-концепції підростаючої особистості.

Дослідники, які вивчають коло проблем, пов'язаних з питанням психологічної безпеки освітнього середовища, вважають, що психотравмуючі ситуації прямо чи опосередковано впливають на фізичне і психічне здоров'я особистості. Зокрема, до психотравмуючих ситуацій в освітньому процесі належать:

- конфлікти у стосунках учитель – учень, учень – учень, учень – батьки;
- проблема адаптації в освітньому середовищі;
- атмосфера конкуренції між однолітками;
- надмірна вимогливість педагогів.

Отже важливість вивчення психологічної безпеки особистості в освітньому просторі полягає в тому, що освітній заклад, включаючи в себе підростаюче покоління, дорослих і сім'ю, здатний будувати свою локальну систему безпеки як через навчання і виховання, так і через рішення завдань розвитку, що сприяє зниженню кількості стресових ситуацій при взаємодії учасників освітнього середовища.

Каташов А. І. трактує термін «освітнє середовище» як сукупність духовно-матеріальних умов його функціонування, що забезпечує саморозвиток вільної та активної особистості, реалізацію творчого потенціалу його особистості. Освітнє середовище виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості [1, с. 8].

Якщо взяти до уваги екологічний аспект безпеки освітнього середовища, то тут варто звернути увагу на дослідження українського педагога С. Совгіри, яка під екологічно безпечним освітнім середовищем розуміє «систему психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних факторів, що

визначають оптимальність взаємодії зі світом природи» [5, с. 3].

Не менш важливою є й інформаційна частина безпеки освітнього середовища, яка, на думку Н. Кириленко, через застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті здійснює масовий, глобальний вплив на особистість [2, с. 150].

Отже, безпечне освітнє середовище – це безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю педагогів, учнів та їхніх батьків, відсутні будь-які прояви насильства, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу, оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 А. І. Каташов. Луганськ, 2001. 22 с.
2. Кириленко Н. М. Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: третя міжнар. наук.-практ. конф.: [в 2 ч.]. Ч. 1. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та ін.; за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 149–151.
3. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Т. П. Цюман; схвалено МОН, протокол № 2 від 13.06.2018; реалізував Український фонд «Благополуччя дітей». К., 2018.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/torage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Совгіра С. В., Гончаренко Г. Є. Проблеми екологічної безпеки як основи життєдіяльності особистості в освітньому середовищі. *IV Всеукраїнські наукові читання пам'яті Сергія Терещука*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Миколаїв, 23–24 квітня 2015 р.) Чорноморський державний університет імені Петра Могили; Миколаїв: ФОП Швець В. Д., 2015. С. 205–208.

УДК 94(477.8)

Дишлюк Ольга Мирославівна,
заступник начальника відділу інформації
та використання документів Державного
архіву Тернопільської області

**«У НАШІМ СЕРЦІ ТА ЗЕМЛЯ, В ЯКУ ВРОСЛО
КОРІННЯ РОДУ»**
**(до вшанування історичної пам'яті депортації українців
із «Закерзоння» у 1944–1951 роках)**

9 вересня 2020 року минуло 76 років з початку депортації українців зі своїх правічних земель. Горезвісна угода 1944 року про так званий обмін населення фактично була збігом інтересів як Польщі, яка була зацікавлена в депортації українців і яку розглядала як засіб вирішення проблем стабілізації держави і перетворення її в мононаціональну країну, так і уряду СРСР, який шляхом депортації планував «закрити» українське питання в Польщі та ліквідувати один з найбільших осередків українського визвольного руху.

Українці, які проживали компактно в межах повоєнної Польщі, мали переїхати до УРСР, а польське населення переселялось натомість на їхнє місце. Польська влада та окремі злочинні групи у той час створили нестерпні умови – залякували, вбивали, грабували, і це змусило майже півмільйона українців із Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Лемківщини, Бойківщини, Любачівщини покинути свою історичну батьківщину.

У своїй статті хочу згадати людей, які пережили ці трагічні події. Зацитувати їхні спогади, які неможливо було слухати без сліз.

Дзюбин Марія, уродженка с. Бліхнарка Горлицького повіту, згадує:

«...Перед тим взимку і весною ходив по хатах якийсь чоловік і записував всіх, хто якої національності. Коли зайшов до нас, то тато йому сказав: «Я українець і я того приховувати не збираюся». Це дуже здивувало того делегата, бо найчастіше йому траплялися такі, що зрікалися своєї нації і віри, як тільки виникала якась загроза. Прийшли німці і більшість біла себе в груди, що вони німці, панували поляки – і вони поляки. Так-от весною нас записали, а на Чесного Хреста, восени, вивозили. Оточили село солдати і наказали за дві години зібратися і виїхати. По дорозі бідували чорно. Голод, нужда, воші

доїдали нас».

Козак Михайло Андрійович, уродженець с. Цівків Любачівського повіту:

«...Вивезення з наших теренів розпочалось в 1945 р. Люди не хотіли виїжджати, по лісах загони УПА робили все можливе, щоб зупинити виселення. Росіяни забирали мужчин в армію, а хто туди потрапив, той здоровим назад не вернувся. Людей ненавченими кидали в бій, вони навіть від куль сховатись не вміли. Перед вивозом поляки брали молодих «на бункри», щоб здоровими не виїхали. В 1945 р. поляки ловили нашу молодь, заводили в якусь повітку, самі ставили колом, а жертву брали в середину кола і немилосердно били чоботами, прикладами рушниць. Тіло потім кілька тижнів після цього було синім від підшкірних крововиливів, багатьом повідбивали внутрішні органи, поламали руки, ребра. При цьому питали, чи маєш зброю, скільки вбив поляків. Власне, цей процес і називався «взяти на бункри». Мене били вчотирьох, прикладами, шомполами.

...В вагоні ми їхали разом з худобою. Там була пара коней, корови, п'ять родин з речами (близько 20 чол.). Ще деякий час ми чекали завантаженими в вагони. Двері старались тримати зачиненими, щоб хоч якось вберегтись від грабунків, побоїв та вбивств. Коли, врешті, вагони рушили, це було ніби дарунок долі. Їхали через Перемишль, затримали трохи в Зборові і завезли на станцію Скалат Тернопільської області – це була кінцева станція. Людям наказали звільнити ешелон і залишили напризволяще».

Гриценяк Михайло, уродженець с. Щавник Новосанчівського повіту Краківського воєводства:

«...Приблизно за півроку до виселення нас повідомили, що всі українські сім'ї, їх список був зачитаний, зобов'язані виїхати. Попередили, що, хто не поїде по-доброму, то поїде по-злому. Так і сталося. Одного дня 1945 року за розпорядженням польських властей приїхали возами поляки з сусідніх сіл і допомогли українцям вивезти майно на станцію у м. Новий Санч, яка була

досить далеко. На станції під відкритим небом ешелон ми очікували більше тижня. Коли товарняк, нарешті, подали, виявилось, що майже всі вагони, крім трьох, без даху. Їхали досить довго, тож мокли під усіма дощами.

...Зараз у нашому Щавнику українців майже не залишилось – частину виселили в 1945 році, а решту (17 родин) – в 1946. Цим останнім військові дали на збори лише 2 години. Навіть тісто, замішане на хліб, й то не дали допекти. Ті люди, які пробували опиратись виселенню, були побиті, а їхні господарства спалені».

Галько Юрій, уродженець с. Завоза Ліського повіту:

«...Весною 1946 року, 16 травня біля 6 ранку солдати зігнали селян на збори й попередили, щоб люди були готові до від'їзду. На збори дали лише годину часу. На наше подвір'я заїхав невеликим однокінним возом поляк, що мав везти нас на залізничну станцію. Я взяв лише дві валізи одягу, а що був ковалем – то почав вантажити ковадло, свердлильний станок та інші ковальські інструменти. Поляк почав кричати, що більше віз не потягне – тому ні зерна, ні інших продуктів ми не взяли. Після завантаження в ешелон ми доїхали до кордону, де тиждень чекали. Далі завезли нас до Самбора, де пересадили в поїзд і так ми доїхали до с. Денисів Тернопільської області. Люди з ешелону самі шукали хати, ніхто нічого не допоміг...»

Богдан Горбай розповідає: «Я народився в с. Городище Сокальського району Львівської області. У 1939 році після розбору Польщі ми залишились за річкою Західний Буг і відійшли до Грубешівського повіту Люблінського воєводства. У 1942 році поляки організували Армію Крайову. Вони почали палити села, вбивати людей. На наших теренах були створені загони самооборони, а вже на весну прийшли сотні з Волині. Вже тоді на Холмщині і Підляшші було спалено більше 137 сіл, 97 церков, багато загинуло людей, це була різня українців. Тоді сотні УПА стали палити і вбивати поляків. Польські загони в 1945 році разом з кагебістами почали виселяти українців у Радянський Союз. Українці не хотіли покидати свої оселі. Польські загони почали палити

села, убивати людей, а молодих забирали у тюрми, УПА робили засідки на ці загони, йшла боротьба не на життя, а на смерть. В квітні 1946 року на стовпах були розвішані накази за 24 години покинути село.

Батьки зі старшим братом поскладали все, що можливо було взяти, на віз, і поїхали на станцію Сокаль. За ніч всі жителі погрузились у товарні вагони. Нас направили в Тернопільську область Лановецький район».

Про події у с. Криви Безкидського повіту (Криве над Сяном, Західна Бойківщина) розповідає Михайло Грушевич:

«У грудні 1944 року прибуло 30 чоловік у військових мундирах і дуже пограбували жителів, забрали 70 штук худоби, в більшості корів. За грабоване нікому не заплатили. Німці, як брали контингент, то за кожне яйце заплатили. В березні 1945 року радянські війська заквартирували у с. Тісне і робили облави на сусідні села. Спалили 10 хат в с. Криве. На Сибір забрали 5 осіб. У 1946 році більшість мешканців с. Кривого ховались у лісі, крадькома ходили на роботу у поле та по харчі. Хто не був у лісі, того схопили і вигнали в радянську Україну. Залишатися не можна було нікому, за непокору могли розстріляти на місці. 28 квітня 1947 року з початком операції «Вісла» Військо Польське вигнало жителів села до збірного пункту до станції Лукавиця (коло Ліська), а село спалили, всі 110 хат, прямо на очах мешканців».

Надія Гергілевич (Ванчосович), уродженка с. Журавинці Томашівського повіту, згадує: «Ще добре пам'ятаю це невеличке українське село, що простягнулось єдиною зеленою вулицею від річки Солоші до Лисої гори, довкола соснові бори. В центрі села, звичайно, церква, школа, двоповерховий будинок читальні. До сьогодні перед очима рублена хата, нова стодола, стайні, пасіка. Мені було 9 років, до хати зайшов військовий і сказав збиратися. На збір дали лише півгодини. Все, що найголовніше, взяли на підводу, корову, коня. Залишилась навіть діжа з розчиненим тістом на хліб. Ми були однією із останніх українських родин, кого вивезли із села, ще надіялись, що залишимося, бо мамина бабця була заміжня за поляком, однак це не

допомогло. Тиждень на станції Белз під відкритим небом чекали на товарний потяг. Через три тижні нас скинули на станції Джурин у Чортківському районі, тут ніхто нас не зустрів і не чекав. Самі люди ходили по селах шукати пустих хат. Якось від людей довідались, що на Тереховлянщині в с. Романівка живе мамин рідний брат, вивезений раніше. Переїхали туди.

Розумію, що ніхто нічого не поверне, але прикро, і залишилась на душі образа за те переселення, бо якби не було тієї депортації, цих поневірян, може, і життя, і доля в нас і наших дітей склалась би по-іншому.

Так гарно співчують нашому поколінню керівники України і Польщі, адже на евакуаційному листі, крім української і польської мови, хімічним олівцем вся родина описана російською мовою, бо прозвітовано за нас було у Москву. Так, це наша трагедія перемита в спогадах, бо пам'ять дитячих літ невмируща».

У 2003 році на голосування у Верховній Раді було поставлено проєкт постанови «Проблеми законодавчого врегулювання та реалізація державної політики щодо забезпечення прав українців, які були вислані з Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини за Угодою від 09 вересня 1944 року між УРСР та Польським комітетом національного визволення». Дану постанову так і не було прийнято. Ця чорна сторінка в історії самобутнього українського етносу, на жаль, не закрита і в 29-ту річницю зі здобуттям Україною незалежності. Заради досягнення історичної справедливості потрібно засудити злочини, заподіяні українцям під час депортації, та відшкодувати майно, залишене в Польщі.

Проте депортовані українці ніколи не забували і не забувають про свої корені, щороку відвідують свою Батьківщину разом з дітьми і онуками. У їхній пам'яті завжди буде та земля, в яку вросло коріння роду. Вони свято шанують свої традиції, відвідують могили і землю батьків, збираються разом на фестивалях лемківської культури, щоб передати своїм внукам любов до землі їхніх дідів і прадідів

Жизномірська Оксана Ярославівна,
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри педагогіки і психології та
інклюзивної освіти ТОКІППО,
м. Тернопіль

ГРУПОВЕ НАСТАВНИЦТВО. РЕФЛЕКСІЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ: ФІНСЬКИЙ РАКУРС РОЗКРИТТЯ

Вітчизняний досвід дозволяє стверджувати, що сучасна особистість педагога Нової української школи, перебуваючи у швидкоплинному та інноваційному світі, постійно потребує поповнення своїх багатогранних ресурсів (інтелектуальні, емоційні, почуттєві, знаннєві, поведінкові) задля особистісного, професійного зростання та досягнення успіху. Саме використання педагогом різних інноваційних технологій в освітньому процесі дозволяє йому більш ретельно зрозуміти, відчувати, сприйняти, проаналізувати себе та водночас випробувати власні можливості. Цілком переконані в наступному твердженні: кожен учитель нової формації має чітко усвідомлювати сильні сторони (якості) власного «Я» та мужньо й вільно їх використовувати у професійній сфері; не приховувати свої слабкі сторони (якості), а навпаки, швидко реагувати та вміти усувати ці недоліки; емоційно (позитивно) збагачувати свій контент; моделювати різні ситуації у взаємодії учні – учитель – батьки; застосовувати навички різних типів мислення (критичне, креативне, аналітичне, перспективне); партнерське спілкування та виховання; вміння гідно відстоювати власні позиції; проявляти професійну стійкість та бути емоційно стабільним у форс-мажорних ситуаціях тощо.

У Фінській спільноті науковців та вчителів-практиків зазначається, що важливе значення для професійного розвитку має індивідуальне та групове (колективне) наставництво, яке характеризується певними принципами: наставник-підопічний; 5–10 осіб у мікрогрупі; розгляд конкретної теми для

обговорення та шляхи розв'язку (робота над освітніми програмами, методами, формами роботи); зустрічі (6–8 разів) на рік (1,5–2 год.); наставник стежить за розкладом, здійснює правильний розподіл між усіма; конфіденційність, етика обговорень; участь добровільна без критики та зауважень. Варто звернути увагу і на розроблені ними принципи теорії групового наставництва: **конструктивізм**, що передбачає творення знань, практик спільними зусиллями водночас інтерпретуємо певну інформацію, спираючись на власний досвід; **інтегративна педагогіка**, що супроводжується теоретичними та концептуальними знаннями, практичними та емпіричними знаннями, саморегульованими знаннями, соціокультурними знаннями; **діалог та наративність**, що характеризується особистісними висновками, досвідом, новим розумінням, баченням, обмін творчими, оригінальними ідеями; **автономія вчителів**, що полягає в самоспрямованості, саморегуляції та взаємодії з іншими колегами, представниками установ; **рівність** у процесі навчання – викладання, де яскраво проявляються сильні риси, якості особистості, професійні компетентності, відповідальність, обов'язковість. Фінські колеги постійно наголошують на тому, що їхня система освіти базується на позитивній психології, яка мотивує, спрямовує та налаштовує до діалогу, конструктивних перемовин, гідного ставлення, командного духу, щирих, невимушених розмов, колегіального обговорення складних питань, прийняття конструктивних рішень тощо [1; 2; 3].

Фінські колеги акцентують увагу на перевагах групового наставництва – **індивідуальний рівень**, а саме простір для обміну досвідом та рефлексії; розширення прав і можливостей; посилення професійної ідентичності; нові ідеї та погляди; підвищений рівень мотивації та благополуччя; **організаційний рівень** підтримки педагога: здебільшого непрямої вплив – вчителі як агенти змін із розширеними можливостями; більш прямий вплив – вчителі належать до однієї спільноти і мають визначену стратегію; різні способи підтримки вчителів; визначення колегіального навчання як професійного розвитку;

національний рівень – національна мережа; розвиток наставництва з урахуванням даних науково-дослідної діяльності [3; 4].

Важливу роль у професійному зростанні має рефлексія особистості педагога, класного керівника, очільника освітнього закладу. У нашому розумінні, рефлексія вчителя – це самозаглиблення, самозанурення у внутрішній світ власного «Я», вміння бачити себе різносторонньо, мислити педагогічно правильно, позитивно, вміння визнавати свої переваги й помилки та водночас активно працювати з ними.

У фінському розумінні, рефлексія вчителя – це глибоке, змістовне, внутрішнє розмірковування про сутність власного «Я», яке супроводжується запитаннями: *Що?*, *Чому?*, *Як?* Насамперед позиція-запитання *Що?* – оцінка власних дій; систематичний та дисциплінований спосіб мислення; процес створення сенсу; *Чому?* – допомагає вчителю (учневі) усвідомлювати наслідки власних дій; робити спостереження й планувати власний процес навчання; *Як?* – відбувається у взаємодії з іншими; вимагає сприйняття особистісного зростання. Солідарні із позицією та розрізненням дефініцій «рефлексії» – «гаряча» та «холодна», зокрема «гаряча» – швидкі відповіді вчителя на запитання, виклики учнів, гнучке вирішення конфліктних ситуацій, непорозумінь, контрольовані емоційні реакції педагога в учнівській спільноті; «холодна» рефлексія – не обмежується часом, з'являється можливість подумати, поміркувати декілька днів, тижнів, обговорити проблему із колегою, проконсультуватися із фахівцем, вірніше когнітивний процес відбувається доволі повільно. Ми маємо щиро та відверто розуміти й усвідомлювати, що вчитель має вміти ретельно аналізувати свою педагогічну діяльність (коректувати свою поведінку, спілкування, дії, емоції) та позитивно сприймати критику, побажання від колег, наставників [1; 3].

В. Кортаген та інші дослідники рефлексивної педагогіки запропонували «цибулеву» модель. Дана модель описує рівні, на яких може відбуватися рефлексія; внутрішні рівні визначають те, як особистість функціонує на

зовнішніх рівнях; для глибинного відображення нам потрібно дістатися до двох рівнів – досвід про себе; водночас виокремлюють складові власного «Я» педагога як середовище (з чим я працюю, чим я займаюся); поведінка (що я роблю); компетентності (у чому я компетентна); переконання (у що я насправді вірю); ідентичність (хто я у своїй роботі); місія (що, хто мене надихає, з чим я відчуваю глибший зв'язок) [2; 4].

Ціннісну роль у позитивному та ефективному спілкуванні та досягненні позитивних результатів у роботі відіграє модель рефлексії, якою керується педагог. Модель складається із п'яти позицій: дія, «озираючись назад на дію», усвідомлення істотних аспектів, створення альтернативних планів дій, тестування. По-перше, *дія* полягає в тому, що педагог має право активно, цілеспрямовано діяти, реагувати, звертатися до позитивних форм поведінки, дій, позицій у класі, стати прикладом для усіх учнів та колег; по-друге, *«озираючись назад на дію»*, це осмислене міркування, думання над певним питанням, що потребує швидкого та фахового вирішення; по-третє, *усвідомлення істотних аспектів*, де вчитель уміє віднайти власні переваги, недоліки, сильні якості та вищезазначене цілісно реалізовувати, та водночас зосереджувати увагу на ціннісному контенті; по-четверте, *створення альтернативних планів дій*, що характеризується можливістю педагога багатогранно генерувати власні плани, програми, стратегії, парадигми, концепції дій щодо врегулювання та вирішення різних освітніх питань; по-п'яте, *тестування*, що полягає в певному відпрацюванні різних підходів, форм, методик тощо.

У сучасних умовах сьогодення педагог нового змісту, критичного та креативного мислення, партнерського спілкування, мирного розв'язку освітніх питань має керуватися особистісними якостями, які сприяють швидкій рефлексії та емоційному піднесенні у роботі. Зокрема такі якості, як емпатія, співчуття, любов, гнучкість, мужність, творчий підхід, чутливість, рішучість, спонтанність тощо.

Найбільш важливим для особистісного та професійного самовдосконалення педагога є контекстуалізація запитань щодо різних педагогічних ситуацій у різних форматах, зокрема чого ви хотіли?, що ви робили?, про що ви думали?, як ви себе почували?, чого хотіли учні?, що робили учні?, про що думали учні?, як себе почували учні?. Зазначений спектр запитань вчителя до себе та у спілкуванні з учнями дозволяє конкретизувати певні аспекти з точки зору бажань, почуттів, мислення та дій, свідомо збагнути власні «лінії», пріоритети, цінності професійного «Я», побачити себе немовби з боку, оцінити, проаналізувати власні прагнення та чітко окреслити свої стратегічні наміри, принципи роботи та досягнення результату.

Отже, у сучасних умовах сьогодення особистість педагога має куруватися у своєму професійному арсеналі різними психолого-педагогічними методами, формами, засобами, підходами, інноваційними технологіями, стратегічним мисленням, що забезпечує високий мотиваційний, емоційний та інтелектуальний рівні професійного зростання. Професійним мірилом для особистості педагога нової генерації є створення гідних (комфортних) умов для цілковитої співпраці й самореалізації; фінансової підтримки, винагород, подяк, відзнак за вагомий внесок в освітній процес; емоційна стійкість у різних педагогічних кейсах; дозвіллева діяльність; рефлексія у різних її вимірах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Heikkinen, H. L. T., Pennanen, M., Markkanen, I., & Tynjälä, P. (2020). A Brief History of the Peer-Group Mentoring Model in Finland: Struggling for Space in a Contested Niche. In K.-R. Olsen, E. M. 2. Bjerkholt, & H. L. T. Heikkinen, *New Teachers in Nordic Countries – Ecologies of Mentoring and Induction*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. URL: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/72120>.
2. Hoekstra, A., & Korthagen, F. (2011). Teacher Learning in a Context of Educational Change: Informal Learning Versus Systematically Supported Learning. *Journal of Teacher Education*, 62(1), 76–92. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022487110382917>.
3. Husu, J., Toom, A., & Patrikainen, S. (2008). Guided reflection as a means to demonstrate and develop student teachers' reflective competences. *Reflective Practice: International and Multidisciplinary Perspectives*, 9(1), 37–51. URL: <https://doi.org/10.1080/14623940701816642>.
4. Korthagen, F., & Vasalos, A. (2005). Levels in reflection: Core reflection as a means to enhance professional growth. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 11(1), 47–71. URL: <https://doi.org/10.1080/1354060042000337093>.

Зубик Наталія Василівна,
кандидат філологічних наук,
учитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії, старший
вчитель Заліщицької державної гімназії,
м. Заліщики, Тернопільська обл.

ІНТЕРАКТИВНІ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ

Актуальність. На сучасному уроці словесності поруч із традиційними методами викладання, що мають вічну й беззаперечну перевагу, варто послуговуватися й інноваційними, які допоможуть не просто йти в ногу з часом, зуміють не лише привернути увагу школярів до предмета, а й сформувати ключові компетентності здобувача освіти XXI ст. У рамках професійного зростання вчителя застосування інтерактивних онлайн-платформ є особливо доречним під час дистанційного чи змішаного форматів навчання.

До питання використання хмарних технологій в освітньому процесі зверталось чимало науковців та педагогів-новаторів: Литвинова С., Пінчук О., Подліняєва О., Пометун О. та ін. Натомість знаходимо небагато суттєвих розвідок щодо застосування онлайн-ресурсів на уроках словесності. Варто відзначити праці Іванова І., Керносенко Н., Корицької Г., Шеденко Н. Сьогодні, у час стрімкого розвитку суспільства й глобальної діджиталізації, бракує розробок чи рекомендацій щодо питання використання онлайн-технологій на уроках словесності.

Мета статті – обґрунтувати використання низки онлайн-ресурсів як можливих форм роботи на сучасному уроці української мови та літератури.

Виклад основного матеріалу. З упевненістю можна стверджувати, що інтерактивні онлайн-платформи на уроках словесності створюють умови для розвитку в учнів умінь та навичок, необхідних для життя, при цьому формують

інформаційну, полікультурну, комунікативну й соціальну компетентності.

Звичайно, для використання інноваційних інтернет-програм на уроках потрібна відповідна матеріально-технічна база, креативні учні та освітній заклад, який мотивує педагога. Заліщицька державна гімназія вже декілька років поспіль визнана Показовою школою Майкрософт і має офіційний статус **Microsoft Showcase School**.

Використання хмарних сервісів на уроках української мови та літератури – це безліч можливостей для словесника, найперше – технологія співпраці. У навчальний та в позаурочний час учителі й учні мають змогу працювати на офіційній безпечній онлайн-платформі **Office 365**, що пропонує надзвичайно широкий спектр можливостей і доступ із будь-якого цифрового гаджета: це і хмара **OneDrive**, і створення онлайн-презентацій із функцією одночасного редагування файла кількома людьми, і ведення онлайн-блокнотів, онлайн-класів, де можна дати як спільні, так і диференційовані чи індивідуальні завдання, і багато інших функцій та додатків. Важливою є командна робота в **Microsoft Teams**. При цьому створюється безпечна соцмережа, де вчитель стає ближчим до учня, швидко реагує на виконане завдання, поставивши оцінку, мотиваційний смайл тощо, а також навіть допомагає школяреві. Це, безумовно, оптимізує освітній процес.

Улюбленим сервісом для учителя-філолога може стати блокнот **OneNote**, використання якого зручне в урочний та в позаурочний час. Такий підхід до викладання активізує діяльність учнів, розвиває інтерес до навчання, дозволяє не лише підвищувати рівень знань, а й оволодівати компетентностями XXI ст. У попередньо створеному блокноті класу OneNote можна опублікувати будь-які індивідуальні чи групові завдання, які зберігаються на окремих сторінках блокнота (їх бачить лише вчитель та учень), як-от: виконати інтерактивні вправи за покликаннями, проаналізувати мову твору, опублікувати на сторінці фразеологізми, діалектизми, тропи, зафіксовані в тексті, або загалом сформулювати паспорт літературного твору тощо. Як зазначає Н. Керносенко, у

OneNote «розкриваються нові можливості роботи з обдарованими дітьми» [3, с. 127].

Крім платформи Office 365, Інтернет рясніє багатогранністю ресурсів: сайтів, програм, мобільних додатків, які прекрасно доповнюють освітній процес.

У роботі словеснику доречно послуговуватися онлайн-пазлами **Jigsaw Planet**, які дуже швидко генеруються. На картинці-пазлі можна відобразити світлини авторів, попередньо створений кроссенс, асоціативний куш, ментальну карту, теоретичний блок уроку тощо.

Ще однією онлайн-платформою, яку цікаво використовувати в процесі викладання уроків української мови та літератури, є **Learning Apps** – інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ. Так, під час опрацювання художнього тексту можна запропонувати такі форми: класифікувати цитати-характеристики відповідно до головних героїв/образів; зіграти у гру «скачки» шляхом відповіді на запитання; розв'язати інтерактивний кросворд; знайти пару; відновити цитату з тексту та ін.

Надзвичайно цікава інтерактивна платформа, що, безсумнівно, є особливо доречною під час дистанційного навчання, – **Wizer me**. Її зручно використовувати з метою реалізації технології «перевернутого класу», формувального оцінювання, змішаного навчання. Інтерактивні аркуші відображатимуть практичну роботу або домашнє завдання, бланки для підсумкового оцінювання, анкети чи форми зворотного зв'язку та ін. Можливе створення змішаних онлайн-аркушів, на яких представлено і теоретичний, і практичний блок уроку з різноманітними формами інтерактивних ігрових завдань тощо.

Особливо улюбленою онлайн-грою більшості учнів є мобільний додаток **Kahoot!** Сервіс пропонує декілька форм гри. Учні з величезним інтересом виконують завдання гри Quiz, адже мають можливість позмагатися між собою, а бадьора стильова музика програми створює в класі невимушену атмосферу. І,

знову ж таки, діти можуть нарешті скористатися своїми улюбленими гаджетами, але вже з навчальною метою. Участь у грі сприяє спілкуванню та співпраці в колективі, підвищує рівень обізнаності в інформаційно-комунікаційних технологіях, стимулює критичне мислення.

Науковці доводять, що найкраще сприймається інформація, підтверджена візуалізацією. Шеденко Н. зауважує: «Це розвиває дитячу творчість, уміння критично мислити, навчає школярів здобувати інформацію з різних джерел, легше її засвоювати й оцінювати, формувати необхідні життєві компетенції» [6, с. 109].

Випереджувальне завдання щодо характеристики образів/героїв художнього твору доречно розробляти на інтерактивній онлайн-дошці (**Padlet** або **Linoit**). Наприклад, на уроці літератури можна запропонувати такий вид роботи: «Прочитайте твір, визначте й опублікуйте в Padlet цитати з тексту, які найбільш вдало характеризують образи». Свої дописи учні мають змогу доповнити світлинами або асоціативними картинками, аудіо- чи відеозаписами. Запропонований сервіс зручно використовувати і для візуалізації етапів перебігу уроку, і при розгляді біографії митця, і при опрацюванні теоретичного блоку, і в проєктній діяльності тощо.

Ще один цікавий онлайн-застосунок – **ThingLink**. Цей сервіс дозволяє створювати інтерактивні плакати через нанесення на зображення інтерактивних міток. При наведенні на них може відображатися будь-який мультимедійний контент: покликання на інші ресурси, текст, зображення, аудіо- чи відеофайли тощо. Платформа надзвичайно зручна для вчителя-філолога, адже дозволяє створювати різноманітні дидактичні матеріали. За допомогою ThingLink можна організувати проєктну, дослідницьку діяльність учнів, провести вебконкурси, інтерактивні ігри, вікторини тощо, а також представити результати своєї діяльності.

У процесі вивчення будь-якої теми з мови чи літератури зручно й цікаво створювати хмари тегів/слів. Для цього є зручним онлайн-ресурс **WordArt**. У

хмарі слів можна візуалізувати будь-які поняття з теми.

Школярам цікаво працювати зі своїми телефонами, і сучасне покоління щоразу (навіть під час уроку) хоче заглянути в смартфон. Завдання ж учителя – зуміти поєднати приємне з корисним. Діти із задоволенням розпізнають **QR-коди**, під якими зашифровано будь-що: умову завдання, навчальну інформацію у вигляді тексту, фото, відео, покликання на інтернет-ресурси, завдання квесту тощо.

Доречною щодо будь-якої теми і зорієнтованою на роботу з обдарованими учнями є платформа **Story Jumper**, яка дає змогу створити власну книгу і поділитися нею з друзями. Укладати книги в цьому сервісі легко: можна використовувати велику колекцію фонів, героїв, різних інструментів для оформлення, а також озвучувати сторінки, додавати музику. До речі, програма сама генерує до кожної книги QR-код. Діти охоче працюють у такому форматі.

Висновки. Звичайно, можливості Інтернету невичерпні. У статті звернено увагу лише на декілька онлайн-ресурсів, які запропоновано як найбільш вдалі для використання на сучасних уроках словесності. Власне, такі види роботи сприяють усебічному формуванню обдарованої особистості, розвитку творчого мислення школярів, цифрових умінь і навичок – тих ключових компетентностей, які необхідні здобувачеві освіти у XXI столітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Досвід учителів України з використання хмарних сервісів у системі загальної середньої освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. С. Г. Литвинової. К.: Компрінт, 2016. 310 с.
2. Іванов І. Ю. Спілкування та співробітництво на уроках мови й літератури з використанням хмарних технологій. Науковий огляд. 2014. № 1. Т. 2. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/80/104> (дата звернення: 02.03.2020).
3. Керносенко Н. В. Використання OneNote Class на уроках української мови та літератури. *Досвід учителів України з використання хмарних сервісів у системі загальної середньої освіти*: збірн. наук. праць / за заг. ред. С. Г. Литвинової. К.: Компрінт, 2016. С. 127–133.
4. Коряцька Г. Сучасний урок української мови в умовах розвитку хмаро орієнтованих технологій. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2015. № 4. С. 33–39.
5. Литвинова С. Г. Методика використання технологій віртуального класу вчителем в організації індивідуального навчання учнів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. пед. наук: спец. 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті». К., 2011. 22 с.

6. Шеденко Н. В. Топ-10 сучасних форм роботи з використанням гаджетів на уроках української літератури. *Створення інформаційно-освітнього середовища сучасного закладу освіти України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 березня 2019 року). Суми: НВВ КЗ СОШПО, 2019. С. 108–111.

УДК 372.47

Іванюк Тетяна Георгіївна,
методист відділу методики навчальних
предметів та професійного розвитку
педагогів ТОКШПО, м. Тернопіль

СУЧАСНА МАТЕМАТИКА І МАТЕМАТИКА В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

***Анотація.** Математична освіта є головним індикатором готовності суспільства до змін. Зміна освітньої парадигми обумовлена зміною поглядів суспільства на процес навчання у закладах освіти. Сучасне молоде покоління сприймає освіту не як соціальний ліфт та інструмент вибудовування кар'єри, а як елемент своєї унікальної та неповторної долі, засіб реалізації творчого потенціалу. Радикальні зміни, що відбуваються в освіті, спрямовані на вирішення освітніх проблем та суспільних запитів щодо змісту, завдань та цілей шкільної математики. Сформована математична компетентність, як результат навчання математики у школі, забезпечує застосування математики в реальному житті; розуміння змісту і методу математичного моделювання; вміння використовувати математичні методи для дослідження явищ та процесів, отримання логічних висновків, інтерпретування результатів, оцінку похибки обчислень тощо. У сучасному закладі освіти теоретичні знання з математики в їх абстрактному викладі потребують інтерпретації їх практичного та прикладного застосування, що гарантуватиме розвиток математичної грамотності особистості. У статті висвітлено головні завдання, які стоять перед сучасною шкільною математичною освітою, окреслено можливі шляхи їх розв'язання. Акцентовано увагу на процесах реформування шкільної математичної освіти відповідно до викликів часу та вимог суспільства.*

Постановка проблеми. Існуюча шкільна система, так чи інакше, виконує свою функцію щодо надання учням базових знань з математики. Українські школярі демонструють високі результати на різних міжнародних олімпіадах. Та

водночас офіційні статистичні дані про результати моніторингових досліджень, аналіз ЗНО з математики засвідчують тенденцію до погіршення якості математичної освіти. Батьки, учні та вчителі зауважують, що шкільна математична освіта не відповідає вимогам 21 сторіччя. Дослідження PISA-2018 наочно продемонструвало проблеми української математичної освіти. 36% наших 15-річних учнів не досягають навіть базового рівня знань з математики. Учні мають проблеми із завданнями, де потрібно використовувати прості стратегії розв'язування, процентні співвідношення, оперувати дробами й десятковими числами. Варто зауважити, що математика є основою для багатьох інших наук, зокрема фізики, хімії, тому об'єктивно потребує посиленої уваги. Оголошення 2020/2021 навчального року Роком математичної освіти в Україні є вагомим політичним рішенням, що має на меті суттєво вплинути на стан справ у математичній освіті. Однак кардинальних змін не відбудеться без конкретних дієвих кроків на місцях. Насамперед потрібно переглянути ставлення учасників освітнього процесу та й суспільства загалом до математики, звернути увагу на умотивованість учнів до навчання, з'ясувати причини її відсутності, за потреби та осучаснити підходи до викладання предмета.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Сьогодні в Новій українській школі йде пошук шляхів забезпечення якості і конкурентоспроможності шкільної математичної освіти. Головні положення щодо розвитку загальної середньої освіти в Україні викладені в Законі України «Про освіту», Законі «Про повну загальну середню освіту», Концепції Нової української школи, новому Державному стандарті базової середньої освіти. Головна мета вчителя – сформувати в учнів уміння бачити, розуміти й застосовувати математику в реальному житті; усвідомлювати зміст і метод математичного моделювання, уміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, мати високий рівень математичної грамотності. Формування математичної

грамотності учнів забезпечується шляхом поєднання традиційних і нетрадиційних методів навчання.

Математика визнана універсальною мовою науки, елементом загальної людської культури, водночас є могутнім засобом розвитку особистості. Однією з характерних особливостей розвитку людської культури в 21 столітті є широке проникнення математичної думки в найрізноманітніші сфери інтелектуальної діяльності.

Лейтмотивом змісту математичної освіти Нової української школи має стати відповідність отриманих випускниками математичних компетентностей: соціально-економічним запитам держави та потребам, що виникають в процесі життєдіяльності.

Очікують, що у результаті навчання учень знатиме і вмітиме: користуватися математичною мовою; використовувати математичні методи для пізнання та опису навколишньої дійсності; вирішення поточних буденних життєвих ситуацій; аналізу проблем та пошуку шляхів їх вирішення; моделювання розвитку процесів, дій та ситуацій; раціонально міркувати, наводити логічні аргументи; критично оцінювати інформацію та процес вирішення завдання. Серед усіх предметів математика охоплює широкий спектр навчальних, освітніх, розвивальних, виховних та інших цілей. Однак за останні десятиліття математика серед предметів шкільного компонента втратила свою домінуючу позицію та отримала статус другорядного предмета. Така тенденція була зумовлена насамперед невідповідністю між соціальним викликом (замовленням) та неадекватністю відповіді, що спричинило внутрішні протиріччя. Суспільство надало перевагу іноземним мовам та цифровим технологіям. Справді, розв'язання математичних задач, які були науковими проблемами та гіпотезами упродовж багатьох століть, було успішно візуально представлено за допомогою цифрових технологій, однак залишилось без наукового обґрунтування. Суспільство отримало підтвердження того чи іншого математичного факту чи гіпотези та не вбачало необхідності в аналізі

отримання розв'язку та доведенні його істинності. Такий суспільно-споживацький підхід призводить до помилкового усвідомлення математичних знань, нівелює значення математичного мислення та, як наслідок, не забезпечує економічний розвиток і прогрес суспільства. Зрозуміло, що практичне значення математики як науки та математики як шкільного предмета мають відмінності, однак певна схожість, безумовно, є. Українська мова та література, фізичне виховання та математика – це три стрижні шкільної освіти. Академік Володимир Арнольд у своїй доповіді «Для чого потрібна математика?» процитував слова Роджера Бекона, які були озвучені ще 700 років тому назад: «Людина, яка не знає математики, не здатна ні до яких інших наук. Більш того, вона навіть не здатна оцінити рівень власного невігластва, а тому не шукає від нього ліків». Сьогодні у світі зросло значення математичної освіти. Математика проникає в різні сфери економіки, політики, бізнесу, тому з'являються нові дисципліни, такі як «Актуарна та фінансова математика», «Страхова математика», «Теорія ігор», «Математична лінгвістика», «Математична статистика» тощо. Стає очевидним, що реформа шкільної освіти для України – не забаганка, а об'єктивна потреба. Тому важливо, щоб рік математики плавно перейшов у щось більше, що допоможе Україні зберегти свій інтелектуальний потенціал і виховати нове покоління, здатне припинити деіндустріалізацію країни та вивести її на сучасний рівень науково-технічного, технологічного та економічного розвитку. Провідним мотивом змісту математичної освіти Нової української школи має стати відповідність отриманих випускниками математичних компетентностей соціально-економічним запитам держави; потребам, що виникають у процесі життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж багатьох століть математика залишається невід'ємним елементом системи освіти, оскільки формує в особистості наполегливість, раціональне мислення, конструктивну комунікацію та аргументованість і виваженість у прийнятті рішень, естетичне сприйняття світу тощо.

Концепція будь-якого навчального предмета, зокрема й математики, повинна відповідати на три запитання: **для чого** (потрібна математика)? **яка** (потрібна математика)? **як** (потрібно викладати математику)?

Математика – типовий предмет, який вибудовується, як будинок. Спочатку фундамент. Все, що підлягатиме вивченню у подальшому, передбачає володіння учнем поняттями і навичками, на яких зводиться будівля математики. Зрозуміло, що перед тим, як оперувати десятковими дробами, функціями, відношеннями, спочатку потрібно оволодіти базовими діями такими, як додавання, віднімання, множення та ділення, адже вони залежать від наших навичок рахувати і глибинно розуміти числа. Уміння рахувати недостатньо, якщо немає усвідомлення сприйняття та розуміння значення числа.

Для того, щоб ґрунтовно сприймати математичну інформацію, потрібна відповідна підготовка. Зокрема уміння:

- розрізняти інформацію;
- сортувати та розділяти інформацію;
- виокремлювати головне у кожному конкретному випадку (абстрагування);
- об'єднувати інформацію в ціле (синтез);
- пам'ятати, що потрібно і для чого;
- робити правильні висновки;
- бути спроможним використовувати одне й те ж поняття для розв'язування нових та нестандартних (математичних) задач.

Це означає: потрібно навчитись математичним міркуванням.

Для розуміння інформації або розв'язання проблеми (як приклад, задачі з математики) потрібно уявити хід рішення. Спочатку треба ідентифікувати проблему, а потім переконатися, що ми використовуємо правильний спосіб її розв'язання. Великою допомогою слугуватиме зручний набір інструментів для

мислення з набором стратегій, які будуть дієвими у конкретному випадку. Отримуємо висновок: насамперед ми повинні вміти аналізувати. Уміння аналізувати полягає в здатності особистості розрізнити спільне та відмінне, що передбачає використання понять. Тобто, щоб навчитись думати, аналізувати та робити висновки, в учня повинна бути сформована належна система понять. Якщо учень не володіє достатнім об'ємом понять, йому складно буде зрозуміти пояснення вчителя. У такому випадку учню не вистачатиме ментального інструменту, необхідного для побудови інформаційних ланцюжків, у нього не виникає асоціації між новим матеріалом та матеріалом, вивченим раніше, він не спроможний творчо та вільно мислити і, як наслідок, йому швидко стає нудно. Це очевидно, оскільки, коли ми щось не розуміємо, нам важко висловити своє бачення та сформулювати думку щодо проблеми, в нас зникає інтерес. Розглянемо приклади недостатнього розуміння учнями (зокрема у перехідний період з початкової до базової школи та адаптаційний 5–6 класи) понять:

- учні не розуміють, що позначають цифри, або для чого вони використовуються;
- не розуміють значення місця цифри і того, що її місце важливе для значення числа;
- не розуміють, що таке розмір і що предмети можна називати великими чи маленькими залежно від того, з чим їх порівнювати;
- не розуміють, як порівнювати числа, наприклад, яке число більше: -5 чи 8. Або інший приклад, коли дитина вважає, що 2,65 більше ніж 3. Якщо дивитись на запис числа 2,65, то він візуально довший, однак не більший за величиною;
- учні мають проблеми зі сприйняттям множин;
- не розуміють, як користуватись одиницями вимірювання;

- не достатньо розуміють «кількість», не усвідомлюють, що ми дізнаємося кількість після підрахунку, а тому не розуміють, що кількість можна змінити, використовуючи додавання, віднімання, множення та ділення.

Для учнів, які мають проблеми з математикою, у більшості випадків характерними є ознаки, за якими легко здогадатися, що корінь проблеми неуспішності у недостатньо розвиненому понятійному апараті. Недостатнє розуміння понять утруднює процес навчання, оскільки складно зрозуміти, запам'ятати та проаналізувати нову інформацію. Це означає: якщо розкласти поняття по полицках, то зможемо розв'язати значну кількість проблем, пов'язаних з труднощами у вивченні математики. Ціль навчання фундаментальним поняттям – дати дитині інструменти для керування думками, щоб вона могла усвідомлено оперувати та розрізняти інформацію.

Математик В. В. Бобинін в свій час зазначав, що математику можна розглядати не лише як науку чи знання за давньогрецьким трактуванням, математику можна віднести до дієслова «монтана», що перекладається як «навчаюсь через роздуми». Для розв'язування задач, зокрема практичного та компетентнісного змісту, які пропонують сучасні шкільні підручники математики, учням потрібно достатньо високий рівень мислення та усвідомлення того, що пропонований матеріал має тренувальний характер, без засвоєння якого та формування певних навичок складно буде розв'язувати проблеми, які виникатимуть у майбутній практичній діяльності. Занепокоєння викликає також непомірне захоплення цифровими пристроями, зокрема смартфонами, гаджетами, планшетами, що не сприяє розвитку мислення в учнів та умінню міркувати. Зауважимо, що в елітних школах Європи, зокрема Франції, учням заборонено використовувати навіть калькулятори, натомість широко практикується усний рахунок.

Висновки. Сьогодні практика висуває перед математикою складні завдання, розв'язання яких слугуватиме розвитку власне математики як науки та сучасної шкільної математики.

Для того, щоб математика мала переваги, необхідний приплив у науку молоді, здатної привнести нові ідеї. Для цього потрібно вчасно виявляти та в подальшому розвивати здібності школярів, залучати їх до творчої праці, та насамперед у освітніх закладах створити умови для належного вивчення шкільної математики відповідно до сучасних запитів та потреб. Україні вкрай необхідні творці нового в усіх галузях, зокрема в математиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2004. 804 с.
2. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 448 с.
3. Семиченко В. А. Моделювання структури педагогічної діяльності. Ялта: НМЦ «Надія», 2000. 76 с.
4. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. К.: Вища школа, 2005. 239 с.
5. Тарасенкова Н. А. Теоретико-методичні основи використання знаково-символьних засобів у навчанні математики учнів основної школи: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02. Черкаси, 2003. 630 с.
6. Юнсен, Анне Лене. Как понять математику: решение проще, чем вы думаете / Анне Лене Юнсен, Элин Натос; пер. с норв. Марии Назаровой. Минск: Поппури, 2020. 288 с.

УДК 378.124.92

Кавецький Віктор Євгенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри педагогіки
і психології та інклюзивної освіти
ТОКІППО, м. Тернопіль

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОУЧИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У Концепції НУШ наголошується на новій ролі учителя – не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Поставлене нове завдання перед педагогічними працівниками – побудувати на засадах педагогіки партнерства конструктивну взаємодію з учнями, спрямовану на активізацію діяльності

самого здобувача освіти. Власне така позиція закладена в засадничих основах коучингової технології.

Технологія коучингу досліджувалася здебільшого зарубіжними фахівцями та науковцями, зокрема: Т. Леонардом, Т. Голві, Дж. О'Коннором, А. Лейджесом, Т. Шуеллом, К. Дугласом, Д. Питерсоном, Л. Уитвортом та ін. Останніми роками значно зріс інтерес до цієї інноваційної технології серед українських дослідників. Так, проблемам упровадження коучингової технології присвячені праці Т. Борової, М. Нагари, І. Петровської, С. Романової, В. Сидоренка, Т. Чернової та ін.

В освіті коучинг розглядається як певні взаємостосунки між педагогом і учнями, коли викладач ефективно організовує процес пошуку учнями кращих відповідей на питання, що їх цікавлять, допомагає їм розвиватися, закріплювати нові навички і досягати високих результатів у своїй майбутній професії [5]. Суть коучингу полягає в тому, що педагог створює умови для здобувача освіти, в яких він знаходить свої нові можливості у вирішенні власних завдань. Метою коучингу є допомога особистості в усвідомленні проблеми та в пошуку шляхів і способів її розв'язання.

Загалом до цілей коучингу в освіті належать:

- розкриття внутрішнього потенціалу особистості учня;
- розвиток особистості через делегування відповідальності;
- досягнення високого рівня відповідальності та її усвідомлення у всіх учасників коучингу [4].

Щоб досягти поставлених цілей, педагог сам повинен володіти певними компетентностями. Ключові компетенції, необхідні коучу, І. Голіяд і Т. Чернова [3] згрупували в чотири блоки за принципом схожості (див. табл. 1).

Ці ключові компетенції, які інтегруються в індивідуальний стиль діяльності коуча, дозволяють педагогу виконувати відповідні функціональні обов'язки, відіграючи при цьому ряд ролей: партнера, однодумця, тренера, мотиватора, помічника, «дзеркала», «маяка», «будильника» тощо.

Ключові компетенції коуча (за структурою ICF)

<p>Блок А. Створення фундаменту</p> <ul style="list-style-type: none"> • відповідність етичним нормам і професійним стандартам; • укладання коучингової угоди; 	<p>Блок В. Спільна взаємодія</p> <ul style="list-style-type: none"> • встановлення довірливих відносин з суб'єктом взаємодії; • коучингова присутність;
<p>Блок С. Ефективна комунікація</p> <ul style="list-style-type: none"> • активне слухання; • постановка «сильних» питань; • пряме спілкування; 	<p>Блок Д. Фасилітація навчання та досягнення результатів</p> <ul style="list-style-type: none"> • стимулювання усвідомлення; • проєктування дій; • планування та постановка цілей; • управління прогресом і відповідальністю.

Використовуючи ці ролі, педагог зможе ефективно реалізовувати завдання первинних етапів коучингової діяльності:

- встановлення партнерських взаємовідносин між викладачем і учнями;
- спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети;
- дослідження поточної ситуації чи проблеми;
- визначення внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху до результату;
- вироблення і аналіз можливостей для подолання труднощів у вирішенні проблеми;
- вибір конкретного варіанта дій і складання плану дій;
- домовленість про те, що конкретно повинно бути зроблено і у які терміни [4].

Проаналізуємо психологічні особливості реалізації етапів, пов'язаних із встановленням конструктивної взаємодії педагога з учнем.

А. Айві аналізує дві найважливіші для формування контакту (рапорту) мікронавички – це загальний прояв уваги і вміння спостерігати за особистістю.

Тривалість розмови, яку учень в змозі підтримувати, здатність проникнення у суть, а також результативність первинної взаємодії можна збільшити, якщо коуч буде у потрібний момент проявляти емпатію, схвалення, підтримку, піклування, увагу, сприйнятливість і щирість [1].

Початок взаємодії може виконувати дві функції: слугувати для збору необхідної інформації або ж налагоджувати стосунки в діаді коуч-учень. Кожен з цих типів початку має право на існування, і декотрі завдання є для них спільними, хоча напрями діяльності відрізняються.

Оскільки мета першого типу початку взаємодії полягає у накопиченні інформації, коуч буде ставити учневі переважно зондуючі і закриті запитання, робити акцентування і прохати про роз'яснення. Зондуюче запитання – це запитання, яке зазвичай починається зі слів: хто, що, де чи як. Воно припускає більш ніж односкладову відповідь. Акцентування – це привертання уваги до кількох останніх слів учня. Закрите запитання – це запитання, яке вимагає конкретної і обмеженої (односкладової) відповіді, типу «так» чи «ні». Закрите запитання достатньо ефективно для виявлення великої кількості інформації за короткий період часу. Та воно не допускає детального уточнення, яке теж може бути корисним. На відміну від закритого запитання, відкрите запитання, яке зазвичай починається з «що?», «як?», дає учневі більший простір для відповіді. Прохання про роз'яснення – це варіант відповіді, яку коуч використовує, щоб переконатися, що він розуміє те, про що говорить учень.

Початок взаємодії, що зосереджений на почуттях чи динаміці стосунків, помітно відрізняється від інформаційно-орієнтованого початку. Він більше концентрується на установках учня і його емоціях. Звичайні реакції коуча містять переформулювання, відображення емоцій учня, підведення емоційних підсумків, прохання про роз'яснення і підтвердження інтерпретації невербальних реакцій. Переформулювання – це проста дзеркальна відповідь,

яка дає учневі зрозуміти, що педагог його активно слухає. Відображення душевного стану (емоції) подібне до прийому переформулювання, але пов'язане з вербальною та невербальною експресією. Підведення емоційних підсумків – це перефразування почуттів, які виразив учень [2].

При коучинговій діяльності педагогічним працівникам варто уникати дій, що блокують спілкування з учнем:

➤ Надання рекомендацій – більшість фахівців вважають, що не слід давати поради, а необхідно допомогти учневі самостійно знайти відповіді на поставлені запитання.

➤ Читання нотацій в дійсності є замаскованою формою давання порад. Це породжує ситуацію боротьби між коучем та учнем, у якій ніхто з них не може перемогти.

➤ Задавання надто великої кількості запитань – загальна помилка багатьох педагогів. Коли учневі ставиться надто багато запитань, у нього з'являється думка, що він піддається допиту, а не отримує допомогу. Стосунки з учнем є продуктивнішими, коли коуч не задає більше двох запитань підряд і частіше застосовує відкриті питання, а не закриті [1].

У заключній фазі формування стосунків коуч допомагає учневі розібратися у конкретних питаннях і приступає до ідентифікації цілей, які учень має намір досягнути. Педагог підтримує зосередженість учня на собі і забезпечує структуру розповіді, активно слухаючи і допомагаючи ідентифікувати й уточнювати цілі. Власне налагодження конструктивних стосунків закладає надійний фундамент для реалізації завдань наступних етапів коучингової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Айві А. Цілеспрямоване інтерв'ювання і консультування: сприяння розвитку клієнта: навч. посіб. К.: Сфера. 1998. 342 с.
2. Голянд І. С., Чернова Т. Ю. Ключові компетенції педагога-коуча. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 16. С. 175–180.
3. Глэддинг С. Психологическое консультирование. Изд. 4. СПб.: Питер, 2002. 736 с.

4. Ляшенко Г. І. Коучинг як інноваційна педагогічна технологія. URL: <https://vseosvita.ua/library/koucing-ak-innovacijna-pedagogicna-tehnologia-353112.html>.
5. Романова С. М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Сер. Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83–88.

УДК 373.31

Коненко Лариса Богданівна,
завідувач відділу дошкільної та
початкової освіти ТОКІППО,
м. Тернопіль;
Іваночко Ольга Василівна,
методист відділу дошкільної та
початкової освіти ТОКІППО,
м. Тернопіль

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Викликом для змін в українській освіті став той факт, що початкова школа перестала відповідати сучасним потребам здобувачів освіти, вона стала нецікавою і недостатньо ефективною в порівнянні з європейською початковою освітою. На вимогу часу потрібно було змінювати підходи та формат навчання.

З появою інтерактивних технологій, тотальною комп'ютеризацією, для вчителів розширилися варіанти вибору засобів навчання. Уроки лише за допомогою підручника та зошита поступово відійшли на другий план. Занадто велика прірва розрослася між тим, що на сьогодні могла дати школа, і тим, які вимоги до молодого покоління висуває 21 століття.

Тож оновлення змісту та реформа освіти України сьогодні – необхідний захід для створення якісної сучасної освіти, що стане максимально наближена до європейських стандартів.

Реформування початкової освіти – перший крок у системі впровадження Нової української школи, без успіху якої неможливі щасливе життя підростаючого покоління громадян України у ХХІ сторіччі, зміцнення

демократичних цінностей, соціально-культурний, політичний та економічний розвиток України.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талентів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. У Концепції «Нова українська школа» окремо акцентовано увагу на упровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, що ґрунтується на ідеології дитиноцентризму. Особистісно орієнтована освіта має своєю концептуальною основою гуманістичну філософію, яка виходить із визнання унікальності суб'єктного досвіду здобувача освіти як найважливішого джерела індивідуальної життєдіяльності та обумовлює своєрідність підходів до визначення поняттєво-термінологічного апарату особистісно орієнтованої освіти, її мети, змісту, методів, форм і засобів, стилю взаємодії учасників освітнього процесу. А саме:

- максимально враховуються права дитини, здібності, потреби, інтереси;
- реалізація принципу дитиноцентризму (дитиноцентризм – це максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів);
- засоби реалізації навчального досвіду (робота за індивідуальними планами, окремими навчальними траєкторіями, у рамках індивідуальних дослідницьких проєктів);
- організація освітньої діяльності з урахуванням навичок XXI ст. відповідно до індивідуальних стилів, темпу, навчальних траєкторій учнів;
- двоциклова організація освітнього процесу;
- психологічний комфорт та підтримка, розкриття потенціалу кожної дитини;
- відзначатимуться зусилля й успіхи всіх учнів;

- свобода вибору учнями предметів та рівня їхньої складності (різновікові предметні або міжпредметні групи);
- виховання на цінностях (формування ціннісних ставлень і суджень, які слугуватимуть базою для ЩАСЛИВОГО ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ТА УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З СУСПІЛЬСТВОМ);
- виховний процес як невід’ємна складова всього освітнього процесу;
- педагогіка партнерства (спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками).

Від початкової освіти передусім залежить, наскільки молоді українці віритимуть у себе, свої можливості й свою спроможність працювати на розвиток української держави.

Запит суспільства до результатів освіти школярів, сучасні умови професійної діяльності вчителя початкової школи пов’язані з різноманітністю освітніх систем, варіативністю змістового наповнення початкової освіти й технічного та технологічного забезпечення освітнього процесу, розширенням можливостей інформаційних технологій для навчання школярів і необхідністю передбачати результати професійної діяльності.

Концепцією Нової української школи було визначено оновлення змісту й методик навчання молодших учнів та перехід закладів загальної середньої освіти до реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі, що передбачає його переорієнтацію на результат освіти в діяльнісному вимірі, зміщення акценту з накопичування знань, умінь і навичок на формування й розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід навчальної діяльності для вирішення конкретних проблем.

У Концепції визначено найцінніший результат початкової освіти в особистісному вимірі: це здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином України.

Учитель – це людина, на якій тримається реформа. Без неї будь-які зміни будуть неможливими, тому один із головних принципів НУШ – умотивований учитель. Щоб навчати по-новому, учитель повинен отримати свободу дій – обирати навчальні матеріали, імпровізувати та експериментувати. Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін, тому з’являються нові ролі сучасного вчителя: учитель-коуч, учитель-модератор, учитель-фасилітатор, учитель-наставник, учитель-тьютор, учитель-едвайзер.

У Державному стандарті початкової освіти серед обов’язкових результатів навчання визначено не тільки уміння і знання, але й життєво необхідні компетентності, що дає можливість стати спроможними до навчання в будь-якій країні світу. Новий зміст освіти, заснований на інтеграції та формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації зростаючої особистості у суспільстві; педагогіка, що ґрунтується на партнерстві; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі – ключові питання Нової української школи, яка має зупинити негативні тенденції та перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 46–50.
2. Локшина О. Зміст початкової освіти в країнах Європейського Союзу: спільні координати розвитку. *Початкова школа*. 2009. № 12. С. 1–5.
3. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи / О. Митник. *Початкова школа*. 2009. № 11 (485). С. 35–37.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 1: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. К.: Школа, 2006. 654 с.

Корнієнко Софія Марківна,
кандидат пед. наук, доцент, методист
відділу менеджменту, координації та
комунікації методичних служб
ТОКІШПО, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю ТА РОДИННІ ТРАДИЦІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті розкрито особливості формування уявлень про сім'ю та родинні традиції у дітей старшого дошкільного віку. Показниками результативності формування уявлень про сім'ю та родинні традиції у дітей старшого дошкільного віку визначено наявність у закладі дошкільної освіти доброзичливої атмосфери між вихователями та батьками, високий рівень педагогічної культури батьків і педагогів, їхня зорієнтованість на створення умов для повноцінного розвитку дошкільнят.*

***Ключові слова:** сім'я, родинні традиції, уявлення, педагогічна культура батьків і педагогів, методика співпраці, діти старшого дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Одна з актуальних проблем, що стосується споконвічних проблем сім'ї, – виховання дітей. Сьогодні проблему виховання обговорюють батьки, педагоги, психологи, соціологи. Саме в сім'ї дитина отримує первинні навички сприйняття дійсності, привчається усвідомлювати себе повноправним представником суспільства. Роль сім'ї постає у введенні дитини в суспільство так, щоб вона розвивалася відповідно до природи, культури країни, де вона народилася. Саме тут, у сім'ї, в родині формується і розвивається особистість дитини, триває опанування нею соціальних ролей, що необхідні для безболісної адаптації в суспільстві. Людина відчуває зв'язок з сім'єю впродовж усього свого життя. Безпосередня функція сім'ї як соціального інституту – навчання і виховання дитини: соціального досвіду, що накопичило людство; культури країни, її моральних норм, традицій народу.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. У психолого-педагогічній науці накопичений значний теоретичний матеріал із проблеми формування уявлень про сім'ю та родинні

традиції у дітей різного віку. Дослідження проблем сім'ї та сімейного виховання здійснювали Ю. Азаров, Т. Алексеєнко, Л. Артемова, О. Кононко, В. Котирло, А. Співаковська, М. Стельмахович, О. Сухомлинська. Сутність і закономірності взаємодії батьків і дітей у сучасних умовах стали предметом наукових пошуків О. Докукіної, К. Журби, О. Кононко, В. Кузя, С. Ладивір, В. Оржеховської, З. Плохій, Л. Повалій, В. Постового, О. Хромової. Проблеми спільної роботи дошкільних закладів із сім'єю та педагогічної освіти батьків знайшли висвітлення в дослідженнях В. Безлюдної, В. Іванової, М. Машовець, Л. Островської, О. Яницької та ін. Роль і місце родинних традицій у вихованні дітей відображено в працях українських педагогів (С. Русової, К. Ушинського, Г. Волкова та ін.). Методичний аспект формування уявлень про сім'ю та родинні традиції висвітлено у працях сучасних вчених (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Лисенко, Т. Науменко та ін.). Проте актуальним є вивчення особливостей формування у дітей уявлень про необхідність гармонійних взаємин батьків і дітей як фактора їхнього особистісного розвитку, виявлення педагогічних умов формування уявлень про сім'ю та родинні традиції у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти та ін.

Мета дослідження – проаналізувати особливості формування уявлень про сім'ю та родинні традиції у дітей старшого дошкільного віку в сучасних закладах дошкільної освіти.

Результати дослідження та їх обговорення.

Досліджуючи особливості формування уявлень про сім'ю та родинні традиції у дітей дошкільного віку, варто зазначити, що робота з сім'єю є складним завданням. Присутність батьків у дошкільному закладі дозволить істотно змінити життя дітей, створити домашню атмосферу, допомогти вихователю тієї чи іншої дитячої діяльності, допоможе батькам об'єктивно оцінити сильні і слабкі сторони у вихованні дитини. Вихователі отримують багато відомостей про індивідуальні особливості кожної дитини, про емоційний

характер спілкування в сім'ї, про формування різних трудових навичок і звичок, для яких сім'я має більші можливості.

Відкриті, зацікавлені контакти з сім'єю допоможуть виявити кращий досвід сімейного виховання, зацікавити інших. І батьки, і вихователі зможуть краще зрозуміти дитину, врахувати її бажання, інтереси, потреби. Такий підхід передбачає сприйняття дитини як унікальної особистості, визнання її прав, ставлення до неї як до суб'єкта з власними потребами розвитку. Це вимагає від батьків володіння певними знаннями про закономірності її розвитку та відмови маніпулювання нею у здійсненні вибору профілю та інтенсивності подальшого навчання. Перш за все, необхідно встановити особливу форму спілкування, яку можна назвати «довірливо-діловим контактом». Розвиток такої взаємодії передбачає кілька етапів [2, с. 31–33].

Перший етап – трансляція батькам позитивного образу дитини. Завдяки цьому з самого початку між вихователем і батьками складаються доброзичливі стосунки з установкою на майбутню співпрацю. Виправданість даного етапу визначається тим, що в повсякденному спілкуванні з дітьми батьки часто фіксують свою увагу лише на негативних проявах. До цього додаються й тривожні очікування щодо поведінки дитини в дитячому садку. Тому перший етап може бути визначений як етап «зміни акцентів».

На другому етапі – трансляція батькам знань, які можуть знайти застосування в сім'ї (особливості спілкування дитини з однолітками, спільні з дорослим заняття, ігри і т. п.).

Третій етап – ознайомлення педагога з проблемами сім'ї у питаннях виховання дитини. У цьому діалозі дорослих активна роль належить батькам. Необхідно пояснити, чому даний етап є третім, а не першим (що здавалося б більш логічним). Тільки на основі досягнутої довіри у спілкуванні з вихователем (у перші два етапи) у батьків виникає потреба розповісти про індивідуальні прояви дитини (її смаки, поведінку, звички), причому не тільки позитивні, але і негативні. Важливо підкреслити: позиція вихователя в діалозі

не «суддівська», а партнерська, без повчань і настанов (спілкування на рівних). Завдяки цьому стає можливим перехід до четвертого, заключного етапу, який визначає перспективи подальшої співпраці?

Якщо на першому етапі зовнішньою метою є «зміна акцентів», а внутрішньою – встановлення довірливих стосунків з батьками, на четвертому етапі зовнішня і внутрішня цілі збігаються: спільне дослідження і формування особистості дитини на основі перебудови стереотипів спілкування з ним. Девіз даного етапу «Давайте дізнаватися разом». Найважливішим результатом змістовного і емоційного спілкування вихователя з сім'єю має стати готовність батьків здійснити корекцію власних установок, трансльованих дитині [9, с. 11].

Залучення батьків та інших членів сім'ї до освітньо-виховного процесу є необхідним, передусім для дітей. І не тільки тому, що діти більше дізнаються про своїх батьків. Важливою є та любов і вдячність дітей до своїх рідних і близьких, які, виявляється, так багато знають, вміють, можуть.

Для узгодження дій родини та дитячого садка як суб'єктів виховання доцільно дотримуватися таких вимог:

1. Співпраця родини і дошкільного закладу має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві.

2. Основою співпраці є взаємна довіра. Особливу роль в її зміцненні відіграє порозуміння. Кожен суб'єкт має знати функції всіх суб'єктів та зміст їх діяльності, чітко уявляти власну роль у взаємодії. Саме про це треба домовитися заздалегідь.

3. Співпраця сім'ї, дитячого садка можлива лише за умови їх певної духовної єдності. Підвалиною цієї єдності є любов до дитини, сприймання її як вільної особистості, розуміння проблем становлення людської гідності, дорослішання і творчого розвитку [6, с. 119–120].

Щоб принцип взаємодії, спільності виявився реально діючим, дошкільна установа має відмовитися від монологу, звички лише керувати батьками, натомість надати перевагу діалогу. Педагогічна допомога батькам повинна

спиратися на ретельне і всебічне вивчення кожної сім'ї, кожної дитини. Це повинен бути союз особливого призначення, що ґрунтується на тонких духовно-моральних і емоційно-інтелектуальних переконаннях [10, с. 51–52].

Сучасне життя спонукає до урізноманітнення та оновлення форм спільної роботи дошкільного закладу і сім'ї. Вивчення та аналіз методичних рекомендацій О. Коненко, Т. Олексєнко та інших науковців і практиків дозволяє виділити такі форми взаємодії родини з дошкільним закладом:

- індивідуальні (вступне анкетування, попередні візити батьків із дітьми до садка, співбесіди, консультації, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок);

- наочно-письмові (батьківські куточки, тематичні стенди, ширмочки, планшети, папки-пересувки, дошка оголошень, інформаційні листки, тематичні виставки, анкетування, скринька пропозицій, індивідуальні зошити, неформальні листи, родинні газети, педагогічна бібліотека, запрошення, вітання тощо. Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет із проблем сімейного виховання);

- групові (консультації, практикуми, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми – вчителями, лікарями, психологом, юристом тощо);

- колективні (батьківські конференції, тематичні зустрічі за «круглим столом», засідання батьківського комітету, дні відкритих дверей, створення групи батьків-порадників, перегляд ранків, спільні свята, спортивні змагання, відпочинок у вихідні дні тощо) [8, с. 14–15].

Практиками напрацьовано чимало новітніх форм роботи дошкільного закладу з родиною: проектування або метод проектів (сімейні проекти), створення батьківської кімнати (наприклад, «Родинна світлиця») для зустрічей з мамами і татами, обладнання куточка «Для допитливих дітей та дбайливих батьків», випуск на допомогу батькам рукописного журналу «Родинна

сторінка», залучення педагогами батьків до підготовки і проведення з дітьми різних видів діяльності (праця на городі або майданчику, ранкова гімнастика, заняття з художньої праці, будівельні ігри), проведення спільно з родинами свят і днів народження, зустрічі за круглим столом із спеціалістами у формі запитань і відповідей, перегляди батьками роботи з дітьми у групах, облаштування вдома куточків художньої творчості, домашні завдання і багато інших, які базуються на традиційних формах і допомагають батькам перемогти власний авторитаризм, побачити світ з позиції дитини, відноситись до неї як до рівної, зрозуміти, що неприпустимо порівнювати її з іншими дітьми, що треба радіти її особистому росту, будувати довірливі взаємини з нею [1; 4; 6; 7; 8; 11].

Висновки. Отже, у вихованні дітей варто поєднувати елементи наукової педагогіки та родинно-національних традицій, звичаїв і обрядів у підготовці батьків і вихователів до здійснення виховної функції за умови підвищення педагогічної культури сім'ї загалом. У набутті педагогічних знань батькам повинні надавати допомогу дитячі садки та школа, які є найавторитетнішими інституціями виховання людини й педагогічної просвіти сучасної сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла І. М. Формування світогляду дитини в умовах сімейного виховання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 7. С. 15–20.
2. Взаємодія ДНЗ та сім'ї / уклад. О. А. Рудік, І. В. Молодушкіна. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 222 с.
3. Гладкова Ю. Педагог и семья: проблемы взаимодействия. *Дошкольное воспитание*. 2008. № 4. С. 103–110.
4. Дуброва В. Допоможемо батькам – допоможемо дітям. *Палітра педагога*. 2008. № 1. С. 28–31.
5. Дубровська Л. О. Соціально-педагогічні засади спільної роботи дитячого садка і сім'ї у вихованні дітей / Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 5. С. 15–18.
6. Емельянова М. От сосуществования – к сотрудничеству и партнерству: взаимодействие педагогов с родителями воспитанников. *Дошкольное воспитание*. 2009. № 7. С. 118–122.
7. Игровая технология формирования у старших дошкольников направленности на мир семьи: учеб.-метод. пособие / под ред. О. В. Дыбиной. М.: Владос, 2014. 144 с.
8. Козак Н. Робота з батьками: нові підходи. *Дошкільне виховання*. 2000. № 7. С. 14–15.

9. Манилюк Ю. Оптимальна модель взаємодії з батьками у дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2012. № 12. С. 11–14.
10. Сухарева Л. С. Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 128 с.
11. Формирование направленности детей старшего дошкольного возраста на мир семьи: практико-ориентир. монографія / О. В. Дыбина и др.; под ред. О. В. Дыбиной. Тольятти, 2009. 124 с.

УДК 94 (477)

Кучер Людмила Андріївна,
методистка лабораторії науково-
дослідного та навчально-методичного
забезпечення дисциплін еколого-
природничого спрямування ТОКІШПО,
м. Тернопіль

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «НАВЧАННЯ У РУСЬ» ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ВЧИМОСЯ ЖИТИ РАЗОМ» У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Освітня галузь України перебуває в стані організаційного реформування та переосмислення усталених психолого-педагогічних цінностей у зв'язку з необхідністю докорінної зміни освітньої парадигми. Суспільна і педагогічна значущість викликів сьогодення зумовили пошук ефективних шляхів їх розв'язання.

Особливої уваги сьогодні вимагають проблеми, пов'язані зі станом здоров'я дітей і молоді, все частіше набуваючи стратегічного значення для суспільства і держави. Серед шести основних принципів Концепції «Нова українська школа» у двох чітко окреслено необхідність формування у здобувачів освіти здоров'язберезувальної компетентності, навичок здорового способу життя, забезпечення у закладах освіти умов для фізичного й психоемоційного розвитку школярів, а також створення атмосфери довіри та взаємоповаги, тобто перетворення школи на безпечне і дружнє до дитини місце, де немає насильства і цькування, а основним пріоритетом є збереження здоров'я усіх учасників освітнього процесу [4].

Указом Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» обумовлено необхідність створення такого освітнього середовища, яке сприятиме інтелектуальному, фізичному, соціальному й емоційному розвитку школярів, кращій реалізації їх життєвого потенціалу та позитивному впливу на стан громадського здоров'я, економіки і демографії в цілому [7].

Формування здоров'язбережувальної компетентності дітей та молоді як готовності вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах визначено одним із пріоритетів сучасної освіти відповідно до Указу Президента України від 09.02.2016 р. № 42/2016 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»» [6].

Організація в закладі освіти інноваційної дослідно-експериментальної здоров'язбережувальної діяльності є тим напрямком, що зможе забезпечити єдність дій педагогічної, психологічної та медичної служб щодо підтримки і розвитку природних якостей школяра, збереження і зміцнення його здоров'я, особистісного зростання й індивідуального становлення та сприятиме продуктивній взаємодії закладу освіти й сім'ї.

Саме тому з 2016 року впроваджується в освітній процес дослідно-експериментальна робота за темою «Здоров'язбережувальна технологія «Навчання у русі» в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів», метою якої є створення умов для гармонійного всебічного розвитку й формування позитивного психоемоційного стану здобувачів освіти. Її автор, Олександра Дмитрівна Дубогай, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання та здоров'я факультету фізичного виховання і спорту Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, розробила інноваційну здоров'язбережувальну систему навчання і виховання школярів, що

ґрунтується на гармонійній взаємодії «Сім'я – школа». Зміст та покрокову реалізацію дослідно-експериментальної роботи у закладах освіти авторка розкрила у практико-орієнтованому посібнику «Щоденник розвитку та здоров'я учнів 6–12 років».

Теоретико-методологічну основу експерименту склали: філософські, психологічні, педагогічні положення про людину та її здоров'я як найвищу цінність суспільства; праці В. Сухомлинського, К. Альбуханової-Славської, І. Беха, Б. Гешенського, С. Гончаренка та інших, в яких розкрито гуманістичний, компетентнісний, культурологічний, особистісно-орієнтований підходи до навчання і виховання учнів; дослідження шляхів розвитку умінь і навичок здорового способу життя дітей та підлітків, над якими працювали В. Бобрицька, Т. Бойченко, Т. Воронцова, О. Дубогай, О. Єжова, С. Омельченко, Л. Сущенко; вивчення способів формування культури здоров'я у школярів, викладені у роботах О. Ващенко, В. Горашук, С. Кириленко, С. Свириденко, Н. Соловйової; загальнотеоретичні засади процесу становлення особистості, описані у творах Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського, І. Беха, Н. Бібік, Л. Виготського, О. Леонтьєва, О. Савченко [3].

У Тернопільській області експеримент реалізовується на базі Залужанської загальноосвітньої школи I-III ступенів Залужанської сільської ради Збаразького району, Підлісецької загальноосвітньої школи I-II ступенів Кременецької районної ради, Почаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів Почаївської міської ради Кременецького району та Тернопільського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів-медичний ліцей № 15» Тернопільської міської ради.

Розроблену О. Д. Дубогай здоров'язберезувальну освітньо-виховну систему кожен заклад освіти адаптував до власних особливостей, потреб і пріоритетів, додержуючись чітко окреслених науково-педагогічних принципів: науковості та доступності знань, системності та наскрізності, технологізації, природовідповідності та діалогізації.

Очікуваним результатом ефективного експериментального впровадження в освітній процес здоров'язбережувальної технології «Навчання у русі» на основі гармонійного всебічного розвитку дітей шляхом гуманізації освітнього процесу, активного застосування комплексу відповідних психолого-педагогічних форм та методів роботи і можливостей дослідно-експериментальної діяльності як для молодших школярів, так і для здобувачів базової середньої освіти, стане створення творчого, практично-спрямованого, здоров'язбережувального освітнього середовища під час уроків та в позаурочний час. Це спонукатиме учнів до розвитку процесів мислення, сприйняття, пам'яті, уваги, функціональних і рухових можливостей, сприятиме своєчасному запобіганню розумової втоми, дружній та гуманній взаємодії з довкіллям, збереженню і зміцненню здоров'я всіх учасників освітнього процесу, формуванню особистісної відповідальності та підвищенню якості життя в цілому [3, 5].

Серед виховних напрямів сьогодні найбільшої актуальності набуває ціннісне, національно-патріотичне, громадянське виховання як основоположні, що відповідають нагальним вимогам та викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомих нинішніх і прийдешніх поколінь. У зв'язку з цим реформа шкільної освіти вимагає осучаснення механізмів виховної діяльності, посилення орієнтації на вироблення смисложиттєвих ціннісних світоглядних орієнтирів учнівської молоді [8]. На цьому свого часу наголосила Л. Гриневич: «Нове українське виховання має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях – людської гідності, свободи, усвідомлення власної національної ідентичності та пошанування ідентичності інших. Під час зростання в школі дитина має вчитись усвідомлювати свої права та обов'язки, брати на себе відповідальність, виважено підходити до вирішення власних життєвих і суспільних проблем» [2].

Саме тому чільне місце серед найефективніших засобів формування світоглядних орієнтирів на основі національно-патріотичного виховання

школярів зайняв курс із доведеною ефективністю «Вчимося жити разом» як результат однойменного проєкту організованого Європейським Союзом (ЄС) і Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в рамках ініціативи «Діти миру». Його мета: розвиток життєвих навичок розбудови миру і активного громадянства; формування вмій, що полегшують адаптацію дитини до умов середовища, сприяють відновленню психологічної рівноваги, розвитку якостей просоціальної особистості й адаптації тимчасово переміщених дітей та підлітків у приймаючих громадах. А головне завдання полягає у створенні умов для набуття знань, вмій і навичок, досягнення позитивних змін у ставленнях та намірах, сприятливих для успішної адаптації, психологічної рівноваги, емоційного благополуччя й безпечної поведінки дітей та молоді, а також мотивації дотримуватись такої поведінки впродовж життя. Виконавцями його стали ГО Дитячий фонд «Здоров'я через освіту» у співробітництві з інститутами післядипломної педагогічної освіти та Національний університет «Києво-Могилянська академія» разом із Центрами соціально-психологічної допомоги [1].

Реальна реформа української школи можлива лише у тому разі, коли освіта України, уже володіючи значними багатотисячними надбаннями, безцінними прикладами наполегливості до навчання та боротьби за успішне майбутнє українського народу, зможе стати на шлях змістовного оновлення, формуючи світоглядні орієнтири майбутніх поколінь на основі ціннісного та здоров'язбережувального підходів до організації освітнього процесу. А це неможливо без кропіткої праці багатотисячної плеяди вчителів, які є пульсуючим серцем української освіти та які разом з іншими відповідальними учасниками освітнього процесу реалізують здоров'язбережувальне ціннісно орієнтоване навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вчимося жити разом: посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа) / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, О. Л. Хомич та ін. К.: Алатон, 2016. 376 с.
2. Гриневич Л. Як створити ідеальну систему освіти. *Українська правда*. 2014. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/11/19/7044802/>.
3. Заявка на проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Здоров'язбережувальна технологія «Навчання у русі» в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів» на базі загальноосвітніх навчальних закладів Вінницької, Волинської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької областей та м. Києва» на 2016–2020 роки, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 02.11.2016 р. № 1312 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів Вінницької, Волинської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької областей та міста Києва». URL: http://mykidexpert.com/lowframework/order_navvrusi.pdf.
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Програма дослідно-експериментальної роботи за темою «Здоров'язбережувальна технологія «Навчання у русі» в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів» на базі загальноосвітніх навчальних закладів Вінницької, Волинської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької областей та м. Києва на 2016–2020 роки, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 02.11.2016 р. № 1312 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів Вінницької, Волинської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької областей та міста Києва». URL: <http://mykidexpert.com/lowframework/program.pdf>.
6. Указ Президента України від 09.02.2016 р. № 42/2016 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>.
7. Указ Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>.
8. Хомич О. Л. Тренінговий курс «Вчимося жити разом» у формуванні просоціальної поведінки учнів основної школи. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2017 рік / за ред. І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського. Вип. 6. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 356 с.

УДК 378:796

Мерена Надія Михайлівна,
практичний психолог навчально-методичного центру психологічної служби і соціальної роботи ТОКІППО, м. Тернопіль;
Коротюк Зоряна Михайлівна,
в.о. завідувача навчально-методичного центру психологічної служби і соціальної роботи ТОКІППО, м. Тернопіль

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині в Україні актуальність проблеми психічного здоров'я зумовлена реаліями життя. Сучасні умови життєдіяльності людини пов'язані з особливостями, які ставлять високі вимоги до індивідуально-психологічних властивостей і психічних функцій організму. В умовах трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування самодостатньої, цілісної та внутрішньо гармонійної особистості. Однак на тлі суспільних негараздів, нестабільності повсякденних умов життя та труднощів пристосування до них є складним завданням для особистості.

Несприятливі соціальні, психологічні, економічні чинники спричиняють психічну перенапругу й можуть викликати негативні зрушення в психічному стані людини та формування нервово-психічних розладів. Усе це негативно позначається на психічному здоров'ї людини.

Людське життя є найвищою суспільною цінністю, тому перед суспільством постає ряд актуальних завдань, серед яких найважливішим є вирішення проблем збереження психічного здоров'я та формування до нього ціннісного ставлення.

Проблема здоров'я особистості, як і всі інші глобальні проблеми, виникає внаслідок кризової ситуації, джерела якої лежать усередині, а не поза людською істотою. Зазвичай здоров'я розуміють як відсутність хвороб, порушення нормальної життєдіяльності організму, зумовлених функціями й морфологічними змінами. У трактуванні поняття «здоров'я» сьогодні немає єдиної думки. Офіційно прийнятим вважається визначення ВООЗ, згідно з яким здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хворобливих змін. Найчастіше під погіршенням здоров'я розуміють зниження або порушення функціонування органів і систем

організму, що забезпечують його фізичну працездатність, і зовсім рідко – психофункціональні зміни, психічне неблагополуччя людини.

Поняття психологічного здоров'я ввела у науковий обіг І. В. Дубровіна в 1991 р. Вона розуміє психологічне здоров'я як динамічну сукупність психічних властивостей, що забезпечують гармонію між різними сторонами особистості людини, а також між людиною та суспільством, можливість повноцінного функціонування людини в процесі життєдіяльності [1].

Визначення, запропоноване І. В. Дубровіною, тривалий час входило до базового змісту психічного здоров'я. Сьогодні наука розмежовує сфери психічного і психологічного здоров'я [2]. Психологічні зміни носять зворотний характер, їх своєчасна діагностика і професійна корекція допомагають людині виробити засоби саморегуляції, які дозволять їй впоратися з внутрішніми проблемами самостійно, до того як вони набудуть незворотного характеру.

У різних наукових джерелах психологічне здоров'я визначають як: стан балансу між різними аспектами особистості (Р. Ассаджолі); баланс між потребами індивіда і суспільства, який підтримується постійними зусиллями (С. Фрайберг); процес життя особистості, в якому збалансовані рефлексивні, емоційні, інтелектуальні, поведінкові аспекти (Н. Г. Гаранян, А. Б. Холмогорова); функція підтримання рівноваги між особистістю та середовищем, адекватної регуляції поведінки і діяльності людини, здатності протистояти життєвим труднощам без негативних наслідків для здоров'я (А. В. Петровський, М. Г. Ярошевський, П. Бейкер) [5].

Критеріями психологічного здоров'я, згідно з концепцією А. Елліса, є такі:

1. Інтерес до самого себе: чутлива й емоційно здорова людина ставить свої інтереси трохи вище інтересів інших, певною мірою жертвує собою заради тих, про кого піклується, але не цілком.

2. Суспільний інтерес: якщо людина поводиться аморально, не обстоює інтереси інших і заохочує соціальний відбір, малоімовірно, що вона побудує собі світ, у якому зможе жити затишно та щасливо.

3. Самоврядування (самоконтроль): здатність брати на себе відповідальність за своє життя й водночас прагнення до об'єднання з іншими без вимагання значної підтримки.

4. Висока фрустраційна стійкість: надання права собі та іншим робити помилки без засудження своєї особистості або особистості іншого.

5. Гнучкість: пластичність думки, відкритість до змін; людина не ставить собі та іншим жорстких незмінних правил.

6. Прийняття невизначеності: людина живе у світі ймовірностей та випадковостей, у якому ніколи не буде повної визначеності.

7. Орієнтація на творчі плани: творчі інтереси займають більшу частину існування людини й вимагають від неї участі.

8. «Наукове» мислення: прагнення бути більш об'єктивним, раціональним. Регуляція своїх почуттів і дій за допомогою оцінювання їх наслідків відповідно до ступеня їх впливу на досягнення близьких і віддалених цілей.

9. Прийняття самого себе: відмова від оцінювання своєї внутрішньої цінності за зовнішніми досягненнями або під впливом оцінки інших, прагнення радіти життю, а не лише стверджувати себе.

10. Ризик: емоційно здорова людина схильна ризикувати виправдано й прагне робити те, що вона хоче, навіть коли існує можливість невдачі, вона прагне бути заповзятливою, проте не нерозважливо хороброю.

11. Тривалий гедонізм: людина шукає задоволення як від поточного моменту, так і від можливого майбутнього; вона вважає, що краще думати як про сьогодні, так і про завтра, і не захоплена негайним отриманням задоволення.

12. Нонутопізм: відмова від нереалістичного прагнення до всеохопного щастя, радості, досконалості або до повної відсутності тривоги, депресії, приниження своєї гідності й ворожості.

13. Відповідальність за свої емоційні порушення: схильність брати на себе відповідальності за свої вчинки, а не прагнення з метою захисту звинувачувати інших або соціальні умови [7].

До психологічних критеріїв психічного здоров'я, на думку вчених А. В. Петровського, М. Г. Ярошевського, можуть бути віднесені: відповідність суб'єктивних образів об'єктам дійсності; адаптованість у мікросоціальних відносинах; здатність до саморегуляції, що виявляється у поведінкових проявах; здатність розумного планування життєвих цілей і підтримання активності в їх досягненні [8].

Термін «психологічне здоров'я» стосується особистості в цілому, знаходиться в тісному взаємозв'язку з вищими проявами людського духу і дозволяє виділити власне психологічний аспект проблеми психічного здоров'я, на відміну від медичного, соціологічного, філософського. Психологічне здоров'я робить людину самодостатньою.

На противагу, «психічне здоров'я» стосується окремих психічних процесів і механізмів. Так, до сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад, збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, образів уяви, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру, здібностей. Усі складові й чинники психічного здоров'я зумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

У психологічній науці існують різноманітні трактовки поняття психічного здоров'я.

Так, Б. Д. Петраков і А. Б. Петракова визначають психічне здоров'я як «динамічний процес психічної діяльності, якому властива детермінованість психічних явищ», «гармонійний взаємозв'язок між відображенням обставин дійсності і ставленням індивіда до неї, адекватність реакцій на навколишні соціальні, біологічні, психічні і фізичні умови, завдяки здатності людини контролювати свою поведінку, планувати і здійснювати свій шлях у мікро- і макросередовищі» [9].

В. Я. Семке розглядає психічне здоров'я як «стан динамічної рівноваги індивіда з навколишнім середовищем, коли всі, закладені в його біологічні сутності, здібності проявляються найбільш повно і всі життєво важливі підсистеми функціонують з оптимальною інтенсивністю» [10].

Сучасна наука, яка базується на працях видатних вчених І. Сеченова, І. Павлова, А. Ухтомського, В. Бехтерева та їх учнів, підтвердила єдність соматичного і психічного в людині.

Фізичне здоров'я і психічний стан нерозривні і взаємопов'язані.

Народна мудрість висловила це у прислів'ї: «У здоровому тілі – здоровий дух». При цьому під «здоровим духом» звичайно мають на увазі здатність людини до повноцінної трудової діяльності, творчої активності. Але, правильно відображаючи єдність тіла й духу (психо-), прислів'я не зовсім точно відтворює пріоритет здоров'я тіла.

Відомо багато прикладів, коли саме здоровий дух, сильна психіка підкоряють слабке тіло, забезпечуючи цим його здоров'я. Багато різних вчених довели, що сильна духом людина може долати тілесні недуги. Всі ці факти свідчать про необхідність уважно розглянути роль психіки у забезпеченні здоров'я, щастя і довголіття людини.

Особлива роль у сфері оздоровлення, відновлення та підвищення психофізичних сил особистості відводиться фізичним вправам. Однак основні принципи та умови сприятливого впливу феномена фізичної активності і

фізичних вправ на людину ще недостатньо визначені та базуються в основному на фізіології м'язової діяльності.

У системі оздоровлення населення, відновлення їх тілесних і духовних сил велике значення відводиться таким напрямом реалізації цінностей фізичної культури в соціокультурному просторі, як зняття надмірної нервово-психічної напруги, психічної скутості особистості фізичними вправами; рекреація і реабілітація за допомогою рухової активності. Результати спеціальних досліджень довели, що фізичні вправи впливають на відновлення психічного здоров'я.

Це виявляється у підвищенні психічної активності за рахунок «стягування» застійних психічних напружень; інтенсифікації розвитку психічних процесів (пам'яті, сприймання, відчуття, концентрації уваги та ін.); виробленні релаксаційних, відновних механізмів, зниженні рівня тривожності, підвищенні настрою тощо.

У сфері психічних властивостей здорової особистості відрізняють такі якості, як оптимізм, врівноваженість, моральність, впевненість у собі, відповідальність, незалежність, інтерес до навколишнього світу, спрямованість на справу, демократизм, адаптованість та інші [11].

Особисто ми поділяємо думку вчених, які стверджують, що психічне здоров'я людини значною мірою залежить від здорового способу життя, від дотримання певних правил, що стосуються режиму рухової активності, харчування, нормальних взаємин у побуті, усунення шкідливих звичок тощо. Позитивно налаштовані люди, які мають чіткі цілі в житті і не схильні навантажувати постійно себе сумнівами, невпевненістю, поганими передчуттями та песимізмом, мають хороші перспективи для збереження власного як фізичного, так і психічного здоров'я.

Висвітлення окремих аспектів проблеми психічного здоров'я дозволили сформулювати наступні висновки.

Психічне здоров'я у психологічному контексті розглядають як відносно стійкий стан особистості, який дає можливість людині усвідомлено, враховуючи свої фізичні й психічні можливості, а також навколишні природні та соціальні умови, задовольняти індивідуальні, біологічні та соціальні потреби на основі нормального функціонування психофізичних систем, що забезпечують досягнення емоційного благополуччя.

Психічно здоровою є гармонійна, врівноважена, здатна до самореалізації своїх життєвих потреб особистість. Її здатність до самоуправління пов'язана з такими якостями, як цілеспрямованість, активність, адекватний самоконтроль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Баевский Р. М. Проблемы здоровья и нормы: точка зрения физиолога / Р. М. Баевский. *Клиническая медицина*. 2000. № 4. С. 18–25.
2. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба: вопросы теории и практики / И. В. Дубровина. М.: Педагогика, 1991. 232 с.
3. Коцан І. Я. Психологія здоров'я людини / І. Я. Коцан, Г. В. Ложкін, М. І. Мушкевич; за заг. ред. І. Я. Коцана. Луцьк: Вежа, 2011. 430 с.
4. Никифоров Г. С. Психология здоровья: учеб. для вузов. СПб.: Питер, 2006. 607 с.
5. Петраков Б. Д., Петракова Л. Б. Психическое здоровье народов мира в XX веке. *Медицина и здравоохранение*. Серия: социальная гигиена и организация здравоохранения. М., 1984. 69 с.
6. Психология: словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд. М.: Политиздат. 1990. С. 301.
7. Семке В. Я. Психическое здоровье и общество. *Сибирский вестник психиатрии и наркологии*. 1996. № 1. С. 5–7.
8. Эллис А., Драйден У. Практика рационально-эмоциональной поведенческой терапии. СПб.: Издательство «Речь», 2002. С. 18–20.

УДК 7.071.1(477.84):016

Муц Галина Петрівна,
головний спеціаліст відділу
формування НАФ та діловодства,
м. Тернопіль

**ФОНД ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ОМЕЛЯНА ЯРОСЛАВА
МАКСИМОВИЧА, ЗАСЛУЖЕНОГО ХУДОЖНИКА УКРАЇНИ,
В ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У державному архіві Тернопільської області нове надходження документів особового походження Ярослава Максимовича Омеляна, Заслуженого художника України, переданих самим художником.

Із документів, переданих художником, працівниками відділу формування Національного архівного фонду та діловодства створено новий фонд (фонд Р 3599) та сформовано 15 справ (100 документів) за 1990–2017 роки. Фонд складається із наступних розділів:

- Публікації про фондоутворювача.
- Публікації фондоутворювача.
- Публікації про творчі роботи фондоутворювача.
- Зі збірки документів фондоутворювача.

У фонді в основному відклалися публікації статей, інформацій у засобах масової інформації про життя і творчість Я. М. Омеляна – Заслуженого художника України.

Народився Ярослав Максимович 1 січня 1929 року у с. Мшана Городецького району Львівської області, а охрестили майбутнього художника у храмі, в якому брали шлюб Євген Коновалець, Андрій Мельник. Війна, яка увірвалася в дитинство Ярослава, несла собою тривожні зміни та трагічні події, і викликала багато запитань у хлопця. Роки перебування під «опікою» німців запам'яталися трагічними подіями: постійними облавами, насильним вивезенням молоді до Німеччини на примусові роботи, розстрілами односельців.

Для боротьби з іноземними захоплювачами люди йшли «у ліс», серед них був і його батько Максим, якого у 1949 році заарештовано.

У свій час юний Ярослав послухав поради батька, який хотів, щоб син учився, тому що: «...свідомі, освічені люди у майбутньому будуть потрібні Україні» і у 1950 році він вступив до Львівського інституту прикладного мистецтва. Коли закінчував другий курс, Ярослава та його матір заарештували. Згадуючи минуле, Ярослав Максимович вже тоді: «...уперше відчув, що всі

однакові – поляки, німці, москалі». Далі була в'язниця, товарний вагон, «подорожі» у трюмі баржі по річках Ангарі, Єнісеї, Лені, Вітімї. Опинилися на поселенні в Бодайбінському районі (сучасна – Російська Федерація). На той час, перебуваючи у Львівській в'язниці, Ярослав Максимович робив замальовки в'язнів, але їх у нього відібрали і так закінчилася його художня творчість. На спецпоселенні Ярослав Максимович працював вантажником, столяром, заправником, коноводом, землекопом, водовозом, мотористом катера, і це не повний перелік професій, які він «опанував», адже: «Потрібна були тільки рабська фізична сила...».

Після звільнення і повернення в Україну сім'ї заборонили повертатися у Львівську область і Ярослав Максимович опинився у Тернополі. Тут їх зустрічали зі зневагою, залякуванням, відмовою у реєстрації, і це все довелося пережити.

У роки «Хрущовської відлиги» Ярославу Максимовичу вдалося здобути вищу освіту і він вступив на графічний факультет Львівського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, який закінчив у 1969 році, а у 1972 році прийняли на роботу за фахом у Тернопільський художньо-виробничий комбінат.

Художник не перестає мріяти про малярство, із 1969 року його талант розквітає і він багато працює. Все ним пережите, побачене, вистраждане стало джерелом творчості і ніколи його не залишала надія, що голос, втілений у лініях і фарбах, буде почутий людьми, і народ повернеться до першоджерел: «...мови, традицій, історії, культури, мистецтва».

У 1978 році відбулася перша персональна виставка акварелей у залі Тернопільських художньо-виробничих майстерень, а через рік у картинній галереї Тернопільського краєзнавчого музею відбувся ретроспективний показ рисунків, акварелей, гуаші, пастелі, естампів, олійних композицій.

У 1979 році знову відбулася персональна виставка Ярослава Омеляна, а потім інші та визнання. У 1983 році його прийняли в Спілку художників України.

Все своє життя Ярослав Максимович є патріотом, він вірить, що Україна буде: «...багатою і сильною державою і керуватимуть нею ті, для кого найбільшим ідеалом буде українська Україна», адже не випадково став делегатом I та II з'їздів Народного Руху України у 1989 та 1990 роках.

Творчість художника розкрила виставка 1993 року у галереї Тернопільської організації спілки художників України.

До виставок 1979, 1993 років були видані каталоги.

За період з 1996 по 1999 роки митець досягнув успіхів в акварелі, про що свідчать його прості безпретензійні акварельні композиції, які відзначаються строгим відбором, м'якою тональністю та навіть якоюсь легкокрилістю, і напоєні поезією та непідробною лірикою. Ці акварелі прозорі, елегійні, наповнені неповторним затишком.

За період творчості художник мав більше двадцяти персональних виставок. Ярослав Максимович у 1997 році став переможцем Всеукраїнського конкурсу екслібрисів імені братів Лепких та лауреатом одноіменної премії у 2010 році.

Ярослав Максимович 2002 року номінований на «Людину року» і громадськістю міста Тернополя був визнаний лауреатом.

«Архітектурні пам'ятки Тернопілля». Під такою назвою відкрилася виставка в Бережанському державному історико-архітектурному музеї Ярослава Омеляна у 2005 році, на графічних картинах якого можна було побачити панорами Тернополя, Бережан, Бучача та інших міст, з яких було видно, що автор закоханий у старовинні ратуші, замки, оригінальні будівлі, чарівні куточки природи.

У цьому ж році майстер екслібрису за серію унікальних робіт цього жанру отримав офіційну подяку від президента України Віктора Ющенка.

Мистецтвознавці називають доробок художника у цій галузі «енциклопедією екслібрису».

Ярослав Омелян працює в галузі станкової та прикладної графіки, плаката, акварелі, рисунка.

2008 року Омеляну Ярославу Максимовичу присвоїли звання «Заслужений художник України».

Ярослав Максимович і далі творчо працює і виставляє роботи. Зі своїх творів художник підготував шість персональних виставок, які у виставкових залах, і відвідувачі мають можливість ознайомитися з його графічними, сюжетними, акварельними роботами, рисунками олівцем і фломастерами, оформленням книг.

У літературно-меморіальному музеї Юліуша Словацького у березні 2011 року було відкрито виставку художника, присвячену поетові. На виставці були представлені акварелі: «Родинна садиба Словацьких у Кременці», «Старий Кременець», «Кременецькі краєвиди», «Паморозь», «Кременецький лицей», графікою виконані роботи «Почаївська лавра», «Катедральний собор у Тернополі», «Дерев'яна церква у Кременці», «Дівочі скелі». У виставці значну частину займали лінорити, пов'язані з іменем Ю. Словацького, а це: «Пам'ятник Словацького у Кременецькому костьолі», «Медальйон із зображенням Ю. Словацького», «Саломея та Евзебіуш Словацькі – батьки поета», «Кременецькі хрести » та інші.

На виставці також представлено графічні портрети людей, що були пов'язані із Кременцем: «Портрет М. Рильського», портрет Гуго Колонтая, земляка, який брав участь у створенні першої Польської Конституції та одного із ініціаторів та організаторів відкриття Волинської гімназії у 1805 році.

Художник також представив роботи, виконані фломастером, за час, коли працював у Кракові (Польща): «Краків. Королівський палац», «Краківська катедра, «Вавельська вежа», «Сандомирська вежа».

У лютому цього ж року в виставковому залі Бережанського краєзнавчого музею була відкрита виставка живопису і графіки Я. М. Омеляна «Палітра краси і любові» з нагоди Шевченківських днів, на якій були виставлені картини митця: портрет Кобзаря, «Шевченко в Кременці»; портрети: Йосифа Сліпого, Богдана Лепкого, Соломії Крушельницької, Лесі Українки, Івана Франка, Максима Рильського, Романа Шухевича; «Володимирський собор у Києві», «Предок», «Кременецькі куполи», «Богдан Хмельницький укладає договір», «Побратим Кривоніс», «Крізь терни до світла», «Сонечко кохання», пейзажі Карпат та інші.

І цього ж року у картинній галереї по вулиці Гетьмана Сагайдачного у м. Тернополі відбулась виставка дуже різних за уподобаннями, творчими почерками та світосприйняттям тернопільських художників, а об'єднувало їх державне визнання, тому що вони були або Заслужені діячі мистецтв України, або Заслужені художники України, яких в обласному центрі серед представників малярського і скульптурного цехів всього сім осіб, а серед них – Я. М. Омелян.

У жовтні 2014 року в Українському домі (колишній кінотеатр «Перемога») була відкрита одинадцята персональна виставка Ярослава Максимовича Омеляна як своєрідна енциклопедія різних технік малювання (живопис, акварель, монотипія, ліногравюра, рисунки тушшю, олівцем, пером, фломастером).

У його творчості також основне місце займають глибоко-сміслові жанрові композиції, сповнені страждань рідного народу, серед яких «Пацифікація», триптих «Жорна смерті», «Ввічливість окупанта», «Садітесь», «Подумайте», «Сознайтеся», ліногравюра «Передача», «Ніч, день, життя і смерть» та інші.

Художник дуже любить рисунки олівцем та пером, що, зрештою, є основою малярства і цілий ряд його творів були представлені у легендарному

клубі «Золотий вересень», який наприкінці сімдесятих – початку вісімдесятих років минулого століття був єдиним прихистком для вільних духом людей.

Особливе місце у творчості Ярослава Омеляна займає книжкова графіка. З витонченим естетичним смаком художник оформив майже сімдесят книг українських поетів і письменників.

Художник Ярослав Омелян успішно відтворює подвижників української нації, робить вагомий внесок у висвітлення національно-визвольних змагань українського народу за свою землю та волю, і цій темі присвячує твори «Розстріл Мельничука і Шеремети», «Їх тут 300 як скло, «Передача», «І буде син, і буде мати».

Ярослав Максимович є глибоко релігійною людиною, вихованою на засадах християнської моралі, й упродовж всього життя прагне показати високу духовність українського народу. Він невтомно мандрує рідним краєм і майстерно відтворює святині християнського світу. У творчому доробку художника десятки полотен на цю тему: «Хрещення Руси-України», «Хрестовоздвиженська церква», «Церква Непорочної Діви Марії», «Церква Покрови у Бучачі», «Церква у Жукові», «Улашівський монастир», «Кременцький костюл» та багато інших священних пам'яток нашої історії.

Образ Ярослава Максимовича, художника, громадянина і патріота України був би не повний, якби не сказати про нього як про натхненного співця рідної природи. Його акварелі «Ранок», «Верби над Серетом», «Кутковецька зима», «Село Улашівці», «Вечір над ставом», «Осінь в Карпатах» виділяються м'якими пастельними тонами, дихають непідробною щирістю і ліризмом.

Ярослав Максимович Омелян, відомий нині в Україні митець, шанована людина, яка має добрих щирих друзів, палких прихильників свого таланту, котрі з нетерпінням чекають на нові твори художника.

Цікаві книги про Я. М. Омеляна зберігаються у бібліотечному фонді державного архіву Тернопільської області. Даний фонд є чудовою співпрацею між приватною особою та державною установою і є надія, що наші відомі

особистості будуть йти за прикладом Ярослава Максимовича, і співпраця з державним архівом щодо наповнення їхніми документами буде продовжуватись.

УДК 371.134:[811.161.2+821.161.2]:004

Овдійчук Лілія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри української і
зарубіжної літератури та методик
викладання Університету Григорія
Сковороди у Переяславі, м. Переяслав,
Київська обл.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН В ОСВІТІ

Професійна підготовка майбутніх учителів української мови та літератури у сучасних умовах цивілізаційних викликів потребує якісних змін на рівні змістовому та процесуальному. Насамперед це виявляється в оновленні освітніх програм, навчальних планів, робочих навчальних програм, в успішному впровадженні компетентнісного, студентоцентрованого навчання із застосуванням сучасних технологій в освітній простір.

«Компетентнісно-орієнтована освіта спрямована на те, щоб відповідати особистим, соціальним, професійним та культурним потребам сучасного суспільства. За такого спрямовування відбувається перехід від традиційного підходу, в центрі якого знаходиться викладання, до освіти, орієнтованої на навчання, де центром навчального процесу є студенти» [2, с. 13]. Процес професійної підготовки на засадах компетентнісного підходу майбутніх вчителів української мови та літератури у різних його аспектах досліджували Л. Базиль, М. Вовк, Н. Волошина, Н. Голуб, О. Горошкіна, А. Градовський, Г. Клочек, С. Жила, О. Ісаєва, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, В. Коваль,

О. Куцевол, Н. Побірченко, Н. Остапенко, Н. Романишина, О. Семенов, Т. Симоненко, А. Сейченко, І. Соколова, Б. Степанишин, Г. Токмань, Ф. Штейнбук та ін.

Упровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій та формування фахової компетентності майбутніх учителів української мови та літератури було предметом дослідження Н. Віннікової, О. Караман, С. Карамана, О. Кучерук.

О. Семенов виокремила низку професійних компетенцій майбутнього вчителя української мови і літератури, зокрема, ступінь сформованості системи знань і вмінь, філологічних і педагогічних здібностей, ціннісних орієнтацій, інтегративних показників культури мовлення, стилю спілкування, необхідних для якісного виконання педагогічної діяльності [4, с. 32].

Теоретичні та методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів дослідила В. Коваль. Вчена розробила структуру професійної компетентності майбутніх учителів-філологів, до якої входять компетентності, що поєднують ключові компетенції: предметно-фахова компетентність та діяльнісно-технологічна, а також обґрунтувала методику формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів на основі вдосконалення змісту фахових дисциплін [1].

У цьому дослідженні акцентовано на формуванні професійної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в умовах інноваційних змін в освіті.

Рівень інформації та високий розвиток комп'ютерних технологій у суспільному житті на межі тисячоліть спонукає до активних пошуків адаптації сучасної професійної освіти до інновацій. Автономізація розширює можливості закладів вищої освіти в різних напрямках діяльності: в оновленні освітніх програм, навчальних планів, в упровадженні індивідуальних траєкторій навчання та в інформатизації, комп'ютеризації, цифровізації навчання.

У «Цифровій адженді України – 2020» наголошено на важливості формування «цифрових» навичок, зокрема, на необхідності вимірювання рівня DQ (Digital Quotient), тобто рівня «цифрового» інтелекту [5, с. 19], а також задекларовано один з основних принципів: «Цифровізація України має забезпечувати кожному громадянину рівні можливості доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)» [5, с. 5].

В освітній професійній програмі бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), розробленої робочою групою фахівців Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (й автором цих тез), стейкхолдерів, спеціалістів з інших ВНЗ, визначено загальну компетентність (ЗК-8), якою повинні оволодіти студенти: це навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. У низці програмних результатів навчання (РН-5) виокремлено уміння «працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології» [3].

Для реалізації таких завдань запропоновано «інформаційне та навчально-методичне забезпечення: бібліотечні електронні ресурси, електронні наукові видання, електронні навчальні курси із можливістю дистанційного навчання та самостійної роботи, хмарні сервіси Microsoft» [3].

У 2010 році в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука було впроваджено Програму MOODLE для контролю якості знань: окрім традиційної форми (екзамен), було введено тестування з навчальних предметів для підсумкового оцінювання навчальних досягнень студентів. Згодом дистанційні технології було запроваджено для студентів заочної, а в 2019 – денної форми навчання у зв'язку з пандемією COVID-19. Окрім того, постала необхідність створення цифрового середовища (електронні курси, бібліотеки, репозитарії), встановлення програм MOODLE,

ZOOM, згодом Google Meet; забезпечення освоєння цих програм викладачами і студентами на рівні користувачів, тобто формування інформаційно-комунікаційної компетентності усіх учасників навчального процесу. Адже бакалаври спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), які завтра прийдуть до закладів середньої освіти як вчителі української мови та літератури, повинні бути компетентними щодо застосування ІКТ у навчальному процесі, вільно володіти навичками роботи у різних програмах, створювати власний інноваційний цифровий продукт для учнів.

Авторкою тез розроблено кілька фахових дистанційних курсів: «Фольклор», «Дитяча література», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури» і розміщено на сайті дистанційного навчання МЕНУ. Студенти мають доступ через логін і пароль, оскільки всі зареєстровані у відділі дистанційного навчання. Освоєння дисципліни відбувається на основі розробленого графіка: передбачено опрацювання лекцій, виконання практичних, самостійних, індивідуальних завдань. У цьому контексті важливий зворотний зв'язок: викладач перевіряє роботи, коментує їх, якщо є потреба, там же на своїй сторінці у відповідній графі або ж надсилає на електронну пошту студента роботу з інструктажем для доопрацювання. Важливо, що окремі лекції розроблені у формі мультимедійної презентації з текстом, візуалізацією, відповідними покликаннями на інтернет-сторінки, сайти, які містять необхідний матеріал. Так у процесі дистанційного навчання у студентів формуються відповідні програмні результати з фахових предметів, а також здобувачі вищої освіти мають можливість оволодівати новими ІКТ технологіями і формувати інформаційно-комунікаційну компетентність, «здатність до пошуку інформації, її аналізу й критичного осмислення, здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях, здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології, здатність до самовдосконалення та саморозвитку, здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності» [3, с. 5]. Така збалансованість навчального

процесу, взаємодоповнення знаннєвого і діяльнісного компонентів, використання інновацій у фаховій освіті майбутніх учителів української мови та літератури сприяє їхній успішній підготовці до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваль В. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах: монографія. Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. 455 с.
2. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід. / Укладачі: Антонюк Л. Л., Василькова Н. В. та ін. Київ: КНАУ, 2016. 62 с.
3. Освітня професійна програма 014 Середня освіта (Українська мова та література). 2018. URL: <http://www.megu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/OPP-2016-2018-uml.pdf> (дата звернення: 24.01.2021).
4. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: Мрія-1, 2005. 404 с.
5. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>. Назва з екрана. (дата звернення: 24.01.2021).

УДК 37.013.

Petryk Włodzimierz,
dr nauk humanistycznych,
Prodziekan Wydziału Pedagogiki
Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach
(Polska)

KONCEPCJE WYCHOWANIA DZIECI W TEORIACH I POGLĄDACH WYBITNYCH NAUKOWCÓW I PEDAGOGÓW

***Streszczenie:** Artykuł poświęcony złożonej problematyce wychowania dzieci. Poglądy wybitnych naukowców i pedagogów obrazują ważne zadanie społeczne – wychowanie przyszłego pokolenia.*

***Słowa kluczowe:** wychowanie, rodzina, dzieci, pedagogika.*

Problematyka badawcza

Problematyka wychowania dzieci stanowi przedmiot zainteresowania wielu badaczy oraz naukowców. Jest to złożony proces, polegający przede wszystkim na

rozumieniu i traktowaniu człowieka jako osoby. Wychowanie i wykształcenie młodego pokolenia jest naczelnym zadaniem narodu i państwa oraz stanowi naturalną formę racjonalnego działania narodu [5, s. 9].

Wychowanie i kształcenie człowieka jest permanentne: w pierwszym okresie życia jednostki, do osiągnięcia pełnej dojrzałości, niezbędna jest pomoc ze strony rodziców, szkoły, aby skutecznie przygotować człowieka do dalszego samowychowania i samokształcenia, poprzez uczestnictwo w różnych formach życia społecznego [5, s. 9].

Aktualność badań

Wychowanie dziecka stanowi aktualny problem badaczy i naukowców wielu państw. Proces ten wpisany jest w kulturę danego narodu. Przyszłość społeczeństwa zależy od dobrze wychowanych obywateli, szanujących tradycję i kulturę nie tylko swojego kraju, lecz także kulturę i tradycję innych narodów.

Podczas wspólnych międzynarodowych badań, konferencji naukowych opracowywane są nowe metody i techniki wychowania dzieci w zmieniającym się globalnym świecie. Społeczeństwa stają wobec nowych wyzwań społecznych i nowych zadań w teorii i praktyce wychowania dzieci.

Koncepcje wychowania wybitnych naukowców i pedagogów

Wychowanie dziecka zaczyna się w rodzinie, która jest podstawową grupą społeczną. Stanowi ona pierwszą drogę i najważniejszą: jest drogą powszechną i szczególną, jedyną i niepowtarzalną, jak również niepowtarzalny jest każdy człowiek. Człowiek, zdaniem papieża Jana Pawła II: „(...) rodzinie zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem. A jeśli w tym przyjsciu na świat oraz we wchodzeniu w świat człowiekowi brakuje rodziny, to jest to zawsze wyłom i brak nad wyraz niepokojący i bolesny, który potem ciąży na całym życiu” [6, p. 2].

Papież Jan Paweł II odwołuje się do europejskich korzeni wychowania, stwierdzając: „W kontekście kulturalnym w Europie duży wpływ na rozumienie wychowania wywarła inspiracja chrześcijańska. Wychowanie człowieka jako istoty zdolnej do ustawicznego „stawania się” powinno otwierać się na perspektywę

religijną. Albowiem otwarcie na Boga nie jest czymś alienującym, zniewalającym, lecz to właśnie ono pozwala widzieć „człowieka rzeczywistego”, „otwartego”, a koncepcyjnie ujmować go „dynamicznie”. (...) „Boże wychowanie” to nic innego jak zaproszenie do pójścia za Nim ku pełni życia. (...) Celem więc wychowania jest religijna działalność chrześcijanina, do której zmierza przez całe życie i która staje się celem chrześcijańskiego życia” [9, s. 7].

Janusz Korczak. Pedagogika wychowania znanego pedagoga Jana Korczaka przepełniona jest miłością do dziecka. Jego nastawienie do dzieci bierze się z własnego wychowania, opartego na etosie służby społecznej wobec innych osób, a przede wszystkim: słabych, biednych, wykluczonych. Żył on i działał w bardzo trudnych warunkach społecznych, gdzie panował kryzys oraz bieda. Tego ciężaru doświadczały przede wszystkim dzieci, dlatego poświęcił swoje życie budowaniu warunków sprzyjających rozwojowi dzieci, respektowania godności, praw i obywatelstwa dzieci [3, s. 7].

Janusz Korczak kocha dzieci oraz uczy je kochać miłością mądrą, refleksyjną, skierowaną na poznawanie i rozumienie dziecka: „Miłość jest procesem. Jest dynamiczna, rozwija się, dojrzewa przede wszystkim w pytaniach: ogólnych i szczegółowych, filozoficznych i praktyczno-codziennych, skierowanych zarówno na poszukiwanie istoty dziecka i dzieciństwa, jak i na indywidualne poznanie własnego dziecka i uczenie się roli rodzicielskiej” [3, s. 8].

Spuścizna Janusza Korczaka jest cenna i bogata w różnorodne utwory, przekazujące następnym pokoleniom jego doświadczenie w wychowaniu dzieci. Niezapomniane pozostają również napisane przez niego bajki, w których chciał pokazać inny świat, rządzone przez dzieci. Są to bajki m. in. o królu Maciusiu: „Król Maciuś Pierwszy” i „Król Maciuś na wyspie bezludnej”.

W bajce o królu Maciusiu, główny bohater Maciuś ma trudne zadanie – po śmierci swego ojca-króla podejmuje się ważnego i odpowiedzialnego zadania – odziedziczenia korony i przejęcia odpowiedzialności za swoje królestwo. Jest jeszcze dzieckiem, ale musi szybko przejąć obowiązki, gdyż ze strony sąsiednich królestw

istnieje zagrożenie. Władcy tych państw są przekonani, że dziecko nie będzie w stanie bronić swego królestwa, jak osoba dorosła. Szybkie zwycięstwo nie dochodzi do skutku, gdyż król Maciuś wygrywa wojnę i zaprowadza w swoim królestwie niezbędne reformy. Z czasem uczy się mądrości zarządzania państwem i nawiązuje stosunki dyplomatyczne. Zastanawia się też nad ważną reformą – stworzenia dziecięcego parlamentu oraz nadania dzieciom pełni praw obywatelskich.

W „Królu Maciusiu na wyspie bezludnej” główny bohater zostaje uwięziony. Jednak nie załamuje się, lecz zastanawia się nad swoim postępowaniem: „Największy mój błąd, że byłem dumny. Czy król może kochać cały naród, czy tylko chce, żeby go chwalili; i dlatego jest dobry? Czy można kochać, jeżeli się nie zna? Chciałem, żeby dzieciom było dobrze, ale chciałem, żeby wiedziały, że to wszystko zrobił król Maciuś Reformator” [4, s. 40–41].

Twórczość Janusza Korczaka pozostawia następnym pokoleniom bogatą wiedzę o wychowaniu dzieci, w oparciu o założenie, że: „(...) dziecko chce, aby je traktować poważnie, jest człowiekiem tu i teraz (...). Bo dziecko i dzieciństwo są ważne same w sobie” [3, s. 8].

Antoni Makarenko. W zakresie ogólnych warunków wychowania rodzinnego, pedagog i pisarz Antoni Makarenko twierdził, że: „Wychowanie dzieci stanowi niezmiernie ważną dziedzinę naszego życia. Dzieci to przyszli obywatele naszego kraju i obywatele świata, którzy będą tworzyć historię, to przyszli ojcowie i matki, którzy kiedyś wychowywać będą własne dzieci. Trzeba, aby wyrosły na wzorowych obywateli, na dobrych i rozumnych rodziców” [7, s. 5].

Suchomliński Wasyl. Znany ukraiński pedagog Wasyl Suchomliński przywiązywał dużą wagę do roli czytania literatury: „Literatura piękna ma ogromny wpływ na człowieka, na rozwój kultury duchowej, jeżeli na pierwsze miejsce jest wysunięte zrozumienie kryteriów estetycznych oraz przesłania tego lub innego utworu, głębokie osobiste emocjonalne nastawienie się do niego, bo w literaturze mamy do czynienia z najdelikatniejszymi, najbardziej skomplikowanymi przejawami natury ludzkiej – uczuciami, emocjami, pięknem, indywidualnością” [8, s. 78–79].

Maurice Debesse. Francuski pedagog i psycholog Maurice Debesse uważał, że: „Na każdym etapie rozwoju podstawową misją wychowania jest wytworzenie dziecku sprzyjającego środowiska. (...) wychowanie to rozpoczyna się na kilka miesięcy przed urodzeniem dziecka. Trzeba mu zapewnić sprzyjające warunki życia dzięki właściwemu odżywianiu matki, które uniemożliwi wszelkie niebezpieczeństwo zatrucia płodu; i dzięki życiu spokojnemu, uregulowanemu, bez dużych wysiłków” [1, s. 32].

John Dewey. Amerykański pedagog John Dewey był przekonany, że: „Wszelkie wychowanie jest procesem wzrastania jednostki w społeczną świadomość gatunku. Wzrastanie to rozpoczynające się nieświadomie niemal już od urodzenia kształtuje stopniowo siły jednostki, zapładnia jej świadomość, wytwarza przyzwyczajenia, rozwija wyobrażenia oraz wyzwala uczucia i wzruszenia. Dzięki temu nieświadomemu wychowaniu jednostka staje się z wolna uczestnikiem intelektualnych i moralnych zasobów, zdobytych przez ludzkość w ciągu długiego rozwoju. Staje się spadkobiercą nagromadzonego kapitału cywilizacji. Nawet najbardziej formalne i techniczne wychowanie nigdzie w świecie nie może zatracić tej zasadniczej właściwości wszelkiego procesu wychowawczego. Może go jedynie zorganizować lub zróżnicować w pewnym szczególnym kierunku” [2, s. 9].

Podsumowanie

Poglądy wybranych znanych naukowców i pedagogów w sposób bardzo prosty i zrozumiały dla każdego potencjalnego rodzica nakreślają ramy wychowania. Wymaga ono dobrego przygotowania do pełnienia ważnej roli społecznej – bycia rodzicem. Małżeństwo – zdaniem papieża Jana Pawła II – ponosi odpowiedzialność za dobro wspólne: najpierw małżonków, a później dobro wspólne rodziny: „Tym wspólnym dobrem jest człowiek, jest wartość osoby, która jest miarą godności człowieka. Człowiek nosi z sobą tę właśnie miarę wszędzie, w każdym układzie społecznym czy polityczno-ekonomicznym” [6, p. 12].

LISTA WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Debesse M. *Etapy wychowania*. Wydawnictwo „Żak”. Warszawa 1996.

2. Dewey J. *Moje pedagogiczne credo*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
3. Korczak J. *Jak kochać dziecko*. Dziecko w rodzinie. Rzecznik Praw Dziecka. Warszawa 2012.
4. Korczak J. *Król Maciuś na wyspie bezludnej*. Fundacja Nowoczesna Polska. Lektura on-line: www.wolnelektury.pl.
5. Krapiec M. A. *OP, Rozważania o wychowaniu*. Wydawnictwo Fundacja *Servire Veritati* Instytut Edukacji Narodowej. Lublin 2010. S. 9.
6. *List do Rodzin Ojca Świętego Jana Pawła II*. Rzym 1994.
7. Makarenko A. *Wychowanie w rodzinie*. Państwowy Instytut Wydawniczy. Warszawa 1954.
8. Pobirchenko N. *Wasył Suchomliński: kształtowanie osobowości dziecka za pomocą literatury pięknej*. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy. Nr 20 (3) / 2016.
9. *Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II*. Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego. Warszawa 2000.

УДК 371.123: 37.046

Підгребя Надія Михайлівна,
 директор комунальної установи
 «Центр професійного розвитку
 педагогічних працівників»
 Заліщицької районної ради
 Тернопільської області, м. Заліщики

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ.
 10 ЛАЙФХАКІВ РОБОТИ ЦЕНТРУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
 ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

*Краща людина та, яка більше за все
 намагається удосконалюватись, і
 найщасливіший той, хто всього сильніше
 почуває, що він дійсно самовдосконалюється.*

Сократ

Зміни, що відбуваються довкола, просто вражають: клонування живих істот, друк будь-яких предметів на 3D-принтері та неймовірні можливості у віртуальному світі. За прогнозами науковців, за чверть століття штучний інтелект перевершить людський. У всіх сферах відбудуться трансформації світового масштабу. Вчені довели, що знання й навички, які дають освітні

заклади молодому поколінню сьогодні, через півстоліття становитимуть лише 5% сукупності знань людства.

Сутність змін в українській школі полягає в тому, що є потреба відійти від закладу освіти, де «напихають» теоретичними знаннями, до школи компетентностей, потрібних для життя у XXI столітті. Сучасні учні дуже швидко втрачають інтерес до навчання, якщо воно не відбувається через процес вирішення якихось проблем, колективних проєктів. А це потребує від учителя більших затрат енергії, кращої підготовки до уроку, якіснішого менеджменту в класі.

І в цьому одну з основних ролей відіграє консультант, людина, яка поєднує в собі багато ролей – це **консультант, фасилітатор, менеджер, методист, супервізор, тьютор, експерт, коуч, модератор, ментор**.

Епоха інноваційного суспільного розвитку підвищує вимоги до сучасного педагога, потребує постійного розвитку, фахового зростання та професійного самовдосконалення.

У статті 54 Закону України «Про освіту» прописано, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники **зобов'язані** постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність [1].

Професійне зростання – це набуття педагогами нових компетенцій, які вони будуть використовувати у своїй професійній діяльності в процесі надання якісних освітніх послуг.

Пропоную 10 лайфхаків забезпечення професійного зростання педагогів від Заліщицького центру професійного розвитку педагогічних працівників.

Лайфхак № 1

ЯК СТАТИ ІНІЦІАТИВНИМ

Основними завданнями Центру є сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, забезпечення їхньої психологічної підтримки та консультування їх із широкого кола питань, пов'язаних з освітнім процесом. А якщо педагоги цього не хочуть, якщо деякі з них (звичайно ж, не всі)

перебувають у зоні комфорту і їм не хочеться нічого змінювати у своїй діяльності, що робити тоді консультанту?

Звичайно ж, заохочувати до активної діяльності власним прикладом.

Однією із форм професійного зростання вчителя є участь у різноманітних методичних заходах, конференціях тощо. Перш, ніж запропонувати педагогам громади певний захід, ми самі беремо участь у **різноманітних формах роботи**: «Онлайн-толоці EdCampUkraine: для розуму і серця #4 «Для нових викликів – нові інструменти й компетентності» (вересень 2020 року), XI і XII Міжнародних виставках «Інноватика в сучасній освіті», X і XI Міжнародних виставках освіти за кордоном «WorldEdu» (жовтень 2020 року), II регіональній науково-практичній конференції «Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти», організованій кафедрою менеджменту і методології освіти ТОКІППО, Всеукраїнській науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний супровід професійного розвитку педагогічних працівників у системі неперервної освіти», організованою Запорізьким ОІППО (жовтень 2020 року), IV Всеукраїнській онлайн-конференції «Розвиток медіапсихології та медіаосвіти в Україні»; усі консультанти пройшли **флеш-курс** «Консультавання і супервізія в Центрі професійного розвитку педагогічних працівників», проведеного ДЗВО «Університет менеджменту освіти» тощо.

Багато консультантів Центру, будучи вчителями, брали участь у всеукраїнському конкурсі «Учитель року», тому ми маємо право рекомендувати педагогам брати участь у фахових конкурсах, сертифікації тощо, адже підготовка до конкурсів – це також шлях до самовдосконалення педагога. А це, у свою чергу, призведе до того, що коли до шкіл приходять молоді вчителі, вони будуть тягнутися до тих досвідчених, кращих.

Лайфхак № 2

ЯК МОТИВУВАТИ ПЕДАГОГІВ

Невмотивованість є проблемою загальною як учнів, так і вчителів, і батьків. Однак невмотивованість і неактивність саме вчителів дуже сильно впливає на освітній процес. Школі в нових умовах потрібен передусім вмотивований учитель, який прагне до самовираження та самореалізації.

На жаль, наша установа не може виписувати премії та грошові винагороди активним педагогам, але навіть словесні подяки за роботу та грамоти, переконані, приємні для кожного.

Ми розміщуємо інформацію про досягнення педагогів на вебсайті нашої установи, на сторінці у Фейсбукці, блогах консультантів, подаємо до друку у фахових і періодичних виданнях.

Вважаю, що будь-яка нагорода – це своєрідна мотивація для педагога працювати далі. Адже тоді людина розуміє, що її роботу цінують, і вона потрібна саме тут і зараз. А, за словами психологів, кожен малий успіх призведе до успіху більшого.

Лайфхак № 3

ЯК ЗАСТОСОВУВАТИ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНІКИ ДЛЯ ДОПОМОГИ ВЧИТЕЛЯМ (СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТ)

Напевно, немає людини, яку би не хвилювала проблема стресу, адже всі ми щоденно потерпаємо від неприємних несподіванок, надмірних навантажень, великих і малих душевних потрясінь. Звідки людина бере сили, щоб пережити випробування? І саме вони практично завжди стають плацдармом для самопізнання, самозміцнення, самовдосконалення. А психологічний спокій є обов'язковою умовою результативної професійної діяльності.

Особливу увагу психолог нашого Центру приділяє засобам швидкої психологічної допомоги. З цією метою вона провела *флеш-тренінги* з подолання негативних психологічних наслідків стресових і посттравматичних подій на такі теми: *«Розвиток навичок опанування поведінкою»*, *«Як зберегти психологічне здоров'я дитини під час освітнього процесу з використанням*

технологій дистанційного навчання», «Як заняття спортом впливають на успішність дітей у школі».

Крім цього, психолог бере участь майже в кожному організованому консультантами заході. Уже стали для нас і педагогів громади традиційними **психологічні п'ятихвилинки**.

Працюємо над створенням **релаксаційної кімнати**.

Лайфхак № 4

ЯК ЗДІЙСНИТИ МОНІТОРИНГ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ

Адріан Декурсель писав: «Покликання – це течія, якій корисно вчинити перешкоду в її джерелі для того, щоб побачити, річка це чи тільки струмочок». Вважаю ці слова досить промовистими, адже для того, щоб «допомогти» розвинути найкращі професійні якості педагога, потрібно, за словами медиків, «поставити діагноз», тобто з'ясувати, що ж цікавить педагогів, які труднощі їм зустрічаються на шляху до професійного розвитку тощо.

Що ж ми робимо? *Перейшли до системи постійного вивчення запитів педагогів.* На першому етапі діяльності впроваджуємо SWOD-аналіз діяльнісної співпраці. *Абревіатура цього терміну включає перші букви елементів аналізу і розшифровується як:*

- *Strengths (сильні сторони);*
- *Weaknesses (слабкі сторони);*
- *Opportunities (можливості);*
- *Threats (загрози).*

Найважливіше завдання SWOT-аналізу – допомогти Центру побачити та оцінити всі чинники, що впливають на прийняття рішень, а також визначити можливості розвитку педагогів.

Використовуємо й психолого-педагогічне анкетування та діагностування. Саме воно допомагає консультанту з'ясувати, над якими компетентностями

йому потрібно працювати з тим чи іншим педагогом, яким питанням потрібно приділити увагу, як спланувати професійне зростання педагога протягом навчального року, як планувати свої і його кроки для здобуття кращих показників у педагогічній діяльності.

На основі результатів моніторингу, різних видів анкетування, тестування пропонуємо педагогам об'єднуватися у творчі групи за єдиною проблемою, професійні спільноти педагогів за предметами, брати участь у роботі дослідно-експериментальних спільнот.

Ми провели такі *моніторингові дослідження*: «Інформаційна прозорість і відкритість закладів освіти», «Готовність керівників закладів освіти до нових вимірів оцінювання надання якісних освітніх послуг», «Комунікативні якості педагогічних працівників», «Професійно-педагогічні якості особистості педагогічного працівника», «Цифрові компетентності вчителя в умовах нового формату освітньої діяльності».

Лайфхак № 5

ЯК ПОПУЛЯРИЗУВАТИ КРАЩИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГІВ ГРОМАДИ

Модернізація освіти спрямовує педагога на безперервне професійне самовдосконалення. А популяризація досвіду педагогів – один із дієвих шляхів їхнього професійного зростання. Заохочуємо до цього педагогів.

По-перше, Інтернет-мережа надає педагогам унікальну можливість проявити свій професіоналізм, обмінюватися досвідом не тільки з вітчизняними, а й із зарубіжними колегами. Завдяки новітнім технологіям педагоги мають змогу в будь-який час реалізувати себе та удосконалювати свою педагогічну майстерність.

По-друге, Центр має вебсайт, на якому створено сторінку «Галерея творчих здобутків». На ній ми розміщуємо «родзинки» професійної майстерності педагогів. Кількість переглядів сайту свідчить про його

ефективність. Плануємо створити сторінку дидактичних матеріалів «Зернини досвіду».

По-третє, як результат заходів, проведених консультантами, видання Центром збірників. Оскільки ми створені тільки з 1 вересня цього року, їх у нас ще не багато, проте радіємо, що їх використовують у своїй діяльності педагогічні працівники закладів освіти громади. Серед них: *«Особливості взаємозв'язку гендерних стереотипів та особливостей поведінки у дітей старшого дошкільного віку»*, збірник матеріалів I регіональної науково-практичної конференції *«Особливості діяльності закладів освіти району під час пандемії коронавірусу»*, посібник відповідей на окремі питання для перевірки Законів України *«Про освіту»* і *«Про повну загальну середню освіту»*.

Лайфхак № 6

«ОБЕРЕЖНО»: ДІТИ З ООП, АБО ЯК ПРАЦЮВАТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В. Сухомлинський писав: «Нещасна, знедолена природою... маленька людина не повинна знати про те, що вона – малоздібна, що в неї – слабкий розум. Виховання такої людини повинно бути в сто разів ніжнішим, чуйнішим, обайливішим». Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в освітній простір України є одним із важливих напрямів гуманізації всієї системи освіти, що відповідає пріоритетам державної політики. Педагогічний працівник закладу освіти повинен бути готовим до роботи з дітьми з ООП.

Консультанти нашого Центру впроваджують такі заходи, метою яких є створення взаємозв'язку між ІРЦ та закладами освіти для підвищення якості освітніх послуг, які отримують діти з ООП, та роботи шкільних команд психолого-педагогічного супроводу. *Це й експрес-нарада «Як створити інклюзивний клас», і коворкінг «Психологічний супровід освітньої діяльності дітей з ООП» і багато інших.*

Лайфхак № 7

ЯК ЗДІЙСНЮВАТИ ТЬЮТОРСЬКИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ

Важливою в нашій роботі є й *координація діяльності професійних спільнот педагогічних працівників*.

З оприлюдненням Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників *завдання щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників* стало пріоритетним в діяльності нашого Центру.

Майданчиком, на якому педагоги громади мають можливість обмінюватися враженнями, думками, досвідом застосування педагогічних технологій, запропонованих суб'єктами підвищення кваліфікації, є професійна спільнота педагогічних працівників, у тому числі й віртуальна.

Підвищення кваліфікації може відбуватися двома шляхами: 1) інтелектуальне опанування нових педагогічних технологій; 2) практичне їх опанування.

Із першим видом педагоги знайомі під час прослуховування короткотривалих вебінарів тощо. Таке ж інтелектуальне опанування відбувається і на очних курсах підвищення кваліфікації у процесі прослуховування лекційних занять викладачів інститутів перепідготовки.

Практичне опанування відбувається, коли отримані знання учитель зміг застосувати на практиці і вони дали новий результат. Водночас в інших вчителів нова технологія може не запрацювати. Знайти причину і пораду можливо тільки у спільному обговоренні, яке і надає професійна спільнота.

Саме тому основними в тематиці роботи засідань професійних спільнот залишаються *питання обміну педагогічним досвідом* у вигляді майстер-класів та інших методичних заходів (*таблиця*).

Ось деякі з них: *коворкінг «Управлінська компетентність директора ЗДО: юридичні питання, проблеми харчування та санітарії», педагогічні мініконсилиуми з певних проблем «Як подолати страх перед уроком?», «Перші кроки до майстерності. Які вони?», панорама творчості «Наш бренд*

– *педамайстерність і талант», тренінг «Цифрова репутація педагога» та інші.*

У колишньому Заліщицькому районі, який тепер об'єднався у дві громади, навчання освітніх експертів, організоване Управлінням державної служби якості освіти в Тернопільській області, пройшло троє педагогічних працівників, серед яких два наших консультанти. Це дало можливість взяти участь в інституційному аудиті закладів загальної середньої освіти, практично застосувати знання, здобуті під час навчання, а згодом і провести свої тренінги з керівниками закладів загальної середньої освіти щодо аналізу навчального заняття.

Тож у своїй діяльності використовуємо **активні методи навчання: трансформування перспективного досвіду, аукціони методичних знань, парад порад, дистанційний урок мрії, гейміфікація навчання, дистанційна освіта, кейс-технології, воркшоп, старт-технології, змішане навчання та інші.**

Лайфхак № 8

ЯК ОРГАНІЗОВУВАТИ ЕКСПРЕС-НАВЧАННЯ КЕРІВНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Часто організовуємо **експрес-навчання керівних і педагогічних кадрів.**

Ми живемо в інформаційну еру, коли зміст, обсяг і технології опрацювання інформації змінюються та розширюються в геометричній прогресії. Це саме стосується й професійних знань і вмінь, тому ключовою ознакою нашої системи роботи з педагогічними кадрами є принцип не «Навички про всяк випадок», а принцип «Навички вчасно (за потребою)».

Як засвідчує світова практика, для досягнення ефективності, гнучкості та своєчасності найбільш дієвим є **корпоративне навчання кадрів.** Пріоритетом такого навчання є не отримання великого обсягу «найкращих знань», а набуття актуальних знань, умінь і навичок для підвищення ефективності діяльності будь-якої установи, у нашому випадку – школи.

Метою корпоративного навчання є оперативне формування професійних компетентностей, що передбачає максимальну їх реалізацію в реальній освітній ситуації й виражається у зміні поведінки вчителів, підвищенні якості та продуктивності їх праці.

Найпоширенішими методами корпоративного навчання є баддінг, шедоуінг, менторство, тьюторство, коучинг, секондмент, фідбек та інші.

Лайфхак № 9

ЯК ЗДІЙСНИТИ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ІЗ ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

COVID-19 «розпорядився» так, що українці опинися на карантині. Та чи стало це приводом до припинення навчання? Чи й освіта опинилася на карантині? Звичайно ж, ні. Освітня галузь працювала ще більш активно, бо перед нею постало багато викликів.

Саме ці проблеми спонукали педагогів, консультантів, управлінців освоїти особливості дистанційного навчання, запропонувати здобувачам освіти отримати знання на відстані.

З педагогічними працівниками закладів освіти громади ми провели *засідання за круглим столом «Виклики в освіті в період пандемії: організація дистанційного навчання», науково-практичну конференцію, за результатами якої було видано збірник матеріалів, проведено навчання з професійними спільнотами «Онлайн-сервіси для дистанційного навчання».*

Лайфхак № 10

ЯК ОРГАНІЗУВАТИ ОСВІТНІЙ КОНСАЛТИНГ (ОСВІТНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ)

Основною метою нашого Центру стала консультативна підтримка педагогічних працівників з питань планування та визначення траєкторії їхнього професійного розвитку, а також особливостей організації освітнього процесу в закладах за різними формами здобуття освіти, у тому числі з використанням

технологій дистанційного, змішаного навчання тощо. Свою діяльність ми спрямували на педагога, якому потрібна допомога.

Пріоритетною в роботі консультанта стала експертно-консультативна діяльність, створення умов для саморозвитку та самореалізації особистості, потреба в навчанні протягом життя. Акценти спрямовуємо на відмову від «кнопкової свідомості». Завжди легко, коли хтось тобі говорить, що робити, як діяти, де знайти, тому метою консультативної діяльності є не дати готовий матеріал, а забезпечити інструменти, підходи, ресурси для професійного зростання. Проте потрібно пам'ятати, що мозок людини дуже агресивно реагує на будь-які зміни, саме тому він «вмикає» захисний механізм, коли щось змінюється. Чим м'якше будуть впроваджуватися зміни, тим менше буде стресу для мозку і більше шансів не зірватися та досягти результатів [5]. Наш Центр допомагає педагогу не загубитися у вирію змін інформаційного суспільства.

Консультації здійснюємо не тільки в приміщенні Центру. Воно може бути і «виїзне», тобто в приміщенні закладу освіти. Зрозуміло, що побудувати об'єктивну траєкторію професійного розвитку педагога можливо, якщо консультант ЦПР ПП може спостерігати за його роботою безпосередньо.

Консультанти провели такі **онлайн-консультації:** *«Готуємося до інституційного аудиту», «Супервізія як стратегія покращення якості викладання: психологічний аспект», «Сертифікація педагогічних працівників – крок до професійної досконалості», «Тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної діяльності педагога», «Щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників району» та інші.*

Але як у лікаря немає універсального засобу від усіх хвороб, у вчителя одного-єдиного методу для всіх учнів, так і в мудрого керівника чи консультанта не може бути однієї-єдиної технології чи підходу до всіх учителів. Наше бачення – в умовах реформування галузі освіти побудувати її конкурентоздатну успішну територіальну систему.

Професійний розвиток педагогів, звичайно ж, підвищить якість освіти. А це призведе до кінцевого результату – конкурентоздатного випускника школи, який легко вступить до омріяного закладу вищої чи професійної освіти, а згодом стане висококваліфікованим працівником і будівничим нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про освіту»: відомості Верховної Ради України. 2017. С. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту»: відомості Верховної Ради України. 2020. С. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Старченко К. Науково-методична робота з учителями / К. Старченко, Г. Литвиненко. *Директор школи*. 2007. № 11. С. 57–61.
4. Положення «Про центри професійного розвитку педагогів». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-polozhennya-pro-centr-profesijnogo-rozvitku-pedagogiv>
5. Ізотова Г. Методичні рекомендації до нового 2020–2021 навчального року» для працівників методичних служб об'єднаних територіальних громад, районів (міст). URL: <https://drive.google.com/file/d/1zEBu5IUwpH7rW9SX14kT-8ufa49y5Mf6/view>.

УДК 94 (477)

Пришляк Ірина Михайлівна,
методист відділу методики навчальних предметів та професійного розвитку педагогів ТОКІППО, м. Тернопіль

КОУЧИНГ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Школа українська буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель. Він – успішний вчитель та фахівець – вирішить дуже багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. До дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає. У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча,

фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини [3, с. 16].

Пріоритетним напрямом реформування сучасної освіти є оновлення педагогічного процесу, внесення новоутворень у традиційну систему за допомогою сучасних інноваційних технологій, пошук оптимальних шляхів, що дадуть змогу виховати відповідальну, комунікативно активну особистість. Саме тому коучинг став предметом зацікавленості західних та українських освітян як інтерактивна освітня технологія. Ця технологія ґрунтується на побудові взаємодії педагога та учня, де вчитель зобов'язаний знаходити, освоювати і адаптувати нові знання. У свою чергу, школярі повинні брати активну участь у педагогічному процесі, інакше у них не сформується навички самоосвіти, яка в майбутньому надасть їм стійкої особистісної конкурентної переваги. Коучинг створює умови для розвитку і формування особистості, здатної до реалізації власних потенційних можливостей, самостійного прийняття відповідальних рішень у різних життєвих ситуаціях.

Феномен коучингу – складний і багатогранний, має свою історію та застосовується в різних сферах суспільного життя. Етимологію слова «коуч» пов'язують із угорським містечком Коч, яке у XV ст. стало відомим завдяки виготовленню возів, екіпажів та карет, найкраща з них отримала назву «карета з Коч». Відтак семантика слова «коуч» розширилася, але при цьому передусім позначали те, що «допомагає швидко рухатися до мети».

Ідейним фундатором коучингу став педагог-теоретик Гарвардського університету Т. Голві (Gallwey), який у книзі «Внутрішня гра в теніс» (1974) і ще кількох бестселерах виклав його наріжні ідеї. Стрижневим стало поняття «внутрішній» для відображення стану гравця, який за підтримки наставника повинен знайти свій шлях для реалізації власних здібностей і досягнення результату. Революційність ідеї Т. Голві полягала в тому, що для розкриття потенціалу людини і підвищення її ефективності «коуч» (тренер) має «не вчити, а допомагати вчитися».

У 80–90-х рр. ХХ ст. коучинг з царини спорту «перекочував» у сфери бізнесу, менеджменту, управління й освіти.

Українські вчені Т. Борова (2012 р.), О. Проценко (2013 р.), С. Романова (2010 р.), О. Рудницьких (2014 р.) аналізують коучинг насамперед у професійній освіті та в управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Міжнародна Федерація Коучингу (ICF) дає таке визначення поняттю «коучинг»: «Це – система реалізації спільного соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників процесу неперервного професійного розвитку з метою отримання максимально можливого результату; безперервне співробітництво, яке допомагає клієнтам досягати реальних результатів в особистому та професійному житті. Завдяки коучингу клієнти поглиблюють свої знання, підвищують коефіцієнт корисної дії, а також покращують якість життя».

За своєю сутністю коучинг – це процес підвищення ефективності особистості, побудований на принципах партнерства, який стимулює мислення і творчість особистості, надихає її на максимальне розкриття власного особистісного потенціалу. У Новій українській школі принцип партнерства між усіма учасниками є надважливим і передбачає «подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності вчителя та учнів, учителя та батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів» [4, с. 16].

Принципами партнерства у Новій українській школі є: «повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)». Ці ж принципи

покладено в основу педагогічного коучингу – порівняно нового напрямку педагогічної діяльності, який неабияк збагачує навчальний процес та підвищує його ефективність [3].

За твердженням С. Романової, коучинг – це творче партнерство, що дає змогу реалізувати особистісний і професійний потенціал людини. Коучинг у контексті підготовки вчителя і його діяльності – технологія, яка вимагає таких відносин учителя з учнями, коли завданням педагога стає організація процесу самостійного пошуку учнями оптимальних рішень та відповідей на питання, що їх цікавлять [7, с. 83].

Методологія коучингу полягає в тому, що людина від природи безмежно талановита та володіє значним потенціалом, який не реалізується нею повною мірою. Відповідно концептуальна ідея педагогічного коучингу: кожна особистість неповторна, відзначається особистими потребами, цілями, інтересами, мотивами, задоволення яких передбачає індивідуальні способи, форми, підходи до підвищення професійного та особистісного рівнів, за яких не можна застосовувати примус чи насилля, якими б цілями вони не пояснювалися. Головне у педагогічній взаємодії коуча і учня – благополуччя учня і педагога-коуча. Таким чином, мета педагогічного коучингу – допомогти учням зрозуміти власні здібності, навчитися їх використовувати з максимальною для себе користю та перспективою. Педагогічний коучинг дає змогу значною мірою розкрити потенціал особистості, виявити її досі не розкриті й нереалізовані ресурси через навчальну й виховну діяльність [5, с. 63].

Діяльність сучасного педагога відповідно до Концепції Нової української школи повинна бути спрямована на виявлення ініціативи та побудову навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності; на створення таких педагогічних умов, за яких учні стають активними, здатними до самоосвіти, володіють ключовими компетентностями,

які забезпечують здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [5, с. 63].

Зворотний зв'язок (за К. Колетт) є чи не найголовнішим у педагогічному коучингу, адже довіра учнів до коуча та уважність тренера до їх потреб створюють умови, за яких учні не бояться робити помилки, відкрито їх обговорювати як із коучем, так і з ровесниками, що, зі свого боку, сприяє швидкому засвоєнню необхідної інформації [6, с. 331].

Оскільки коучинг означає «наставляти, надихати, тренувати», то завдання учителя-коуча – допомогти дитині розвиватися і бути готовою до змін. Педагогічний коучинг має на меті, окрім розкриття внутрішнього потенціалу особистості учня, подальший розвиток його особистості через зацікавлення у навчанні й відповідальне ставлення до нього.

В основу педагогічного коучингу покладено саме вдосконалення і максимальну актуалізацію якостей учня. Стимулюючи останніх до усвідомлення власних цілей, ресурсів і обмежень, вчитель-коуч допомагає з'ясувати напрям розвитку особистості. Зважаючи на це, О. Рудницьких визначає алгоритм коучингу як:

- ✓ партнерство,
- ✓ розкриття потенціалу,
- ✓ результат [8, с. 174], а С. Романова алгоритмом педагогічного коучингу – твердження: «Хочу! – Можу! – Вірю! – Роблю! – Маю результат!» [7, с. 85].

Таким чином, коуч (і в цьому його головна відмінність від учителя) не дає готових порад та рекомендацій, а допомагає віднайти власні способи розв'язання актуальних проблем; формує компетенції безпосередньо у процесі діяльності, допомагає людині розвиватися, творити та досягти мети. При цьому учень сам приймає рішення і несе відповідальність за результат. Технологія педагогічного коучингу дає змогу зрозуміти, чому учень не зміг виконати завдання, сприяє плануванню подальших дій.

Ефективним педагогічний коучинг буде за умов:

- ✓ наявності професійно-особистісної рефлексії педагога й особистісної рефлексії учнів;
- ✓ створення стимулюючого середовища, спрямованого на розвиток творчої активності учнів;
- ✓ побудови партнерських відносин між викладачем і учнем;
- ✓ володіння педагогом емоційними компетенціями.

Досвід діяльності вчителя-коуча, коли в центрі уваги – особистість учня і процес навчання, сприяє тому, аби директивна практика наставництва поступово була замінена педагогічним коучингом, який вимагає від педагога щирого зацікавлення учнями, прийняття їх такими, якими вони є, емоційної компетентності, емпатії як здатності співпереживати, неупередженості, активного і глибинного слухання, професійних знань, технологій і досвіду.

Таким чином, неодмінною умовою ефективного партнерства є взаємоповага і довіра, а важливими вміннями педагога-коуча – вміння слухати, ставити запитання та забезпечувати зворотний зв'язок. При цьому значна увага приділяється професійній бесіді, колегіальному обміну думками, а також емпатії учасників.

Зважаючи на це, в педагогічному коучингу найбільш доцільними й ефективними є активні й інтерактивні методи:

- ✓ дискусія, інтерв'ю, проєктування;
- ✓ організація рефлексивної діяльності;
- ✓ методи створення сприятливої психологічної атмосфери;
- ✓ методи діагностування особистісних якостей, самостійна творча робота;
- ✓ короткострокові тренінги, рольові ігри, методика візуалізації й моделювання, моделі й технології самоактуалізації тощо.

Найбільш затребуваними в педагогічному коучингу є моделі самоактуалізації – **SCORE, GROW, SMART**, самокоучинг.

Модель **SCORE** – одна з найбільш ефективних під час збору інформації, адже спрямована на розуміння причинно-наслідкових зв'язків та розв'язання проблемних ситуацій. Ця модель необхідна у ситуації, коли педагог-коуч розуміє, що учень не має конкретних цілей, а стикається лише з труднощами й перепонами. *Завдяки цій моделі можна прокласти маршрут від проблеми до мети.* Аббревіатура «**SCORE**» розшифровується таким чином: *symptoms* – симптоми, *causes* – причини, *outcomes* – результати, *resources* – ресурси, *effects* – ефекти. При цьому симптоми – це стан, відчуття людини у даний момент, наприклад, боязнь виступати перед оточуючими, стан депресії та апатії. Причини – це досвід минулого, що призвів до означеного стану. Зазвичай, ці причини приховані й для їх виявлення потрібно достатньо часу, наприклад, якщо в дитячі роки людина у зв'язку з певними обставинами отримала психологічну травму, то в дорослому житті подібні ситуації можуть підсвідомо викликати у неї страх. Так, якщо в дитинстві, виступаючи перед публікою, дитина була висміяна, то в майбутньому, будучи вже дорослою, вона знову почуватиметься незатишно в подібній ситуації. Результат – це той стан, який ми прагнемо досягти замість реального стану (симптомів). Таким чином, якщо в людини був страх виступати перед публікою, результатом у цьому випадку буде звільнення від цього страху завдяки впевненості в собі. Ресурси – це ті елементи особистісного досвіду людини, які можна застосувати для того, аби із наявного стану перейти в бажаний. Ефекти – це тривалі відчуття досягнутого результату як для самої людини, так і для оточуючих.

Мета означеної вище моделі – навчити людину швидко віднаходити й використовувати необхідну інформацію; звертати увагу педагога на важливі факти; швидко знаходити ефективний шлях діяльності, витрачаючи при цьому менше часу; швидше досягати мети. Розуміння й використання моделі **SCORE** також допомагає коучу краще зрозуміти людину, бачити причини й наслідки її дій, а як наслідок – коригувати її «слабкі» місця [5, с. 65].

Чотириступенева модель **GROW** (від англ. – зростання), розроблена Дж. Уїтмором, – досить популярна й ефективна у педагогічному коучингу й передбачає постановку доречних у даній ситуації запитань у певній послідовності. Назві моделі відповідають перші літери слів, що означають етапи проведення навчальної дискусії або стадії на шляху до вирішення проблеми:

перший етап «goal» (від англ. – мета) – визначення цілей і завдань вирішення окресленої проблеми;

другий етап «reality» (від англ. – реальність, наявна ситуація) – окреслення стану проблеми, визначення ресурсів, знань, необхідних для її вирішення;

третій етап «option» (від англ. – варіанти дій) – пошук можливих шляхів вирішення проблеми, вибір найоптимальніших із них;

четвертий етап «will» (від англ. – воля) або «whattodo» (від англ. – дії) – застосування обраних стратегій, перевірка їх у дії [8].

Представлена вище модель може застосовуватися педагогом-коучем з метою складання й коригування програми курсу (syllabus) для конкретної групи учнів, співвідносячи зміст навчання й висунуті вимоги з їх індивідуальними потребами, особливостями й завданнями.

Таким чином, вчитель є коучем і для самого себе, що накладає додаткову відповідальність, оскільки правильне й успішне використання означеної моделі при плануванні курсу навчання в певній освітній галузі, конкретного модуля або навіть уроку дасть змогу педагогові продемонструвати свою професійну ефективність.

Модель **GROW** також може бути використана у роботі з окремим учнем або із групою в цілому. При цьому педагог-коуч спочатку допомагає школярам конкретизувати їхнє бачення цілей навчання та усвідомити важливість досягнення цих цілей (Goal), а згодом, завдяки правильно поставленим запитанням, – разом з учнями проаналізувати ситуацію та фактори, що

сприяють або перешкоджають реалізації цілей (Reality), допомогти дітям скласти перелік можливих варіантів реалізації цілей (Options), окреслити конкретний поетапний план дій для досягнення поставлених цілей, визначивши тимчасові рамки і методики контролю (Will).

Таким чином, використання моделі коучингу **GROW** у школі є важливим елементом ефективного навчання, сприяє підвищенню мотивації учнів та їх включенню в освітній процес у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа».

Однією з класичних моделей постановки завдань у коучингу загалом і педагогічному зокрема є модель **SMART** (від англ. – розумний) – модель формулювання й досягнення конкретних цілей, важливих на даний час (specific – конкретна; measurable – така, яку можна виміряти; accomplishable – така, якої можна досягти; relevant – значуща; timebound – та, що має термін реалізації) для визначення ефективності цілей того, хто підлягає коучинговим процесам. Модель SMART спрямована на формування вміння ставити чіткі, конкретні, обмежені в часі цілі, досягнення яких матиме суттєвий вплив на особисте або професійне життя людини; означений вплив вимірюється певними конкретними категоріями та узгоджується із життєвими планами учня [2, с. 101].

Дотримання всіх критеріїв моделі SMART дає змогу принципово змінити формулювання цілей діяльності вчителя, учня й наповнити їх не лише об'єктивним змістом, а й новою енергетикою. Формулюючи мету за допомогою моделі SMART, педагог-коуч визначає індикатори, які об'єктивно доводять досягнення мети. Чим конкретнішою є думка, тим вона точніше формулюється і є зрозумілішою для виконання. Зрозумілість дій – основна умова їх коректного виконання.

Модель **самокоучингу** (селф-коучинг – self-coaching) – це технологія розкриття власного потенціалу та усунення внутрішніх бар'єрів за допомогою ефективних питань і виробленої стратегії педагогічних дій; засіб для

визначення мети і завдань, формування бажання (мотивації) рухатися до поставленої мети. Самокоучинг гарантує усвідомлення, самостійність, відповідальність. Це – модель самостійної роботи з власними думками, почуттями, внутрішніми установками з метою вирішення найрізноманітніших завдань.

Головним інструментом у роботі із собою є ефективні коучингові запитання, тобто такі, завдяки яким можна краще зрозуміти себе, ситуацію, що склалася, а також можливі варіанти дій, поведінки в цілому.

В основу самокоучингу покладено здоровий глузд. Наприклад, якщо з'являється проблема або виникає певне запитання, ми починаємо роздумувати над ним, намагаємося знайти оптимальний варіант виходу із ситуації, що склалася. Така модель в сучасних умовах стане в нагоді не лише педагогам, а й учням, адже самокоучинг – це потужний набір навичок, інструментів і методів для роботи над собою, своїми завданнями та цілями, своїм майбутнім. Основна мета при цьому – людина повинна не лише навчитися самостійно вирішувати різноманітні завдання, а й спробувати віднайти в собі потенціал для такої діяльності [5, с. 65].

Самокоучинг допомагає долати сумніви, надихає, дає особистості упевненість та віру в себе. Завдяки самокоучингу не лише педагог-коуч, а й учень зможе розкрити свій потенціал.

Технології педагогічного коучингу спрямовані на інтенсифікацію навчального процесу, ефективного вирішення поставлених завдань у межах освітньої програми. Саме коучинг-технології дають змогу перетворити звичайне навчання на цікавий, творчий процес, спроможний не лише задовольнити будь-які потреби сучасних учнів, а й повною мірою розкрити творчий потенціал кожної особистості, яка бере участь в освітньому процесі [5, с. 66].

Упровадження технологій педагогічного коучингу сприятиме забезпеченню ефективності всіх видів навчальної діяльності, визначених

Концепцією Нової української школи, а саме: групової роботи, рольових ігор, експерименту, спостереження, проєктів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борова Т. А. Коучинг в управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників ВНЗ. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2012. № 46. С. 61–64.
2. Горук Н. М. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 11. С. 99–104.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Оксана Петренко. Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації концепції «Нова українська школа». *Нова педагогічна думка*. 2018. № 1 (93). С. 62–66.
6. Проценко О. С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 330–334.
7. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту. Сер. Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83–86.
8. Рудницьких О. В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. *Вісник Дніпропетровського ун-ту імені Альфреда Нобеля*. 2014. № 2 (8).

УДК 378.147:81'243

Сергуніна Тетяна Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
методист відділу організаційно-
методичної та інформаційно-видавничої
діяльності ТОКІППО, м. Тернопіль

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** У статті розглядаються основні моделі змішаного навчання, які можна використовувати у практиці викладання зарубіжної літератури у ЗЗСО. Дається коротка характеристика цих моделей і рекомендації щодо впровадження змішаного навчання в освітній процес.*

***Ключові слова:** змішане навчання, дистанційне навчання, онлайн навчання, офлайн навчання, моделі змішаного навчання, перевернуте навчання.*

*Ми позбавляємо дітей майбутнього,
якщо продовжуємо вчити сьогодні так,
як вчили цього вчора.*

Дж. Дьюї

Постановка проблеми. ХХІ століття принесло в життя людства багато нових проблем і труднощів. Зокрема, великі зміни відбулись у системі освіти. Це пов'язано зі стрімким переходом країн від постіндустріального до інформаційного етапу розвитку. Інформаційні технології заповнили світ, і перед освітянами стоїть завдання підготувати учнів до життя у цифровому суспільстві. Для цього вчителі широко використовують нові технології навчання, що допоможе майбутнім випускникам ЗЗСО вільно орієнтуватись на ринку праці. Особливої актуальності це питання набуло у зв'язку з *всесвітньою пандемією COVID-19, коли заклади освіти були змушені перейти на дистанційну та змішану форми навчання.*

Метою статті є дослідити моделі змішаного навчання, що існують у світі і які можна використовувати на уроках зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу. Вимогою часу стало вміння здобувачів освіти не тільки шукати і самостійно опрацьовувати потрібну інформацію, але й використовувати отримані знання на практиці. Питання відірваності знань учнів від практичного життя стояло ще перед середньою освітою ХХ ст.

Зарубіжний та вітчизняний досвід впровадження нових технологій навчання показав, що застосування нових форм та методів приводить до активізації самостійної роботи школярів. Для учнів немає проблем у користуванні цифровими технологіями, бо вони мають вільний доступ до Інтернету, спілкуються у соціальних мережах тощо.

Кожний шкільний предмет здатний суттєво вплинути на менталітет людини, яка формує себе як особистість. Не виключенням є і **зарубіжна література**, вивчення якої сприяє розвитку критичного мислення, мовлення та збагаченню фонових знань здобувачів освіти. Тому сьогодні **завданням** вчителя зарубіжної літератури, на наш погляд, є вдосконалення методів та прийомів навчання з використанням комп'ютерних технологій, дистанційного

та змішаного навчання для забезпечення гармонійного розвитку учнів в умовах **цифрового суспільства**.

У зв'язку з розвитком e-learning визначився новий напрям – змішане навчання (ЗН) (blended learning) [4]. **Електронне навчання** (англ. *E-learning*, скорочення від англ. *Electronic Learning*) – система навчання, за допомогою інформаційних, електронних технологій [1].

Змішане навчання відносять до *нових технологій навчання*. **Змішане навчання (Blended learning)** – це «освітня технологія, що поєднує навчання з участю вчителя (обличчям до обличчя) з онлайн-навчанням, що припускає елементи самостійного контролю учнем шляху, часу, місця і темпу навчання, а також інтеграцію досвіду навчання з учителем і онлайн» [2].

За словами Коханової О. О., змішане навчання – це «методика формальної освіти, згідно з якою учень/учениця засвоює одну частину матеріалу онлайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає у шкільному класі [3]. Водночас, усі активності впродовж вивчення того чи іншого предмету логічно пов'язані між собою і, як результат, учень отримує цілісний навчальний досвід. Тобто завдяки цій гібридній методиці відбувається поєднання **онлайн навчання, традиційного та самостійного навчання** [2].

Визначення змішаного навчання складається з трьох частин:

1. *Частково – онлайн навчання*. Навчання в режимі онлайн означає перехід від навчання «віч-на-віч» до онлайн-навчання, що передбачає використання навчальних матеріалів, розміщених в мережі Інтернет. Здобувач освіти сам контролює час, коли навчатися, місце, спосіб та темп.

2. *Частково – контрольоване навчання в навчальному закладі*. Учень фізично відвідує навчальний заклад для очних занять з учителями. Змішане навчання означає, що учні мають принаймні частину навчального плану виконати не вдома, а у навчальному закладі згідно розкладу.

3. *Комплексний навчальний досвід.* Онлайнові та особисті компоненти поєднуються, щоб забезпечити комплексний курс. Змішане навчання передбачає фактичне «поєднання» будь-яких форматів і способів у процесі навчання. «Змішане навчання» – це не про технології, а про те, як здизанувати свій клас (і наповнення уроку, і фізичний простір) так, щоб урахувати потреби **кожного** учня (темп навчання, складність і обсяг матеріалів, формат взаємодії, тощо) [2].

Карантинне сьогодні у всьому світі дало поштовх до розвитку методики змішаного навчання у загальноосвітній школі. Якщо раніше вчителі застосовували деякі інноваційні елементи під час проведення уроків зарубіжної літератури, то тепер постало питання переходу на дистанційне та змішане навчання дітей під час карантину.

Технологія змішаного навчання включає в себе багато інтерактивних методів, форм і прийомів, використання ІКТ, навчальних ресурсів, електронних підручників та вчить учнів працювати з новітніми розробками. Це все сприяє розвитку критичного мислення в учнів, виробленню необхідних навичок, які відповідають сучасним потребам ринку праці, формуванню потреби і спроможності навчатися впродовж життя через зміст навчального предмету.

У «Рекомендаціях МОН щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти» йдеться про те, що застосування онлайн-технологій робить навчання технологічнішим. Технології можуть як покращити, так і погіршити його ефективність. Отже, потрібно ґрунтовно опрацювати всі теоретичні та методичні засади викладання. Для якісного змішаного навчання в конкретній дисципліні необхідно обрати, які види активностей матимуть найкращий ефект онлайн (синхронно чи асинхронно), а які – за безпосереднього контакту, в якому обсязі та в якій послідовності [6].

Дистанційні (або онлайн) технології є основою для взаємодії суб'єктів освітнього процесу як у змішаному навчанні, так і в дистанційному. В дистанційному навчанні опосередкована взаємодія суб'єктів засобами онлайн-

технологій є визначальною. Такий вид навчання визначено Законом України «Про освіту» як окрему форму здобуття освіти – дистанційну. Змішане навчання є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч із онлайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію між учнями та вчителями в класі [6].

Основою ефективного застосування змішаного навчання є технологічна готовність учителів, учнів і закладу освіти, а також ґрунтовна методична підготовка кожної дисципліни, вибір оптимальної моделі навчального процесу, проектування сценарію навчання як послідовності дій та досвіду, що його здобувач отримає впродовж курсу, деталізована підготовка й організація не лише класних занять, а насамперед самостійної роботи учнів [6].

Змішане навчання можна здійснювати за наступними моделями:

Стейкер і Хорн виділяють 4 моделі змішаного навчання: ротаційну, гнучку, самостійного змішування і поглиблену віртуальну [5].

Ротаційна модель (англ. *Station Rotation Model*) (Модель обертання) – поділ класу на групи так, що з однією групою вчитель вивчає певну тему, в той час як інша група самостійно працює за комп'ютерами, а ще одна група – взаємодіє в команді і разом вирішує поставлені завдання. Всі групи роблять

взаємопов'язану роботу, відштовхуючись від особистих потреб/рівнів кожного учня.

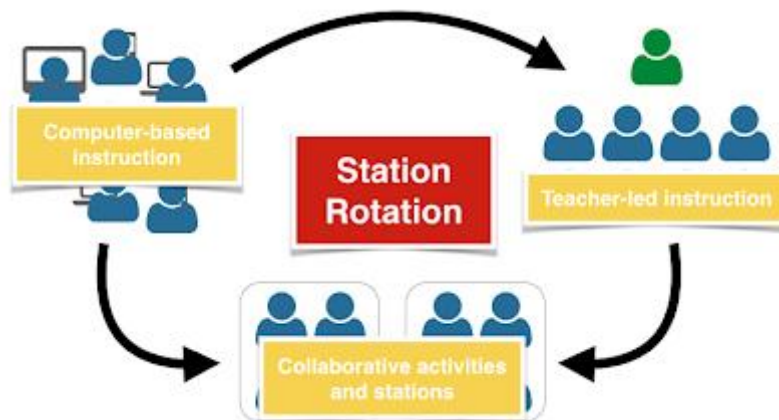
Особливості цієї моделі: □ діти переміщуються по класі за певний проміжок часу між різними навчальними «станціями»; □ хоча б одна міні-група (до прикладу, якщо в класі 25 учнів, то 1 міні-група складається із 6–7 учнів) повинна виконувати завдання онлайн, інші – працювати над проєктом, використовувати папір чи олівці, або інші інструменти для ефективної роботи; учні повинні пройти усі «станції» під час уроку.

У цій моделі учні чергують онлайн- та офлайн-частини за певним графіком чи вказівками вчителя. Ці частини можуть охоплювати: роботу у невеликих групах чи цілим класом, групові проєкти, індивідуальну роботу з вчителем та письмові завдання.

Ротаційна модель містить чотири підвиди:

а) Ротація за станціями

1. Ротація станцій (зміна робочих зон)

Ця модель чудово працює як у молодших, так і у середніх класах.

Педагог об'єднує учнів у три команди за зонами навчальної діяльності: перша – робота з учителем; друга – проєктна робота у групах; третя – онлайн-навчання. У такій моделі учні працюють у класі і за визначеним графіком проходять окремі станції. Тобто чергують різні види діяльності: групову роботу, роботу над проєктом і роботу з вчителем. Частина завдань вони

обов'язково виконують онлайн. Станції можуть охоплювати як індивідуальну роботу чи роботу у групах, так і роботу цілим класом.

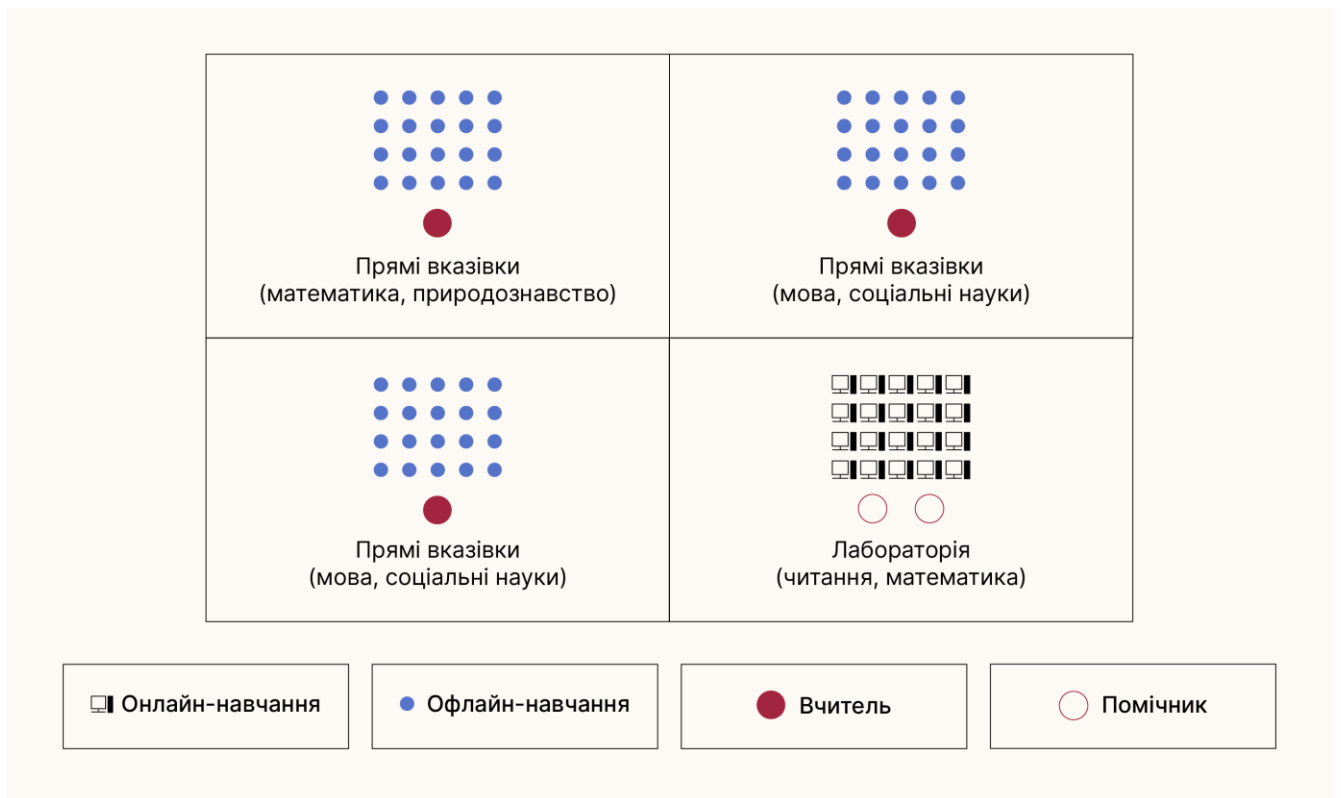
Відмінна риса цієї моделі – усі учні повинні пройти всі станції. Поділ учнів на групи та індивідуальне інструктування вчителем – дуже гнучкі. Тому групи можуть змінюватися протягом навчального року залежно від потреб школярів [5].

Протягом уроку учні переміщуються між станціями (зонами) так, щоби побувати на кожній із них. Наприклад, перша група під керівництвом учителя опрацьовує теоретичний матеріал, друга – у форматі дискусії виконує завдання проєкту, третя – працює на освітніх онлайн-ресурсах. Іноді додається четверта станція – індивідуальна самостійна робота [5].

Якщо для створення трьох навчальних зон не вистачає простору, педагог створює *дві станції*: робота з учителем та онлайн-навчання. Перша група (5–6 дітей) працює з вчителем над новою темою заняття, наприклад, вивчають творчість В. Шекспіра; друга група займається пошуком критичних статей про п'єсу В. Шекспіра «Гамлет» на електронних носіях і готує спільний проєкт: «Гамлет і наше сьогодні». Третя група проходить комп'ютерне тестування. Ці три групи курсують по класу по станціям, змінюючи види діяльності та поповнюючи свої знання.

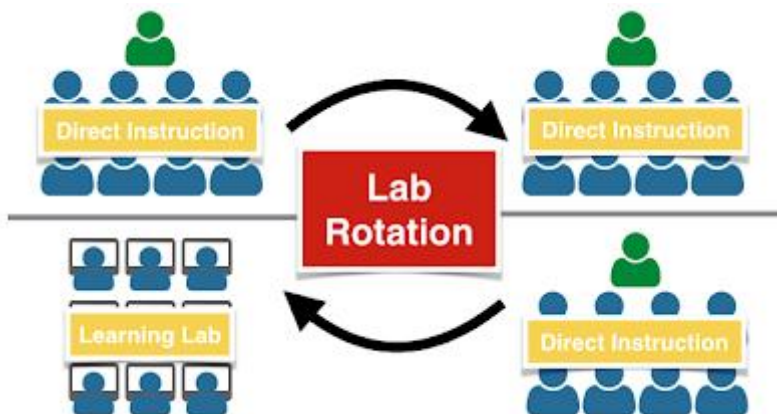
За даними Інституту Крістенсена «ротація за станціями» – найбільш популярна модель серед шкіл США. Її перевага – можливість мінімізувати витрати на обладнання. Адже з електронними пристроями по черзі працюють частини учнів, а не весь клас.

Модель «ротація за станціями» у KIPP LA

За досвідом школи, робота у маленьких групах із вчителем дає поглиблене розуміння предмету. А робота онлайн після цього дозволяє закріпити нову інформацію та повторити призабуті уроки.

б) Ротація за лабораторіями

Модель підходить учням будь-якого віку та класу.

Частина занять проходить у звичайних класах, а на одному з уроків діти переходять у комп'ютерний клас (лабораторію), де індивідуально працюють в онлайн-форматі для поглиблення чи закріплення отриманих знань. Зазвичай,

вчитель організовує ротацію лабораторій на кожному четвертому-п'ятому занятті з теми.

Перевага цієї моделі – можливість для вчителя надавати інструкції усьому класу водночас. Якщо певна група учнів має труднощі, вчитель може відразу працювати із ними **окремо**. Тому ця модель найбільш подібна до традиційної моделі навчання, за якої вчитель працює з усім класом водночас.

Така модель допомагає побачити, хто і як із учнів засвоїв новий матеріал завдяки швидкому **фідбеку**. Якщо результати тестування показують, що комусь це не вдалося, він працює із цими учнями особисто [5].

Наприклад, урок змішаного навчання у 7 класі можна провести за такою схемою:

Тема уроку: **Йоганн Вольфганг фон ГЕТЕ (1749–1832)**

«Вільшаний король»

Зона онлайн

Прочитати визначення поняття *балади* в підручнику та знайти визначення цього поняття в Інтернеті. Значення незрозумілих висловлювань виявити у словникових статтях із різних джерел в Інтернеті.

Дослідження історії створення балади Й. Гете *«Вільшаний король»*.

Самостійне читання балади Йоганна Вольфганга фон Гете (1749–1832) *«Вільшаний король»*.

Зона роботи зі вчителем

Обговорення основних рис балади як літературного жанру.

Складання схеми, у якій відображені тема, ідея, сюжет та композиція твору.

Зона роботи у групах

Доповнити схему прикладами, користуючись матеріалом підручника та текстом балади. Виписати засоби художньої виразності, які використовує Гете в баладі. Зробити висновок про індивідуальні художні особливості балади Й. Гете *«Вільшаний король»*.

Оцініть роботу своєї групи та інших груп за критеріями оцінювання, що представлені на слайдах та на столах учнів.

Рефлексія:

Було цікаво...

Було важко...

Тепер я можу...

Мені вдалося...

Мене здивувало...

в) Перевернутий клас

За такої моделі учні за визначеним графіком змінюють онлайн-частину вдома на офлайн-частину в класі. Тобто вдома вони засвоюють теоретичний матеріал та переглядають лекції. А в класі працюють з учителем чи у групах над практичними завданнями та проєктами.

Перевага такої системи у тому, що навчальний заклад не повинен додатково закуповувати обладнання, адже учні користуються ним вдома. Крім того, вчитель може самостійно робити навчальні відео для своїх учнів залежно від їхнього рівня та потреб [5].

г) Індивідуальна ротація

У такій моделі учні працюють у класі і проходять окремі станції за індивідуально визначеним графіком. Відмінність цієї моделі від «ротації за станціями» у тому, що не всі учні обов'язково проходять усі станції.

Перевага моделі – врахування особливостей роботи кожного учня. Якщо комусь простіше працювати онлайн, а хтось отримує кращі результати завдяки груповим завданням – така модель враховує ці особливості [5].

2) Гнучка модель (Модель «Flex» (англ. *Flex Model*))

Це модель, за якої особисте інструктування учні отримують переважно через Інтернет. В учнів гнучкий графік, який змінюється відповідно до їхніх потреб у конкретній темі та курсі. Кількість і роль вчителів у такому виді роботи може варіюватися: від великої кількості групової роботи та обговорень з

учнями до переважно індивідуальної роботи учнів онлайн і консультування за потреби.

Реалізація гнучкої моделі в конкретній школі залежить від її фізичного простору. Зазвичай є центральний великий клас, в якому учні мають індивідуальні місця роботи – міні-офіси. У кожного учня є комп'ютер (або планшет), за допомогою якого він вчиться онлайн. По периметру центрального простору – безліч дискусійних кімнат для роботи в малих групах, для брестормінга, а також наукові лабораторії. Крім того, є зона соціалізації, в якій діти розміщуються на диванах, пуфиках і т. п. і продовжують вчитися.

Головне, щоб школярі могли вільно переміщатися і групуватися з урахуванням своїх потреб. Таким чином, у гнучкій моделі **основна ідея** полягає в тому, що учні, на відміну від моделей ротації, не обмежують кількість часу на той чи інший вид навчальної діяльності. Замість цього у кожного учня є гнучкий графік роботи, змінюваний залежно від необхідності [5].

3) Модель самостійного змішування (з англ. «self-blend»)

У цій системі учні можуть вивчати певний курс цілковито онлайн і прослуховувати його вдома чи у школі, щоб закріпити основний курс. За таких умов вчитель також працює з учнями онлайн. Ця модель відрізняється від онлайн-навчання тим, що онлайн вивчають тільки один предмет. Натомість інші предмети учні проходять у школі.

Така модель може компенсувати відсутність поглиблених курсів у школі чи дисциплін вільного вибору. Учні прослуховують додаткові курси онлайн, тому навчальний заклад може скоротити витрати на них. Оскільки модель «самостійного змішування» потребує високого рівня самодисципліни, подібно до «гнучкої моделі», вона **більш поширена** у старшій школі [5].

4) Поглиблена віртуальна модель

У цій моделі учні самостійно розподіляють курси на онлайн- та офлайн-частину. Онлайн-частину можна прослуховувати як у навчальному закладі, так і поза ним. Багато онлайн-курсів трансформувалися у таку модель, щоб надати

учням досвід особистого спілкування. Вона відрізняється від моделі «самостійного змішування» тим, що охоплює всі курси, а не є вибірковою. А від «перевернутого класу» – тим, що учні не щодня відвідують школу [5].

Лабораторна ротація (англ. Lab Rotation) (Лабораторія обертання)

У школі XYZ учні мають 65-хвилинні перерви. Одну перерву вони проводять у навчальній лабораторії, вивчаючи онлайн концепт/основи теми, а іншу перерву – навчаються разом з вчителем і глибше вивчають тему, застосовують вивчене на практиці. Ця модель дуже схожа на ротаційну у класі, але її відмінність у тому, що діти рухаються не лише у класі від станції до станції, а переходять у онлайн-лабораторію, де працюють над виконанням завдання. Різні форми моделі ротації лабораторій містять одну основну ідею. Кілька занять проходять в звичайних класах (фронтальна робота вчителя зі школярами), а після занять в традиційному класі школярі переходять в комп'ютерний клас (лабораторію), де індивідуально працюють на комп'ютерах або планшетах, поглиблюючи або закріплюючи знання. Основна відмінність від оригінальної моделі в тому, що учні працюють з комп'ютером тільки раз в тиждень [5]

Обертання робочих зон – курс або урок, в якому учні переміщуються через фіксовані відрізки часу між різними місцями навчання, де принаймні одне – це дистанційне навчання. Інші місця можуть включати роботу в малих групах або класі, групові проекти, індивідуальні заняття та завдання [5].

Індивідуальна ротація – це модель змішаного навчання, коли кожен учень має індивідуальний графік і не обов'язково відвідує кожну доступну станцію. Графік складається автоматично (якщо у школі є програмне забезпечення) або вчителем.

Моделі, що реалізують персоналізований підхід:

✓ **Модель «Автономна група»** використовується в тому випадку, коли учні в класі сильно різняться за своїми психологічними особливостями, рівнем мотивації, сформованості ІКТ-компетентності та регулятивних універсальних

навчальних дій. У цьому випадку клас ділиться на групи, в одній з яких основне навчання ведеться в режимі онлайн, а особиста взаємодія з учителем використовується для консультування, групового або індивідуального. У іншій групі основне навчання ведеться в традиційній формі, а електронне навчання використовується для підтримки та відпрацювання навичок.

✓ Модель **«Особистий вибір»** підходить для учнів старших класів. У рамках цієї групи відповідальність за результати покладається на учня, тому що процес будується переважно з використанням електронного освітнього ресурсу. Завдання школи в цьому випадку зводяться до надання тимчасових (передбачені в розкладі години для online курсу) і просторових (приміщення з комп'ютером і виходом в Інтернет) ресурсів, а також надання психологічної та при необхідності педагогічної підтримки. За певних умов (компоновка в розкладі предметів, що припускають відвідування школи) учень може освоювати online курси поза школою [5].

Є ще одна популярна модель – **«перевернутий клас»** (англ. *Flipped Classroom*). Авторами технології «Перевернуте навчання» вважаються вчителі хімії *Аарон Самс* і *Джонатан Бергманн* (США). У 2007 році вони стали записувати відеоролики зі своїми лекціями і пропонувати їх своїм учням для домашнього опрацювання. У своїй книзі «Перевернене навчання або як достукатися до кожного учня на уроці» вони розповіли про особливості цієї технології і її можливості.

Діти вивчають теорію вдома, самостійно керуючи своїм часом і темпом вивчення теми, а у класі – дискутують і глибше засвоюють матеріал. Вчитель лише *фасилітує* цей процес і допомагає вирішити **спірні** питання [5].

Проте не існує **універсальної моделі змішаного навчання**. Важливими є базові підходи до реалізації будь-якої моделі змішаного навчання, а специфіка кожної дисципліни та індивідуальні педагогічні підходи вчителя створюють передумови до формування власних ефективних моделей. Тобто відповідь – ні, **універсальної моделі немає**.

Обрати модель зручну для вчителя – це створити чернетку структури курсу. Змішане навчання ефективно завдяки цілковитій пристосованості до конкретних умов, матеріалу і навіть потреб конкретного класу [5].

Для запровадження ефективної моделі змішаного навчання необхідно підходити до планування всього процесу вивчення дисципліни як до сукупності взаємопов'язаних видів навчальної діяльності учнів. Для цього потрібно мати: чітко сформульовані очікувані результати навчання з дисципліни та розуміння, як вони співвідносяться із цілями освітньої програми; розуміння, як ми на різних етапах можемо оцінити прогрес досягнення очікуваних результатів навчання; план тем і видів діяльності на рік, де кожен елемент має безпосередній зв'язок з очікуваними результатами навчання. Тут працює принцип «спочатку зміст, потім технології».

Для проєктування чи адаптації курсу, МОН пропонує використовувати підхід **зворотного дизайну**. Цей підхід пропонує структурувати навчання учнів, орієнтуючись на оцінювання, яке спеціально розроблене так, щоб продемонструвати, що здобувачі досягли цілей курсу.

Висновок. Отже, змішане навчання дає змогу вчителю відійти від настанови «я у групі – головний(-а)», а також допоможе: надати учням більше свободи й можливостей управляти власним процесом навчання; збільшити частку групової роботи й завдань, що передбачають самостійне вивчення з урахуванням певних потреб учнів; урізноманітнити завдання та проводити ігри; визначити хто з учнів і які теми опановує краще, та давати їм змогу навчатися один в одного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%...>
2. Змішане навчання – ключ до змін. URL: <http://www.gidromet.edu.kh.ua/Files/downloads/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD.pdf>.
3. Коханова О. О. Педагогічна ідея. URL: <https://mon.gov.ua/ua/konkursi-dlya-pedagogiv/konkurs-uchitel-roku/uchitel-roku-2020/uchasniki-2020/istoriya-2020/kohanova-olena-oleksandrivna>.

4. Лозовицький Дмитро. Про суть технології змішаного навчання. URL: <http://aphd.ua/pro-sut-tekhnoholi-zmishanoho--navchannia/>.

5. Моделі змішаного навчання: особливості, поради, успішні приклади. URL: <http://academia.vinnica.ua/index.php/news/998-modeli-zmishanogo-navchannya-osoblivosti-poradi-uspishni-prikladi>.

6. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>.

УДК 37.032

Сесик Оксана Олегівна,
методист центру виховної роботи, захисту
прав дитини та громадянської освіти
ТОКІППО, м. Тернопіль

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗКРИТТЯ Й САМОЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА

Реформаційні процеси нинішньої освіти обумовлюють необхідність осмислити місце і роль у ній учителя, його особистісних характеристик та якостей у контексті утвердження постіндустріального вектора суспільного поступу, глобалізації та розгортання інформаційної революції.

Питання довершеності особистості педагога – його професіоналізму, світоглядної культури, духовного й морального обличчя – одне з найактуальніших у педагогіці й філософії освіти не лише нашої держави, а й, загалом, світу. І це зрозуміло.

Адже саме від вчителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і в позаурочний час.

У низці новітніх державних документів наголошується на необхідності формування особистості педагога відповідно до потреб сучасної практики, динамічних змін, що відбуваються в країні і світі. Зрозуміло, цей процес потребує теоретичного забезпечення.

Це викликано певними причинами.

По-перше, сучасна епоха вимагає від учня засвоєння не стільки знань як таких, скільки оволодіння технологіями їх набуття і функціонування. Вона потребує здорового «знанневого прагматизму», що дозволяє випускникові відразу увійти в життя повноправним його суб'єктом. Такий прагматизм має виховати вчитель, який, у свою чергу, для здійснення цієї місії повинен сформувати в собі відповідні якості.

По-друге, нові вимоги до особистості педагога диктуються процесами, об'єднаними таким фундаментальним поняттям, як глобалізація. Їх суть – в універсалізації вимог, підвищенні якості освітніх послуг, прозорості функціонування знання й методик моніторингу його освоєння на рівні навчально-виховного процесу тощо.

Нині педагогові мають бути притаманні такі риси, як толерантність, демократизм, розуміння учня і повага до нього, полікультурність і відкритість у спілкуванні.

Як же сформувати такі риси? Якими методиками, педагогічними прийомами скористатися для цього? Обґрунтованої відповіді на ці питання сучасна філософія освіти, на жаль, ще не дає.

По-третьє, суттєві трансформації відбуваються в особистісному «обличчі» вчителя як реакція на вимоги інформаційної революції. Як відомо, вона несе з собою новітні комунікаційні комп'ютерні педагогічні технології, котрі змінюють місце і роль педагога в освітньому процесі. Він перестає бути єдиним або основним джерелом знань. У цій якості утверджується комп'ютер [5].

То ж яку роль і значення має відігравати вчитель і якими якостями має володіти, щоби відповідати вимогам інформаційної революції?

Безперечно, вирішальним фактором довершеності його особистості є рівень володіння ним педагогічною технологією. Слід зауважити, що особистий технологічний потенціал педагога містить кілька компонентів.

Інтелектуальний компонент полягає в поінформованості у питаннях освітніх технологій як традиційних, так й інноваційних, розумінні їх концептуального ядра.

Дієво-практичний компонент – це володіння набором дидактичних методів, прийомів та організаційних форм, що складають основу професійної майстерності; надбання власної педагогічної техніки, що виробилася в індивідуальній професійній діяльності і стала змістовою характеристикою особистого досвіду; навчально-методичний супровід викладання предмету, підготовлений власноруч або нагромаджений в процесі роботи.

Емоційно-особистісний компонент визначається пристосуванням своїх професійних можливостей до учнівського контингенту, врахуванням індивідуальних запитів учнів, особистим досвідом спілкування з ними; характерними рисами вдачі (темперамент, інтуїція, акторські та організаторські здібності), що підсилюють дієвий вияв професійних умінь.

На думку Ш. Амонашвілі, бути справжнім майстром педагогічної справи означає мати вихідну педагогічну позицію своєї діяльності; володіти методикою, технологією реалізації вихідної позиції в педагогічному процесі; постійно шукати шляхів повного, вдалого, глибинного, точного, а деколи й витонченого вирішення проблем навчання і виховання, організації життя дітей, проблем роботи з батьками та громадськістю [2].

Учитель сьогодні повинен бути професіоналом, здатним до багатоваріативності педагогічної дії, прогнозування можливих результатів; володіти прийомами аналізу і самоконтролю; вміти педагогічно осмислити нові соціально-економічні умови виховання, реалії ринкових взаємовідносин; оцінити нові тенденції з позицій педагогічної діяльності, аби не дати ні політиці, ні ринку вивищитися над педагогікою.

Без сумніву, учитель повинен розширювати коло своїх інтересів, цікавитись подіями поза школою, відвідувати виставки, концерти, знайомитися з новинками літератури тощо. Важливо, щоб він відчував себе творчою

особистістю, а не інструментом реалізації інструкцій, вказівок, програм та планів.

Відповідь на вимоги часу якраз і визначає основні напрямки формування та розвитку особистісних характеристик сучасного педагога. Серед них варто виокремити:

- а) поглиблення і розширення наукового світогляду вчителя;
- б) підвищення його загальної культури – політичної, моральної, естетичної;
- в) постійне оновлення наукових знань, раціональної складової особистості;
- г) кристалізацію вольових якостей;
- д) підвищення педагогічної майстерності;
- е) поглиблення органічного зв'язку вчителя з життям, соціальною практикою;
- ж) утвердження активної життєвої позиції.

Отже, на часі – формування вчителя-європейця, людини, котра відкрита світові, з повагою ставиться до культури різних народів і спрямована на діалог з іншими культурами; мобільної у своєму розвитку й праці, тобто здатної сприймати нове, системно мислити, розуміти взаємозв'язки і взаємозалежності в суспільному розвитку; професіонала своєї справи, якому притаманні особистісна відповідальність за безперервний професійний розвиток, наукова обґрунтованість і творчий характер практичної діяльності, неперервна і системна освіта й професійна підготовка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акімова О. В. Розвиток самодостатньої особистості, її соціалізація. *Наша школа*. 2006. № 2–3.
2. Амонашвілі Ш. О. Істина школи / пер. з російської. Подільський культурно-просвітницький Центр ім. Реріха, 2007. 74 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. К.: Либідь, 2008. 348 с.
4. Варій М. Й. Загальна психологія: підр. для студ. ВНЗ. Вид. 3-тє. К.: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.

5. Дзюбко Л. В. Діагностика навчальної мотивації: збірник методик / Людмила Дзюбко, Людмила Гриценюк. К.: Шк. світ, 2011. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
6. Концептуальный обзор понятия «педагогическая технология» / В. И. Боголюбов. Пятигорск: ПГЛУ, 2000. 13 с.
7. Прогнозування та планування роботи класного керівника: метод. посіб. / авт.-упоряд.: Сорока Г. І. Організація виховної роботи: планування, аналіз, методичне забезпечення. Х.: Основа, 2005.

УДК 378.311

Соболяк Любов Євгенівна,
методист, в. о. завідувача відділу
менеджменту, координації та комунікації
методичних служб ТОКІШПО,
м. Тернопіль

СТВОРЕННЯ ПРОСТОРУ НАВЧАННЯ УПРОДОВЖ ЖИТТЯ

*Учителі мають мати чітке розуміння власних сильних сторін і сфер професійної діяльності, що потребують покращення; мають моделювати важливість інвестування свого часу в професійний розвиток.
Австрійський професійний стандарт для вчителя*

В умовах освітніх змін сучасне суспільство потребує нової якості освіти, що можливо досягти лише шляхом реформ. На новий якісний рівень за таких умов має вийти професіоналізм педагога. У компонентній формулі Нової української школи провідне місце відводиться педагогу нової формації, що перебуває в авангарді суспільних перетворень: умотивованому, компетентному, кваліфікованому, який має академічну свободу й розвивається професійно впродовж життя.

«Вік живи – вік учись того, як слід жити» – запевняв Луцій Сенека [2]. І педагогічне життя – не виключення. Скільки навчаємо – стільки вчимося мистецтву навчати! Щоби підвищення кваліфікації не здавалося нескінченим монотонним обов'язком, слід продумати послідовність його кроків. Після цього шлях до мети стане набагато приємнішим та простішим! В першу чергу слід вивчити Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення

кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» і одночасно Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений Постановою КМУ 21 серпня 2019 року № 800. Також варто проаналізувати Лист МОН № 1/9-141 від 04.03.2020 року «Щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти».

Основними напрямками підвищення кваліфікації є:

- розвиток професійних компетентностей;
- формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»;
- психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки;
- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості інклюзивного навчання;
- забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі;
- мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність;
- розвиток управлінської компетентності тощо.

Все не так складно, як може здатися на перший погляд, особливо, якщо підійти до справи виважено та спокійно.

На допомогу педагогічним працівникам у вирішенні питання підвищення кваліфікації приходять Центри професійного розвитку педагогічних працівників. Законодавчою базою щодо створення та діяльності Центрів професійного розвитку педагогічних працівників є:

- Закон України «Про освіту» (Стаття 18. Освіта дорослих).

- Закон України «Про повну загальну середню освіту (Стаття 52.п. 3). Ресурсне (інформаційне, науково-методичне, матеріально-технічне) забезпечення. *З метою забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників, здійснення їх науково-методичної підтримки у системі загальної середньої освіти функціонують центри професійного розвитку педагогічних працівників.*

- Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 672 «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників». Цією ж Постановою затверджено Положення про Центри професійного розвитку педагогічних працівників.

У Листі МОН України № 1/9-466 від 21 серпня 2020 року «Про центри професійного розвитку педагогічних працівників» роз'яснено питання:

- щодо засновників Центрів, правових підстав для їх створення та відбору працівників до них на конкурсних засадах;
- щодо проведення заходів, необхідних для реорганізації районних (міських) науково-методичних центрів;
- щодо припинення діяльності структурних підрозділів;
- щодо припинення діяльності юридичних осіб;
- щодо управління та забезпечення діяльності Центрів.

Центри орієнтовані на консультування, зокрема, за такими напрямками:

- Планування та визначення траєкторії професійного розвитку.
- Проведення супервізії.
- Розроблення документів закладу освіти.
- Впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та інклюзивного підходів у навчанні.
- Застосування нових освітніх технологій.
- Організація освітнього процесу за різними формами, зокрема з використанням технологій дистанційного навчання.

Сприяння професійному розвитку педагогів здійснюватиметься, зокрема, через координацію професійних спільнот, поширення інформації щодо професійного розвитку, формування баз даних програм підвищення кваліфікації та джерел, необхідних для професійного розвитку. Окрім того, на Центр буде покладена робота з психологічної підтримки педагогів. Консультанти Центру – це і фасилітатори, і менеджери, тьютори, експерти, супервізори, модератори в одній особі.

У Тернопільській області вже створено 17 Центрів професійного розвитку педагогічних працівників: Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Саранчуківської сільської ради (Саранчуківська ОТГ), Комунальна установа Бучацької районної ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» (Бучацький район), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Гусятинської районної ради (Гусятинська ОТГ), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Заліщицької районної ради (Заліщицька ОТГ), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Зборівської міської ради (Зборівська ОТГ), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Кременецької районної ради (Кременецький район), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Кременецької міської ради (Кременецька міська ОТГ), Комунальна установа «Лановецький районний Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Лановецької районної ради (Лановецький район), Комунальна установа «Лановецький міський Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Лановецької міської ради (Лановецька ОТГ), Комунальна установа Монастирської районної ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» (Монастирська ОТГ), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Підволочиської селищної ради (Підволочиська ОТГ), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Підгаєцької

районної ради (Підгаєцька ОТГ), Комунальний заклад Тернопільської районної ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» (Тернопільський район), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чортківської районної ради (Чортківський район), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чортківської міської ради (Чортківська міська ОТГ), Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Шумської міської ради (Шумська ОТГ), Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу (Тернопільська міська ОТГ).

Наші Центри, як установи, роблять перші кроки: виготовляються установчі документи, розробляється Стратегія розвитку закладу, проводиться робота щодо створення офіційних сайтів, формується база даних підвищення кваліфікації педагогів, банк даних учасників фахових спільнот. Центри не будуть виконувати такі завдання, як: моніторинг навчальних досягнень учнів, навчальної літератури, участь у проведенні олімпіад серед учнів; здійснювати атестацію педагогічних працівників; проводити учнівські та фахові конкурси і змагання.

Головне завдання новоствореної організації – педагогічний супровід та консультаційна підтримка вчителів під час освітнього процесу. Що нове додається в роботу, чого не було при методичних кабінетах? Наприклад, на ЦПРППі покладається розробка внутрішніх документів закладу освіти, освітніх та навчальних програм, в тому числі дистанційного навчання.

Тобто, якщо, приміром, освітні заклади вимушені через карантинні обмеження перейти на дистанційне навчання, новий Центр професійного розвитку буде розробляти для освітян стратегію роботи, схему підтримки тощо.

Працівники ЦПРППі також займатимуться питаннями підвищення кваліфікації педагогів, підшукуватимуть та пропонуватимуть ресурси для їх розвитку: нові цікаві напрацювання та новації, курси та семінари, які можна пройти вчителям для отримання нових знань та методик викладання,

особистого й професійного розвитку, консультування педагогічних працівників щодо планування індивідуальної траєкторії їхнього професійного розвитку, при цьому особливу увагу слід зосередити на важливості надання допомоги вчителю у проведенні самооцінювання професійної діяльності.

До шляхів консультування працівниками ЦПР ПП керівників закладів освіти щодо управління професійним розвитком педагогічних працівників належать питання щодо організації та здійснення атестації, сертифікації, стажування, наставництва і супервізії педагогічних працівників.

З новацій, які відтепер входитимуть до функціоналу Центру, – введення у штат посади практичного психолога. Раніше такого спеціаліста у своєму розпорядженні освітяни не мали, а зараз у вчителів буде можливість отримати кваліфіковану пораду й підтримку.

Важливе місце у роботі фахівця ЦПР ПП займає проведення бесіди фахівця ЦПР ПП із педагогічними працівниками. Зокрема, слід виділити такі типи бесід: із планування та з осмислення професійного розвитку педагогічних працівників. Перед проведенням бесіди з планування професійного розвитку педагогічних працівників закладів освіти фахівцеві Центру потрібно здійснити опитування щодо його очікувань; ознайомитися з результатами самооцінювання професійної діяльності, а за можливості й з професійним портфоліо педагога. Працівникам Центру доцільно пропонувати педагогічним працівникам спільно обговорювати результати їхнього анкетування, самооцінювання. На цьому етапі співпраці фахівцеві Центру варто спланувати відповідну підтримку в реалізації індивідуального освітнього маршруту педагогічного працівника, допомогти йому у вирішенні питань, що потребують його консультування, фасилітації тощо.

Саме інститути післядипломної педагогічної освіти у партнерській взаємодії допоможуть Центрам у вдосконаленні таких умінь, як:

- аналізувати результати анкетувань педагогічних працівників із метою визначення їхніх потреб у професійному розвитку;

- консультувати педагогічних працівників щодо побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку;
- використовувати різні стилі взаємодії та спілкування з педагогічними працівниками залежно від ситуації для досягнення поставлених цілей;
- узагальнювати та поширювати інформацію з питань професійного розвитку педагогічних працівників;
- координувати діяльність професійних спільнот педагогічних працівників;
- здійснювати психологічну підтримку та консультування керівників закладів освіти і педагогічних працівників в асинхронному та синхронному режимах за допомогою засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, в тому числі мережі Інтернет.
- співпрацювати на засадах педагогіки партнерства із засновниками, органами управління освітою, закладами післядипломної педагогічної освіти, керівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсними центрами, педагогічними працівниками щодо питань професійного розвитку;
- застосовувати доцільні методи взаємодії з педагогічними працівниками, які враховують їхні індивідуальні особливості й потреби та сприяють розвитку вмінь здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вмінь критично оцінювати процес професійного становлення, самостійно керувати професійним розвитком;
- дотримуватися вимог щодо захисту персональних даних та охорони прав інтелектуальної власності.

Отже, освітяни окремих громад вже мають нові установи, які нададуть стимул для розвитку педагогічних колективів й сприятимуть впровадженню нових освітніх технологій у навчальний процес закладів освіти, разом із тим допоможуть створити простір навчання упродовж життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
2. 5 кроків до підвищення кваліфікації: роз'яснення і рекомендації. URL: <https://naurok.com.ua/post/5-krokov-do-pidvischennya-kvalifikaci-roz-yasnennya-ta-rekomendaci>.
3. Лист МОН №1/9-141 від 04.03.2020 року «Щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» URL: <http://www.nmc.org.ua/metodicni-rekomendaciie/listmonukraienivid04032020rokuno19141sodopidvisennakvalifikaciepedagogicnihpracivnikivzakladivzagalnoieserednoieosviti>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.

УДК 378.046.4

Стрельников Віктор Юрійович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної освіти
і соціальної роботи Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава

РОЗВИТОК ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Впровадження дистанційного навчання у навчальний процес закладу передвищої освіти вимагає детального його проєктування і передбачення наслідків впливу на здоров'я і життя суб'єктів навчального процесу. Тому проблема проєктувальної майстерності викладачів закладів освіти виходить на одне з перших місць у практиці й теорії педагогіки.

Розглядаючи систему критеріїв і показників проєктувальної майстерності викладача закладу передвищої освіти, ми зважали на той факт, що для дидактики передвищої освіти інтерес становлять соціологічне (як елемент соціального проєктування) і психологічне уявлення про проєктування. Проєктування педагогічних явищ здійснюється викладачами закладів передвищої освіти за допомогою механізмів самоорганізації, самопізнання,

самоосвіти як прагнення до професійно-творчої самореалізації, де творчість є способом інтенсифікації процесу [6, с. 33–34].

Виходячи із наших попередніх напрацювань [6, с. 32–38; 7, с. 20–24] та розвідок Л. Лебедик [1, с. 53–58; 2, с. 80–95; 3, с. 69–74; 4, с. 60–64; 5, с. 25–28], виділимо такі критерії і показники проєктувальної майстерності викладача закладу передвищої освіти:

1) *«самостійність проєктувальної діяльності»*, передбачає наявність в особистості таких якостей (показників): задоволення своєю професійною діяльністю, здатності адекватно оцінювати рівні професійної мотивації, уміння проєктувати дидактичні системи, професійної навченості, здатності раціонально організовувати і планувати свою роботу, саморегуляції в освітній діяльності, організаційних і комунікативних здібностей під час роботи в колективі, здатності до самостійного оволодіння знаннями, вміннями і навичками зі своєї спеціальності, розширення і поглиблення професійно значимих якостей і здібностей, постійна готовність до професійного відновлення;

2) *«професійно орієнтоване мислення, вміння використовувати прийоми вирішення завдань, виробляти тактику і стратегію проєктувальних дій»*, який визначається такими показниками: раціонально-логічне мислення (здатність до виявлення закономірностей, правил професійної діяльності; цілісне бачення, системний аналіз і прогнозування розвитку дидактичних систем); значеннева професійна пам'ять (розвинуті мнемонічні здібності, що виконують не тільки функцію збереження значимої інформації, а й функції її активного розумового опрацювання, устанавлення логічних і асоціативних зв'язків); вербальні здібності (професійно-семантичне розуміння, вербальне мислення і здатність до словесних аналогій, ерудиція, здатність до професійного діалогу);

3) *«творче ставлення до проєктувальної діяльності, розвинута здатність до інновацій у викладанні, збагачення досвіду професії за рахунок особистої творчості»*, який визначають такі показники: творча уява й

інтуїтивне мислення, образна професійна пам'ять, акторське мистецтво (мовна імпровізація, мистецтво перевтілення, здатність до емпатії, впливу на особистість через спілкування);

4) *«ціннісна орієнтація на проєктувальну діяльність»*, яка має прояв через такі показники: установка на самовдосконалення, мотиваційна спрямованість на суб'єкт-суб'єктну взаємодію в навчанні, прагнення до творчої самореалізації;

5) *«рівень розвитку професійних якостей і здібностей, необхідних для проєктування дидактичних систем»*, який визначають такі показники: готовність до рівноправної особистісної взаємодії в системі «викладач-студент», громадянська зрілість, високий моральний рівень, рефлексивна саморегуляція: воля, імпровізація в діях, організаційна гнучкість, розвинута здатність до інновацій у педагогічній праці, володіння методами аналітико-синтетичної переробки інформації й алгоритмами інформаційного пошуку, інформаційна грамотність, володіння технологіями підготовки й оформлення результатів навчально-методичної, дослідно-експериментальної, науково-дослідної роботи, здатність до освоєння програмних продуктів;

б) *«вміння проєктування дидактичних систем з використанням перспективних інноваційних та інформаційних технологій»*, яке визначають такі показники: знання можливостей інноваційних та інформаційних технологій, вміння адаптувати і застосовувати програмні засоби з урахуванням особливостей навчання.

Виділені критерії і показники були використані у програмі короткотермінових (тривалістю 30 годин) курсів підвищення кваліфікації у формі тренінгу «Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти», проведених в умовах дистанційного навчання у 2020 році на базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського для педагогічних працівників фахової передвищої освіти: фахового медико-фармацевтичного коледжу

Української медичної стоматологічної академії (з 21 по 26 лютого), взяло участь 30 педагогічних працівників; Лубенського лісотехнічного коледжу і Чугуєво-Бабчанського лісного коледжу (з 18 по 22 березня), навчалися 44 педагогічні працівники; Полтавського комерційного технікуму (з 25 по 29 березня), взяли участь 30 педагогічних працівників; Полтавського базового медичного коледжу (з 1 по 5 квітня), у тренінгу взяли участь 33 педагогічні працівники.

Означені курси підвищення кваліфікації очної форми проведення у формі тренінгу в умовах дистанційного навчання для педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти, ураховуючи Постанову Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», користуються попитом, адже зараховуються як обов'язкові, фахові з педагогіки для викладачів будь-яких дисциплін.

Окрім лекційних занять, були проведені практичні заняття і тренінги з використання алгоритмів компетентнісно-орієнтованих, дослідницьких, інтенсивних, інтерактивних технологій навчання, проєктивної освіти у викладанні і вивченні дисциплін.

У результаті учасники тренінгу оволоділи методиками вивчення і професійного розвитку особистості студента; методиками, технологіями, формами, прийомами евристичного навчання, інтенсивного електронного навчання, ігрових, дискусійних технологій навчання, кооперативного навчання, соціально-психологічного тренінгу, технологій навчання у співробітництві, техніками нейролінгвістичного програмування й ефективного педагогічного спілкування. Після завершення тренінгу всі учасники отримали відповідні сертифікати.

В експерименті виявлено наявність тісного зв'язку проєктувальних, прогностичних, організаційних і комунікативних функцій викладача закладу передвищої освіти, які визначають рівень його проєктувальної майстерності.

Аналіз досвіду кращих викладачів фахового медико-фармацевтичного коледжу Української медичної стоматологічної академії показав, що ними широко застосовуються елементи передбачення і проєктування. Вони розпочинали роботу зі студентами з визначення перспектив, життєвих і професійних планів, окреслення образів своїх майбутніх випускників. Потім складався план руху до цієї мети, визначалися завдання роботи з окремими студентами і студентським колективом, намічалися перспективні стрижневі навчально-професійні завдання. Визначений окремий власний план дій – перспективний план навчально-виховної роботи – ставав нормою для викладача чи куратора групи, професійною необхідністю, він дозволяв працювати послідовно, ритмічно, передбачати очікуваний результат, орієнтувати студента на те, яким він має стати, що він згодом має знати і вміти.

Науково-практичні дискусії, семінари, обмін досвідом з колегами давали викладачам закладу передвищої освіти значний фактичний матеріал для удосконалення їхньої проєктувальної майстерності. Так, у фаховому медико-фармацевтичному коледжі Української медичної стоматологічної академії проводяться тренінги, заняття школи педагогічної майстерності та молодого викладача, різноманітні науково-практичні студії, навчання викладачів проєктуванню через наставництво тощо.

Показниками ефективності проєктів і проєктувальної майстерності викладача закладу передвищої освіти в умовах дистанційного навчання вважаємо такі, що не вимагають додаткових ресурсів і можуть застосуватися іншими викладачами, незалежно від досвіду і проєктувальної майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проєктування дидактичних систем в умовах магістратури. *Педагогічні науки*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. Вип. 66–67. С. 53–58.
2. Лебедик Л. В. Компоненти структури підготовленості викладачів вищої школи до проєктування дидактичних систем. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*: зб. наук.

праць / ред. кол.: акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та ін. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 49. С. 80–95. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/index>.

3. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем. *Педагогічні науки*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 69. С. 69–73. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/9050>.

4. Лебедик Л. В. Проектування інформаційних технологій фахової підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічні науки*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 71. С. 60–64.

5. Лебедик Л. В. Проектування форм педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 8 (177). С. 25–28. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/121201/117152>.

6. Стрельников В. Ю. Проектувальна діяльність як складник професійної культури педагога. *Українська професійна освіта*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. № 4. С. 32–38. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12381/1/Strelnikov.pdf>.

7. Стрельников Віктор. Розвиток проектувальної майстерності викладача як складової його професійної культури. *Молодь і ринок*. 2009. № 2 (49). С. 20–24.

УДК 378.011

Турчин Ольга Василівна,
методист відділу методики навчальних
предметів та професійного розвитку
педагогів ТОКІППО, м. Тернопіль

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У сучасних умовах інформаційного розвитку одним із найважливіших завдань є формування свідомого громадянина, здатного до критичного осмислення та аналізу фактів і подій, формування власного світогляду, який відповідає реаліям сьогодення.

Вагомість та доцільність розвитку мислення особистості зумовлена необхідністю змін і вдосконалення людини на основі самостійного набуття знань, шляхів розв'язку завдань, а також нестандартних ситуацій, які ставить перед нею сучасний світовий простір з метою гармонійної адаптації у полікультурному світі.

Дану необхідність підтверджує Закон України «Про освіту», де описано необхідність використання інноваційної діяльності, як інструменту виконання поставлених завдань, пошуку, аналізу, зіставлення та узагальнення знайденої інформації і самостійне формування висновків, прийняття рішень [9, 15].

На сучасному етапі процесу навчання важливе місце посідає не лише проблема міцності засвоєння знань учнями, а й уміння самостійно здобувати особистісно значущі для учнів знання, систематично їх удосконалювати. Тому важливе значення має використання проектної діяльності учнів.

Питання використання проектної діяльності не є новим у педагогіці. Аналіз літератури з даної проблеми (П. Р. Атутов, В. С. Безрукова, Дж. Джонс, Н. В. Матяш, В. А. Моляко та ін.) показує її комплексний міждисциплінарний характер.

У педагогічній літературі проектна діяльність розглядається в двох аспектах: як педагогічне проектування (В. С. Безрукова, В. П. Беспалько та ін.), тобто діяльність, спрямована на розробку освітніх проектів, під якими розуміють оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, в соціально-педагогічному русі, в освітніх системах та інститутах, в педагогічних технологіях; як проектна діяльність учнів, що реалізується в системі основної і додаткової освіти (В. В. Гузеєв, Дж. Дьюї, Н. В. Матяш, І. Д. Чечель та ін.).

Дж. Дьюї вважав, що навчання має бути засноване на особистому досвіді учнів і орієнтоване на їх інтереси й потреби. Основним способом навчання стає дослідження навколишнього життя в проектній формі. Будь-яку дію, що виконується індивідуально, в групі, за підтримки вчителя або інших людей, діти повинні самостійно спланувати, виконати, проаналізувати й оцінити.

Технологія проектного навчання спочатку визначалася науковцями як метод проектів, що виник на початку ХХ ст. у США. Його називали також методом проблем і пов'язували з ідеями гуманістичного напрямку у філософії та освіті. Детальне висвітлення метод проектів отримав у працях американських педагогів Дж. Дьюї, У. Кілпатрика та Е. Коллінза. Метод проектів є подальшим

розвитком проблемного методу, де викладач чітко формулює навчальну проблему або підводить учнів до її формулювання, організовує дослідницьку діяльність із її розв'язання. У проєктному навчанні навчальна проблема представлена неявно: тема хоча й задана вчителем, але формулювання проблемної задачі, її аналіз та розв'язування має бути здійснено учнями самостійно, спільними зусиллями, у результаті вони повинні одержати реальний результат у вигляді проєкту.

Отже, проєктна технологія реалізується через метод проєктів, а результатом є створення навчального проєкту.

Реалізація проєктної технології має організовуватися з дотриманням таких дидактичних принципів, як:

- принцип взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку (розвиток інтелектуальної, емоційно-вольової, діяльнісно-поведінкової сфери особистості; залучення до різних видів навчально-пізнавальної діяльності з метою цілеспрямованого розвитку загальних і спеціальних здібностей, пізнавальних інтересів та потреб у саморозвитку та самовдосконаленні);

- принцип гуманізації (утвердження особистості учня як найвищої соціальної цінності, найповніше розкриття його здібностей, нахилів, уподобань; задоволення особистісних освітніх потреб);

- принцип науковості (формування наукового світогляду учнів відповідно до сучасного рівня розвитку науки);

- принцип оптимізації (вибір та реалізація найкращого варіанту організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів з урахуванням конкретних умов, необхідних зусиль педагогів, учнів та їх реальних можливостей для здобуття максимально можливих результатів за мінімально необхідних затрат часу);

- принцип мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів (створення умов, за яких учень займає активну особистісну позицію і найбільш

повно розкриється як суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності) з огляду вмотивованості до її виконання;

– принцип активності, свідомості та самостійності учнів (спонукання учнів до цілеспрямованої самостійної навчально-пізнавальної активності; формування потреби у здійсненні аналізу результатів власної пізнавальної діяльності; активізація прагнення до пізнавальної самостійності).

Організація навчання за методом проєктів припускає перетворення учнів на суб'єктів діяльності. Кожен школяр стає рівноправним членом творчого колективу, робота в якому дозволяє учням об'єднуватись за інтересами, забезпечувати для них розмаїтість рольової діяльності, виховує обов'язковість і відповідальність під час виконання завдань у визначений термін, взаємодопомогу в роботі. У проєктну діяльність залучені почуття, стосунки, думки і дії школярів [1; 2; 7].

Діалогічність дозволяє учням у процесі виконання проєкту вступити в діалог з власним «Я» та з іншими. Діалог у методі проєктів виконує функцію специфічного соціокультурного середовища, що створює умови для сприйняття школярами нового досвіду, переосмислення колишніх змістів, унаслідок чого отримана природничо-наукова інформація стає особистісно значущою.

Креативність пов'язана з розв'язанням проблемної ситуації, що обумовлює початок активної розумової діяльності. Формуються і розвиваються уява, дивергентне й асоціативне мислення. Учні привчаються до самостійної інтелектуальної роботи внаслідок того, що вони виявляють суперечності між відомим їм біологічним змістом і неможливістю виявити нові факти і явища. Розв'язання проблеми нерідко приводить до оригінальних, нестандартних способів діяльності й результату виконання. Будь-який проєкт – це завжди творчість учнів.

Інтегративність означає оптимальний синтез знань для реалізації учнями досліджуваної проблеми із залученням знань з інших предметів.

Технологічність пов'язана з організацією пізнавальної діяльності учнів за визначеними етапами проектної діяльності.

Вибираючи теми проектів для виконання учнями, учитель керується такими критеріями:

- значущість цієї інформації для учнів;
- соціальна значущість проекту;
- наявність у проекті виховного потенціалу;
- зв'язок із досліджуваними темами предмету;
- можливість визначення проблеми;
- час, що відводиться на вивчення певного розділу й теми;
- можливість реалізації міжпредметних зв'язків;
- співвідношення наявних знань та особистого досвіду учнів на користь

перших.

Вибір для учнів у методі проектів здійснюється на різних етапах і може бути як зовнішнім, так і внутрішнім. Зовнішній вибір – це вибір власне проекту, виду завдання, ролі партнерів по діяльності, матеріалу і форм його представлення в проекті, способу виконання роботи.

Внутрішній вибір визначається потребами, здібностями школяра, його ціннісними орієнтирами, суб'єктивним досвідом, емоційним настроєм і взаєминами з іншими учнями.

Для учнів головне завдання – здобувати знання і навички, формувати власне ставлення до теми. Для цього, разом з вчителем, на уроках вони порівнюють свої очікування з тим, що реально отримують, ставлять запитання, експериментують, застосовують вивчений матеріал на практиці, аналізують отриманий досвід, переосмислюють свої очікування, роблять висновки щодо вивченого матеріалу, переносять зміст вивченого на власний досвід, відпрацьовують стратегії мислення.

Суть проектної діяльності полягає у вмінні шукати необхідну інформацію, вміти виокремити домінуючу, проаналізувати інформацію з

критичної точки зору, вміти представити результати діяльності, висловлюючи аргументовану власну думку.

Основними категоріями технології проектного навчання є метод проектів та навчальний проект. Проектна технологія в навчанні природничих дисциплін передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів. Навчальні проекти стимулюють інтерес учнів до проблем, які передбачають володіння певною сумою знань, та через проектну діяльність, яка вимагає розв'язання одного або цілої низки завдань, показують практичне застосування надбаних знань.

Орієнтованість проектною технологією на пізнавальний інтерес та творчу самореалізацію учнів забезпечує розвиток їх інтелектуальних можливостей, вольових якостей, творчих здібностей, оскільки здійснюється з метою розв'язання певних проблем шляхом раціонального поєднання теоретичних знань з їх практичним застосуванням.

Технологічний підхід до планування та організації навчально-виховного процесу створює умови для ефективного формування в учнів загально-навчальних умінь і навичок, а також застосування узагальнених способів здійснення навчальної діяльності і здатності використовувати набуті предметні знання та досвід практичної і творчої діяльності у розв'язанні завдань реального життя.

Вміння користуватись проектною технологією є показником високої кваліфікації педагога, його інноваційного мислення, креативних здібностей, орієнтації на особистісний і професійний розвиток дитини в процесі навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абасов З. А. Технология обучения проектной деятельности. *Хімія в школі*. 2009. № 6. С. 16–20.
2. Белоградова В. П. Об исследовательской деятельности учащихся в условиях проектного метода. *Иностр. яз. в шк.* 2005. № 8. С. 6–11.
3. Бондаренко Т. Развитие навыков анализа та рефлексии средствами проектов на уроках математики. *Рідна школа*. 2006. № 12. С. 66–67.
4. Буджак Т. Метод проектів як засіб формування інтелектуальних здібностей учнів. *Хімія. Біологія*. 2000. № 10. С. 10.

5. Вербицький В. Проектна форма навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах та позашкільних закладах освіти еколого-натуралістичного напрямку: проблеми та шляхи їх вирішення. *Рідна школа*. 2007. № 3. С. 35–47.
6. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. Вид. 13-е. Х.: Вид. група «Основа», 2015. 112 с.
7. Герман О. І. Метод проектів у навчанні географії. *Географія*. 2004. № 23(27). С. 5–10.
8. Довбиш С. Методологія проектного підходу до навчально-виховного процесу в початкових класах. *Рідна школа*. 2006. № 12. С. 72–73.
9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
9. Зарицька В. Метод проектів у практиці сучасного педагога: творчі роботи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2009. № 6. С. 168–169.
10. Іонова І. Сутнісні складові навчальної проектної діяльності вчителя. *Рідна школа*. 2007. № 2. С. 43–46.
11. Катренко Л. В. Формування критичного мислення на заняттях біології. *Біологія*. 2018. № 7/8. С. 3–7.
12. Кезик О. Життєві компетенції учнів. Формування життєвих компетенцій учнів шляхом використання методу проектів / Кезик О., Одноралова Г., Соколова І. *Завуч*. 2006. № 26.
13. Міронець Л. Використання методу проектів на уроках біології. *Біологія і хімія в школі: науково-метод. журнал*. 2007. № 3. С. 19–22.
14. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Основа, 2009. 176 с.
15. Недільська І. І. Методи проектної діяльності та моделювання у практиці викладання біології. *Біологія*. 2007. №10(166). С. 2–4.
16. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. С. 128–147; 148–162.
17. Пашковська Н. В. Шкільні освітні проекти як складові іміджу сучасного навчального закладу. *Управління школою*. 2003. № 35. С. 24–25.
18. Степанова В. Технологія проектів як засіб активізації пізнавальних інтересів і творчості учнів. *Біологія («Шкільний світ»): газета для вчителів біології*. 2008. №. 24. С. 23–24.
19. Степанюк К. І. Формування умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Катерина Іванівна Степанюк. Бердянськ, 2013. 260 с.
20. Тагліна О. В. Метод проектів на уроках біології. Харків: Ранок, 2010. 160 с.
21. Цуканова Є. О. Матеріали для роботи з природознавства за методом міні-проектів / Є. О. Цуканова, В. П. Чуприн, Н. М. Кириченко. Харків: Основа, 2013. 107 с.

УДК 37.018.

Хома Світозара Олегівна,
 завідувач центру виховної роботи,
 захисту прав дитини та громадянської
 освіти ТОКІППО, м. Тернопіль

ІНДИВІДУАЛЬНА ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ ВИХОВАНЦЯ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті окреслено питання, пов'язані з розвитком позашкільної освіти в умовах дистанційного навчання, індивідуальним темпом руху за власною освітньою траєкторією вихованців закладів позашкільної освіти, а також розглядається питання підтримки обдарованих дітей та молоді.

Ключові слова: Нова українська школа, компетентнісний підхід, заклади позашкільної освіти, підтримка обдарованих дітей та молоді, індивідуальна освітня траєкторія для вихованців закладів позашкільної освіти.

Позашкільна освіта є потужним каталізатором процесу розвитку особистості, засобом включення її в соціокультурну практику. Однією з переваг позашкільної освіти є те, що вона має необхідну гнучкість, забезпечує свободу вибору виду діяльності, індивідуальний темп руху за власною освітньою траєкторією.

Дуже важливо, що позашкільна освіта є важливим фактором забезпечення соціальної стабільності і справедливості в суспільстві шляхом створення умов для успішності кожної дитини незалежно від місця проживання і соціально-економічного статусу родини. Позашкільна освіта виконує функції «соціального ліфта» для значної кількості дітей, компенсуючи або надаючи альтернативні можливості для освітніх і соціальних досягнень усіх дітей, зокрема й таких категорій, як діти з обмеженими можливостями здоров'я і діти, які знаходяться в складних життєвих ситуаціях.

Тому різке згортання цілого ряду проектів та програм (особливо ми це відчули в час територіальної реформи), спрямованих на розвиток позашкільної освіти, загрожує позбавленням дітей умов для розвитку своїх здібностей, порушенням їх прав на підтримку творчого, інтелектуального та культурного потенціалу.

Ми усі повинні усвідомлювати, що, зрештою, це може призвести до небажаних соціально-економічних наслідків: зростання бездоглядності дітей та підлітків, підвищення рівня дитячої злочинності та правопорушень; зниження ефективності заходів превентивного виховання; припинення підтримки обдарованих дітей та молоді; неможливість організації їх змістовного дозвілля.

Це уже більше розуміє батьківська громадськість. Тому ми спостерігаємо, що останнім часом відзначається підвищена зацікавленість родин в отриманні їхніми дітьми позашкільної освіти. Хоча, тепер, у час пандемії, керівники гуртків відчули труднощі з набором дітей.

Є ще ряд інших проблем у позашкільлі.

На мій погляд, найбільша проблема сучасної позашкільної освіти полягає в тому, що на існуючій базі у більшості неможливо задовольнити широке поле інтересів сучасної дитини.

За 20 років, які пройшли з моменту прийняття Закону України «Про позашкільну освіту» (22.06.2000 р.), звичайно, відбулись зміни у вітчизняному позашкільлі.

Інфраструктура позашкільної освіти, яка в масі своїй була створена десятки років тому, потребує якісної зміни відповідно до сучасних вимог. Система позашкільної освіти відчуває гострий дефіцит в сучасному обладнанні, інвентарі, комп'ютерній техніці, Інтернет зв'язку, особливо для реалізації високотехнологічних програм: інженерних, науково-технічних, дослідницьких, винахідницьких. Адже ми маємо працювати над формуванням інформаційно-цифрової компетентності, компетентності в науках і технологіях. Зокрема, над розробкою індивідуальної траєкторії розвитку вихованця закладу позашкільної освіти.

Тема індивідуальної освітньої траєкторії для дитини є дуже актуальною сьогодні як для експертів освітнього ринку, так і для батьків. Це не дивно, оскільки система освіти, як в нашій країні, так і у світі, швидко і драматично змінюється, а пропозиція освітніх продуктів і різних їх форм – невпинно росте.

Легко заплутатися в інформації і важко приймати такі важливі для успішного майбутнього дитини рішення. Очікують, що вже за рік-другий офіційно з'явиться «професія майбутнього» – менеджер з освітніх траєкторій. Отже, що таке індивідуальна освітня траєкторія та як її будувати.

Фактично, індивідуальна освітня траєкторія є вивіреном шляхом, маршрутом дитини з точки «А» у точку «Б». Вона будується на двох головних складових. Перша – це певна діагностика дитини: визначення, де вона є зараз з точки зору її знань, вмінь, вподобань, інтересів та побажань. І друга – візія батьків майбутнього образу своєї дитини: якою людиною вони її бачать, якими компетенціями, навичками та рисами характеру вони хочуть, щоб дитина оволоділа.

Траєкторія передбачає цілий перелік освітніх і не лише активностей та закладів, інструментів, інституцій тощо, а плану руху між ними у часі. Заклад освіти є тільки одним із елементів траєкторії. Частину завдань реалізують у ній. Інші – поза школою, ще інші – наприклад, через участь у лідерській програмі, через освітні подорожі, через заняття у гуртках, через створення проектів із соціальної відповідальності (для вступу у хороший закордонний ВНЗ це є обов'язковим пунктом сьогодні).

Однозначно, для успіху важливі всі сторони цього процесу: педагог, який вміє будувати траєкторію, дитина – як головний суб'єкт процесу (не об'єкт!), і батьки – як візіонери і замовники.

Визначаємо вихідну точку траєкторії.

Для побудови індивідуального навчального плану ми спочатку діагностуємо дитину через активне спостереження за нею, за її поведінкою у командній діяльності та в індивідуальній роботі, у процесі занурення дитини у різні ситуації. Це найдієвіший спосіб. Визначаємо, які дитина має сильні сторони характеру, які зони для розвитку, які у неї механізми прийняття рішень, які інтереси і вподобання, які заняття її надихають, який у дитини освітній потенціал тощо. Шляхом спостереження, а в ідеалі за допомогою

певних тестів, які дають інформацію про рівень академічних знань, ми визначаємо точку «А» (де дитина є зараз). Далі представники закладу зустрічаються з батьками і дитиною для робочої сесії. Проговорюють, які академічні цілі і особистісні цілі ми бачимо для дитини на найближчий навчальний рік. Важливо, щоб дитина цілі бачила, розуміла і приймала так само.

Академічні цілі та особистісний розвиток.

Фактично, академічні і особистісні цілі плюс чіткі плани по їх досягненню і є двома головними складовими індивідуального плану навчання. Академічні цілі передбачають визначення занять, до яких у дитини є відчутний інтерес та мотивація, та речей, для яких мотивацію потрібно підняти та за якими є «пробіли». Обов'язково фіксуємо, які у дитини будуть спеціальні індивідуальні завдання, додатково до програмних. Те ж саме ми фіксуємо і стосовно особистісних цілей. Потрібно відштовхуватися від сильних рис характеру та особистості дитини і коригувати ті особливості, які заважають їй у розвитку.

Лідерство і робота у команді.

Взагалі це велика системна робота. Індивідуальні цілі кожної дитини ми піднімаємо на рівень вище – на рівень групи учнів, і далі – на рівень закладу. Потрібно проаналізувати отриманий результат, а далі команда педагогів формуватиме інструменти і види діяльності у закладі, які допомагають кожній дитині якнайкраще впоратися зі своїми індивідуальними завданнями. Якщо ми, наприклад, бачимо, що для багатьох вихованців зоною для розвитку є вміння працювати у команді, добираємо навчальні проєкти і завдання, які передбачають велику кількість різних ролей у проєктних командах. Адже всі наші підлітки бачать себе «лідерами» і інших ролей не хочуть визнавати. Робота у команді, навіть невеликій, часто розвалюється. Доцільно використовувати інструменти та проєкти, які можна впровадити не лише у стінах закладу, але і поза ним.

Будуємо індивідуальні цілі для кожної дитини на рік, а також на півріччя – для кращого моніторингу прогресу. Керівник гуртка, який відповідає за досягнення дитиною цілей з індивідуально плану, знаходиться у постійному зв'язку із дитиною, іншими педагогами, іншими дітьми, із батьками. І він швидко реагує на будь-які зміни або ж відхилення у траєкторії. Сучасний позашкільний заклад має стати дійсно відкритою соціально-педагогічною системою, відкритою для сучасних технологій, сучасних напрямків роботи, які викликають у дітей зацікавленість. Ця сфера можливо і повинна стати інноваційним майданчиком для апробації освітніх моделей і технологій майбутнього.

Для збереження та подальшого розвитку позашкільної освіти важливо знаходити нові підходи, сучасні форми роботи, впроваджувати нові проекти, з урахуванням потреб суспільства, інтересів дітей та їх батьків в окремо взятому регіоні, місті, селищі. А це означає, що якість надання таких послуг повинна бути високою.

Якість освіти в позашкільлі напряму залежить від кадрів! Педагог закладу позашкільної освіти, зокрема керівник гуртка, до якого приходять діти, має бути гарним співрозмовником, цікаво викладати, майстерно демонструвати власні здібності, крім цього володіти навичками психолога, постійно підвищувати свій рівень.

Основною вимогою до підготовки педагогів для роботи з обдарованими дітьми є зміна педагогічної свідомості. А саме: зміна сформованих раніше в даного педагога стереотипів сприйняття (вихованця, освітнього процесу і самого себе), спілкування і поводження (способів взаємодії) і, нарешті, методів навчання і виховання.

Підготовка до роботи з обдарованими дітьми має містити:

1. Формування знань (уявлення) про те, що таке обдарованість, хто такі обдаровані діти, які особливості їхнього навчання та розвитку у різних умовах.

2. Формування особистісного ставлення до обдарованого (як і до будь-якого іншого) вихованці закладу позашкільної освіти не як до об'єкта педагогічного впливу, а як до суб'єкта спільної конструйованої педагогічної взаємодії, в ході якої відбувається навчання і розвиток.

3. Навчання основних організаційних форм, психологічних і дидактичних методів.

Навчальний план для обдарованої дитини повинен бути спрямований на розвиток загальних можливостей дитини, а саме: пізнавальні можливості і навички, володіння великим обсягом інформації, великий словниковий запас, застосування засвоєного у новому матеріалі, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, виявлення прихованих залежностей і зв'язків, вміння робити висновки, вміння інтегрувати і синтезувати інформацію, прагнення до вирішення складних проблем, вміння розуміти складні ідеї, розрізняти тонкі відмінності, використання альтернативних шляхів пошуку інформації, здатність аналізувати ситуацію, вміння оцінювати як сам процес, так і результат, вміння передбачати наслідки, вміння міркувати, будувати гіпотезу, застосування ідей на практиці, здатність до перетворень, критичність мислення, розвинена допитливість.

З огляду на сучасні освітні реалії та перехід на дистанційне навчання найбільш перспективними у роботі з вихованцями закладів позашкільної освіти вбачається метод проєктів, кейс-стаді, майстер-клас, методичний практикум, ситуаційний семінар, дистанційні технології (в режимі відеоконференцій, вебінарів, форуму, чату тощо). Сукупність методів і організаційних форм створює єдиний комплекс, функціонування якого підпорядковане об'єктивним психолого-педагогічним закономірностям освітнього процесу у закладі.

Дистанційно педагогам закладів позашкільної освіти у роботі з обдарованими дітьми рекомендується працювати у наступних напрямках:

✓ створення мультимедійних презентацій чи електронних варіантів занять, супроводжуваних демонстрацією слайдів (створення архівів заходів

(презентацій) для додаткових занять із вихованцями, зокрема з відсутніми на заняттях; розробка презентацій до Дня відкритих дверей; розробка презентацій, призначених для демонстрації колегам або батькам);

- ✓ створення веб-сторінок;
- ✓ надання вихованцям і батькам можливості звертатися до освітніх ресурсів удома;
- ✓ відображення звітів про екскурсії, походи, навчальні та соціальні події з розміщенням фотографій та відео;
- ✓ допомога вихованцям у виконанні самостійних досліджень, завдань, створення посилань на корисні освітні веб-сайти.

Для збереження та подальшого розвитку позашкільної освіти важливо знаходити нові підходи, сучасні форми роботи, впроваджувати нові проекти з урахуванням потреб суспільства, інтересів дітей та їх батьків в окремо взятому регіоні, місті, селищі. А це означає, що якість надання таких послуг повинна бути високою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Концепція Нової української школи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.
3. Лист Міністерства освіти і науки України «Про особливості організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час карантину» від 30.04.2020 р. №6/604-30. URL: <http://ocrod.ck.sch.in.ua/news/id/138>.
4. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо організації роботи закладів позашкільної освіти» від 29.05.2020 р. № 1/9-292 .
5. Лист Міністерства освіти і науки України «Рекомендації з питань організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2020-2021 навчальному році» від 28.08.2020 р. № 6/1054-20. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/9/3/21.pdf>.
6. Методика проведення SWOT-аналіза для оцінки нанотехнологічних проектів / В. Л. Рупосов, М. С. Чернышенко, И. Ю. Шелехов. *Вестник ИрГТУ*. 2010. № 5 (45). С. 317–324.
7. Навчальна програма в позашкільній освіті. URL: http://education-ua.org/ru/articles/1379-navchalna-programa-v-pozashkilnij-osviti?fbclid=IwAR1pGq9f0UUBmm094sMY6JENqwQ_DUnHs6BZy0ocGXyWBIOUpukCxBbeHL4.
8. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. М.: Вильямс, 2006. 989 с.

Чайківський Ігор Володимирович,
директор комунальної установи
Бучацької районної ради
«Центр професійного розвитку
педагогічних працівників»,
м. Бучач, Тернопільська обл.

СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Сьогодні від якості роботи закладу освіти залежить соціальний, економічний, культурний розвиток нації, її майбутнє. Тому такими актуальними залишаються пошуки оптимальних шляхів розвитку сучасної школи, яка відповідає б вимогам щодо забезпечення якості освіти учнів.

Якість освіти є тим показником, за яким визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави на будь-якому етапі розвитку, особливо у період її модернізації. У цих умовах оновлюються професійні вимоги до вчителя, а зокрема переноситься акцент з професійних знань на рівень професійних компетентностей і суб'єктної позиції вчителя щодо здійснення професійної діяльності. Сучасна школа в умовах переходу на національну модель освіти потребує «нового» типу вчителя – такого, що творчо думає, володіє сучасними методами і технологіями освіти, прийомами психолого-педагогічної діагностики, способами самостійного конструювання педагогічного процесу в умовах конкретної практичної діяльності, умінням прогнозувати та оцінювати свій кінцевий результат тощо.

Вдосконалення всіх сторін діяльності закладу освіти можливе лише за умови ясного бачення керівником основних напрямків підвищення кваліфікації педагогів.

Проблема становлення і розвитку професіоналізму є загальнодержавною проблемою, вирішенню якої відводиться пріоритетне значення. Не випадково основною метою освіти стає не проста сукупність знань, умінь і навиків, а заснована на них особистісна, соціальна і професійна компетентність – уміння

самостійно здобувати, аналізувати і ефективно використовувати інформацію, уміння раціонально й успішно жити і працювати в світі, що швидко змінюється. Підвищення вимог до якості педагогічної освіти та праці є нагальною проблемою та умовою розвитку неперервної педагогічної освіти, стимулом оновлення її змісту на підставі принципів фундаментальності, універсальності, інтегративності, варіативності, наступності та практичної спрямованості. Відзначаючи в цілому динаміку розвитку неперервної педагогічної освіти, слід визначити наявність проблем, обумовлених як зовнішніми чинниками, так внутрішніми особливостями сучасного її стану:

- зниження престижності педагогічної освіти, соціального статусу педагога;
- відсутність у країні концепції неперервної педагогічної освіти, нормативно-правової бази та економічних механізмів її реалізації;
- відсутність наукових та науково-методичних основ діагностики якості педагогічної освіти;
- недостатньо ефективний механізм удосконалення професійної компетентності педагога на всіх рівнях;
- наявність протиріч між змістом сучасної педагогічної освіти та вимогами, що пред'являють сьогодні школа, суспільство, держава до особистості та рівня професійної компетентності вчителя;
- необхідність створення цілісного науково-методичного супроводу процесу вдосконалення професійної компетентності педагога на всіх стадіях її розвитку;
- слабка матеріально-технічна база та недостатнє програмне та науково-методичне забезпечення інформаційної підготовки педагогічних кадрів;
- недостатній рівень підтримки та стимулювання науково-прикладних досліджень, низька активність закладів освіти і вчителів у конкурсах, науково-практичних проєктах.

Пошук шляхів підвищення якості неперервного навчання педагогічних працівників, розвиток педагогічної майстерності, формування навичок науково-дослідницької роботи – пріоритетні завдання ЦПРПП, який здійснює в системі науково-методичний супровід забезпечення вільного доступу до якісної освіти, розвитку професійної компетентності кожного педагога, формування в нього вмінь не лише сприймати інновації, а й творчо їх реалізовувати в практичній діяльності. Сьогодні ЦПРПП – це установа, яка:

- здійснює свою діяльність на основі нормативно-правової бази;
- має сучасну систему науково-методичної роботи з високим рівнем ефективності;
- є центром інноваційних ідей та організатором їх реалізації, самоосвітньої роботи педагогів;
- має професійно підготовлений творчий колектив, якому притаманна технологічна компетентність та сформованість інноваційної культури;
- є центром координації та моніторингу за такими напрямками: управлінський, педагогічний, психологічний.

Найважливішими напрямками, які окреслив у своїй діяльності ЦПРПП у роботі з педагогічними кадрами, є:

- науково-методичне забезпечення системи дошкільної та загальної середньої освіти в умовах упровадження нових державних стандартів;
- трансформування наукових ідей у педагогічну практику, науково-методична підтримка інноваційної діяльності в освітній галузі, наукові пошуки та експериментальна робота;
- вивчення, впровадження, узагальнення, поширення педагогічного досвіду;
- системний моніторинг змісту, форм і методів освіти, її якості та результативності;

– створення оптимальної системи інформаційного забезпечення та інформаційно-аналітичного обслуговування освітнього процесу та управління ним;

– консультування педагогічних працівників із проблем сучасного розвитку освіти, організації освітнього процесу, впровадження досягнень психолого-педагогічних наук;

– проектування педагогічного простору закладів освіти.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в управлінську, науково-методичну діяльність, освітній процес забезпечує вільний доступ педагогічних працівників району до активного використання ними сучасних інформаційних технологій. Як інформаційний центр, ЦПРПП здійснює: оперативне інформаційне забезпечення освітньої діяльності ЗЗСО району; довідково-бібліографічне забезпечення освітнього процесу та консультування педагогічних працівників закладів освіти району; методичне забезпечення діяльності шкільних бібліотек та координацію їх роботи щодо забезпечення закладів освіти підручниками, навчально-методичною літературою, навчальними програмами; випуск і розповсюдження інформаційно-методичних вісників; формування замовлень на видання підручників, навчально-методичних посібників та іншої навчально-методичної літератури, навчальних програм та забезпечення ними закладів освіти району; підготовку картотек та банків педагогічної інформації; інформаційне забезпечення районних педагогічних конференцій, семінарів, круглих столів, нарад педагогічних та керівних працівників закладів освіти району.

УДК 159.9

Dr Cwer Andrzej Marian,
Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych
Katedra Turystyki i Rekreacji,
Warszawa

PROBLEM MARGINALIZACJI SPOŁECZNEJ MAŁOLETNICH WE WSPÓŁCZESNEJ RZECZYWISTOŚCI (SPOJRZENIE REFLEKSYJNE)

***Streszczenie.** Jednym ze zjawisk obrazujących zmiany na przestrzeni stosunków społecznych, ekonomicznych dotykającym nie tylko wielkie aglomeracje i światowe metropolie (np. Rio de Janeiro, Warszawa, Moskwa, Nowy York, Amsterdam, Londyn, Paryż, Berlin) jest problem „dzieci ulicy” (ang. „street children”). Zjawisko to ma charakter globalny i występuje we wszystkich systemach politycznych, gospodarczych i społecznych. Fenomen „dzieci ulicy” o zasięgu globalnym znany od kilku stuleci, pozostaje problemem ciągle aktualnym w XXI wieku. Szacuje się, że ulicach światowych metropolii aktualnie przebywa ok. 150 milionów „dzieci ulicy” [1, s. 9], [1, s. 25–26], [1, s. 5].*

***Słowa kluczowe:** miasto, „dzieci ulicy”, socjalizacja, prawa dzieci, stygmatyzacja, marginalizacja.*

Kategoria „dzieci ulicy” nie jest jednolita. Kim są, czym różnią się od innych, jakie mają potrzeby, czego oczekują od tkanki miasta, czym zasłużyli sobie na miano „dzieci ulicy” ci wyjątkowi mieszkańcy. Generalnie rzecz ujmując obejmuje ona różne typy dzieci: dzieci pracujące, szukające w dzień schronienia na ulicy – ale powracający do domu na noc, dzieci stale przebywające na ulicy. Ulica staje się dla nich miejscem nawiązywania znajomości (przyjaźni), uzyskiwania środków finansowych na życie, miejscem gwarantującym swoistą niezależność, swobodę.

Funkcjonowanie dzieci ulicy w sercach miast nie napawa optymizmem z uwagi na charakterystykę ilościową jak i jakościową zjawiska. Niepokojące jest to, że dzieci ulicy poszukujące optymalnych dla siebie rozwiązań doskonale wykorzystują wszelkie mankamenty tkanki miejskiej, szybko przechodzą nad tym do porządku dziennego, w pełni akceptując je do swoich potrzeb. Potrzeba zasygnalizowania oraz pragnienie wywołania głębszej refleksji wokół jednej z wielu palących kwestii społecznych współczesnej rzeczywistości, jakim jest zjawisko „dzieci ulicy” – jest celem niniejszego opracowania.

Zagadnienie zjawiska „dzieci ulicy”, którego nasilenie i dynamika charakteryzuje ostatnie dekady, pozostawało przez długie lata kojarzone wyłącznie z krajami o niskim stopniu rozwoju gospodarczego, mocno zróżnicowanej strukturze

społecznej i etnicznej czy wreszcie o dużej niewydolności instytucji politycznych. Rzeczywiście, w tych krajach skala zjawiska „dzieci ulicy” i młodzieży żyjących na pograniczu cywilizacji jest wysoka. Ten fakt jest również palącym problemem krajów o ustroju demokratycznym czy autorytatywnym. Problem „dzieci ulicy” w obecnej dobie dynamicznych przemian ma charakter globalny i charakteryzują się tendencją wzrostową. Nie kojarzy się tylko z obszarami biedy, bezdomności, sieroctwa, przestępczości czy środowiskiem patologii społecznej. Terminu „dzieci ulicy” używa się do określenia dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia, które przez krótszy lub dłuższy czas żyją i pracują w środowisku ulicznym. Przenoszą się z miejsca na miejsce, nawiązując kontakt z grupą rówieśniczą lub innymi osobami na ulicy. Oficjalny adres tych dzieci to adres ich rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Dzieci te mają słaby kontakt (lub tego kontaktu brak) ze swoimi rodzicami, z przedstawicielami szkół i instytucji wspomagających [2], [2, s. 79–86], [2].

Wśród Międzynarodowych organizacji pozarządowych pracujących z dziećmi ulicy w Europie wymienić można m. in. takie jak: Childhope, Czerwony Krzyż, Katolickie Biuro do Spraw Dzieci [3, s. 23]. Międzynarodowa organizacja rządowa skupiająca prawie wszystkie państwa Europy - Rada Europy z siedzibą w Sztrasburgu definiując zjawisko „dzieci ulicy” stwierdza, że: *dzieci ulicy to dzieci poniżej 18 roku życia, które przez krótszy lub dłuższy czas żyją w środowisku ulicznym. Przenoszą się z miejsca na miejsce i mają swoje grupy rówieśnicze i inne kontakty. Są zameldowani pod adresem rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Charakterystyczne jest to, że z rodzicami, przedstawicielami szkół i instytucji pomocy i służb socjalnych, które ponoszą za nie odpowiedzialność, dzieci te mają słaby kontakt lub nie mają go w ogóle* [4, s. 11–12], [4, s. 878].

Przyjmując kryterium wieku, w międzynarodowej typologii „dzieci ulicy” wyróżnia się cztery następujące grupy: 1. dzieci w wieku od 3 do 6 lat – żebrzące, szukające kontaktów z osobami dorosłymi, popełniające drobne kradzieże, oszukujące; 2. dzieci w wieku od 7 do 10 lat - prezentujące różnego rodzaju zachowania agresywne (agresja słowna i fizyczna), wagarujące i nieakceptujące

szkoły, wachające klej, zaburzone emocjonalnie, poszukujące osób znaczących od tego, kogo spotkają na swojej drodze, zależy ich przyszłość – jednak na tym etapie nie można jeszcze mówić o demoralizacji; 3. dzieci w wieku od 11 do 15 lat – charakterystyczne dla tej grupy wiekowej jest tworzenie się grup subkulturowych i przestępczych (przestępstwa drogowe, pobicia, rozboje, kradzieże, włamania, wymuszenia, używanie narkotyków, alkoholu), jest to młodzież o wyraźnych cechach nieprzystosowania społecznego, zagrożona demoralizacją lub już częściowo zdemoralizowana; 4. młodzież od 16 do 18 lat – działa w zorganizowanych grupach przestępczych, nadużywa alkoholu, narkotyków, jest agresywna, uczestniczy w pobiciach, rozbojach; jest to młodzież już zdemoralizowana [5, s. 15–16], [5, s. 5–8].

Nieco inny podział „dzieci ulicy” proponuje Consortium for Street Children (CSC) wyróżniając: 1. Street working children – dzieci, które pracują na ulicy, ale utrzymują kontakt z rodziną i najczęściej mieszkają u niej oraz 2. Street living childrente – dzieci, które mieszkają i pracują na ulicy, nie utrzymując kontaktu z rodzicami [6, s. 23], [6, s. 530–547].

W Polsce zjawisko „dzieci ulicy” zostało rozpoznane w okresie międzywojennym dzięki działalności uznanych pedagogów Janusza Korczaka (1878–1942) i Kazimierza Lisieckiego (1902–1976). W latach 90-tych ubiegłego wieku doczekało się pierwszych opracowań naukowych, których liczba sukcesywnie wzrasta. Trzeba jednak przyznać, że fenomen „dzieci ulicy” jest lepiej opisany w literaturze zagranicznej niż rodzimej – polskiej ze względu na większy zasięg i różnorodność zjawiska. Wzorem europejskim idea pracy pedagogicznej i profilaktycznej prowadzonej na ulicy z dziećmi, jest realizowana przez różne organizacje pracy środowiskowej opartej na działalności ognisk wychowawczych wspieranych przez Polski Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego (ang. Polish National Committee for Education and Resocialisation) [7, s. 227–229].

Praca profilaktyczno-wychowawcza na ulicy stanowi alternatywę dla nudy i bierności. Pedagog czy pracownik ulicy (streetworker) wychodzi do młodych, których społeczeństwo odrzuciło i często stygmatyzuje ukazując różne możliwości

tkwiąc jako potencjał w nich samych [8, s. 65]. Rozwinięta i właściwie realizowana profilaktyka społeczna powinna redukować przypadki niedostosowania społecznego, wykolejeń, patologii społecznej. Powinna uprzedzać stany zagrożenia moralnego, zdrowotnego, kulturalnego, społecznego, aby uchronić jednostki i grupy danej populacji przed niepożądanymi odchyleniami od stanów normalnych.

Ochrona zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży to podstawowe zadanie profilaktyki. Gdy chodzi o dzieci i młodzież nie należy lekceważyć czynników chroniących, takich jak: poczucie sensu życia, wiara we własne możliwości, poczucie własnej wartości, godności i szacunku w stosunku do siebie i innych ludzi [9, s. 80]. W systemie profilaktyki ważną rolę odgrywa działalność streetworkera. Jego rolą – istotą jego pracy z młodzieżą jest wywieranie wpływu w celu zmniejszenia różnych zagrożeń, szczególnie przez pasję życia twórczego oraz pomoc w dążeniu wszechstronnego rozwoju. Pedagog ulicy jako profilaktyk i praktyk przez swoją aktywność, nowe pomysły i rozwiązania motywuje dzieci do twórczego spędzania czasu wolnego.

„Dzieci ulicy” są odporne na oddziaływania profilaktyczne, środowiskowe czy socjoterapeutyczne, a zinstytucjonalizowane formy pomocy nie spełniają względem nich swojej funkcji. Potrzebują pomocy, ale często ją odrzucają i stają się dziećmi niczymi, dziećmi bez przyszłości. Streetworker jako profilaktyk i wychowawca ukierunkowany na pracę z dziećmi ulicy w ich środowisku może zmienić los dziecka krzywdzonego [10, s. 89–90]. Pedagog pracujący na ulicy, po wstępnym rozpoznaniu potrzeb środowiska lokalnego, a w szczególności dzieci spędzających większość czasu poza kontrolą dorosłych opiekunów, nawiązując z nimi ciepłe i przyjacielskie więzi może stać się dla nich szansą.

W pracy pedagogicznej na ulicy w ramach oddziaływań profilaktycznych podejmowane są m. in. działania polegające na nawiązywaniu bezpośredniego, przyjacielskiego kontaktu z dziećmi spędzającymi większość swojego wolnego czasu na ulicy oraz rozpowszechnianie wśród nich informacji dotyczących konsekwencji różnych zachowań, np. nadużywania środków psychoaktywnych, ryzykownych

zachowań seksualnych, itd. Praca pedagogiczna polega również na zachęcaniu i motywowaniu dzieci do aktywnego i twórczego spędzania czasu wolnego, np. poprzez zajęcia sportowe, kulturalne, plastyczne, zajęcia edukacyjno-wychowawcze itp.

Istotnym elementem profilaktyki jest zapewnienie możliwości spożycia posiłku, organizowanie aktywnego i atrakcyjnego wypoczynku w szczególności podczas przerw w wypełnianiu obowiązku szkolnego oraz pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych. Ważnym aspektem pracy pedagogicznej jest także nawiązanie kontaktu ze szkołą, nauczycielami i rodziną [11, s. 56].

Streetworker w ramach organizowania środowiska lokalnego może podejmować także takie działania jak: rozpoznanie i diagnoza środowiska, oddziaływanie na opinie i postawy społeczności lokalnej, zaangażowanie instytucji i osób znaczących w społeczności lokalnej, zwrócenie uwagi społeczności lokalnej na istniejące tu zagrożenie, szkolenie osób mających zawodowy kontakt z problemem dziecka ulicy i policji, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych oraz wspieranie, zachęcanie do koordynacji działań oraz inspirowanie działań profilaktycznych [12, s. 265–268].

W ramach pracy pedagogicznej z dziećmi ulicy, wymierne efekty przynosi prowadzona przez nich animacja społeczna. Animatorzy przez swoje propozycje i działania wobec jednostek i grup społecznych mogą przeciwdziałać bierności, izolacji oraz wpływać na zmiany w osobowości [13, s. 156–158].

Istotne znaczenie w działaniach podejmowanych na rzecz „dzieci ulicy” ma również praca socjalna. Jedną z jej form jest ratownictwo, które w pracy profilaktycznej polega na pomocy w odniesieniu do „dzieci ulicy” w organizowaniu dożywiania w klubie, zbiórce odzieży itp. Pedagog ulicy może pracować z całą rodziną, z konkretną osobą, grupą czy społecznością, wykorzystując kolejno różne formy pracy socjalnej lub korzystając z różnych elementów ratownictwa, opieki, pomocy i kompensacji w zależności od potrzeb i zastanej sytuacji. Dziecko ulicy jest szczególnym adresatem pomocy społecznej. Zaniedbane, głodne, osamotnione

rzadko zwraca się o pomoc. Streetworker dzięki swemu doświadczeniu i kompetencjom powinien rozpoznać, jakiej pomocy podopieczny potrzebuje. Ważna pod tym względem jest umiejętność słuchania, empatia, a także właściwe rozumienie sytuacji [14, s. 143–144].

Procedura postępowania pomocowego jest podzielona na trzy etapy: diagnozę, opracowanie planu postępowania, prowadzenie przypadku. Diagnoza jest punktem wyjścia w projektowaniu działań. Polega ona na znalezieniu przyczyn niepokojącego stanu rzeczy, rozpoznaniu sił jednostki oraz jej pozytywów, a także poznaniu środowiska, w którym żyje. Opracowanie planu postępowania jest praktyczną konsekwencją diagnozy. Określa, co, kiedy i jak ma czynić pedagog ulicy w stosunku do podopiecznego i jego rodziny, aby uchronić proces rewalidacji. Plan pomocy powinien opierać się na jasno sformułowanych celach, stanowiących odpowiedź na zasadnicze pytania: Kto jest głównym adresatem oddziaływań (sam zainteresowany czy jego otoczenie bliższe lub dalsze)? Jakich zmian oczekujemy (czy mają to być zmiany w świadomości jednostki, zmiana jego zachowań lub relacji emocjonalnych, czy także zmiany w środowisku społecznym)? W jakim okresie i w jakim zakresie możemy się spodziewać pozytywnych skutków naszych interwencji [15, s. 74].

Oddziaływania pedagogiczne prowadzone w środowisku otwartym muszą być elastyczne. Jeśli nie przynoszą spodziewanych efektów, należy wprowadzić korekty. Plan działania powinien być określony w czasie, wykonalny, realny, operatywny, dokładny oraz adekwatny do potrzeb indywidualnych konkretnej jednostki i jej rodziny.

Z kolei praca z grupą ma miejsce podczas oddziaływań profilaktyczno-wychowawczych prowadzonych zarówno w środowisku jak i w grupie. Metoda grupowa to swoisty rodzaj spotkania oparty na emocjach przeżywanych przez uczestników. W takiej specyficznej atmosferze dziecko czuje się bezpieczne, nawiązuje bezpośredni kontakt z innymi, a także uczy się rozumieć siebie i może zmodyfikować swoje zachowanie. W grupie dzieci mają większe szanse na efektywne rozwiązanie swoich problemów. Dzięki odpowiednio dobranym zajęciom

grupowym (ćwiczeniom, grom, zabawom), które dostarczają dziecku nowych doświadczeń, następuje korekta zaburzonych zachowań. Zajęcia socjoterapeutyczne dają okazję do wyćwiczenia nowych sposobów zachowania oraz do nabycia nowych umiejętności, takich jak: asertywność, podejmowanie decyzji, radzenie sobie z trudnymi sytuacjami, itp. [16, s. 7].

Niezwykle istotna w pracy profilaktyczno-wychowawczej z dzieckiem ulicy jest praca z jego rodziną. Pierwszym zasadniczym elementem działań pedagoga ulicy jest, zatem nawiązanie kontaktu z rodziną dziecka, z którym pracuje.

W obecnej rzeczywistości mamy coraz częściej do czynienia z problemem „dzieci ulicy”. Łatwo jest odizolować lub ignorować istnienie takich dzieci. Tymczasem historie ich życia są świadectwem wielu problemów społecznych i kryzysu współczesnej rodziny. Podejmując działania na rzecz „dzieci ulicy”, należy przede wszystkim mieć na uwadze fakt, że są to osoby, które stanowią integralną częścią społeczeństwa, wobec czego powinny być również objęte opieką zdrowotną, wsparciem psychicznym oraz pomocą socjalną. Jeżeli osoba z różnych powodów nie chce przyjść do placówki udzielającej wsparcia, to wychodzą do niej specjaliści – pedagodzy ulicy. Stosowane formy i metody w działaniach streetworkera muszą być atrakcyjne i dostosowane do aktualnych potrzeb dzieci, połączone z rozwijaniem zainteresowań, możliwością wykazania się w odmiennych sytuacjach oraz zdobywaniem nowych, pozytywnych doświadczeń, które przyczyniają się do redukcji dylematów, z jakimi borykają się „dzieci ulicy”. Ogromne znaczenie mają w tym wypadku odpowiednie kompetencje komunikacyjne pedagoga, wyrozumiałość, opanowanie oraz stanowczość i życzliwe nastawienie do dziecka i jego problemów.

Konkludując, należy stwierdzić, iż niezmiernie istotna jest świadomość, że takie dzieci są – istnieją i zadaniem zarówno służb społecznych, jak i organizacji pozarządowych winno być skonsolidowanie sił, aby pomóc tym dzieciom stać się odpowiedzialnymi członkami społeczeństwa i wartościowymi obywatelami – dać im szansę na dobre, godne życie w wieku dojrzałym.

BIBLIOGRAFIA

1. *Dzieci ulicy w Polsce. Nowe konteksty zjawiska*. Red. B. Adamczyk, K. Biel. Wyd. WAM. Kraków 2016, zob. też: R. A. Mickelson, *Children on the Streets of Americas: Globalization, Homelessness Education in Brazil, Cuba*. Ed. Routledge. London – New York 2000; *Raport – Innovative Programs Servicing Homeless and Street-Living Children around the World: A Compilation of Best-Practice Models from Los Angeles, Mumbai, Indian Nairobi, Kenya*. Los Angeles 2005.
2. Por. Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*. Wyd. Sic! Warszawa 2000; zob. też: B. Brink, *Working with street children: reintegration through education*, „Support for Learning” 2001, nr 2 (16); J. Ennew, M. Brian, *The Next Generation: Lives of Third World Children*. PA: New Society. Philadelphia 1990; R. Barri, *Street Kids: Live Runaway i Thrownaway Teens*. McFarland. Jefferson 2010.
3. *Raport z fazy diagnozy. Kondycja i dobre praktyki pomocy ludziom bezdomnym w sześciu obszarach: streetworking, praca socjalna, mieszkalnictwo i pomoc doraźna, partnerstwo lokalne, zdrowie, zatrudnienie i edukacja* (red. Rafał Stenka). Wyd. Historyczne Tabularium, Gdańsk 2011.
4. A. Kurzeja, *Dzieci ulicy*, Wyd. Impuls, Kraków 2008; zob. też: B. Głowacka, *Dzieci ulicy* [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Wyd. Żak. Warszawa 2003.
5. J. Sowa, *Pedagogika specjalna: wybrane problemy*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1990; zob. też: Tadeusz Pilch, *Dziecko ulicy – ewolucja pojęcia*, „Opieka Wychowanie Terapia” 2000, nr 1.
6. *Raport z fazy diagnozy*, op. cit.; zob. też: S. Stephenson, *Street children in Moscow*, “The Editorial Board of the Sociological Review”, Blackwell Publishers 2001.
7. Cz. Czapów, St. Manturzewski, *Niebezpieczne ulice*, Wyd. „Iskry”, Warszawa 1960.
8. M. D. Piekut-Brodzka, *Pedagogika specjalna dla pracowników socjalnych*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2004.
9. A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*, PWN, Warszawa 1982.
10. M. Szpringer, E. Laurman-Jarząbek, A. Drapała, *Profilaktyka uzależnień i przemocy w rodzinie*, Wyd. Stachurski, Kielce 2005.
11. U. Eckert, *Pedagogika specjalna w Polsce*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 1992, s. 56.
12. M. Deptuła, *Diagnostyka pedagogiczna i profilaktyka w szkole i środowisku lokalnym*, Wyd. Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2004.
13. G. Świątkiewicz, *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.
14. M. Deptuła, *Diagnostyka pedagogiczna*, op. cit.
15. J. Sowa, *Pedagogika specjalna: wybrane problemy*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1990.
16. K. Sawicka, *Socjoterapia*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

УДК 37. 013. 73

Яковишин Руслан Ярославович,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і психології та
інклюзивної освіти ТОКІППО,
м. Тернопіль

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ЗАРУБІЖНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ГАЛИЧИНИ

Сьогодні маємо нагоду спостерігати безперспективність поступу будь-якої держави, котра не піклується справами власної освіти. Процес опіки повинен розпочинатися із вивчення передового педагогічного досвіду, із ознайомлення з кращими дослідженнями в галузі освіти з тим, щоб корисні для власної діяльності аспекти досвіду попередніх поколінь безпосередньо застосовувати на практиці в умовах сьогодення. Аналізуючи архівні матеріали, не можна не зауважити, що провідні педагоги Галичини надзвичайно пильно стежили за науковими дослідженнями тих проблем, які вивчали їх закордонні колеги. Безумовним авторитетом у вітчизняних вчених користувалися праці німецьких дослідників у царині педагогічної науки: Е. Шпрангера, А. Карела, В. Дерінга і Г. Кершенштайнера.

Варто зауважити, що місцеві педагоги, незважаючи на те, що вони певною мірою намагалися використати у своїй діяльності передовий світовий педагогічний досвід, могли також претендувати на створення власної оригінальної системи [3, с. 81].

У другій половині XIX століття постало питання щодо утворення і функціонування спеціальних закладів для підготовки вчителів. Хоча сама ідея не була новою. Ще у 1685 році в місті Реймс (Франція) Лассаль – засновник християнських шкіл для дітей простолюдинів – відкрив учительську семінарію [1, с. 34].

Після створення у 1848 році Міністерства віросповідань і освіти розпочалися деякі позитивні зміни в організації шкільництва. Прикладом цього є спеціальне розпорядження від 1854 року під назвою: «Основний загальний план улаштування препаранд в Галичині». *Препаранди* були «причеплені» до нормальних або зразкових головних шкіл, директори і вчителі яких за рівнем своєї кваліфікації не могли забезпечувати якісну підготовку кандидатів на

посаду вчителів. До дворічних «препаранд» приймали кандидатів, які закінчили два класи нижчої реальної школи, або чотири класи нижчої гімназії. Дворічний курс навчання поділявся на два етапи: теоретичний і практичний [7, с. 89].

Відбулися окремі зміни в організації підготовки кандидаток-учительок. Розпорядженням від 10 листопада 1856 року Міністерство віросповідань і освіти дозволило створити «препаранди» при деяких жіночих школах. Було їх відкрито три, але тільки у Західній Галичині (на теренах Східної Галичини жіноча «препаранда» відкрилася лише у 1869 році).

Таким чином, впродовж майже 100 років учителів для народних шкіл Східної Галичини готували у «препарандах». І хоч з часом вони перестали відповідати суспільним вимогам, усе ж певну позитивну роль у розвитку педагогічної освіти краю відіграли. Тому організовувати і надалі підготовку вчителів тільки у «препарандах» стало недоцільно [1, с. 36].

За прикладом західноєвропейських країн (Німеччини, Швейцарії, Франції) створювались педагогічні «сіменища», або «воспіталіща». Щоправда, у Східній Галичині це були фактично гуртожитки-інтернати, котрі відкривалися на кошти архієпархії і призначалися для утримання й виховання здібних, але бідних учнів-препарандистів. У березні 1863 року перше сіменище у м. Львові прийняло 10 кандидатів на повне утримання.

На особливу увагу заслуговує факт відкриття у 1854 році при вищих реальних школах спеціальних курсів, що готували вчителів для нижчих реальних шкіл. Так само як і «препаранди», вони послужили основою для створення в 1871 році учительських семінарій [6, с. 85].

Отож, саме життя вимагало кардинальних змін у підготовці вчителя та покращення його становища в суспільстві. Реформи в підготовці вчителів розпочалися в Галичині із створення учительських семінарій. Розпорядженням Крайової шкільної ради від 25 лютого 1871 року № 1740, виданим на підставі рескрипту міністра віросповідань і освіти від 20 жовтня 1870 року № 11238, було прийнято рішення про відкриття учительських семінарій як окремих

закладів для підготовки вчителів для народних шкіл. Хоча учительські семінарії класифікувалися як середні навчальні заклади, але їх закінчення не давало права на вступ до університету [4, с. 63].

Робота вчительських семінарій будувалась на основі «Статуту організаційного» і навчального плану від 1874 року. Хоча відкриття цих навчальних закладів і давало змогу поступово розв'язувати питання підготовки вчителів для народних шкіл, але кількість таких установ була явно недостатньою. Упродовж останніх років ХІХ століття діяльність цих навчальних закладів перебувала у полі зору галицького сейму. На його засіданні 8 березня 1899 року було запропоновано реформувати їх, поділивши на два типи: нижчі – підготовка вчителів для нижчих народних шкіл і вищі – підготовка педагогів для вищих народних шкіл [1, с. 38]. Зважаючи на дані архівних джерел, можемо стверджувати, що учительський корпус у звітний період нараховував у загальному 5.420 осіб (не враховуючи катехитів та учителів надобов'язкових предметів). З-поміж них 3.803 учителі чоловічої і 1.617 жіночої статі. Якщо говорити конкретніше, то, наприклад, в 1889/90 шкільному році кількість вчителів на постійному місці роботи визначалася в межах 2.186 осіб чоловічої статі і 536 – жіночої. Число вчителів, що тимчасово займали свої посади, відповідало таким показникам: 1.244 мужчин і 677 жінок [5, с. 37].

Вкрай важливим є акцентування уваги на діяльності чи не центральної освітньої та наукової установи краю – Львівському університеті. Хронологічний підхід до розгляду питання розвитку та удосконалення підготовки вчителів вищої кваліфікації у Львівському університеті та їх аналіз дають змогу зробити такий висновок: у Галичині впродовж досліджуваного періоду не було спеціальних вищих навчальних закладів, котрі б займалися підготовкою вчителів для середніх шкіл. Це завдання частково виконували Львівський університет і Політехнічний ВУЗ [2, с. 60].

Висновки. На систему підготовки учительських кадрів вплинула політика онімечення, ополячення, пригноблення українського народу. Уряд не був зацікавлений у наявності освіченого українського вчителя. Тому максимально обмежувалася можливість вступу українців до учительських семінарій та права їх випускників. Вчителям було заборонено брати участь в прогресивних товариствах, проявляти громадянську позицію, впроваджувати в життя нові методи і форми роботи. Тому галицька прогресивна інтелігенція та громадські об'єднання активно боролись за українську школу та покращання прав і становища вчителів. Саме з цією метою 1896 року в Новому Сончі виникло перше незалежне учительське об'єднання під назвою «*Товариство учителів Галичини*», яке боролось за покращення матеріального і морального становища вчительського корпусу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Барна М. Розвиток педагогічної освіти в Галичині. *Рідна школа*. К., 1998. № 7–8. С. 33–48.
2. Барна М. Філософсько-педагогічна підготовка вчителів у Львівському університеті (1867–1839). *Рідна школа*. К., 1996. № 9. С. 59–67.
3. Біленський Т. Дальше образование учителів народних. *Учитель*. Львів, 1902. Ч. 6. С. 81–88.
4. Вісник законів Галичини за 1871 рік. *Учитель*. Ч. 16. Львів, 1809. С. 63.
5. Державний архів Тернопільської області (далі ДАТО). Ф. 231. Оп. 1. Спр. 340, 27 арк.
6. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939). Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського університету імені В. Стефаника, 1994. 144 с.
7. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі ЦДІАУ у Львові). Ф. 146. Оп. 9. Спр. 3796, 9 арк.

УДК 159.953

Ярмолицька Світлана Олегівна,
методист навчально-методичного центру
психологічної служби і соціальної роботи
ТОКІППО, м. Тернопіль

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

27 березня 2006 року Генеральною асамблеєю ООН було прийнято резолюцію, якою проголошено 17 травня як Міжнародний день інформаційного суспільства. Фактично було визнано, що суспільство переходить на новий рівень розвитку – інформаційний як наслідок стрімкого науково-технічного та інформаційно-комп'ютерного розвитку. Це вимагало від суспільства перегляду та оновлення своїх знань, зміни ставлення до традиційної освіти і звернення уваги на дистанційну форму навчання, яка більш гнучка, доступна, масова і може забезпечити сучасний ринок праці новими кадрами.

Сьогодні, в умовах карантину, дистанційне навчання стало не просто однією пріоритетною можливістю отримання освіти, але й необхідністю для тісної взаємодії та співпраці учасників освітнього процесу у віртуальному просторі. На нашу думку, дистанційне навчання вимагає створення психологічної бази, врахування якої забезпечить належне ефективне та якісне здобуття освіти. «Актуальність проблеми психологічних аспектів навчання у віртуальному середовищі продиктована потребою розвитку навичок самостійної навчальної діяльності та дослідницького креативного підходу в навчанні, нової культури, активного саморозвитку особистості при дистанційному навчанні» [10].

Поряд із «Концепцією розвитку освіти України на період 2015–2025 років» в 2013 р. було прийняте «Положення про дистанційне навчання» і доповнене в 2020 р. Наказом МОН України «Деякі питання організації дистанційного навчання» [7; 8]. За нормативними документами, що стосуються організації дистанційної освіти, вона визначається як «індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3; 8; 12]. Тобто, за своєю сутністю освіта за допомогою засобів та технологій дистанційного навчання така ж, як традиційна, має ті ж структурні, навчальні і методичні

елементи: викладання теми предмету, практичні заняття, консультування, перевірка робіт та ін.; розробка навчальних планів, програм, форм контролю, навчальних матеріалів тощо [9]. Але також має свою специфіку і психологічні особливості, що потребує ретельної технологічної та організаційно-методичної координації діяльності учасників освітнього процесу на всіх етапах його реалізації.

Вивчення різних аспектів дистанційного навчання висвітлено у працях М. Головка, І. Дичківської, М. Карпенко, Л. Панченко, Т. Ткача, А. Хуторського та інших вчених. Психологічна сторона дистанційної освіти розкрита у роботах Н. Бастун, В. Давидова, І. Шендрик та ін. (дослідження освітнього простору як умови становлення й розвитку особистості), М. Чванова, О. Тихомирова, Ю. Бабаєвої та ін. (психолого-педагогічні проблеми спілкування при дистанційному навчанні), А. Беляєвої, Б. Узіханової та ін. (психологічні особливості включення дітей в телекомунікаційне середовище), Є. Пащенко, А. Ісаєва, Н. Петрова та ін. (емоційний фактор сприйняття матеріалу під час роботи на комп'ютері в дистанційному режимі) тощо [4; 6; 12].

Дуже часто, особливо в початковий період впровадження дистанційної форми навчання, до уваги беруться організаційні, методологічні, технічні вимоги, залишаючи поза увагою психологічні аспекти і, на жаль, вони не завжди враховуються й пізніше, що значно уповільнює процес навчання і якість засвоєння освітньої програми. Адже з прийняттям нових стандартів освіти з'явилося нове дистанційне освітнє середовище, яке вимагає формування *«нового» психологічного комфорту* всіх учасників даного навчання за допомогою комп'ютерних технологій: фізична зручність для учня процесу учіння і задоволення його базових психологічних потреб. Можна розглядати психологічну комфортність «як внутрішній (по відношенню до структури особистості індивіда) чинник ефективності діяльності в цілому і учіннєвої діяльності зокрема, який в ситуації навчання стосується насамперед організації

діалогової взаємодії» [2, с. 148]. О. В. Трубіцина розглядає таке інформаційно-освітнє середовище як систему, у якій взаємозумовлені інформаційно-технічні й соціально-психологічні компоненти [12]. Таким чином, в оновленому середовищі мають ставитися і вирішуватися інформаційно-програмно-технічні і соціально-психолого-педагогічні питання, тому що основою навчально-пізнавальної діяльності є психологічні процеси особистості, які необхідно враховувати в ході дистанційного навчання, оскільки вони сприяють підвищенню рівня сприйняття інформації і безпосередньо впливають на засвоєння навчального матеріалу [11].

Зокрема, І. М. Лукашенко, О. Л. Луценко виділяють ряд завдань психологічної підтримки дистанційного навчання:

- вивчення середовища, особистих якостей, рівня розвитку психічних властивостей і якостей, особливостей міжособистісних відносин учасників дистанційного навчання;

- передача учасникам дистанційного навчання значимої інформації з психологічної тематики;

- створення найбільш сприятливих умов для розвитку необхідних особистісних якостей учня і вчителя протягом усього процесу навчання і їх повноцінної адаптації до умов навчання;

- забезпечення індивідуально-диференційованого підходу у навчанні, який ґрунтується на психологічних особливостях учня, подолання часто домінуючого авторитарного стилю при традиційному викладанні [4].

С. В. Мельніченко, Г. М. Ржевський, В. П. Роганов виділяють три групи психологічних особливостей дистанційного навчання, що потребують особливого розгляду:

- визначення вікового діапазону учнів, здатних до дистанційного навчання, та опис психологічних характеристик даних учнів;

- процес побудови спілкування в системі «вчитель – учень» в умовах дистанційного навчання;

- особливості протікання когнітивних процесів у дистанційному навчанні і взаємних впливів даного навчання на пізнавальну діяльність учнів [6].

В. Демкін виділяє низку психологічних принципів, які впливають на якість дистанційного навчання. Він звертає особливу увагу на необхідність детального планування навчальної діяльності, її організації, чіткої постановки цілей та завдань навчання [11; 12].

Ефективність дистанційного навчання можлива тільки в тому випадку, якщо створені необхідні для цього умови: психологічна підтримка учнів та педагогів (створення сприятливого психологічного клімату при проведенні дистанційного навчання), надання допомоги учням у виробленні індивідуального стилю для ефективного засвоєння знань, надання допомоги педагогам у виробленні індивідуального стилю подання матеріалу для засвоєння знань при віртуальному навчанні [4; 9; 10]. Але відсутність можливості вчителю безпосередньо спостерігати за реакцією учнів на пропонований навчальний матеріал, неповне чи неправильне розуміння при письмовому зворотному зв'язку між учнями і педагогом ускладнює досягнення такої мети. Адже повноцінний зоровий контакт (зникає і порушується через технічні неполадки) забезпечує координацію ресурсів уваги і контроль сприйняття інформації і формування навичок.

Процес взаємодії особистості з глобальними інформаційними мережами впливає на її психіку. Тому зворотний зв'язок між вчителем та учнем теж повинен забезпечувати психологічний комфорт у процесі дистанційного навчання, де обмін інформацією несе в собі і змістове навантаження, і емоційне: відомості про те, як реципієнт сприймає і оцінює поведінку комунікатора [11; 12]. Адже будь-яка інформація, яка надходить до реципієнта, справляє певний вплив на його поведінку, мислення, емоції. Тому особистісні характеристики вчителів у системі дистанційної освіти мають важливе значення для забезпечення адекватного комфорту учням.

Є. В. Підчасов, Л. В. Ткачук звертають увагу на особливості дистанційного спілкування, що вимагає більшого самоконтролю ніж при спілкуванні віч-на-віч і дотримання етикету Інтернет-спілкування (повага, приватність, конфіденційність тощо) [9; 12]. Особисте спілкування стає короткочасним, поверховим, збіднюється його емоційний компонент; накопичення інформації починає займати більше часу, ніж її обговорення; знижується культура письмової мови; погіршується писемність; скорочується час, коли людина в спілкуванні може проявити себе як індивідуальність; збільшується час рольового, офіційного спілкування; зростає конфліктність [12]. Брак живого спілкування між учнем і вчителем позбавляє кількох важливих у психологічному відношенні речей: встановлення емоційного рапорту між комунікантами, відсутність належної емоційної підтримки з боку вчителя, учень опиняється в ситуації деперсоніфікованого спілкування [2, с. 149–150].

З іншої сторони, успішне функціонування учня в новому психологічному віртуальному середовищі формує уміння відфільтровувати і швидко обробляти інформацію з великого інформаційного потоку, здатність коротко, точно і грамотно формулювати повідомлення, уміння правильно розподіляти навантаження та час для роботи тощо [10; 11; 12]. Тобто психологи акцентують увагу на здатності учня самостійно працювати з інформацією, створення умов для творчості, саморозвитку і самовдосконалення, що є важливою особливістю дистанційного навчання.

Отже, дистанційна освіта на сьогодні, незважаючи на ряд недоліків, серед яких – відсутність живого спілкування та обмін емоціями, є найбільш ефективною і перспективною формою отримання знань і навичок, що характеризується психологічними особливостями взаємодії учня з цифровими носіями та джерелами нових для нього знань. Тому дистанційне навчання в освітньому закладі потребує психолого-педагогічного супроводу: врахування психологічних особливостей у побудові індивідуалізованого освітнього

процесу у веб-середовищі, що значно підвищить ефективність навчання, рівень самостійності та особистої відповідальності дитини; створить умови для розкриття творчого та інтелектуального потенціалу учня за рахунок самоорганізації, вміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою; зробить опосередковане спілкування відповідним до норм інтернет-етикету, а навчання – якісним та результативним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дистанційне навчання: психологічні та методичні аспекти. URL: <https://naseminar.com.ua/seminar/673-psihologchn-aspekti-roboti-onlayn-1godina>.
2. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Лукашенко І. М., Луценко О. Л. Психологічні аспекти навчання у віртуальному середовищі. URL: <https://arki.group.ua/publications/psychological-aspects-of-learning-in-the-virtual-environment/>.
5. Малінко О. Дистанційна освіта: організаційна структура, психолого-педагогічні основи, фінансування і управління. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 6. С. 38 – 45.
6. Мельніченко С. В., Ржевський Г. М., Роганов В. П. Психологічно-організаційні особливості дистанційної форми навчання в сучасних умовах. URL: <http://dist.knute.edu.ua/index.php/ru/novini/31-psikhologichno>.
7. Наказ МОН України від 25.04.2013 р. № 466 «Положення про дистанційне навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.
8. Наказ МОН України від 08.09.2020 р. № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE35224.html.
9. Підчасов Є. В. Психологічні особливості побудови ОСВ із застосуванням дистанційних освітніх технологій (ДОТ). URL: <http://2016.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=110>.
10. Психологічні аспекти навчання у віртуальному середовищі. URL: http://umanpedcollege.at.ua/new4/psikhologichna_sluzhba_pro_distancijne_navchannja.pdf.
11. Психолого-педагогічні особливості дистанційної освіти. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/11/>.
12. Ткачук Л. В. Психологічні особливості дистанційного навчання як перспективної освітньої технології. URL: http://www.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/NavchRobota/lvtkachuk_02.pdf.

ДЛЯ НОТАТОК

Видавець – ТОКІШПО

Адреса для кореспонденції: 46027, м. Тернопіль, вул. Громницького, 1

Електронна пошта: admin@ippo.edu.te.ua

Веб-сторінка: <http://ippo.edu.te.ua/>

Тел.: (0352) 43-57-83

Підписано до друку 04.01.2021 р. Здано до друку 05.01.2021 р.

Формат 60 на 84\16. Папір офсетний. Тираж 100 примірників.

46027, м. Тернопіль, вул. Громницького, 1.